

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ РАЖАЊ

„ИНФОПЛАН“ Д.О.О. АРАНЂЕЛОВАЦ – Краља Петра Првог 29, 34300 Аранђеловац
телефон/факс 034/720-081 / 720-082, e-mail:urbanizam@infoplan.rs

2012. година

ПРЕДМЕТ:	ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ РАЖАЊ
НАРУЧИЛАЦ:	НАРУЧИЛАЦ: ОПШТИНА РАЖАЊ
ОБРАЂИВАЧ:	<p>ДРУШТВО СА ОГРАНИЧЕНОМ ОДГОВОРНОШЋУ ЗА ПЛАНИРАЊЕ, ПРОЈЕКТОВАЊЕ, АУТОМАТСКУ ОБРАДУ ПОДАТАКА И ИНЖЕЊЕРИНГ “ИНФОПЛАН” Д.О.О. АРАНЂЕЛОВАЦ 34300 Аранђеловац, Краља Петра I бр. 29</p> <ul style="list-style-type: none"> • РУКОВОДИЛАЦ РАДНОГ ТИМА: ГОРДАНА КОВАЧЕВИЋ, дипл.инж.арх. одговорни планер - лиценца бр. 100007404 <hr/> <ul style="list-style-type: none"> • РАДНИ ТИМ: Сања Срећковић, дипл.инж.арх. Данијела Карашићевић, дипл.инж.арх. Драгана Стојиловић, дипл.инж.арх. Горан Каралић, дипл.инж.арх. Милица Савић, дипл.инж.арх. Марија Пауновић Милојевић, дипл.инж.арх. Бобан Панић, дипл.инж.грађ. Слађана Гајић, дипл.инж.геод. Владан Перишић, инж.геод. Владимир Перић, инж.геод. Бојан Радојичић, инж.геод. Наташа Миливојевић дипл. инж.грађ. Наташа Цветковић, инж.грађ. Саша Цветковић, инж.грађ. Мира Продановић, арх.техничар Весна Делић, дипл. прос. план. <p>Сарадници: Гасификација -Слободан Божић, дипл.инж.маш. Телекомуникације -Зоран Херцег, дипл.инж.саоб. Енергетика -Милорад Добричић, дипл.инж.ел. Санитација и комунални обј. -Драгољуб Шећевић, дипл.инж.грађ. Водопривреда-проф.др. Бранислав Ђорђевић, дипл.инж.грађ. Пољопривреда - Микица Станишић, дипл.инж.пољ. Привреда и становништво -Таковац Катарина, дипл.ецц.. Туризам - Мирјана Алошевић, дипл.филолог</p> <p>Координатори и сарадници из општине Ражањ: Мр Драгиша Тодоровић-мр.тех.наука Весна Живковић, дипл. ецц Ненад Станковић, дипл. ецц Велибор Бркић, дипл. ецц Раде Здравковић, грађ.инж</p> <ul style="list-style-type: none"> • ПРЕДСЕДНИК УПРАВНОГ ОДБОРА, Драган Агатуновић <hr/>

КЊИГА 1: ПЛАНСКИ ДЕО**Садржај**

- ОПШТА ДОКУМЕНТАЦИЈА

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ РАЖАЊ

УВОД.....	10
-----------	----

ТЕКСТУАЛНИ ДЕО

А) ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ ЗА ИЗРАДУ ПЛАНА	13
1. – ИЗВОД ИЗ ТЕКСТУАЛНОГ ДЕЛА КОНЦЕПТА ПЛАНА-Закључак	13
1.1 Обухват и опис границе подручја Просторног плана.....	13
1.2 Плански и правниоснов за израду плана	13
1.3 Обавезе, услови и смернице из планских докумената вишег реда и других развојних докумената	14
1.3.1. Извод из Просторног плана Републике Србије	14
1.3.2. Извод из Просторног плана подручја инфраструктурног коридора аутопута Е-75, деоница Београд-Ниш	16
1.3.3. Просторни план подручје посебне намене система продуктовода кроз Републику Србију.....	18
1.4 Релевантне стратегије	19
1.5 Скраћени приказ и оцена постојећег стања	19
Б) ПЛАНСКИ ДЕО ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ РАЖАЊ	24
I ПЛАНСКА РЕШЕЊА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА	24
1. ОПИС И НАМЕНА ПРОСТОРА	24
1.1. Пољопривредно земљиште.....	25
1.2. Шумско земљиште	25
1.3. Водно земљиште.....	26
1.4. Грађевинско земљиште	27
2. ЗАШТИТА, УРЕЂЕЊЕ, КОРИШЋЕЊЕ И РАЗВОЈ ПРИРОДНИХ СИСТЕМА И РЕСУРСА	28
2.1. Пољопривредно земљиште.....	28
2.2. Шуме, шумско земљиште и ловство	33
2.3. Воде и водно земљиште.....	37
2.4. Геолошки ресурси	45
3. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ, ДИСТРИБУЦИЈА СТАНОВНИШТВА, МРЕЖЕ НАСЕЉА И ЈАВНИХ СЛУЖБИ	49
3.1. Становништво, социјални ресурси и становање.....	49
3.2. Мрежа центара и насеља	53
3.3. Мрежа јавних служби	61
4. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И ДИСТРИБУЦИЈА ПРИВРЕДНИХ ДЕЛАТНОСТИ	64
5. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ ТУРИЗМА, ОРГАНИЗАЦИЈА И УРЕЂЕЊЕ ТУРИСТИЧКИХ И РЕКРЕАТИВНИХ ПРОСТОРА	71

6. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРНИХ СИСТЕМА И ПОВЕЗИВАЊЕ СА РЕГИОНАЛНИМ ИНФРАСТРУКТУРНИМ МРЕЖАМА	74
6.1. Саобраћајна инфраструктура.....	74
6.2. Водопривредна инфраструктура.....	77
6.3. Телекомуникације и поштански саобраћај.....	84
6.4. Енергетска инфраструктура	88
6.5. Комунална инфраструктура и објекти.....	94
7. МЕРЕ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ - ПРОПОЗИЦИЈЕ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ, ПРЕДЕЛА, ПРИРОДНИХ И КУЛТУРНИХ ДОБАРА	95
7.1. Заштита и унапређење квалитета животне средине	95
7.2. Заштита, унапређење и уређење предела.....	99
7.3. Заштита и одрживо коришћење природног наслеђа.....	101
7.4. Заштита и одрживо коришћење културног наслеђа.....	104
7.5. Заштита од пожара, елементарних непогода и техничко технолошких несрећа	109
7.6. Заштита од ратних дејстава и потребе за одбрану земље.....	116
II ПРОПОЗИЦИЈЕ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА	116
1. ПРАВИЛА УРЕЂЕЊА	116
1.1. Правила уређења за целине и зоне одређене планом.....	116
1.1.1. Концепција уређења карактеристичних грађевинских или карактеристичних целина одређених планом према морфолошким, планским, историјско амбијенталним, обликовним и другим карактеристикама	116
1.1.2. Опис и одређење зона и целина за које је дат шематски приказ уређења	118
1.1.3. Планирано уређење и изградња јавних објеката за целине и зоне у оквиру шема уређења	119
1.2. Услови за уређење и изградњу површина и објеката јавне намене и мреже саобраћајне и друге инфраструктуре.....	119
1.2.1. Површине и објекти јавне намене	119
1.2.2. Саобраћајна инфраструктура	120
1.2.3. Водопривредна инфраструктура	127
1.2.4. Енергетска инфраструктура.....	133
1.2.5. Телекомуникације и поштански саобраћај.....	138
1.2.6. Комунална инфраструктура	138
1.2.7. Зеленило и површине под зеленилом.....	143
1.3. Степен комуналне опремљености по целинама и зонама који је потребан за издавање локацијске дозволе	144
1.4. Стратешка процена утицаја плана на животну средину	145
1.5. Посебни услови приступачности објеката и површина јавне намене особама са посебним потребама	147
1.6. Мере енергетске ефикасности изградње.....	149
2. ПРАВИЛА ГРАЂЕЊА	150
2.1. Врста и намена објеката који се могу градити под условима утврђеним Планом.....	150
2.1.1. Општа и посебна правила грађења објеката.....	150
2.1.2 Намена објеката	150
2.1.1.1. Становање и стамбени објекти.....	151
2.1.1.2. Објекти туризма.....	151

2.1.1.3. Објекти спорта и рекреације	152
2.1.1.4.Објекти пословања и привреде	154
2.1.1.5.Верски објекти	156
2.1.1.5.Инфраструктурни објекти.....	156
2.2. Услови за формирање грађевинске парцеле	157
2.2.1. Величина грађевинске парцеле.....	158
2.2.2. Ширина фронта грађевинске парцеле	157
2.2.3. Тип објекта.....	158
2.2.4. Постојеће изграђене парцеле.....	158
2.3. Положај објекта у односу на регулацију и у односу на границе грађевинске парцеле.....	159
2.4. Највећи дозвољени индекси изграђености и индекси заузетости.....	160
2.5. Највећа дозвољена спратност и висина објеката	160
2.6. Најмања дозвољена међусобна удаљеност објеката међусобно и објеката од границе парцеле	161
2.7. Услови за изградњу других објеката на истој грађевинској парцели	162
2.8. Положај појединих грађевинских елемената и начин оградања парцеле	163
2.9. Услови и начин обезбеђивања приступа парцели и простора за паркирање возила	165
2.10. Компатибилни садржаји и врсте објеката по планираним претежним наменама.....	166
2.11. Правила изградње објеката у заштићеним просторима	167
3. ПРАВИЛА УРЕЂЕЊА И ГРАЂЕЊА ЗА ПРОСТОРЕ ИЗВАН ГРАНИЦА ГРАЂЕВИНСКИХ ПОДРУЧЈА НАСЕЉА	169
3.1. Постојећи објекти изван граница грађевинског подручја	169
3.2. Пољопривредно земљиште.....	169
3.3. Шумско земљиште	172
3.4. Водно земљиште.....	173
3.5. Завршна правила	176
III ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА	176
1. Смернице за израду планске документације.....	176
1.1. Делови планског подручја за које се предвиђа обавезна израда урбанистичког плана.....	177
1.2. Спровођење просторног плана у гранским плановима и програмима и другом планском документацијом	178
2. Приоритетна планска решења	180
2.1. Приоритети у пољопривреди	180
2.2. Приоритети у шумарству	181
2.3. Приоритети у развоју људских ресурса – становништва, социјалних ресурса и становања	181
2.4. Приоритети у индустрији и развоју малих и средњих предузећа	182
2.5. Приоритети у развоју туризма	182
2.6. Приоритети у развоју саобр. инфраструктуре	183
2.7. Приоритети у водопривреди.....	183
2.8. Приоритети у енергетици.....	185
2.9. Приоритети у тт системима	186
2.10. Приоритети у код комуналних објеката.....	186
2.11. Приоритети у заштити животне средине, природних и културних добара...	186
3. Мере за подстицање равномерног територијалног развоја и кооперација са суседним општинама	187
4. Учесници у имплементацији	188
5. Мере и инструменти за имплементацију	189

5.1. Акциони пројекти.....	189
5.2. Будућа расподела/алокација средстава.....	197
5.3. Документи споровођења/имплементације.....	199
5.4. Организација локалне самоуправе	199
IV ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ ПЛАНА.....	200
V ГРАФИЧКИ ПРИКАЗИ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА.....	201

- РЕФЕРАЛНЕ КАРТЕ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА – размера Р 1:50 000

1. Реферална карта број 1 „Намена простора“
2. Реферална карта број 2 „Мрежа насеља и инфраструктурни системи“
3. Реферална карта број 3 „Туризам и заштита простора“
4. Реферална карта број 4 „Карта спровођења“

- ШЕМАТСКИ ПРИКАЗИ УРЕЂЕЊА ПРОСТОРА – размера Р 1:5000

1. Шематски приказ уређења насеља Браљина
2. Шематски приказ уређења насеља Брачин
3. Шематски приказ уређења насеља Варош
4. Шематски приказ уређења насеља Витошевац
5. Шематски приказ уређења насеља Грабово
6. Шематски приказ уређења насеља Липовац
7. Шематски приказ уређења насеља Мађаре
8. Шематски приказ уређења насеља Малетина
9. Шематски приказ уређења насеља Прасковче –КО Манастирско
10. Шематски приказ уређења насеља Прасковче-КО Прасковче
11. Шематски приказ уређења насеља Пардик
12. Шематски приказ уређења насеља Подгорац
13. Шематски приказ уређења насеља Послон
14. Шематски приказ уређења насеља Маћија
15. Шематски приказ уређења насеља Претрковац
16. Шематски приказ уређења насеља Рујиште
17. Шематски приказ уређења насеља Скорица
18. Шематски приказ уређења насеља Смиловац
19. Шематски приказ уређења насеља Церово
20. Шематски приказ уређења насеља Црни Као
21. Шематски приказ уређења насеља Чубура
22. Шематски приказ уређења насеља Шетка

○ ОПШТА ДОКУМЕНТАЦИЈА

- регистрација предузећа
- решење о одређивању одговорног планера
 - лиценца одговорног планера

Р Е Ш Е Њ Е

О одређивању Руководиоца радног тима - Одговорног планера за израду:

ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ РАЖАЊ

одређујем:

**Гордану Ковачевић, дипл.инж.арх.
Број лиценце: 100 0074 04**

Председник управног одбора,
Драган Агатуновић

На основу Члана 35. став 9. Закона о планирању и изградњи ("Службени гласник РС" бр.72/09, 81/09-исправка, 64/10-УС) и члана 20. Став 5. Закона о изменама и допунама Закона о планирању и изградњи ("Службени гласник РС" бр. 24/11) и члана 39. Став 1. Тачка 6. Статута општине Ражањ ("Службени лист општине Ражањ, број 09/08 и 03/11), Скупштина општине Ражањ на седници одржаној дана 03.05.2012.године, донела је:

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ РАЖАЊ

УВОД

Приступило се изради **Просторног плана Општине Ражањ** (Одлука о изради Просторног плана Општине Ражањ бр. 350-19/04-11, донете 02.09.2004. године на седници Скупштине општине Ражањ објављеној у "Службеном листу општине Ражањ" и Одлука о измени и допуни одлуке о измени и допуни одлуке о приступању изради Просторног плана Општине Ражањ бр. 110-134/09-11, донете 15.12.2009.) Израда Просторног плана Општине Ражањ (у даљем тексту: Просторни план) је поверена д.о.о „ИНФОПЛАН“ из Аранђеловца.

Просторни план ради се у складу са Законом о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", број 72/09, 81/09-исправка, 64/10-УС и 24/11), Законом о стратешкој процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС“, бр. 135/2004 и 36/2009) и Законом о Просторном плану Републике Србије ("Службени гласник РС", број 88/2010) и другим релевантним законима и уредбама.

Просторни план представља основни плански инструмент за усмеравање и управљање дугорочним одрживим развојем локалне заједнице, коришћењем, организацијом и уређењем простора општине Ражањ. Овим планом се разрађују основна стратегијска опредељења, планска решења и смернице утврђене Просторним планом Републике Србије.

Хоризонт Просторног плана је **2025. година**, с првом фазом и приоритетима реализације планских решења до 2015. године.

Процес израде Просторног плана Општине Ражањ је започео доношењем одлуке о изради плана, којом је дефинисан циљ израде плана, садржај плана, рокови за израду плана и извори финансирања израде плана. По објављивању одлуке о изради Просторног плана приступило се изради Концепта плана. Упоредо са израдом Концепта плана формира се и Аналитичко-документациона основа Просторног плана, која садржи све податке који су прибављени у току израде Концепта и која ће се допуњавати анализама, студијама и подацима, извештајима о стручној контроли плана у процесу израде плана.

У припреми Плана и формирању документационе основе учествовале су стручне службе општине Ражањ (одељења општинске управе, одељење за имовинско – правне, комуналне- стамбене и урбанистичке послове, Јавно комунално предузеће „Комуналац“ Ражањ, Дирекција за изградњу града, ЕД Ражањске месне канцеларије са подручја Општине, "Центар за социјални рад... Расположиве податке, сугестије и предлоге дала су надлежна републичка јавна предузећа и посебне организације (Јавно предузеће „Путеви Србије“, Јавно предузеће „Железнице Србије“ – Сектор за стратегију и развој, ЈП „Електромрежа Србије“, ЈП ПТТ Саобраћаја „Србије“, ЈП за газдовање шумама „Србијашуме“, ЈВП „Србијаводе“ Београд, ВПЦ „Морава-Ниш“) и јавне установе (Завод за заштиту природе Републике Србије, Завод за заштиту споменика културе Ниш). Министарства надлежна за секторска питања: Министарство рударства и енергетике, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство одбране и др.

Просторни план општине Ражањ садржи текстуални део и графички део плана.

Текстуални део Просторног плана садржи полазне основе за израду плана на основу усвојеног Концепта плана и планска решења и пропозиције просторног развоја. Планска решења просторног развоја општине одређена су дефинисањем намене простора и планским решењима развоја, уређења и коришћења простора по областима и чиниоцима просторног развоја. Пропозиције просторног развоја одређене су правилима уређења и грађења на простору плана и начином и мерама имплементације плана. Графички део Просторног плана приказан је на рефералним картама у размери 1:50 000 и шемама уређења простора у размери 1:5 000.

Просторни план је заснован на поставкама Просторног плана Републике Србије, на анализи постојеће документације и експертизама урађеним за све области од значаја за планско подручје и дефинисање планских решења.

Концептом плана понуђено је опредељења за коришћење, организацију и уређење простора и основне правце економског и социјалног развоја Општине, који су разрађени у току израде Нацрта плана кроз смернице и пропозиције коришћења простора и планска решења. На седници одржаној дана 16.03.2011.годене прихваћен је Концепт плана и приступило се изради Нацрта плана.

Упоредо са израдом Просторног плана, Обрађивач је урадио и „Извештај о стратешкој процени утицаја Просторног плана на животну средину“.

Просторни план се односи, пре свега на: просторни развој и пропозиције развоја; коришћење и заштиту природних ресурса; демографски развој и развој насеља и јавних служби, економски развој кроз привредне делатности и туризам; развој инфраструктурних система; заштиту и коришћење животне средине, предела, природног и културног наслеђа.

Скупштина општине Ражањ је на седници одржаној 3. маја 2012. године донела одлуку о усвајању Просторног плана општине Ражањ са извештајем о стратешкој процени утицаја плана на животну средину.

ТЕКСТУАЛНИ ДЕО

А) ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ ЗА ИЗРАДУ ПЛАНА

1. ИЗВОД ИЗ ТЕКСТУАЛНОГ ДЕЛА КОНЦЕПТА ПЛАНА - Закључак

1.1. ОБУХВАТ И ОПИС ГРАНИЦЕ ПОДРУЧЈА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

Подручје просторног плана Ражањ простира се у југоисточном делу Републике Србије између 43°40'12" северне географске ширине и 21°32'35" источне географске дужине. Захвата површину од 289 km² на којој живи 9 137 становника (попис 2011 год.).

Границе – Општина Ражањ налази се у Нишавском округу и једна је од девет општина. Окружена је општинама Крушевац, Алексинац, Сокобања, Бољевац, Параћин и Ћићевац са којима је релативно добро повезују три регионална путна правца.

Општина Ражањ налази се на раскршћу Балканске и Карпатске Србије и Великог и Јужног Поморавља. Највиши врх је на Буковику – Рожањ уједно и највиши врх општине са 893 метара, док се сам град Ражањ налази на 264 метара надморске висине. На источној страни општине је густа Липовачка шума, на североисточној Коњска планина и Буковик. На југозападу територије општине простира се Послањска планина, а на западу Гола и Крња коса и Дебело брдо док на југу брда Ницбар и Качарница.

У административном погледу Ражањ је општински центар са 23 катастарске општине (колико и насеља), у овиру којих постоји 23 месне заједнице (колико и насеља) и 12 месних канцеларија. Општину чине 23 насељена места и то:

- Град Ражањ (варошица)
- Сеоска насеља (22 сеоских насеља на целој територији општине)

Насеља Стари и Нови Брачин чине једну катастарску општину- КО Брачин, док КО Прасковче и КО Манастирско чине једно насеље - Прасковче.

Град Ражањ који има 1241 становника, средиште је општине и културно административни центар. Налази се поред међународног аутопута Београд-Ниш, 186 километара од Београда и 55 километара од Ниша, код превоја Мечка, у удолини Ражањске реке.

У близини града смештени су важни саобраћајни правци: међународни железнички правац север-југ и аутопут Е-75 који Европу спајају са Јужном Европом и блиским и средњим истоком у Азији као и државни путеви другог реда, а на око 50 километара међународни аеродром "Константин Велики" у Нишу. Железничке станице Браљани и Ђунис на прузи Београд – Ниш, налазе се десет километара западно од Ражања.

1.2. ПЛАНСКИ И ПРАВНИ ОСНОВ ЗА ИЗРАДУ ПЛАНА

Правни основ:

1. Одлука о измени и допуни одлуке о измени и допуни одлуке о приступању изради Просторног плана општине Ражањ (бр. 110-134/09-11 од 15.12.2009. год);
2. Закон о планирању и изградњи („Службени гласник РС“ бр:72/09, 81/09, 64/10 и 24/11);
3. Правилник о садржини, начину и поступку израде планских докумената ("Службени гласник РС", број 31/10, 69/10 и 16/11).

Плански основ:

1. Просторни план Републике Србије од 2010. до 2020. године ("Службени гласник РС" бр.88/10);
2. Просторни план подручја инфраструктурног коридора аутопута Е-75, деоница Београд-Ниш ("Службени гласник РС", број 69/03);
3. Просторни план подручје посебне намене система продуктовода кроз Републику Србију (Сомбор-Нови Сад-Панчево-Београд-Смедерево-Јагодина–Ниш) ("Службени гласник РС", број 19/11);

1.3. ОБАВЕЗЕ, УСЛОВИ И СМЕРНИЦЕ ИЗ ПЛАНСКИХ ДОКУМЕНАТА ВИШЕГ РЕДА И ДРУГИХ РАЗВОЈНИХ ДОКУМЕНАТА

1.3.1. ИЗВОД ИЗ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ("Службени гласник РС"бр.88/10)

Просторни план Републике Србије 2010-2014-2020 (у даљем тексту ППРС) представља плански документ вишег реда чија се решења на територији општине Ражањ разрађују Просторним планом општине Ражањ.

На основу просторних услова коришћења пољопривредног земљишта, према ППРС, општина Ражањ спада у претежно воћарско подручје. На брдовитим и другим теренима с традицијом у воћарској производњи треба подржавати искоршћавање местимичних погодности за развој органске производње, док је примена метода строго контролисаног прихрањивања и интензивне заштите нужни услов опстанка и даљег развоја воћарства уопште, у спрези с усвајањем савремених стандарда квалитета у преради и пласману, унапређењем маркетинга и оснивањем произвођачких асоцијација.

Концепција просторног развоја шумских подручја обухвата следећа полазишта: утврђивање зона са диференцираним режимима заштите и одрживог коришћења; функционалне везе и интеграција шумске привреде; очување и заштита шума и шумског земљишта и коришћење шума као обновљивих извора енергије. Планом оптималне шумовитости и пошумљавања до 2014. године предвиђено је да Нишавска област повећа шумовитост са 37,7% на 45,4%.

Водно земљиште је заштићена и резервисана зона уз реке, језера, акумулације и заштићене мочваре у којој је забрањена градња било каквих сталних објеката осим објеката водoprивредне инфраструктуре. Тачна линија заштићеног водног земљишта, са наменом површина и начином заштите даје се у просторним плановима јединица локалне самоуправе и урбанистичким плановима. Према ППРС хидрогеолошки састав општине Ражањ обухвата: интергрануларни тип порозности високо водопроводних стена у зони око тока Јужне Мораве, затим интергрануларни тип порозности средине са редуцираном и ниском водопроводношћу и далмично пукотински тип порозности средине са изразитом водопроводношћу.

Дугорочна стратегија Републике Србије у области животне средине и одрживог развоја подразумева побољшање квалитета живота становништва обезбеђивањем жељених услова животне средине и очувањем природе, смањењем загађења и притисака на животну средину, коришћењем природних ресурса на начин да се обезбеди њихова расположивост за будуће генерације. Општина Ражањ већим делом спада у зону интензивне пољопривреде, али поједини делови су територије су и подручја квалитетне животне средине која су под шумама, воћњацима, виноградима, ливадама и пашњацима. Када су у питању притисци на животну средину за Нишавску област, може се рећи да су они средњег интензитета углавном на пољопривредна подручја.

Општина Ражањ, према карти Ризика од природних непогода и технолошких удеса, спада у подручја најугроженија сушом и процесом клижења тла. Осим тога, уз реку Јужну Мораву налази се потенцијално поплавно подручје. Стратешки приоритети до 2015. године су: израда рефералних карата природних непогода; серија сеизмолошких карата за одговарајуће повратне периоде; планови управљања ризицима од штетног дејства бујичних поплавних вода и управљање ризицима и итд. Ови приоритети спадају у обавезу надлежних институција Републике Србије.

Основне карактеристике становништва и тенденције демографског развоја представљају значајну детерминанту друштвено-економског развоја, планирања и организације простора.

На територији општине Ражањ индекс раста броја становника за период 1948-2002. година износио је од 25 до 200 на појединим подручјима, али за већи део општине кретао се између 50 до 74,9, а индекс старења становништва 2002. године креће се од 0,83 до 1,25 и више. Стопа миграционог салда становништва за територију општине Ражањ у периоду од 1991. до 2002. године креће се од -15.00 или мање до 10, а стопе природног прираштаја становништва у периоду 1991-2002. година, крећу се од -15 и мање до 0. Према ППРС густина насељености на територији општине Ражањ креће се у интервалу 20-49 становника на km^2 на већем делу подручја општине. За одређене делове општине карактеристична и густина насељености мања од 20 становника по km^2 , али постоје и подручја са већим бројем становника на km^2 , између 50-200 и више.

Функционално урбано подручје према ESPON класификацији, представља променљив простор који обухвата морфолошко урбано подручје и његово шире окружење које генерише радну снагу града на 45-минутној дистанци од места становања. Према моделу функционалних урбаних подручја Републике Србије 2010 општина Ражањ је изван ФУП-а, док се према моделу функционалних урбаних подручја РС 2020. године, прикључује ФУП-у чији је центар град Крушевац, и где би у том случају ФУП бројао 246.290 становника и обухватао површину од 3.149 km^2 .

Према ППРС Нишавска област, као и општина Ражањ, припада типу 3 руралног подручја, то су удаљена „слаба“ рурална подручја са економијама оријентисаним на природне ресурсе, већином планинске. Према својим карактеристикама овом типу припадају хетерогена рурална подручја чија је заједничка карактеристика да су то периферна подручја у рубним регионима и областима. Осим тога, карактерише их највећа стопа учешћа терцијарног сектора у економској структури, сиромашна пољопривредна структура и велики туристички потенцијал. Подручја јужне и источне Србије која припадају овом типу су најређе насељена подручја, удаљена од урбаних центара и изолована услед топографских карактеристика терена. Осим тога, имају неповољну старосну и образовну структуру становништва, слабу инфраструктурну опремљеност и велику стопу незапослености. Нишавска област, и општина Ражањ, су на граници ка прелазном типу, и једино подручје овог типа са густином насељености изнад 150 становника по km^2 . У односу на структурне карактеристике овог типа, примениће се следеће мере и активности: изградња саобраћајне инфраструктуре, јачање градова и урбаних/регионалних центара; формирање центара заједнице села; редистрибуција социјалних услуга и служби; интегрално управљање ресурсима; агро-еколошке мере, подршка развоју органске пољопривреде, разне врсте субвенција, олакшица и подстицајних средстава пољопривредницима; развој руралног туризма; израда локалних развојних стратегија итд.

Према учестаности социјалних поља са најнижим вредностима индикатора, општина Ражањ има најниже вредности у 3 поља и то у пољу образовања, осетљивих друштвених група и становања.

Просторна дистрибуција и организација пољопривреде општину Ражањ сврстава у регион III који се простира од стишке равнице до планина централне, источне и јужне Србије. Регион је хетероген у агро-еколошком и социо-економском погледу и има ниску густину насељености, негативне демографске тенденцијем, неразвијену инфраструктуру и високе стопе руралног сиромаштва и незапослености. Према приоритетним правцима просторне оријентационе пољопривредне производње, Нишавска област обухвата равничарска, брдска и планинска подручја. Као водеће гране тржишне производње утврђени су повртарство, мешовито и пашњачко сточарство (главне) и мешовито сточарство, воћарство и агрошумарство (комплементарне) у складу са типом подручја. Виноградарство и производња органске хране могу бити посебна усмерења ужих локалитета. Стратешки приоритети развоја пољопривреде до 2015. године су: унапређење конкурентности пољопривреде и прехрамбене индустрије; одрживо коришћење и заштита природних ресурса; развој пратећих делатности, инфраструктуре и локалних партнерстава.

Према ППРС у погледу просторне дистрибуције и развоја индустрије општина Ражањ нема развијену индустрију и нису планиране индустријске зоне и индустријски паркови. Кроз општину пролази и коридор X као и магистрални коридор.

На основу четири индикатора, утврђено је да је степен потенцијалне приступачности Нишавске области и општине Ражањ, изнад просека. Стратешки приоритети - са периодом реализације до 2014. године, а који се тиче општине Ражањ су активности на постојећем државном путу I реда, (изградња аутопута Е-763) део руте 5 (SEETO): Параћин-Бољевац-Зајечар-Вршка Чука (граница са Бугарском) (Е-761, М-5).

На основу планова развоја железничке мреже Европе, Међународне железничке уније, ратификованих међународних споразума и потребе развоја железничког саобраћаја, планира се развој Коридора X. Прва етапа има за циљ формирање двоколосечних пруга „високе перформансе“ на највећој дужини северно од Ниша у складу са могућностима финансирања.

Од електроенергетских водова, кроз подручје општине Ражањ пролазе једноструки надземни водови 400 kV. ППРС предвиђена је реконструкција постојећег оптичког кабла који пролази преко територије општине Ражањ.

Циљ Републике Србије је да до краја 2012. године повећа учешће електричне енергије произведене из обновљивих извора за 2,2%, посматрано у односу на укупну националну потрошњу електричне енергије у 2007. години, као и да заступљеност биогорива и других обновљивих горива на тржишту износи најмање 2,2% у односу на укупну потрошњу горива. Посебну пажњу треба посветити могућностима активирања обновљивих извора енергије.

Република Србија располаже оскудним сопственим водним ресурсима, који су неповољно распоређени по простору. Рационализација коришћења вода и смањење специфичне потрошње у свим видовима потрошње обухвата: заустављање раста штета од поплава обуздавањем грађења у плавним зонама; заштиту вода на нивоу речних система комбинацијом технолошких, водопривредних и организационо-економских мера. На току Јужне Мораве, на подручју општине Ражањ, планирана је изградња ретензија и објеката каскадних система у периоду после 2021. године.

1.3.2. ИЗВОД ИЗ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ПОДРУЧЈА ИНФРАСТРУКТУРНОГ КОРИДОРА АУТОПУТА Е-75, ДЕОНИЦА БЕОГРАД-НИШ (*"Службени гласник РС", бр. 69/03*)

Подручје Просторног плана обухвата простор укупне површине око 1835 km², у оквиру којег се налази и део територије општине Ражањ, и то целе катастарске општине Витошевац, Претрковац, Брачин, Шетка, Међере, Ражањ, Варош, Чубура, Послон, Липовац, Рујиште и Прасковче.

У инфраструктурном коридору утврђени су следећи магистрални инфраструктурни системи на деоници Београд-Ниш: 1) аутопут Е-75 (М-1); 2) железничка пруга за велике брзине Е-85 и модернизација постојеће пруге; 3) магистрални оптички каблови, којима се замењује постојећи коаксијални кабл; 4) магистрални гасоводи; 5) постојећи далеководи 220 и 400 kV и планирани далековод 400 kV; 6) објекти заштите од вода-одбрамбени насипи; и 7) за хидроенергетски пловидбени систем „Велика Морава“ утврђена је потреба даљег истраживања, како би се утврдиле реалне могућности његове реализације.

Развој магистралних инфраструктурних система у Инфраструктурном коридору имаће на средњи и дужи рок посредне и непосредне утицаје на подручје Просторног план и окружење: 1) утицаји на промену режима, односно начина коришћења простора; 2) утицај на привредни развој окружења; 3) утицај на демографска кретања и промене у мрежи/систему насеља.

Деоница Појате-Делиград, изграђена деоница аутопута, која је, у погледу морфологије терена и геотехничких услова за изградњу и одржавање, најтежа од Београда до Ниша јер напушта долину Велике Мораве и преко превоја Мечка, испред насеља Ражањ, се спушта у долину Јужне Мораве.

Базе за одржавање пута имају основну улогу сервисирања свих потребних радова зимског и летњег одржавања пута, а комплементарни су им објекти у функцији информатике (телефонске везе, регулисање и контрола саобраћаја и сл.).

У коридору аутопута Е-75 предвиђена је, између осталих, база за одржавање пута „Ражањ“ (км око 765+385) са леве стране аутопута, западно од петље „Ражањ“, у функцији одржавања дела аутопута од петље „Ђуприја“ до петље „Алексиначки рудници“ у дужини од око 56км.

У коридору аутопута Е-75, деоница Београд-Ниш, предвиђена је 41 бензинска станица (десно 19- до Београда према Нишу и лево 22- од Ниша према Београду. Планирана је самостална бензинска станица Ражањ (лево, око км 767+500).

Коридор магистралних оптичких каблова пружа се дуж коридора аутопута Е-75, а на крајим деоницама дуж регионалног пута Р-214, магистралног пута М-5, пруге Београд-Ниш и магистралног гасовода. На једном делу пружа се десном страном аутопута до Јовановачке реке, када прелази на леву страну и напушта аутопут испред моста на стационажи км 756+130, приближава се насељу Брачин и дуж трасе регионалног пута Р-214 и успоном Мечка кроз насеље Ражањ, одакле наставља десном страном пута Р-214 све до насеља Делиград, укрштајући се више пута са локалним путевима и мањим водотоцима.

Коридор магистралног гасовода, такође, највећим делом прати коридор аутопута Београд-Ниш, и то на делу од Појата до Ниша (ГРЧ Појате-ГРЧ Ниш): магистрални гасовод МГ-09 се пружа са десне стране коридора аутопута коме се приближава код Ражња, одакле се паралелно са аутопутем, путем Р-214 и оптичким каблом пружа до Бобовишта, где се удаљава од аутопута и прелази на два места реку Јужну Мораву и поново се приближава аутопуту код насеља Д. Трнавe.

Просторним планом се утврђује и положај и број петљи, тако да је предвиђена Ражањ (км 765+385) у функцији повезивања делова подручја општине Ражањ, општинског центра Ражањ и Сокобања са аутопутем преко (укрштања) постојећег регионалног пута Р-214 (Мала Крсна-Ниш) и планираног регионалног пута Ражањ-Сокобања.

Промене у структури коришћења земљишта у коридору, односе се на површине око Велике и Јужне Мораве које су под ливадама, њивама и другим културама у влажним равнима. Из пољопривредне производње искључују се земљишта у заштитним појасима инфраструктурних коридора, а за потребе подизања шумског заштитног појаса и пратећих садржаја аутопута.

У инфраструктурном коридору је предвиђено коришћење магистралних цевовода следећих регионалних система за снабдевање становништва водом, а који су утврђени ППРС-ом. Општина Ражањ припада Моравичком подсистему који се ослања на акумулацију Бован са фабриком воде у Бресју. Предвиђа се изградња крака магистралног цевовода од Бресја према Ражњу, који ће се по правилу смештати у непосредној близини саобраћајница, ради лакшег одржавања у експлоатацији.

Један од приорита у циљу одбране од поплава је и ревитализација и завршетак регулације појединих притока Велике Мораве (Јасеница, Лепеница, Рача, Ресава, Раља), и више мањих бујичних токова који до сада нису били обухваћени регулацијом (посебно Смиловачка река на подручју општине Ражањ).

Просторни план се даље разрађује: 1) доношењем плана детаљне регулације; 2) издавањем акта о урбанистичким условима у складу са Просторним планом; 3) доношењем одговарајућег урбанистичког плана, односно издавањем акта о урбанистичким условима у складу са просторним планом општине и регионалним просторним планом.

1.3.3. ИЗВОД ИЗ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ПОДРУЧЈА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ СИСТЕМА ПРОДУКТОВОДА КРОЗ РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ (Сомбор-Нови Сад-Панчево-Београд-Смедерево-Јагодина –Ниш) ("Службени гласник РС", број 19/11)

На територији општине Ражањ, Просторним планом су обухваћене целе катастарске општине: Брачин, Липовац, Мађере, Послон, Пресковче, Претрковац, Ражањ, Рујиште, Варош, Шетка и Чубура, укупне површине 102,14 km².

Просторни план подручја посебне намене система продуктовода кроз РС представља оквири за израду нових и ревизију постојећих просторних и урбанистичких планова на планском подручју, као и за израду и доношење планова, програма и техничке документације.

Реализација продуктовода предвиђена је у три фазе, а деоница Јагодина-Ниш, којом је обухваћен и део општине Ражањ, предвиђена је за другу фазу. Ова деоница се конципира као једноцевни систем за транспорт моторних горива. Траса продуктовода полази од терминала „Јагодина“ и води до терминала „Ниш“ у дужини од сса 102,1 km. Иста је пречника 10“ (DN250 mm) и после изласка са терминала „Јагодина“ полаже се у коридору ауто-пута Е-75 (деоница Београд-Ниш). Продуктовод се на овој деоници углавном води испод пољопривредног земљишта на прописаном растојању од објеката, водотока, путева, гасовода и железничке пруге.

Просторни план за систем продуктовода у складу са одредбама Закона о планирању и изградњи, може се спроводити локацијским дозволама. У том смислу, неопходно је дефинисање сета правила, како би се омогућило директно спровођење и издавање грађевинских дозвола.

Анализом прелиминарног дефинисаног коридора/трасе, доминантан критеријум за дефинисање правила је густина насељености подручја на коме ће продуктовод бити изграђен. Планско подручје дели се на следеће целине: 1) утицајна зона (три зоне коришћења, уређења и заштите простора) и 2) зоне терминала.

У коридору/траси продуктовода издвајају се 3 основне зоне са различитим условима: 1) зона непосредне заштите која износи 5 m обострано од осе продуктовода у којој је по правилу забрањено дубоко орање (преко 0,5 m), као и садња билака са дубоким корењем (преко 1 m дубине); 2) зона која обухвата обострани појас од 30 m у коме се по правилу забрањује градња објеката за становање, с тим да су могући изузеци у случају ограничења (физичка или већ изграђени објекти) на појединим локацијама. Тако се зграде за становање или боравак људи могу градити у појасу ужем од 30 m, ако је градња већ била предвиђена урбанистичким планом пре пројектовања продуктовода и ако се примене посебне мере заштите, с тим што се мора испоштовати најмање растојање насељене зграде од гасовода које варира у зависности од пречника продуктовода; 3) зона која обухвата појас од 200 m обострано од осе продуктовода у којем се по правилу налазе зоне подељене у четири категорије у зависности од густине насељености.

Просторним планом потребно је дефинисати зоне према густини насељености и појасева цевовода у оквиру 4 категорије, и то: 1) Прва категорија - појас цевовода на коме се на јединици појаса цевовода налази до 6 стамбених зграда нижих од 4 спрата; 2) Друга категорија - појас цевовода на коме се на јединици појаса цевовода налази више од 6, а мање од двадесет осам стамбених зграда нижих од 4 спрата; 3) Трећа категорија - појас цевовода на коме се на јединици појаса цевовода налази двадесет осам или више стамбених зграда нижих од 4 спрата, или на коме се налазе пословне, индустријске, услужне, школске, здравствене и сличне зграде и јавне површине као што су: игралишта, шеталишта, рекреациони терени, отворене позорнице, спортски терени, сајмишта, паркови и сличне површине, на којима се трајно или повремено задржава више од двадесет људи, а налазе се на удаљености мањој од 100 m од осе цевовода; 4) Четврта категорија - појас цевовода на коме на јединици појаса цевовода преовлађују четвороспратне или вишеспратне зграде.

Просторним планом се дефинишу правила за постројења која су саставни део продуктовода, и то најмање растојање од:

- 1) граничне линије суседног поседа;
- 2) крајње спољне ивице путног појаса;
- 3) крајње спољне ивице пружног појаса

Просторним планом се дефинишу правила за продуктовод у случају да пролази близу других објеката или су паралелни с тим објектима, одстојање не сме бити:

- 1) мање од 5 m од регионалних и локалних путева, рачунајући од спољне ивице путног појаса;
- 2) мање од 10 m од магистралних путева, рачунајући од спољне ивице путног појаса;
- 3) мање од 20 m од железничке пруге, рачунајући од границе пружног појаса;
- 4) мање од 30 m од надземних делова цевовода, рачунајући од спољне ивице путног појаса, односно од границе пружног појаса, осим ако је цевовод постављен на друмски или железнички мост;
- 5) мање од 15 m од индустријских колосека, рачунајући од осе крајњег колосека;
- 6) мање од 1 m (мерено хоризонтално) од грађевинских објеката, рачунајући од темеља објекта, под условом да се не угрожава стабилност објекта;
- 7) мање од 50 cm од других подземних инсталација и мелиорационих објеката, рачунајући од спољне ивице цевовода до спољне ивице инсталације или објекта;
- 8) мање од 10 m од регулисаних водотока и канала, рачунајући од ножице насипа.
- 9) Ако цевовод пролази близу нерегулисаних водотока, бунара, извора и изворишних подручја, као и ако је паралелан са водотоцима, потребно је прибавити сагласност од организација и органа надлежних за послове водопривреде, а ако пролази близу електроенергетских постројења и водова, одстојање мора бити у складу са нормативима по ЈУС-у.

Као учесници у имплементацији, посебну улогу ће имати локалне самоуправе са подручја Просторног плана за уступање грађевинског земљишта и по потреби спровођења процедуре доношења урбанистичких пројеката.

1.3.4.РЕЛЕВАНТНЕ СТРАТЕГИЈЕ, ПЛАНСКА И ДРУГА ДОКУМЕНТАЦИЈА

При изради Просторног плана, смернице и стратешка опредељења следећих националних стратегија инкорпориране су у овај просторни план:

- Стратегија одрживог развоја Општине Ражањ за период од 2008. до 2013. године;
- Стратегија развоја малих и средњих предузећа и предузетништва на територији општине Ражањ за период 2009- 2014;
- Локални план управљања отпадом општине Ражањ за период 2010-2019 "Сл. лист Општине Ражањ" бр. 4/10;
- Катастар природних вредности општине Ражањ;
- Главни пројекат насипа десне обале Јужне Мораве деоница: Суви поток - Рујишка река;
- Главни пројекат за уређење дела тока Ражањске реке кроз градско подручје;
- Главни пројекат регулације Рујишке реке од ушћа до моста на путу Делиград -Ђунис и Дреновачког потока од ушћа у Рујишку реку до моста на путу Делиград – Јасење;
- Стратегија развоја туризма општине Ражањ (у изради);
- Стратегија развоја животне средине (у изради).

1.4 СКРАЋЕНИ ПРИКАЗ ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА

На настанак и развој данашњег рељефа ширег подручја Ражња највећи значај имали су херцинска орогенеза у карбону, затим олиго-миоцени, савремени тектонски покрети, као и постнеогено формирање тока Јужне Мораве и њених бочних притока.

У делу удолине моравска дислокација има правац ЈИ – СЗ и углавном иде долином Јужне Мораве. Најнижим делом те удолине, тј. дуж моравске дислокације, образовала се долина и речни ток Јужне Мораве (југозападни делови општине).

Уопште гледано у целини цела територија општине Ражањ представља равничарско – брежуљкасту област (Поморавље) са местимичним нископланинским карактером (Буковик – Рожањ – 893 m).

Буковик је родопска планина у источној Србији на тремеђи Сокобањске, Алексиначке и Параћинске котлине. Нижа падина планине пружа се у правцу југозапад – североисток. Рашчлањена је извориштима више речица које теку ка Великој (Јовановачкој) реци на северу, а на југу ка Морави и Јужној Морави. Планина је на западу са већим нагибом према фосилној удолини (Ражањска преседлина). Буковик спада у огромне планине. Изграђен је од кристалних шкриљаца, који су основна грађа и у суседном Рожњу. Сагледавањем предходно изнесене морфологије може се рећи да територија општине Ражањ се састоји од брдско-планинског и равничарског дела.

Према мапи сеизмичких региона, анализирано подручје спада у комплексне терене где су могући потреси од 7° МКС на већем делу територији општине, укључујући подручје саме варошице Ражањ. У западним и северозападним деловима општине очекује се потреси од 8° МКС. Ово подручје је познато као сеизмички веома нестабилно. Врло чести су потреси мањег интензитета (до 4° МКС).

На сеизмолошкој карти публиковане 1987 године за повратне периоде 50, 100, 200, 500, 1000 и 10 000 година која приказује очекивани максимални интензитет земљотреса са вероватноћом појаве 63%.

Међу значајније ресурсе на територији општине Ражањ убрајају се пољопривредно земљиште, шумски потенцијал, водни ресурси повољни услови за развој туризма.

Пољопривреда

Општина Ражањ обухвата 16.926ha пољопривредних површина, што представља 59% од укупне површине територије Општине. Просечна величина газдинства је око 3,89 ha, подељено у више парцела. Просечна величина парцела је 0,27 ha. По структури власништва 96,60% земљишта је у приватном власништву, 2,85% је у државној својини, 0,02% у друштвеној својини, 0,53% земљишта чине други облици својине.

Територија Општине Ражањ је делом равничарског, а делом брдско-планинског карактера. На подручју Општине Ражањ најзначајнија земљишта су гајњача, смоница и алувијална земљишта у долини Ражањске реке и Јужне Мораве.

То су високо квалитетна земљишта која представљају базу пољопривредне производње. Од укупне пољопривредне површине општине њиве су 12.316 ha, вртови 25 ha, воћњаци 706 ha, виногради 453 ha, ливаде 560 ha, и пашњаци 2862 ha.

Велики економски проблем је проблем уситњености и разбацаности парцела. Деобом се парцеле уситњавају тако да њихова величина све више опада.

Шуме и шумско земљиште чине 40% укупне територије општине Ражањ. У структури шума највећи део чине састојине лишћара и то: храст китњак, бели граб и буква а присутни су у знатном обиму цер, бели и црни јасен, липа, јова, бела врба, ива и багрем. Од најзаступљенијих четинара су јела, смрча и бор.

Значај овог ресурса увећан је богатством пратећих шумских плодова: вргањ, лисичарка, шипурак, купина, лековито биље као и разноврсном и бројном дивљачи.

Властити **водни ресурси** општине Ражањ су испод просека за Србију, јер се то подручје налази у зони нешта смањених падавина (просек око 650 mm, према 734 mm за Србију). Општину са јужне стране на дужини од око 20 km уоквирује Јужна Морава, као кључни водни ресурс општине. Секундарну хидрографску мрежу чине Јовановачка река са Крчевом и Великом реком (слив Велике Мораве), и у сливу Ј.Мораве: Ражањска река, Дреновачка река, Рујишка река. Све те реке су са изразитим бујичним режимима. Специфични отицаји властитих река су до око 4,5 L/s·km² и мањи су од просечних у Србији (5,7 L/s·km²). И сам ток Јужне Мораве има врло неравномерне, бујичне режиме, што отежава све радове на уређење корита.

Водна инфраструктура општине је недовољно развијена. За снабдевање водом се користе локална изворишта подземних вода због чијих је променљивих и недовољних капацитета поузданост снабдевања водом недовољна. Због доста оскудних ресурса у будућности се предвиђа довођење воде из Бованске акумулације и развијање Ражањског субсистема у оквиру Моравичког подсистема Доње-јужноморавског регионалног водоводног система. Канализација насеља је слабо развијена (само Ражањ, и то непотпуно), нема постројења за пречишћавање отпадних вода, санитација сеоских насеља је лоша, а бројне депоније загађују и површинске и подземне воде. И Јужна Морава је угрожена ефлуентима и плутајућим отпадом и уместо захтеване IIа класе налази се III/IV, а често је и 'ван класа'.

Мрежа насеља

Прилагођавајући се природним условима и друштвено-економским факторима на подручју истраживања формирала се посебна мрежа сеоских насеља зависно од размештаја и присутности природних потенцијала, пре свега продуктивног пољопривредног земљишта. Глобална карактеристика свих насеља којих је 23 на овом подручју је њихова релативна уситњеност па су ретка насеља са више од 1000 становника, свега 3. Број становника праћен по појединим насељима показује више значајно опадање него стагнацију; пораст готово да не бележи ниједно насеље, па ни центар Општине Ражањ. Мрежа насеља општине Ражањ састављена је од 23 насеља у којима живи 11 369 становника (према попису из 2002.год). Општински центар Ражањ је административни, управни, здравствени, образовни и културни центар општине.

Остала насеља су сеоска са израженом екстензивном пољопривредном производњом и недовољном комуналном опремљеношћу. Лоши услови живота у селима условили су иселјавање становништва овог подручја и изумирање села.

У постојећој **просторно-функционалној структури** мреже насеља доминира Ражањ као главни пол развоја проучаване територије. Поједина насеља су развила одређене функције које су се временом показале недовољним да децентрализују простор и успоставе рационалну територијалну прераспodelу економских активности и становништва.

Неизграђеност и дефицитарност јавно/социјалних објеката представља развојну баријеру, али и индикацију присутне социјалне заосталости и сиромаштва, што је повезано са изолованомшћу и мање привредном развијеношћу.

Друштвени и културни живот Општине Ражањ везује се по селима за Домове култура, те је и спремност заједнице да улаже у саме објекте велика. С друге стране, потреба за спортским салама и другим рекреативним садржајима подсећа да би се могао направити искорак ка осавремењавању и реновирању постојећих спортских терена, односно потребно је инсистирати на изградњи нових.

Ограничења у функционисању и пружању услуга мреже објеката јавних служби јесу: недовољна доступност објеката и услуга јавних служби на руралном подручју; проблем депопулације и старења становништва доводи до затварања објеката основног образовања у појединим сеоским насељима; отежано функционисање постојећих објеката јавних служби на руралном подручју услед њихове слабе опремљености и неразвијене комуналне инфраструктуре; неразвијена мрежа објеката културе и мрежа услуга социјалне заштите на руралном подручју; лоша организованост превоза ученика средњих школа; неадекватна покривеност руралног подручја припремним предшколским одељењима; неадекватни услови за пружање услуга примарне и секундарне здравствене заштите у постојећим здравственим објектима; недостатак апотека и повремених специјалистичких служби у здравственим станицама и амбулантама.

Привреду општине Ражањ, карактерише недовољна динамика привредног раста и привредна криза, која је посебно негативно утицала на сектор секундарних делатности, код којих се уочава низак степен коришћења капацитета и пад физичког обима производње, низак ниво конкурентности локалних производа, недостатак обртних средстава и технолошка заосталост;

- према физичком обиму производње пољопривреда је последњих година била највитаљнији део привреде и то само у оквиру приватног сектора (производња у бројним сеоским домаћинствима), нарочито у делу примарне производње, углавном сточарства – узгој говеда и производња млека и воћарства, које захтева највећи степен учешћа непосредног физичког рада;
- терцијарни сектор привреде (трговина, угоститељство, туризам, занатске и остале услуге) пословао је под непосредним утицајем укупних кретања у привреди што је резултирало падом реалних зарада и дохотка. Формирана је релативно густа мрежа трговинских и занатских радњи;
- привредне субјекте из области индустријске производње карактерише нефункционалност, неупошљеност капацитета, технолошка заосталост, спор процес приватизације услед нерешених имовинско-правних односа и недостатак обртног капитала. Мали број индустријских предузећа успешно послује и у њима се очекује даља стабилизација свих економских елемената развоја;
- приватизација је спора и није остварила услове за повећање упошљености становништва, нити за повећање конкурентности домаће привреде чиме се терет социјалне напетости додатно преноси на буџетску потрошњу.

На територији општине Ражањ послују 62 предузећа. Према врсти делатности коју обављају, највише има привредних друштава, који се баве мешовитим фармерством и узгојем говеда и производњом млека и то 19,35 % од укупног броја. Посматрајући локацију привредних друштава, највише 67,74 % их има у центру Општине – Ражњу, а затим 8,07 % у Витошевцу и од 1-4 у осталих 10 насеља.

Материјална основа развоја индустрије и грађевинарства општине Ражањ се темељи на следећи привредним субјектима:

- ЛОМ "14 Октобар" Ражањ, (ливење обојених метала)
- ДОО "Металопрерада" Ражањ (производња металних конструкција)
- Млин "Озрен" АД Ражањ, (производња млинских производа)
- ДОО "Гербер експорт" Витошевац, (прерада метала)
- ДИС "Тодоровић" Ражањ, (производња млечних производа)

Основни проблеми са којима се суочава привреда (привредна друштва и предузетници) општине Ражањ су недостатак адекватног пословног простора, слаба куповна и платежна моћ и незаинтересованост инвеститора за улагање у централне магацине за складиштење робе и материјала на нашем подручју.

Туризам

Приоритетни потенцијал општине Ражањ је географски положај, град се налази на средокраћу путева кроз нашу земљу, али и шире, те је самим тим логичан след развоја **транзитног туризма**. Увиђајући шта је приоритетни туристички производ, у Ражњу је саграђен мотел „Морава турист“ који је управо имао ту намену – садржаји подређени транзитном туристи. Као други по важности туристички производ, у разматрање су узете археолошке ископине које датирају од пре н.е. и остаци римског пута. Манастир Св. Роман из IX века и Цркве Св. Петра и Павла и Св. Пророка Илије су **културно-историјске атракције** које употпуњују туристичку понуду места.

Остале атракције, потенцијално туристички занимљиве су **излетишта** као што су излетишта на Варници изнад села Мађера, Обрадова столица изнад села Скорица, двориште цркве Св. Петра и Павла у селу Грабову, двориште манастира Св. Роман, крај села Прасковча, врх планине Буковика са предивним пашњацима и планинским изворима (врх Рожањ 893 н/м).

Јужна Морава је изузетно погодна за развој **речног риболова** јер обилује рибом (шаран, сом, караш и др.) На територији Општине Ражањ постоје три ловишта која су уређена и поседују планове газдовања који су верификовани од стране Министарства за пољопривреду, шумарство и водопривреду, те се врши планинско изловљавање и заштита дивљачи. Атрактивност овог подручја омогућава развој **ловног туризма** као сегмента туристичке понуде.

Од **културних атракција**, Ражањ има Дом културе са библиотеком, аматерским позориштем и књижевним клубом „Десанка Максимовић“. Сваке године, у јулу месецу одржава се Сабор фрулаша „Дани Саве Јеремића“ који носи назив по најчувенијем фрулашу из овог краја.

Хотелских капацитета у општини Ражањ нема. Постоји мотел „Морава турист“ капацитета 120 лежајева. Број приватних угоститељских објеката у општини је задовољавајући, а чине га ресторани и кафеи различитих категорија (Пролеће, Тропикан, Џунгла, Арсена и др.) Три сеоска газдинства су добила бесповратна подстицајна средства Министарства управо за развој **сеоског туризма**.

Визија просторног развоја Ражања је, у првом реду, да буде демографски стабилна, а затим одрживог економског и социјалног развоја, инфраструктурно опремљена и саобраћајно приступачна, очуваног и заштићеног природног и културног наслеђа, квалитетне животне средине, и функционално интегрисана у окружење, уз јачање сарадње са суседним општинама у региону.

Концепција развоја општине Ражањ заснива се на просторном развоју који представља синтезу друштвено-економских и еколошких фактора са циљем да се у наредном периоду достигне ниво одрживог развоја. Концепт развоја се између осталог заснива на потреби убрзаног социо-економског и демографског развоја овог подручја уз уважавање функција информационог друштва, и развоја европских стандарда и критеријума, који се заснивају на уравнотеженом и полицентричном развоју, успостављању нових веза урбано-рурално (град-село), стварање једнаких могућности развоја за све становнике и социјалне групе и доступност инфраструктурним системима и јавним службама, рационално управљање природним и створеним ресурсима, управљање имовином и некретнинама и заштитом природних вредности и културног наслеђа.

Дакле, досадашњи недостаци могу се превазићи уколико се прихвате планске препоруке – да је покретање значајнијег развоја руралног простора и овдашњих села могуће само кроз производњу здраве хране, развој сеоског, ловног и риболовног, верског и излетничког туризма, који треба да представља нови модел или окосницу будућег развоја овог подручја.

По оваквом новом моделу развоја могућ је и одговарајући, одрживи, развој прерадних индустријски малих и средњих предузећа, као и битно побољшање нивоа услуга (трговина, саобраћај, образовање, здравство и сл.).

На основу јасно дефинисаних стратешких опредељења капитал заинтересованих инвеститора треба усмеравати у реално изводљиве, одрживе и профитабилне програме и пројекте, примерене садашњем и будућем времену и предметном простору, а то су пре свега инвестиције у **еко-пољопривреду** и **еко-туризам**, итд.

У циљу поспешења привредног развоја, а према Стратегији одрживог развоја општине Ражањ за период 2008-2013. година, локална акциона група је закључила да би општина Ражањ, на основу својих природних потенцијала и компаративних предности, требала да стави нагласак на оживљавање и развој индустрије (металско-грађевинске и прехрамбене), кроз развој малих и средњих предузећа и предузетничких радњи. Најбоља опција за општину Ражањ је регионално повезивање са општинама у окружењу, те у наредним годинама треба радити на успостављању регионалне сарадње.

Замисао је да Ражањ буде место са изграђеном комуналном инфраструктуром, очуваном здравом животном средином, која одрживо користи природне ресурсе, великог учешћа алтернативне енергије, што је квалитетан услов за здрав живот и друштвени развој.

Б) ПЛАНСКИ ДЕО ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ РАЖАЊ

I ПЛАНСКА РЕШЕЊА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

1. ОПИС И НАМЕНА ПРОСТОРА

План намене површина дефинисан је на основу постојећег коришћења земљишта, анализа постојећег стања кроз ограничења и потенцијале развоја и општих и посебних циљева постављених Концептом плана.

Према билансу површина подручја Просторног плана, укупне површине од **28.863,1**ха, пољопривредно земљиште захвата 17.356,8 ха (60.1%), шумско 9993.3 ха (34.6%), водно 264,3 (0.9%), а остало 1248.7ха (4.4%).

Биланси површина за територију општине Ражањ утврђене су на основу затеченог стања, као и планираних промена у простору. Постојеће површине земљишта дефинисане су на основу података из катастра непокретности (табела бр.1), података Србијашума, идентификацијом на терену и са ортофото подлога ((9табела бр.2). Оно што је проблем у билансирању површина је неслагање у улазним подацима добијених анализом постојећег стања званичних података добијених из катастра и постојећег шумског земљишта добијеног од Србија шума, тако да то отежава поређење и комбинацију података. Из тог разлога оставља се резерва од +/-1,5 % на нивоу површине плана у коначном билансу површина.

Планиране промене у билансу намене простора до 2025. године, највише ће се одразити на пољопривредно земљиште које ће се смањити због пошумљавања земљишта, али ће оно и даље заузимати највећу површину у односу на друге намене земљишта. Планирано смањење, такође би се остварило за потребе изградње саобраћајница и инфраструктурних система, као и за планирано повећање грађевинског подручја. У периоду до 2025. год. пољопривредно земљиште ће се смањити за око 1195 ха или за око 4%, тако да ће чинити 56.0% од укупне површине Општине.

Планиране површине под саобраћајном структуром неће имати веће промене у односу на постојеће стање. Не планира се значајно повећање државних путева сем проширења њихових регулација, што доноси планирано увећање од 0.03%. Планиране и постојеће деонице државних и општинских путева заузимаће површину од 293 ха.

Табела 1. Биланс планиране намене површина на подручју општине Ражањ (катастарско стање)

		општина РАЖАЊ				
Година		2011.		2025.		
Укупна површина (ха)		28.863,1	100%	28.863,1	100%	
Пољопривредно земљиште		17.356,8	60.1%	16.161,1	56.0%	
Шуме		државне	7 283,0	25.2%	11.105,6	38.4%
		приватне	2710,3	9.4%		
Водно земљиште		264,3	0.9%	264,3	0.9%	
Остале површине	Изграђен простор (са саобр. површинама)	1109,7	3.9%	1332,1	4.7%	
	остало неплодно земљиште	139	0.5%	-	-	

Напомена: Уоквиру шумског земљишта нису рачунате неплодне шумске површине (крш, камењар...), већ су оне обухваћене осталим земљиштем.

Табела 2. Биланс планиране намене површина на подручју општине Ражањ (фактичко стање- према извору Србијашума, идентификацијом на терену и са ортофото подлога)

		општина РАЖАЊ				
Година		2011.		2025.		
Укупна површина (ha)		28.863,1	100%	28.863,1	100%	
Пољопривредно земљиште		15.740,6	54.5%	15.374,4	53.4%	
Шуме		државне	9038,2	31,3%	12.130,3	42.0%
		приватне	2710,3	9.4%		
Водно земљиште		264,3	0.9%	264,3	0.9%	
Остале површин	Изграђен простор	827,7	2.9%	1039.1	3.6%	
	Саобраћајна инфраструкт.	државни	174,0	1.0%	174.0	1.1%
		општински	108,0		119.0	

1.1 Пољопривредно земљиште

Основна карактеристика досадашњег развоја пољопривреде је недовољна крупна пољопривредна производња. Пољопривредна газдинства се баве сточарском, ратарском и воћарско виноградарском производњом. Општина располаже земљишним потенцијалом али је потребно одређеним мерама омогућити да се формирају већи пољопривредни поседи од 3 ha и више хектара површине. Ово се у првом реду односи на део територије где има највише њива у којима је могућа интензивна производња зрнастих производа и производња крмног биља за развој сточарства, повећање површина у брдском делу за развој воћарства и брдско планинском делу за формирање већих површина ливада и пашњака за развој овчарства. На територији општине се може успешно гајити воће, поврће, зрнасте и крмне биљке, говеда, свиње, овце и козе.

Постојеће пољопривредно земљиште ће се смањити због пошумљавања земљишта и ширења грађевинског подручје, али ће оно и даље заузимати највећу површину у односу на друге намене земљишта. У периоду до 2025. год. пољопривредно земљиште ће се смањити у корист претежно шумског земљишта, на теренима који су неповољни за изградњу, мање бонитетне класе и угрожени природним процесима деградације (ерозије, клизишта...).

Планом се, у складу са Законом о пољопривредном земљишту ("Службени гласник РС" бр. 62/06 и 41/09), штити пољопривредно земљиште и може се врло ограничено, у складу са правилима из Плана, мењати његова основна намена.

На подручју Општине Ражањ најзначајнија земљишта за обрађивање су у долини Ражањске реке и Јужне Мораве. То су високо квалитетна земљишта која представљају базу пољопривредне производње и добру основу за даљи развој и унапређење посебно повртарске производње.

1.2. Шумско земљиште

На основу прегледа површина по катастарским класама укупна површина под шумама износи 9993.3 ha (34.6%). **Површине под шумским земљиштем** повећаће се за око 1057 ha, што је повећање од око 3.6 % у односу на целу површину плана. Девастирано **шумско земљиште** и површине које су под великим нагибом и на ерозивном терену и као такве некорисне за пољопривреду и изградњу морају се пошумити. Повећање површина под шумом обезбедиће се пошумљавањем на шумском земљишту VI, VII и VIII бонитетне класе у државном и приватном власништву, на рачун пољопривредног земљишта.

У складу са Законом о шумама ("Службени гласник РС" бр. 30/10), у просторном плану се штити и унапређује шумско земљиште и шуме.

На шумском земљишту није дозвољена промена састава шумских састојина и њихова неконтролисана експлоатација, као ни изградња која би угрозила основну намену простора. Минимално дозвољена изградња је у функцији побољшања стања шума или њене боље приступачности и квалитетнијег коришћења. Под само плански одређеним условима (у складу са Шумском основом и овим Планом) може се врло ограничено мењати основна намена шумског земљишта, уз предходно добијену сагласност управљача.

Табела 3. Стање шума по површини према извору „Србијашуме“

Газдинска јединица	шуме и шумско земљиште				Остало земљиште				Свега
	Свега	шума	шумске културе	шумско земљиште	Свега	За остале сврхе	Неплодно	Заузеће	
	ха	ха	ха	ха	ха	ха	ха	ха	
"Буковик I"	3602.39	3290.98	196.40	115.01	41.38	35.38	6.00	20.54	3664.31
"Буковик II"	3548.51	3236.38	177.19	134.94	74.81	74.75	0.06	2.16	3625.48
"Послонске планине"	1882.31	1537.72	109.76	234.83	9.05	4.74	4.31	6.03	1897.39
<i>Државно</i>	9038.21	8071.08	490.35	492.78	134.24	125.87	10.37	28.73	9187.18
<i>Приватно</i>	5004.00	5004.00							5004.00
Општина Ражањ	14042.21	13075.08	490.95	492.78	134.24	125.87	10.37	28.73	14291.58

1.3. Водно земљиште

Сходно ППРС водно земљиште чини појас дуж обала корита, на растојању од 20-50 m (зависно од положаја објеката у приобаљу) у односу на урез нивоа тзв. стогодишње велике воде. У зони насипа водно земљиште чини појас од 50 m од унутрашње брањене ножице насипа.

Укупна површина водног земљишта у општини износи око 264,3 ha односно 0.9% површине плана. Просторним планом се површина водног земљишта не мења, не мењају се услови коришћења и својински односи на њему, али се правилима градње спречава грађење сталних објеката у свим тим појасевима у циљу заштите од вода, заштите вода и реализације водне инфраструктуре.

Пловидба

ППРС је коначно одустао од идеје о реализацији пловног пута Дунав – Јекејско мора, али је оставио могућност успостављања пловног пута дуж Велике Мораве и горњег тока Ј.Мораве до близу Ниша и дуж З.Мораве до Краљева, у оквиру пројекта уређења тих долина, чиме би највећи индустријски градови Србије изашли на европску мрежу пловних путева. У оквиру пројекта каскаде на В.Морави не предвиђа се реализација објеката пловидбене инфраструктуре (преводнице, пристаништа, корекције миор корита у циљу обезбеђења захтеваних пловидбених габарита корита), нити држава намерава да их реализује. Међутим, остављају се погодни простори уз бране на којима се могу реализовати бродске преводнице, уколико се за то нађу заинтересовани инвеститори. У ППРС формулисан је изричит став да диспозиције и висински положај нових мостова неће водити рачуна о пловидбеним габаритима, јер ће, ако дође до реализације пловног пута, миор корито Мораве бити кориговано просецима, са мостовским распонима који се отварају при наиласку пловила.

Експлоатација песка и шљунка

Водно земљиште у ширем приобаљу Јужне Мораве интензивно се користи за вађење шљунка и песка. Тај вид коришћења речног материјала се потпуно отргао контроли, тако да се уништава морфологија корита, дестабилизују се обале, уништавају се водни објекти (насипи) транспортом по њима, али се деградира и река као осетљив екосистем. Стављања тог посла по контролу биће разматрано у делу 6.2. који се односи на решења водопривредне инфраструктуре.

1.4. Грађевинско земљиште

На основу расположивих података (ортофота) на графичким прилозима плана је евидентирана постојећа изграђеност, најчешће по фактичком стању (оградама). Постојеће изграђено земљиште, у највећем обиму, представљају рурална домаћинства, комунални објекти (гробља), верски објекти, у малом обиму производња. Планом се оставља, као реална могућност, да нису евидентирани сви изграђени објекти, из оправданих разлога, што не значи да и ти постојећи, а неевидентирани објекти, су на било који начин другачије плански третирани од оних који су Планом евидентирани.

Правилима уређења и грађења у Плану се даје могућност издвајања изграђеног од неизграђеног дела катастарске парцеле (правила парцелације), дају се услови за реконструкцију изграђених објеката, услови за изградњу нових објеката, што све треба да омогући (на захтев власника/корисника парцеле) утврђивање постојећег грађевинског земљишта а по потреби, за нову изградњу, и формирање новог грађевинског земљишта.

Грађевинско земљиште је у Плану дефинисано као:

- Градско грађевинско земљиште у обухвату ПГР-е Ражањ,
- Грађевинско земљиште у грађевинским подручјима насеља, и
- Грађевинско земљиште изван граница грађевинског подручја насеља

Основна подела грађевинског земљишта (по намени) је на површине и објекте јавних намена и остале намене изван површина јавних намена. Површине и објекти јавних намена припадају јавним службама (образовање, управа, здравство, култура, социјална заштита и сл.), уређеним и заштићеним просторима (паркови, скверови, парк-шуме, кејови и сл.) и објектима и мрежи инфраструктуре (саобраћај, енергетика, водопривреда, телекомуникације, топлификација, комунални објекти и сл.).

Врсте и намене објеката планиране на грађевинском земљишту изван површина јавних намена:

- становање (породично),
- мешовито пословање (трговинске, занатске и услужне делатности) са становањем или пословање у окружењу становања,
- објекти у функцији туризма и спортски комплекси,
- радне зоне (производња, привреда, комерцијалне делатности),
- инфраструктурни и комунални објекти,
- и друге намене које не угрожавају околну претежну намену

Према предложеним планским решењима рестриктивно је дата могућност проширења површина за изградњу оптимално око 5-7% од постојеће површине изграђеног земљишта у секундарном центру и центру заједнице насеља. У овим насељима остварено је значајније повећање површина за изградњу у односу на постојећу површину изграђеног земљишта планирањем радних зона. У насељу Нови Брачин значајније је повећано грађевинско подручје у јужном делу насеља око аутопута, док је у Витошевцу планирана индустријска зона у источном делу катастарске општине.

У центрима са појединим функцијама на руралном подручју општине предвиђено је проширење површина за изградњу оптимално око 2-5% од постојеће површине изграђеног земљишта.

У осталим насељима предвиђа се минимално ширење изграђеног земљишта од око 2% и то дуж саобраћајница и како би се повезало грађевинско подручје.

Планирано грађевинско земљиште утврђено Планом генералне регулације Ражањ износи 237.6 ha.

Развој грађевинских подручја планиран кроз: очување отворених поља (њива, винограда, пашњака и ливада) у претежно шумским пределима; усклађивање изградње инфраструктурних објеката са карактером предела и обезбеђење њиховог мултуфункционалног коришћења;

избегавање изградње на предеоно изложеним локацијама, као и у плавним и ерозионим подручјима; очување специфичне мреже насеља, изграђивање и груписање објеката у складу са традицијом грађења у пределу.

Планиране активности у развоју грађевинског подручја, намена и делатности у гарђевинском подручју:

- Дефинисање грађевинских подручја секундарног центра, центра заједнице насеља и појединих насеља са појединим;
- уважавањем и валоризацијом економских, демографских, урбаних и функционалних карактеристика, опремања села, у наредном планском периоду,
- унапређење економске инфраструктуре: изградња модерне индустријске зоне са посебним услугама и одговарајућим маркетингом уз реструктурирање и ревитализацију индустрије са циљем привлачења инвеститора и очувања животне средине;
- побољшање атрактивности општине као туристичке дестинације. Посебне мере и улагања остварити у еко и етно сеоски туризам;
- стварање услова за улагање у туристичке објекте (спорт и рекреацију, угоститељске објекте и сл.) и друге туристичке центре;
- унапређење инфраструктуре: развој путне мреже, локалних и државних путева (реконструкција и ревитализација, изградња...), телекомуникационе мреже, посебно фиксне телефоније, енергетске, водне и канализационе, као и одржавање инфраструктурних система и управљање отпадом;
- изградња инфраструктуре у функцији афирмације туристичке понуде (бициклистичке стазе и сл.).

2. ЗАШТИТА, УРЕЂЕЊЕ, КОРИШЋЕЊЕ И РАЗВОЈ ПРИРОДНИХ СИСТЕМА И РЕСУРСА

Укупни природни потенцијали – услови и ресурси – разматрани су кроз анализу продуктивног земљишта, његових основних карактеристика, настали под утицајем бројних међусобно условљених геофизичких процеса који утичу на њихов квалитет и посебно просторни размештај и структуру.

Основно стратешко опредељење ка одрживом управљању природним ресурсима у општини Ражањ је обезбеђење повољних техничко-технолошких, финансијских и еколошких решења за њихово коришћење, управљање и заштиту.

Природни услови и ресурси (геоморфолошки, водни, и др.) Општине су разноврсни и омогућују развој бројних делатности (пољопривреда, шумарство, лов, риболов, водoprивреда, енергетика и др.) који уз адекватне мере заштите не угрожавају животну средину, а могу да допринесу повећању броја становника, запослених и равномернијем развоју подручја.

2.1. ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ

○ Смернице за развој пољопривреде

Планом се одређују следеће смернице заштите и одрживог коришћења пољопривредног земљишта:

- на брдовитим и другим теренима с потенцијалима за воћарску и повртарску производњу (терени до 750 mnm), треба подржавати искоришћавање погодности за развој органске производње, док је примена метода строго контролисаног прихрањивања и интегралне заштите нужни услов опстанка и даљег развоја воћарства уопште, у спрези с усвајањем савремених стандарда квалитета у преради и пласману и унапређивањем маркетинга;
- заштита и одрживо коришћење земљишта, са пространим ливадама и пашњацима, велике еколошке и економске вредности, али и са природним ограничењима за развој пољопривреде, условљени су њиховом демографском обновом;

поред развоја туризма, то захтева и подршку развоју пашњачког сточарства, промовисању агрошумарства (посебно, укључивање капацитета шума и водотока у извозно атрактивне програме производње, сакупљања и прераде широког асортимана високо вредних сировина), поновном увођењу аутохтоних раса стоке, сорти гајених биљака, традиционалних производних система и сл;

- на заштићеним подручјима посебних природних вредности, укључујући и сливна подручја хидроакумулација и будућа заштићена подручја, прецизирање посебних режима коришћења пољопривредног земљишта и мера подршке дохотку локалног становништва, врши се на основу дефинисаних режима заштите на заштићеном/будућем заштићеном природном добру.

○ План развоја пољопривреде

Основна претпоставка успешног развоја пољопривреде у периоду од 2011. године до 2025. године је у ефикаснијем коришћењу производног потенцијала општине Ражањ. Код утврђивања појединих предности терена и агроеколошких услова предлаже се праћење развоја у ратарској производњи код јечма, кукуруза и крмног биља а у повртарству код производње кромпира, паприке и парадајиза, у воћарској производњи код купине, шљиве, јабуке.

Посебну пажњу усмерити на развој сточарства а у оквиру сточарства посебно улагати у развој овчарства, говедарства и свињарства, гајења коза. Повећати број расних грла у свињарству расе белих свиња код крава расе "сименталац" и домаћег шареног у типу сименталца у циљу повећања производње млека. Такође повћати број грла расних оваца у типу праменка, пиротска оплемењена и витенберг кроз подизање овчарских фарми. Повећати број коза одабирањем расних грла од постојеће расе на терену и увођење алпске расе кроз формирање фарми коза.

Рационално користити пашњаке за испашу оваца, коза и евентуално и крава. Плански приоритет треба да буде успостављање директних веза између развоја биљне и сточарске производње на нивоу пољопривредних газдинстава са ослонцем на обезбеђење крмне базе.

Предложени концепт развоја сточарства подразумева промене у ратарској производњи тј. усмеравање ратарских површина на производњу сточне хране и то већу производњу ливадског сена и сена детелине, јечма и силажног кукуруза. Потребно је извршити поправку постојећег стања пашњака улагањем у пашњаке који су у функцији, а пашњаке који нису у функцији покушати да се део површина приведе намени. Потребно је применити развој органских принципа пољопривреде по којима се контролисано користе хемијска средства.

Развој биљне производње мора да се креће у више праваца:

- Повећање приноса по јединици површине за културе које се користе у сточарској производњи и увођење нових култура. Набавка механизације и опреме за силирање легуминоза и вакумирање зелене масе.
- Увођење нових култура у структури производње. Гајање култура које стварају већи економски ефекат – профит.
- Гајење воћа – агроеколошке карактеристике представљају погодан рејон за узгој воћака и производњу воћа. У овим условима треба гајити јабуку, шљиву, купину, лешник и орах.

Стриктно поштовање чинилаца производње и доследна примена агро и помотехничких мера су предуслов комерцијалне производње.

- Повећање производње под повртарским културама, првенствено производња под пластеницима уз примену савремене технологије за такву врсту производње,
- Изградња система за наводњавање,
- Изградња и набавка опреме за сушаре, пакерице, калибраторе и друге опреме за већи степен обраде и прераде пољопривредних производа.

Укрупњавање пољопривредног земљишта, са циљем да се достигне просек од 20 ха по пољопривредном газдинству, што је и просек Европске уније.

У наредној табели предвиђено је повећање просечних приноса код различитих врста ратарске производње, производње крмног биља, кромпира, паприке и парадајиза, воћарско виноградарске производње и повећање грла стоке.

Принос у кг и број грла стоке за плански период 2011-2025. године

врста производа	2011 год.	2015 год.	2025 год.
- пшеница	3.000	3.400	3.700
- јечам.....	3.500	3.800	4.000
- кукуруз	5.000	5.500	6.000
- детелина.....	5.000	5.500	6.000
- ливада.....	3.500	4.000	4.500
- кромпир.....	18.000	20.000	22.000
- паприка.....	6.000	8.000	10.000
- парадаиз.....	7.000	9.000	11.000
- јабука.....	20	30	40
- шљива.....	20	30	40
- купина.....	12.000	14.000	16.000
- говеда.....	4.000	5.000	6.000
- свиње.....	13.000	15.000	18.000
- овце.....	2.000	16.000	19.000
- козе.....	1500	2.000	2.500

За бржи развој пољопривреде у наредном периоду поред повећања приноса на постојећим површинама треба предвидети и повећање површина код најзначајнијих грана за овај крај а то су површине под кукурузом, крмним биљем, детелине, ливадама, кромпиром, виномом лозом, шљивом јабуком, купином паприка и парадајиз. Код ратарских и повртарских култура и крмног биља треба да се оствари повећање производње пре свега бољим коришћењем пољопривредног земљишта, применом савремене технике и механизације, избором бољих сората биљака, избором локација ових производњи обзиром на природне ресурсе. Снижење трошкова производње код кромпира може се постићи увођењем у производњу ситне специјализоване механизације за сетву, обраду и вађење кромпира.

Код производње воћарско виноградарских култура постиже се знатно већа рентабилност у односу на друге биљне културе. Производи ових воћака имају сигурне купце у земљи попут власника хладњача а и у иностранству.

Повећање грла стоке може да се оствари делимично из сопствених репродукционих извора тј. одабирањем и селекцијом на терену а једним делом и набавком расних грла са стране.

У будућем плану развоја пољопривреде општине Ражањ треба предвидети производњу **еколошки здраве хране**.

Погодности поједних терена општине су:

- Источни део општине (Пардик) производња купине;
- Средишни део општине (Ражањ, Липовац и др.) јабука, шљива, купина и винова лоза;
- Југозападни део општине (Прасковче) повртарска производња и то паприка парадајиз корнишони и купус.

Општина Ражањ има пољопривредне потенцијале за развој гране пољопривреде да од степена недовољно развијене општине достигне вечи степен развијености у будућем периоду. Територија општине се одликује амбијентом здравих природних ресурса што је важан предуслов за производњу еколошки здраве хране. Ово подручје може да произведе квалитетну и биолошки здраву храну за коју постоји тражња на свим тржиштима.

Основне гране развоја треба да буду: воћарска производња где доминантно место заузима јабука, шљива винова лоза и купина.. А у ратарству , производња кукуруза , силажног кукуруза, јечма, детелине и ливаде, производња кромпира, паприке и парадајиза а сточарству говеда, свиње, овце и козе.

Потребно је дати значај развоју крупне робне производње и пронаћи савремене облике организовања пољопривредних произвођача због заједничке производње а посебно због заједничког наступа у пласману пољопривредних производа на домаћем и страном тржишту.

Макисмално успоставити сарадњу са општинским, регионалним и републичким стручним службама на едукацији пољопривредних произвођача и њиховог укључивања у савремену технологију у пољопривреди. Искористити могућности за добијање повољних подстицајних и безповратних средстава од Министарства пољопривреде и повољних кредита код банака за улагања у производњу и набавку расних грла, проширење и повећање производње крмног биља, за подизање нових засада воћака и за повртарску производњу.

○ **Мере заштите пољопривредног земљишта**

Очување површина и побољшање физичких, хемијских и биолошких својстава пољопривредног земљишта засниваће се на:

- заштити пољопривредног земљишта од нерационалног/непланског заузимања у грађевинске, рекреативне и друге непољопривредне сврхе;
- разради и спровођењу еколошки безбедних програма мелиорације ливада и пашњака, упоредо с обезбеђивањем подршке редовном кошењу и/или напасану стоке, како би се спречила сукцесија коровских биљака, суженог биодиверзитета и мале економске вредности;
- не планира се тотално пошумљавање, односно затрављивање ораница на теренима изнад 750 мнв, и поред њиховог претежно слабог економско-производног потенцијала; ради опстанка планинских села потребно је задржавање одређених површина за ратарско-повртарску производњу на парцелама дубљих земљишта, погодних за гајење кромпира, одговарајућих сорти јарих жита и крмног биља; њихово одрживо коришћење условљено је адекватном антиерозионом обрадом, правилним плодородом и контролисаним органско-минералним прихрањивањем биљака;
- уређењу пољских и шумских прилазних путева, укључујући подизање појасева заштитног зеленила дуж путева и туристичко-рекреативних стаза, око пашњака, изворишта воде, речних токова и сл.;
- спречавању негативних утицаја пољопривредне производње на стање животне средине и живог света, успостављањем контроле коришћења минералних ђубрива и средстава за заштиту биља;
- очувању и неговању естетских обележја руралних предела у оквиру пољопривредних и шумских површина, доношењем сета правила и одговарајуће институционализоване контроле по питањима: поткресивања и крчења врзина / живица и уклањања корова дуж међа и сеоских, шумских и других путева и одржавања тих путева; сакупљања и елиминисања отпадака пољопривредних производа; чувања појединачних или група стабала на пољопривредним површинама; забране одлагања/бацања смећа и свих врста отпада (металног, стакленог, грађевинског и др) ван места одређених за те намене и сл.; и
- побољшању информатичке основе о пољопривредном земљишту и другим елементима руралног простора, ажурирањем катастра по начину коришћења земљишта и власницима сваке парцеле, упоредо са спровођењем детаљних педолошких истраживања и израдом бонитетне карте земљишта за општинску територију.

Са становишта очувања економских и екосистемских функција земљишта, апсолутни приоритет има одређивање одговарајућих радова на евидентираним ерозионим теренима и контрола њиховог спровођења, у складу с одредбама Закона о пољопривредном земљишту (Сл. гласник ПЦ, бр. 62/06 и 65/08).

На издвојеним ерозионим подручјима, начин коришћења пољопривредног земљишта треба прилагодити условима терена и гајити културе које ће поред биљне производње обезбедити и заштиту земљишта од ерозије.

Табела 4. Полазишта за утврђивање противерозионих захвата

Нагиб падине -%	Радови, мере и предлог начина коришћења
	Оранице
0-3	Дозвољено гајење ратарских култура без ограничења
3-7	Дозвољено гајење ратарских култура без ограничења уз услов обавезног контурног орања
7-12,5	Дозвољено гајење ратарских култура изузев окопавина уз услов гребенског орања
12,5-20	Дозвољено гајење ратарских култура уз услов контурно појасне обраде (сртип културе)
20-25	Дозвољено гајење ратарских култура без окопавина сваке треће године, под условом да се у периоду између два дозвољена орања површина користи као травна култура - детелина
Преко 25	Потпуна забрана орања и формирање травних или шумских култура

Нагиб падине -%	Радови, мере и предлог начина коришћења
	Воћњаци
до 10	Гајење воћњака уз нормалне мере неге и препоручује се мулчирање
10-15	Гајење воћњака без посебних ограничења и обавезно мулчирање
15-25	Гајење воћњака уз појачане мере неге и формирање травних појасева по хоризонтали у сваком 2. реду
преко 25	Гајење воћњака уз изузетне мере неге и потпуно затрављивање тла легуминозама изузев зоне око стабла 3,0 m

Нагиб - %	Квалитет	Радови, мере и предлог начина коришћења
Ливаде		
0-5	Забарене услед високог нивоа подземне воде	Одводњавање
5-15	Ослабљен флористички састав	Појачане мере неге са прихрањивањем вештачким или стајским ђубривом на псеудоглејним земљиштима, дубоко растојање, растресање
преко 15	Слаб флористички састав и механичка оштећења тла	Мелиорација делимичном обрадом и подсејавање смешом семена племенитих трава
Пашњаци		
до 15	У стадијуму деградације	Појачане мере неге и заштите са прихрањивањем вештачким ђубривом
преко 15	У стадијуму деградације и деградирани	Мелиорација делимичном обрадом и подсејавање смешом семена племенитих трава

Потребно је спровести противерозионе радове и противерозионе мере, углавном, на два начина: (а) као препорука власницима земљишта за све површине и културе угрожене слабијим ерозионим процесима; и (б) као обавеза за све власнике земљишта и култура које се налазе у склопу издвојеног и проглашеног ерозионог подручја.

На површинама које су нападнуте екцесивном и јаком ерозијом потребно је спровођење биолошких радова и мера на мелиорацији пашњака, подизању воћњака и винограда, малињака и гајењу других пољопривредних култура на истерасираном земљишту, као и оснивању заједничких ливада.

Од противерозионих мера посебан значај има начин орања при гајењу ратарских култура (контурно и гребенасто), као и контурно-појасна обрада, а од стриктних забрана посебно је значајна забрана гајења окопавина на падинама са увећаним нагибом. Када су у питању нестабилни терени, забрана механичког оштећења тла има приоритетан значај. Узимајући нагиб падине као основни чинилац предиспонираности подручја на процесе ерозије и начин искоришћавања као основни узрочник, мере и радови за противерозиону заштиту се примењују диференцирано по појединим пољопривредним културама.

На нагнутим теренима је, такође, неопходно формирање противерозионих појасева жбунастог, шумског и травног типа, ради смањења кинетичке енергије сливајућег млаза који врши еродирање површинских слојева земљишта и подлоге. На тај начин могуће је повећати толеранцију у смислу граничног нагиба за гајење ратарских култура, а редуцију истих извршити само на местима где не постоји никаква економска оправданост гајења житарица и окопавина. Уз то, живим ретензионим појасевима се значајно побољшава еколошки систем подручја, а у врсте за формирање појасева могу се унести бројне племените карактеристике, као што су медоносност, лековитост и др. У воћњацима и виноградима у циљу смањења ерозионих процеса потребно је формирање контурних бразди, као и заснивање нових засада искључиво садњом по изохипси, односно управно на садашње редове.

2.2. ШУМЕ, ШУМСКО ЗЕМЉИШТЕ И ЛОВСТВО

Једна од мера уређења предела треба да буде и очување постојећег стања шумског комплекса према важећим прописима и мерама газдовања шумама. Ту не сме да се занемари чињеница да су контролисана сече шума такође вид неге и унапређења природних предела, а не експлоатација природног ресурса. Овакве мере се примењују искључиво у циљу унапређења предела, а не ширења индустријских и других делатности које угрожавају предео.

Мере неге и заштите шума спроводе се према Шумско привредним основама који се доноси на период од 10 година. Најчешће мере су: садња, пошумљавање, попуњавање, санитарна сеча, прореди, кресање и резање грана и заштита: од штеточина и гљивичних болести и заштита од пожара. Заштита од обољења врши се аеротретирањем и ручно. Пошумљавање се врши садним материјалом који се добија из ШГ "Расина" из Крушевца.

Према информацијама добијеним од инжењера шумарства из ШУ Ражањ, шуме на подручју општине Ражањ су здраве и у добром стању. Бележи се појава сушења сладуна и цера, зачепљење проводних снопића и рак дрвета али су појаве забележене у обиму мањем од републичког просека.

План развоја шумарства је заснована на заштити и унапређењу стања постојећих шума, уз рационализацију коришћења потенцијалних могућности станишта и уз максимално коришћење природног подмлађивања, како би се елиминисале категорије деградираних, а разређених шума и свело на најмању могућу меру.

Постепено повећање шумских површина вршити подједнаком динамиком (годишњом), врстама дрвећа одабраних у складу са природним потенцијалом станишта:

- приликом одржавања и увећања шума водити рачуна о израженим територијалним особинама у погледу шумовитости и стања шума, и у складу са тим предузимати одговарајуће мере као што су реконструкција, нега, проређивање и сл. Увећање шумске масе пошумљавањем вршити првенствено на чистим шумским подручјима, посебно оним насталим после сече;
- приоритетно пошумљавати ерозивна и друга нестабилна земљишта као превентивну меру заштите тла;
- пошумљавање треба извршити аутохтоним врстама. Број и врста дрвета лимитирани су природним условима, квалитетним коришћењем и заштитом простора и естетским изгледом;

- сво планско земљиште (изнад 750 метара надморске висине) које није издвојено као погодно за насељавање и пољопривреду (у нагибу већем од 25% треба уређивати и користити као шумско земљиште. У прелазној зони (до 750 метара надморске висине) ово земљиште (у нагибу већем од 25%) може се користити и у воћарству уколико већ није пошумљено;
- постојеће шумско земљиште на равнијим теренима планинских висоравни, погодним за пољопривредну производњу, уколико не представља посебно вредан шумски фонд и није у зони туристичке намене, може се постепено претварати у пољопривредно, ако се у том смислу оствари одговарајући договор заинтересованих произвођача;
- у зони туристичке намене овакво се равније шумско земљиште мора уређивати као парк шума;
- пре експлоатације шума, неопходно је урадити шумску основу и утврдити мере за заштиту од индустријске активности (сече шума, обраде дрвета и транспорта полуфабриката и готових производа). У зонама санитарне заштите није дозвољена сеча и обрада шумског потенцијала у привредне сврхе;
- експлоатационе квоте морају бити под строгом контролом и у складу са прихваћеном и одобреном релевантном планском документацијом (шумске основе, ловне основе, програми унапређења рибарства...).

Уређење и експлоатација шумских подручја, чије коришћење у сврхе одмора и рекреација има колико-толико друштвено-економског оправдања, не сме да буде условљено и подређено само шумско-привредном интересу, што је до сада било искључиво и што је још увек искључив случај. С друге стране, задовољавање све више потреба рекреације и туризма за шумским амбијентима, не би смело да пренебрегава потребе шумарства као таквог и најосновнијих интереса шумске привреде, ако се они могу задовољавати без опасности од еколошких поремећаја средине.

Шумско-привредно планирање на подручју општине и уређење шума мора у довољној мери да обухвати, па у конкретним важнијим случајевима и да буде подређено специфичном просторном планирању и уређењу која ће у највећем степену имати у виду рекреативна својства и особености дотичног шумског подручја, њихово одржавање и унапређивање. Обезбеђивање и једног и другог интереса гарантује се обавезним укључивањем и применом мера просторног уређења и заштите, односно одржавања животне средине.

Режим заштите мора да буде веома изнијансиран, тако да обезбеди одржавање динамичке равнотеже шумске заједнице и њеног станишта, њихових биолошких рекреативних потенцијала и истовремено њихове продуктивности као шуме и њених непосредних економских вредности.

План уређивања површина за одмор и рекреацију

Рекреација у шумском простору може се одвијати у оквиру следећих активности: обиласка културно историјских споменика, обиласка предела посебних природних лепота, видиковца, шетње у шумском комплексу, посматрање дивљачи и уопште присутне флоре и фауне, у оквиру образовно-културног садржаја, прикупљању шумских плодова и слично.

У том смислу потребно је извршити обележавање правца кретања кроз поједине шумске комплексе оријентишући се на постојеће шумске путеве и стазе, уређивање ливада унутар шумског комплекса, изградњу инфраструктуре (клубе за одмор са столовима, настрешнице, шетне стазе и друго), уређивање и заштита постојећих извора.

Изградња нових и одржавање постојећих путева не смеју битније да угрозе стабилност шумских екосистема прављењем и подржавањем "дубоких" усека, односно нивелета пута мора у највећој могућој мери бити прилагодена терену кроз који пролази. Изградњу путева не сме да угрози постојеће изворе и водотоке.

Класична туристичка понуда све више уступа место специфичним облицима туристичког кретања, која настају као продукт вишег степена туризма, а посебно у заштитним деловима природе. Нови видови такозваног "еколошког" или "зеленог" туризма захтевају и посебну врсту услуга које су усмерене ка боравку гостију у одреденим деловима шумског комплекса који одликује природне и културно-историјске вредности, школе у природи организоване по посебним програмима и интересовањима група посетилаца, специјализованим камповима и низом других активности.

Унапређење и уређење постојећих шума у државном власништву предвиђено је обнављањем, подизањем нових и негом шума на територији општине Ражањ.

У хоризонту Просторног плана предвиђено је повећање шумовитости подручја општине Ражањ, али не представља значајно увећање шума и повећање површина под шумама, већ реална процена и валоризовање шумског земљишта. Пошумљавање ће се извршити на земљишту најнижег производно-економског потенцијала и површинама угрожених ерозијом и сливова водоакмулација.

У остваривању планираног унапређења стања постојећих шума и повећања површина под шумама примењиваће се следеће мере:

гадовања шумама - рационално коришћење укупних производних потенцијала шума; повећање укупне обраслости и попуњавање недовољно обраслих површина; нега постојећих састојина и интензивирањем шумско-узгојних радова; организовање чувања шуме и форсирање мера превентивне заштите како се не би нарушила биолошка и еколошка стабилност шума овог подручја; максимално сузбијање бесправне сече, посебно у рејону који гравитира граници; контролисано коришћење шумских плодова и лековитог биља; развој туристичко-рекреативне инфраструктуре; смањење степена угрожености од пожара на појединим локалитетима (посебно под четинарима); антиерозивна заштита и др;

управљања шумама - успостављање јединственог и једнаког статуса свих шума без обзира на власништво; обезбеђење услова и средстава за унапређивање стања и функција шуме од стране власника или корисника шума и шумског земљишта; компензацијама власницима шума од стране државе или корисника за штете услед ограничења у коришћењу шума и шумских подручја; усклађивање опште и посебних шумско-привредних основа и програма гадовања шумама и планираног развоја туризма, првенствено у погледу планираних скијалишта, и водoprивреде, првенствено у погледу антиерозивне заштите постојећих и планираних водоакмулација, као и са режимима заштите природних и непокретних културних добара.

○ **Ловишта и ловство**

Према Решењу о установљавању ловишта Министарства пољопривреде, шумарства и пољопривреде, на територији општине Ражањ формирана су два ловишта, ловиште "Варница" у површини од 12.093 ha и ловиште "Велика река" у површини од 9.827 ha.

Табела 5. Приказ ловишта која се налазе на територији Општине Ражањ

Назив ловишта	Општина	Укупна површина	шуме и шумска земљишта	Ливаде и пашњаца	Њиве и оранице	вољњаца и виноград	Воде и баре	Остало земљиште	Број решења о установљењу
		ха	ха	ха	ха	ха	ха	ха	
Ловишта којима газдују Ловачка удружења									
"Варница"	Ражањ	12093.00	2791.00	1690.00	6184.00	530.00		898.00	324-02-0030/2-95-06
"Велика река"	Ражањ	9827.00	951.00	1446.00	6212.00	648.00		570.00	324-02-00030/1-95-06
Ловишта којима газдује ЈП "Србијашуме"									
"Буковик"	Ражањ, Сокобања, Алексинац	13788.00	12509.00	1066.00	44.00	2.00	5.00	162.00	324-02-283/16-93-06

Корисник ловишта је Ловачки савез србије из Београда, који ловиштима газдује преко Ловачких удружења, и то ловиштем "Варница" преко ЛУ "Буковик" из Ражња а ловиштем "Велика река" преко ЛУ "Срна" из Витошевца. На територији општине Ражањ трећим ловиштем, "Буковик", газдује ЈП "Србијашуме".

Табела 6. Бројно стање главних ловних врста

Назив ловишта	Дивља свиња	Јелен	Срнећа дивљач	Зећ	Фазан	Јаребица пољска	Јаребица камењарка	Орлови	Јазвац	Дивља мачка	Куна белица	Вук	Лисица	Видра
	КОМ.	КОМ.	КОМ.	КОМ.	КОМ.	КОМ.	КОМ.	КОМ.	КОМ.	КОМ.	КОМ.	КОМ.	КОМ.	КОМ.
Ловишта којима газдују Ловачка удружења														
"Варница"	30		245	1070	600	1550								
"Велика река"	20		150	600	600	1000								
Ловишта којима газдује ЈП "Србијашуме"														
"Буковик"	128		260	130						20		12	54	

Ловиште "Варница" налази се на територији општине Ражањ на укупној површини 12093.00 ха и њиме газдује ловачко удружење.

Граничи се са ловиштима којима газдују суседна Ловачка удружења из Витошевца, Алексинца, Ћићевца, Крушевца као и са ловиштем којим газдује ЈП "Србијашуме" из Београда.

Најзаступљеније врсте дивљачи у овом ловишту су: дивља свиња, срнећа дивљач, зећ, фазан и пољска јаребица.

Ловиште "Велика река" простире се на територији општине Ражањ на укупној површини 9827.00 ха и њиме газдује ловачко удружење "Срна" из Витошевца. У овом ловишту су заступљене следеће врсте дивљачи: дивља свиња, срнећа дивљач, зећ, фазан и пољска јаребица.

Ловиште "Буковик" налази се на површини од 13778.00 ха и простире се на територији ПО Ражањ, ПО Соко Бања и ПО Алексинац. Ловиштем "Буковик" газдује ЈП "Србијашуме", с тим што на површини од 6933.00 ха газдује ЈП "Србијашуме" шГ "Расина". У овом ловишту најзаступљеније врсте дивљачи су: дивља свиња, срнећа дивљач и зечеви.

Развој ловства и **управљање ловиштима** спроводиће се: очувањем разноврсности ловне фауне; гајењем, насељавањем и заштитом дивљачи у ловишту; усклађивањем ловне и осталих делатности у ловишту; организацијом стручне службе за праћење и усмеравање развоја популације основних и споредних врста дивљачи; израдом и одржавањем ловно-узгојних и ловно-техничких објеката; санитарним одстрелом дивљачи, а по поправци стања и организованом лову основних врста; организовањем ловног туризма и едукацијом ловних стручњака и ловаца у циљу заштите и узгоја дивљачи и др.

○ **Мере заштите шума и шумског земљишта**

Мере заштите шума и шумског земљишта, заштита вегетације, нарочито шума, која је у уској вези са заштитом земљишта – мере обнове, заштите, унапређења и експлоатације шумских површина, неопходно је спроводити кроз шумско-привредне основе, и то:

- пошумљавање, као меру обнове спровести у деградираним деловима шума на теренима где су педолошки услови неповољни,
- одржавање шумских путева и планирање нових у зависности од конфигурације терена у циљу заштите од пожара,
- контролисана испаша у шумама,

- измена структуре по врстама дрвећа ради подизања шумских култура и повећање прираста у наредном планском периоду,
- очување природних вредности и пејсажа, посебно Буковика, везује се за очување природе;
- забрањено је вршити било какве радове који ће пореметити стање, омести природни развој свеукупне природе резервата као што је: сеча, оштећивање примерака заштићене врсте зеленичета; стабала, жбуња; одношење земље; сакупљање траве, семена;
- антиерозивна заштита оствариће се применом биолошких мера (пошумљавање и затрављивање), биотехничких мера (плетери и зидићи против спирања) и техничких мера (габионске преграде и прагови у циљу стабилизације терена и заустављања вученог наноса) на површинама и локалитетима које угрожава средња, ексцесивна и јака ерозија.

На подручју просторног плана **не може се вршити:**

- уништавање биљних и животињских врста заштићених Законом или планом,
- уношење врста дрвећа страних природним ороклиматогеним шумама подручја, а нарочито неегзота, сеча шума, као и други видови коришћења, који доводе у питање стабилност шумске заједнице и станишта и њихову заштитну улогу (уклањање постојећих аутохтоних шумских врста приликом вршења прореда и чишћења састојина, остављање лежевине, брање и копање декоративних биљних врста у природним састојинама и брање плодова и лековитог биља на начин и у мери која ограничава репродуктивне могућности врста и сл.),
- претварање ливада и пашњака у оранице и преоравање земљишта на већим нагибима, уклањање живица и растиња са међа на пољопривредним површинама, кресање лисника,
- уношење страних врста фауне које слободно живе.

На подручју просторног плана **треба обезбедити:**

- употребу аутохтоних врста за озелењавање око културно-историјских, туристичких, стамбених и пратећих објеката,
- очување мањих пашњачких и ливадских површина унутар шумских комплекса као природних хранилишта дивљачи и ради очувања постојећег пејзажа,
- очување билошког минимума вода који ће се утврдити на основу посебних истраживања, како не би дошло до промене режима вода, негативног утицаја на флору и фауну, промене климата и уништавања пејзажних вредности,
- привођење пашњачких површина и површина подложних процесима спирања и еродирања одговарајућим шумским културама и преоријентацију култура на свим озирањем површинама изложеним денудирању и ерозији на нагибима који се смеју обрађивати са једногодишњих на производњу са вишегодишњим културама (ливаде са вишегодишњим травама, детелина, воћњаци, шуме),
- уређивање шумских површина као парк шума у оквиру грађевинских подручја и посебних рекреативних и туристичких површина.

2.3. ВОДЕ И ВОДНО ЗЕМЉИШТЕ

Воде и њихово интегрално уређење, коришћење и заштита

2.3.1. Водни ресурси

Притоке Ј.Мораве су доста мале водности, са изразито бујичним режимима који се могу контролисати само озбиљним регулационим захватима. Просечне падавине (око 650 mm) су мање од просека за Србију (734 mm), па су и специфични отицаји за подручју општине мањи, око 3÷4,5 L/s·km² (просек за Србију 5,7 L/s·km²), тако да општина по властитим водама спада у водом сиромашније зоне Србије, те је потребно да се у скоријој будућности вода допрема са стране, из правца Моравице, из Бованског језера које, захваљујући годишњем регулисању протока, има могућност поуздане испоруке воде насељима и у изразито маловодним периодима.

То стање погоршавају веома неравномерни режими отицаја по времену. Реке су са изразитим бујичним режимима, са односом између карактеристичних минималних и максималних протока који се пење и преко 1:500. У дугим маловодним периодима протоци се спуштају испод граница које би омогућиле било какво захватање за коришћење вода, без угрожавања еколошких функција водотока. Насупрот, у периодима поводања због оголелог слива и режима екстремних падавина, времена концентрација таласа великих вода мањих река су веома кратка, чак само 2÷4 сата, са модулима отицаја који су око 4÷6 m³/s·km², па чак и више од тога, што реке тог подручја сврстава у екстремно бујичне водотоке Србије.

Ту неповољну чињеницу чине још неповољнијом уочене тенденције због глобалних климатских промена: • већ постоји и предвиђа се даља тенденција смањења укупних падавина у том делу Србије; • погоршавају се екстремни хидролошки феномени: смањују се мале воде и продужава се трајања маловодних периода, посебно у вегетационом делу године, а екцесивни поводњи постају све опаснији, са све краћим временима концентрације таласа. Било би потребно регулисање протока, али на подручју општине нема погодних простора за изградњу акумулација са сезонским регулисањем.

Према екорегionalизацији и типизацији која је извршена за водотоке Србије у оквиру активности са ICPDR, тај део тока Ј.Мораве типизиран је као РС_Тур_1.2 и добио је ознаку RSJMOR_1, као засад немодификован и очуван алувијални ток.

Површинске воде. Кључни хидролошки показатељи дају се у Таб. 7. за оне водомерне станице, које су меродавне за све видове планирања. Поред средњих годишњих протока дају се оквирно и вредности великих вода вероватноће 1% (Q_{wv1%} меродавне за мере заштите од поплава) и мале месечне воде вероватноће 95% (Q_{min.mes.95%} меродавне за мере заштите квалитета вода). За в.с. на В.Морави дате су две вредности за Q_{wv1%} - са интервалима поверења (ИП) 50% и 95%.

Табела 7: Хидролошки показатељи река Јужне и Велике Мораве и важних притока

Река	Профил	Површина	Q _{sr.} ^{god.}	Q _{95%}	Q _{wv1%} ^{**}
		слива (км ²)	(m ³ /s)	(m ³ /s)	(m ³ /s)
Велика Морава	Варварин	31.548	205,2	24,8	2929** 3459**
Велика Морава	Ђуприја	32.561	212,3	25,1	3065** 3657**
Јужна Морава	Мојсиње	15.390	90,6	11,5	2.144
Јужна Морава	Алексинач	14.284	91,6	11,9*	2.200*
Јужна Морава	Корвин Град	9.396	58,9	4,5	1.905
Моравица	Жучковац	394	2,69	0,26*	260*
Нишава	Ниш	3.973	30,6	2,9*	750*

* Оквирне вредности, само ради сагледавања водних режима

** Прва цифра: стогодишња велика вода са интервалом поверења ИП=50%, друга цифра: интервал поверења ИП=95%

На основу хидролошких анализа могу се извући важни закључци за планирање.

- Водни режими Јужне Мораве су веома неравномерни, бујични. Мала месечна вода вероватноће 95% на в.с. Мојсиње износи према оквирним анализама само око 11,5 m³/s (Q_{мин.мес.95%} - меродавна мала вода за коришћење вода и мере њихове заштите), а велика воде вероватноће 1% (тзв. стогодишња велика вода са ИП 50%,) износи 2.144 m³/s, што представља однос око 1:200, што је врло велики однос за веће алувијалне реке. Ако би се усвојио ИП 95% који би требало да буде меродаван за мере заштите од поплава, проток воде 1% би износио око 2.550 m³/s.

У случају притока тај однос је много неповољнији и пење се на 1:1000, што је један од најнеповољнијих односа у Србији и указује на изразито бујични режим тих река, који јако отежава услове коришћења, уређења и заштите тих вода на подручју општине Ражањ.

- Врло су неповољни режими малих вода што јако отежава, па и онемогућава реализацију већих мелорационих система, јер су протоци најмањи управо у вегетационом периоду.

Месечне мале воде Ј.Мораве се спуштају на само око $10 \text{ m}^3/\text{s}$, што је на рубу границе протока неопходних за одржавање водених екосистема система у добром стању, тако да се не смеју умањивати било каквим већим захватањима за потребе било којих корисника. Још је неповољнији случај са свим притокама, код којих не постоје услови за било какво хватање воде, јер у дугим периодима маловођа ти протоци, који се спуштају испод 100 L/s , па и 50 L/s , тако да нису довољни за одржавање захтеваног еколошког статуса тог водотока, који у тим маловодним периодима доживљавају кризна еколошка стања.

На територији Општине Ражањ не постоје нити природне нити вештчке водоакмулације. Обзиром да је ниво подземних вода у алувиону Мораве веома висок, то постоје мочварна подручја која су раније била пуна водом те су називана језера, попут Црногорачког језера у Претрковцу и Ђуриначког језера у Брачину.

Подземне воде. Хидрогеолошка истраживања за потребе Основне хидрогеолошке карте трају пар деценија, али нису завршена. За потребе планирања на подручју општине битне су две врсте издани подземних вода:

1. Алувијалне издани у долинском алувиону Ј.Мораве и њених притока, које делују као хидролошки колектори чије се прихрањивање врши инфилтрацијом из реке и од падавина. Алувијални комплекс тог дела моравске долине састоји се од повлатног слабопропусног слоја, водоносног слоја и водонепропусног подинског слоја. Повлатни слој је изграђен од површинског хумусног покривача, жутих глина, песковитих глина и прашина. Водоносни слој сачињавају песковити шљункови уз спорадичну појаву шљунковитих пескова и пескова. Просечна дебљина основног водоносног слоја се процењује на $5\text{--}6 \text{ m}$. На простору општине постоји више потенцијалних изворишта, али су све оне мале издашности. Кључни недостатак алувијалних изворишта је њихова тесна међузависност са режимима вода у току Јужне Мораве, тако да се капацитети подземних вода у алувијалним аквиферима значајно смањују у периодима маловођа, а и квалитет подземних вода је тесно повезан са квалитетом воде у Ј.Морави. Имајући у виду честа загађење Јужне Мораве то јако релативизира употребљивост тог алувијалног аквифера.

2. На делу шире висоравни према Ј.Морави структурни тип ОВС чине међузрнске и пукотинске издани, са литолошким саставом слабо везаних пешчара, у смењивању са алевритима и алевритским глинама. То подручје одликује слаба издашност издани. Још источније, према побрђу су серпентинити, пешчари, локално песковити и лапоровити кречњаци, које, такође, одликује пукотинска структура ОВС са малом издашношћу подземних вода. Ти мали капацитети подземних издани су главни разлог због чега се снабдевање водом општине одвија у напрегнутим условима, са недовољном поузданошћу, те је потребно довођење воде из Моравичког подсистема са Бованском акумулацијом као извориштем.

2.3.2. Интегрални развој водопривредних система

• **Концепција и усаглашеност са стратешким планским документима Србије.** Према Просторном плану Републике Србије из 2010. и Водопривредној основи Србије (ВОС, 2001.) на подручју општине Ражањ развијају се два веома важна подсистема у оквиру два система вишег реда планираних у оквиру ППРС, а то су:

(а) **Моравички подсистем** у оквиру Доње-јужноморавског регионалног система за снабдевање насеља водом.

(б) **Део Јужноморавског речног система** за коришћење, уређење и заштиту вода. Тај систем чине сви регулациони објекти на току Јужне Мораве и притока, акумулације у целом сливу Јужне Мораве које утичу на водне режима тока Јужне Мораве, системи за контролу водних режима у приобаљу, сви мелиорациони системи, као и сви системи и објекти за заштиту квалитета вода (канализациони системи, ППОВ). У оквиру тог речног система се налазе и све антиерозионе мере које имају утицај на ублажавање бујичних поводања.

● **Развој Моравичког подсистема** за снабдевање насеља водом је увелико у току. Тај регионални систем се по концепцији из ППРС ослања на бројна локална изворишта подземних вода (укључив и сва већ ангажована изворишта у општини Ражањ), као и на велико регионално извориште које је реализовано акумулацијом Бован на реци Моравици. Тај систем се проширује управо на подручје општине Ражањ. Он се развија од ППВ у „Бресје“, из кога се снабдева Алексинац, а шириће се крацима: (1) према северу, према општини Ражањ, (2) према Соко Бањи. Капацитет ППВ Бресје је сада 300 L/s, са могућношћу проширења капацитета за прераду воде од 600 L/s, а по потреби и више. Крак према Ражању је већ започет. Изграђен је део магистралног цевовода у дужини од 1.660 m, обезбеђене су цеви за магистрални цевовод у дужини од око 10 km. На тај начин би општину пресекао магистрални цевовод, који би на тај начин био кичма поузданог водоводног система највећег дела општине. Оквирно се планира да се северном граном тог цевовода дужине око 39 km ППВ „Бресје“ споји са резервоаром „Плана“ на територији општине Параћин.

● **Речни систем Јужне Мораве** сада чине сви регулациони и заштитни системи, као и већ постојеће акумулације: две са вишегодишњим регулисањем: Завојско језеро, са ХЕ Пирот, Власинско језеро са читавом каскадом ХЕ Врла 1-4, и акумулацијама са годишњим регулисањем: Првонек на Бањској реци, Барје на Ветерници, Селова на Топлици, Брестовац на Пустој реци, Бован на Моравици и Лисина на Божичкој реци. У том речном систему биле би и све будуће акумулације, планиране у оквиру ППРС, сви објекти за заштиту од унутрашњих и спољних вода, као и сви системи за заштиту квалитета вода (канализациони системи и ППОВ). Уколико се буду реализовали неки енергетски објекти на току Ј.Мораве у делу Сталаћке клисуре, они такође постају део тог речног система.

Реке на подручју општине нису погодне за реализацију МХЕ (малих хидроелектрана), осим у клисурском делу тока Јужне Мораве, на коме постоје услови да се реализују значајнији објекти, али који излазе из домена МХЕ и приближавају се средњим ХЕ. Ти објекти се могу реализовати само као прибранска постројења. У кориту Јовановачке и Ражањске реке се могу градити успорни објекти само у основном кориту и по диспозиционим решењима која не ометају проток великих вода (најпогодније су врећасте пнеуматске бране које се аутоматски испразне и уклоне из протицајног профила чим се прекорачи неки задати ниво). Такви успорни објекти се могу користити за стабилизацију нивоа због туризма и рекреацији на води, за реализацију приобалних малих система за наводњавање повртарских култура, или, ако се нађе заинтересован инвеститор - за МХЕ.

● **Мере заштите вода и водног земљишта**

Регулације река и уређење обала. Радови на регулацији река у општини су били парцијални и непотпуни. Најважнији реализован објекат је деснообални насип поред Ј.Мораве (1985.), дужине 6 km између Дреновачког потока и Мозговачке реке, кључан за заштиту Делиградске касете, којом се штити и најузводнији део долине на подручју општине Ражањ. Међутим, због нерешених имовинских односа на око 4 ha (!) остала је незавршена деоница насипа дужине око 950 m, због чега је угрожена цела касета површине 2.500 ha која треба да штити села Јасење, Вукашиновац, Рутевац, Делиград, као и најузводнији долински део општине Ражањ. Завршетак те касете, са степеном заштите не мањим од 1%, има први приоритет.

Рађене су и парцијалне регулације Ражањске реке кроз град, Рујишке реке и Дреновачког потока за $Q_{5\%}$ (контролно $Q_{2\%}$), као и Смаиловачке реке са бујичарским преградама узводно од с. Смаиловац. Ни један од тих пројеката нема карактер заокружене хидрауличке целине, тако да изостају прави ефекти заштите.

Уколико се нађе неко од заинтересованих инвеститора да реализује прибранске ХЕ у доњем току Ј.Мораве (Сталаћка клисура и део на потезу кроз општину Ражањ), треба да буду постављени следећи услови за заштиту приобаља:

- Заштитне насипе димензионисати на стогодишњу велики воду са интервалом поверења 95% ($Q_{v1\% \text{ IP}95\%}$), за трајан успор, са заштитном висином (фрибордом) не мањом од 1,5 m.
- Израда система за заштиту приобаља, тако да се под управљачком контролом одржавају нивои подземних вода, тако да њихови нивои буду не плићи од 1 m испод површине терена на пољопривредном земљишту, односно дубљи од 2 m у зони сеоских насеља. Не сме доћи до забаривања земљишта на било којој површини.
- Саобраћајнице (путеви, железничка пруга) морају потпуно заштићени и од поводања 0,5% (двестогодишња вода).

Регулационе радове у зони насеља треба обављати по принципима регулације урбаног типа, тако да се обале уреде за уобичајене урбане садржаје крај река (кејови, шеталишта, зелене површине). Обале мањих река реализовати без облагања корита, уз обезбеђење конкава и места просека, али обавезно са фитосанационом заштитом. У циљу очувања биодиверзитета, регулације и уређење корита и обала треба обављати по принципима тзв. *натуралне регулације*, која омогућава да се не само очувају морфолошке форме корита и сви садашњи биодиверзитети, већ и да се повећа разноврсност биоценоза, посебно фитоценоза у обалном појасу. У случају Ј.Мораве на разматраном потезу кроз општину, али и мањих водотока не треба обављати већа скраћивања корита, јер би то само довело до смањења времена концентрације таласа велике воде и повећања врха поводања. Потребне су мере на стабилизацији конкавних обала у зони најоштријих кривина, употребом искључиво природних материјала, уз примену биолошких мера заштите.

Биолошко уређење обала у разматраној зони могуће је и пожељно комбиновањем следећих група мера, које ће бити најбољи начин очувања и обogaћивања биодиверзитета:

- Фитосанациони појас приобаља, као наменски шумски појас, са бројним заштитним, али и еколошким функцијама. Идући од реке према вишим котима у тој зони се смењују следеће врсте фитоценоза: бела и пурпурна врба (*Salix alba* и *Salix purpurea*), јоха (*Alnus glutinosa*), црна и бела топола (*Populus nigra* и *Populus alba*), јасен (*Fraxinus angustifolia*). На нешто вишим теренима треба се враћати аутохтоним врстама - некадашњим градитељима биоценоза на том подручју: храсту лужњаку (*Quercus robur*), церу (*Quercus cerris*), китњаку, итд.
- Фитосанациони биофилтри се формирају у плитким зонама које се не користе за купање. Сачињавају их разне врсте емерзних (усправљених) биљака, као што су широколисни и усколисни рогоз (*Typha latifolia*, *Typha angustifolia*), трска (*Phragmites communis*), више врста шевара, итд. Те врсте емерзних биљака имају изванредно значајну улогу и у погледу подизања естетских вредности мирних акваторија, али и у погледу ефикасног разграђивања загађујућих супстанци у реци. Све те биљке су познате као ефикасни биофилтри. Њиховим коришћењем добијају се разноврсне, стабилне биоценозе, које имају и изванредне естетске вредности, што је од посебне важности за туристичку валоризацију речне и језерске акваторије. У циљу заштите река од еутрофикације потребно је организовати уредно механичко уклањање тих материјала након вегетационог периода.
- Фитоосигурања обала имају задатак да механички, као фитоарматура осигурају обале од ерозије и оштећења. У случају Ј.Мораве пожељно је да се распоређују у два појаса.

Уз саму обалу, као њена непосредна заштита, распоређују се емерзне биљке, пре свега трске и рогоз, које имају значајну и механичку и биофилтерску заштитну улогу. Треба комбиновати више различитих биљака (разне врсте рогоза, шевара, трске), јер се тиме добијају одлични и заштитни, али и естетски ефекти. Други појас, на самој обали, чини фитосанациони појас шумске вегетације. Та шумска вегетација механички, кореновим системом, обезбеђује стабилност најнепосредније приобалне зоне и оплемењује долински простор највишим естетским пејзажним вредностима.

Потез Ј. Мораве кроз општину, као и мањих река које су регулационо уређиване у прошлости, сада се успешно може уредити комбинацијом горе наведене три групе биолошких мера. Употребу бетона треба потпуно искључити као материјала за регулацију, а камен се може користити само на посебно угроженим местима (оштре конкаве тока), и то у комбинацији са неком од мера биолошког уређења обала и обалне зоне речне акваторије.

У случају реализације ХЕ на Ј. Морави поставља се услов да се морају изградити рибље стазе, тако да ће бити потпуно обезбеђени услови за миграцију риба.

Јовановачка река и њене саставнице пружају услове да се у средњем току реализују дужи потези основног корита са мирном и дубљом водом, за потребе купања у топлом делу године, али и за друге видове коришћења. Могу се користити мале уставе од природних материјала, које се уклањају у периоду када су могући наилазци великих вода. Погодна су два типа таквих објеката:

- пнеуматске врећасте уставе (висине 2÷3 m), које се врло брзо, аутоматски потпуно спуштају у случају наилазак великих вода, а када успор више није потребан оне се испразне, легну на бетонски праг на дну корита и поново се успостави непоремећен природни ток;
- гредасте уставе, које се постављају на праговима са вођицама на обалама, што се ради само у топлом делу године, а уклања ујесен. У оба случаја ови објекти дугорочније не нарушавају режим течења наноса, јер након њиховог уклањања река однесе песак и шљунак који се евентуално задржао у горњим зонама успора, тако да не долази до морфолошких деформација корита. Друге врсте робусних устава, од бетона и челика, не би требало користити, јер би нарушиле естетске вредности долине и речне акваторије.

Уређење и регулација водотока обухватиће и следеће радове:

- регулацију у грађевинским подручјима, ради заштите од великих вода и ерозије приобаља; као и оплемењавање амбијенталних вредности насеља обезбеђењем приступа водотоку (шетне стазе, одморишта и сл.);
- хортикултурно уређења приобаља;
- уређење корита у зони Ражња по принципима урбане регулације (са променадним стазама и другим урбаним садржајима), како би се град на што погоднији начин повезао са акваторијом;
- санацију локалних појава ерозије приобаља и чишћење речног корита од наноса, отпада и сл.

На сливу Јовановачке реке и њених притока у горњем сливу, као и других притокама Ј. Мораве пожељне су мере уређења водних режима грађењем малих акумулација у горњим деловима слива. Њихова градња је дозвољена на свим локацијама на којима не угрожавају насеља, изворишта и на којима инвеститор реши све имовинско-правне односе.

• **Антиерозиона заштита** је важна мера за уређење водних режима (дато у окиру поглавља 7.6. Заштита од пожара, елементарних непогода и техничко-технолошких несрећа).

• **Експлоатација песка и шљунка.** Са гледишта морфолошке стабилности корита, али и са гледишта еколошке заштите Јужне Мораве као речног екосистема – један од највећих проблема је неконтролисано, непланско багеровање песка и шљунка. Уместо да се багеровање потпуно усклади искључиво са потребама регулације реке и да се обавља само на основу пројектне документације која је део пројеката регулације и уређења корита, допуштено је да се багеровање обавља тамо где су трошкови најмањи.

Због тога се нанос не уклања са неких спрудова који се све више развијају на низу конвексних делова кривина и меандара, већ се багерује врло често тамо где је најлакши приступ механизацији и возилима.

Чак се и речни насипи потпуно недозвољено злоупотребљавају за тешке машине и возила која транспортују ископани материјал, што доводи до оштећивања и уништавања насипа као витално важних заштитних система.

Такође, нанос се вади чак и из потпуно стабилизираних речних инундација, искључиво због тога јер су ту трошкови најмањи, јер се ради на најконформнији начин са најмањим транспортним даљинама. Поред нарушавања морфолошке стабилности мајор корита такав начин експлоатације је јако штетан и због тога што се на најгрубљи начин нарушава доста осетљива равнотежа и стабилност приобалних речних екосистема.

Због тога је један од првих предуслова за развој водне инфраструктуре да се активност на вађењу грађевинског материјала стави под стриктну контролу. То подразумева следеће врло битне принципе, од којих добрим делом зависи успешност пројекта:

- Просечни пронос наноса у Јужној Морави у зони састава је око $2,0 \times 10^6$ t/год., што представља ресурс кога треба плански користити. Експлоатација песка и шљунка се може обављати само према посебним пројектима. Такве пројекте могу да рада само лиценциране стручне организације, и они морају да буду потпуно усклађени са пројектом регулације тока Јужне Мораве и њених притока. Потребно је да се пројекти експлоатације песка и шљунка раде као посебан део пројекта регулације и уређења корита, тако да се ископ обавља само на местима на којима је то и превиђено радовима на регулацији. Пројекти треба да буду ревидовани и усвајани по апсолутно истој процедури по којој се усваја пројектна документација регулације реке.
- У складу са претходним ставом, речни материјал се може vadити само у оним границама тока и до дубине које су пројектом регулације већ предвиђене за кориговање речног тока по правцу и/или нивелети.
- Комерцијална експлоатација грађевинских материјала се мора спрегнути са активностима на спречавању засипања акумулација и деформација корита, које би доводило и до појаве додатног успора. У том погледу посебно је битна експлоатација у зони ушћа мањих водотока (Ражањске реке и др.).
- Такав приступ подразумева стриктан надзор и контролу, по истим принципима по којима се обавља надзор при реализацији пројекта регулације реке. Не сме бити одступања од предвиђених регулационих линија, нити се сме дозвољавати прекоп, који је врло непожељан са гледишта струјне слике.
- Реализација планираног пројекта заснива се на корекцији корита багеровањем, посебно у зонама доњих вода хидроелектрана, како би се на тај начин обавила већа концентрација пада. Ти делови пројекта морају да буду потпуно усклађени са пројектима регулација корита. Део тако извађеног материјала користи се за реализацију објеката, а део се може користити за израду тупа планираног магистралног пута.

• Заштита квалитета вода

У оквиру ППРС и ВОС, али и на основу директива ЕУ дефинисани су доста оштри услови заштите квалитета вода који су условљени следећим чињеницама: (а) у алувиону Јужне Мораве и на њеним притокама се налазе бројна изворишта за снабдевање насеља, која захтевају одржавање квалитета вода у највишим класама; (б) десне притоке у горњим деловима слива сада се налазе у високим класама квалитета I, I/II, евентуално IIa класе, те се као такве штите као драгоцен водни, еколошки и развојни потенцијал Општине и Србије.

У складу са ППРС постављају се захтеви да се остваре следећи квалитети вода: Ј.Морава у класи не лошијој од IIa класе (описна класа: "врло добар квалитет"), са показатељем БПК₅ ≤ 4. Тај квалитет обезбеђује одличне услове за купање и рекреацију на водама, а уједно омогућава и највећу разноврсност водене фауне и флоре, посебно ихтиофауне. Притоке Ј.Мораве очувати у изворишним деловима у класи I, I/II, а у доњем делу IIa.

Тај висок квалитет воде остварује се применом следећих група мера: (1) уређењем и санитарном заштитом читавог слива Мораве, (2) каналисањем насеља и пречишћавањем отпадних вода свих насеља која своје отпадне воде сада евакуишу у Мораву и њене притоке, (3) трећа група мера - побољшање режима малих вода, наменским испуштањем чисте воде из акумулације у периоду маловођа моћи ће да се оствари тек након реализације нових чеоних акумулација у сливу Мораве.

Мере заштите:

- Реализација ППОВ Ражња (заједно са неселјима Варош и Шетка), и компактних ППОВ за сеоска насеља која имају водовод и која треба каналисати (Скорици, Смиловцу, Мађеру, Црном Калу, Церову и Новом Брачину).

- За остала насеља се предвиђа индивидуална евакуација отпадних вода, у прописне вододрживе сенкрупе, уз обавезу да се обезбеди њихово редовно пражњење. То се може постићи на тај начин што се сва та домаћинства уведу у јединствен информациони систем, са организацијом пражњења по принципу обавезности, без позива власника.

- Предузећа која су ослоњена на водоводни систем дужна су да своје отпадне воде предтретманима пречисте до нивоа МДК који омогућава да се у складу са Правилником који прописује квалитет вода које се смеју уводити у канализације насеља. И у случају сеоских насеља санитација подразумева и одговарајуће уређење и санитацију објеката за гајење стоке, тако да загађујући органски садржаји (осока из штала и обора) не могу да доспеју у водотоке, већ се сакупљају у прописно уређеним сенкрупима и резервоарима, за контролисано коришћење у пољопривреди.

Уколико дође до реализације мањих каскадних ХЕ на доњем делу тока Ј.Мораве то повлачи обавезу се обезбеди пречишћавање отпадних вода у приобаљу и да се пумпним станицама обезбеди евакуација пречишћених вода у језерске акваторије, или у доњу воду ХЕ. Такође, то подразумева и обавезу да се уклоне и потпуно санирају депоније из свих водотока из зоне успора. Због тога ће изградња таквих обеката утицати на интензивирање активности на затварању и санитарном сређивању свих депонија и реализацији савремене регионалне депоније или фабрике за рециклажу отпада.

У Ражњу при реализацији сепарационих канализационих система колекторе кишне канализације на погодним местима треба тако повезивати са колекторима отпадних вода, да се воде које при првом таласу кише испирају саобраћајнице уводе у колекторе отпадних вода, јер се ради о врло загађеним водама (воде које испирају саобраћајнице), тако да и оне буду одведене до ППОВ и пречишћене, пре упуштања у водоток.

Пошто и објекти кућних производних предузећа тзв. мале привреде могу да буду загађивачи опасним материјама, неопходно је да се и за њих обезбеди систематски мониторинг и праћење отпадних вода и штетних материја.

Капацитети свих ППОВ треба да буду просторни и диспозиционо димензионисани уз предпоставке:

- у даљим временским хоризонтима губици у водоводним системима ће се свести на око 10%,

- на канализацију треба да буде прикључено 100% домаћинства,

- око 90% воде која се испоручује водоводима враћа се у канализацију за отпадне воде,

- у цевоводе који се воде алувијалним долинама доспева око 1 L/s·km² подземних вода јер цевоводи делују и као дренажи у условима високих нивоа подземних вода,

- коефицијенти неравномерности су као у случају водовода, дневни 1,6 и часовни 1,7, по којима се могу одређивати рачунски капацитети цевовода према ППОВ насеља,

- максималне вредности протока треба увећати за количину отпадних вода индустрија прикључених на ту грану водовода, а ако то није могуће, онда треба увећати за 30%.

Капацитет пумпе и прве таложнице песколова треба да буду димензионисани тако да могу да подмире и највеће часовне вредности, да не би дошло до загушења улаза и систем у сату максималног оптерећења.

Организационо-економске мере предвиђају стварање организационих оквира (административне мере, прописи) као и економских предуслова (економска дестимулација загађивача накнадама за загађивање, стимулација радова на заштити вода) - којима се подстичу мере заштите вода.

Посебно су битне следеће групе мера.

- Санитација свих сеоских насеља, која не могу да буду обухваћена малим групним системима са ППОВ, посебно у брдским подручјима (код диспергованих и неприступачних насеља) обављаће се по принципима руралне санитације - са одвођењем отпадних вода у индивидуалне или групне водонепропусне објекте, уз оперативну организацију даљег поступка са отпадним водама, односно, уклањања и коришћења у пољопривреди на санитарно безбедан начин, како не би дошло до загађења површинских и подземних вода. У случају реализације нових сточних фарми, морају се обезбедити услови да се отпадне воде (осока), стајско ђубре и отпадне воде сакупљају у вододрживим резервоарима и прерађују у ђубриво за пољопривреду, тако да не могу да доспеју у површинске воде.
- Примена организационо-економских мера за спречавање и смањење загађења вода: смањење специфичне потрошње воде увођењем реалних накнада за коришћење вода и испуштање употребљених вода, увођење мониторинга квалитета вода и др., ограничавање изградње нових рибака на рекама које се користе за снабдевање водом насеља, строга контрола санитарне дисциплине и манипулације са хранивима у рибацама у зони изворишта.
- Најефикаснија економска мера заштите вода је увођење реалне накнаде за загађивање вода. Накнада у специфичном износу не сме да буде мања од трошкова пречишћавања отпадних вода.
- Заштита локалних изворишта и њиховог одрживог коришћења у складу са следећим правилима: експлоатација алувијалних изворишта сме се обављати само до граница до којих формирање депресионог левка не угрожава еколошке и друге услове у окружењу; захватање из изворишта површинских вода сме се обављати само до границе која не угрожава проточност водотока низводно од захвата (што се дефинише водним условима, али генерално, не сме бити мања од тзв. мале месечне воде обезбеђености $80\% - Q_{mes.mv.80\%}$).
- Сва производна предузећа, укључив и она у кућној радиности, своје отпадне воде које испуштају у водотоке или канализационе системе морају довести у стање које одговара Правилнику, уз поштовање МДК које се односи на опасне и штетне материје. Морају се уклонити све опасне материје, посебно оне које би својим токсичним деловањем ометале рад биоаерационог дела ППОВ.
- Атмосферске воде се у ужим зонама насеља одводе посебним системима, а на просторима где то није неопходно прикупљају се отвореним каналима и риголама и одводе у локалне реципијенте. Није дозвољено другим објектима (приступним рампама до дворишта кућа) преграђивати те канале.

2.4. ГЕОЛОШКИ РЕСУРСИ

Инжењерскогеолошка својства неког терена су битна превасходно у урбаним зонама или у подручјима предвођеним за изградњу (првенствено се мисли на варошицу Ражањ и сеоска подручја), мада никако не треба минимизирати и остала подручја.

За одређивање погодности терена за изградњу насеља, дате методе се могу нешто модификоване, применити и на оцену погодности терена за изградњу уопште. Фактори који се овом приликом разматрају су геотехничке особине терена, односно пре свега његова носивост и стабилност, али и погодност за извођење радова.

Инжењерскогеолошке одлике територије општине Ражањ формиране су као последица геолошке грађе терена, као основног предуслова, затим деловањем различитих физичких фактора, као и техногене активности на геолошку средину. Као резултат тога на овом простору су издвојене три основне категорије, са ближим инжењерскогеолошким дефинисањем сваког посебно издвојеног литолошког комплекса.

-*невезане и слабо везане меке стене* су флувијални меки седименти, који су средине различитог састава (алувијални седименти – шљункови, пескови, глине) и генезе, веома до средње деформабилних својстава у погледу стишљивости.

Овакви терени се протежу дуж тока Јужне Мораве и других већих њених притока. Вода је основни фактор неповољности инжењерскогеолошких својстава терена.

-*невезане, слабо везане меке и слабо очврсле стене* неогеног басена представљају хетерогену, веома до средње деформабилну средину, посебно у нестабилности падина (пескови, шљункови, глине). За неогене седименте Ражањске општине везана су и сва познатија клизишта, представљена на Инжењерскогеолошком Атласу Србије (бр.13). Овакве стене су присутне у јужним, централним, западним и северозападним деловима општине.

-*слабо очврсле до чврсте стене*, кластичне, вулканокластичне и шкриљаве метаморфне стене веома су анизотропне, јаче испуцале и дубоко алтерисане, средње до мало деформабилне, слабо пропусне (зелени шкриљци, гнајсеви). Овакве стене су присутне у југозападним, источним и северним деловима општине.

Елементи који карактеришу територију са аспекта инжењерскогеолошке неповољности су:

Стишљивост, на основу које су издвојени муљевити терени средње стишљивости; *нестабилност терена* у погледу клижења и одроњавања, карактеристична за неогене седименте као и за старије слабо очврсле, јако испуцале и алтерисане стенске масе; Изван тако издвојених зона су терени релативно повољних инжењерскогеолошких карактеристика.

Оно о чему се не води довољно рачуна је да су инжењерскогеолошке карактеристике неког терена подложне непрекидним променама у времену као последица дејства спољашњих геолошких сила или антропогених фактора, па их треба третирати као динамичку категорију. Повремено иновирање инжењерскогеолошке документације је сасвим оправдано, или боље рећи неопходно. Пример су повремене измене и допуне генералних или детаљних урбанистичких планова, када се избегава израда нових геолошких подлога прилагођени потребама плана, или се једноставно врши преименовање постојећег документа. Суд о потреби извођења нових истражних радова доноси геолог истраживач на основу рекогносцирања терена и регистравања евентуалних промена у односу на предходно стање (појаве клизања, јаружања, задржавања атмосферских вода на површини које није раније регистровано итд.).

Геолошке карактеристике терена

На територији општине Ражањ најстарији су кристаласти шкриљци распрострањени у источном делу. Високометаморфни шкриљци су одвојени терцијарним покривачем од нискометаморфних. Запажају се извесни утицаји процеса мигматизације (стварање аплитоидних гнајсева), карактеристични за област високометаморфних шкриљаца, осећају и у нискометаморфнима. Висококристаласте стене метаморфисане су до гранит – амфиболитске фације, местимично и еклогитске фације, често са наглашеном калиском метасоматозом. У оквиру ових стена који припадају језгру Српско-македонске масе, издвојени су амфиболити и амфиболитски гнајсеви.

Магмитати имају знатно распрострањење на Ђуниском вису и Послонској планини. По начину појављивања су двојаки: као мигматитска тела у тектонски предиспонираним зонама и као послојна сочива без одређеног стратиграфског положаја. Представљени су микроклинско-плагиокласним гнајсевима и са њима просторно везаним аплитоидним гнајсевима.

Силур је такође доста распрострањен. Доњи силур (пешчари и аргилифилити) се налази у области Крчеве реке. Средњи силур (песковити шкриљци, аргилофилити, ређе кречњаци и дијабази), утврђен је такође на више места Кучеве реке.

Распрострањење девона ограничено је на палеозојска језгра Кучеве реке. На основу остатака фосилне флоре утврђен је средњи и горњи *девон*.

Преко средњејурских творевина развија се серија *карбонатних* стена, местимично велике дебљине. У доњем делу су кречњаци са рожнацима или без њих. Горњи део изграђују банковити, масивни и слојевити титонски кречњаци са карактеристичном фауном.

Карбонске творевине су врло мало распрострањене: ограничене су на притоке Крчеве реке (Гладилски и Горунов поток). Леже дискордантно на нискометаморфним кристаластим шкриљцима. На основу остатака фосилне флоре утврђено је да припадају стефанском кату. Седиментација почиње базалним конгломератима и бречама које прелазе у смену пешчара и глинаца, па затим у смену глинаца и пешчара са слојевима каменог угља. Преко карбонских творевина се континуирано, али са измењеним режимом седиментације, таложи формација црвених пешчара.

Горњокредне творевине имају разноврсно развиће у области сенонског тектонског рова. Седиментација почиње базалним конгломератима преко ургонских кречњака. Даље се пешчари, лапорци и глинци смењују са субмаринским изливима андензитских стена и њиховим пирокластичним материјалом. Горње делове представљају рудисни кречњаци.

За *теригене* творевине на источном ободу моравског басена и седименте који леже преко њих, сматра се да припада средњем (можда и доњем) миоцену. Седименти највећег дела моравског басена припадају средњем и горњем миоцену.

Преко грубокластичне серије леже флишни терцијарни седименти, а затим серија цементних лапораца и глина. Пешчари, песковите глине и лапорци горњег миоцена леже трансгресивно преко старијих творевина.

Седименти средњег *миоцена* леже трансгресивно преко кристаластих шкриљаца, палеозојских и мезозојских творевина. Са доњим миоцену нису у непосредном контакту. Налазе се између Буковика и Послонске планине. Средњи миоцен је литолошки веома разноврстан. Између Буковика и Послонске планине доњи део средњег миоцена је од грубих, нестратификованих или слабо стратификованих агломерата, мање од црвених и сивих средњозрних субаркоза, ситнозрних пешчара и песковитих глинаца. Дебљина овог дела миоцена је променљива, од 150 метара (Џигол) до 400 метара (између Послона и Ражња, Прасковча и Делиграда).

Седименти *горњег миоцена* леже трансгресивно преко свих старијих формација – кристаластих шкриљаца, палозојских и мезозојских творевина, доњег и средњег миоцена, испуњавајући централне и југоисточне делове општине. Горњи миоцен је представљен језерским седиментима, еквивалентима сармата и панона.

Квартарне творевине имају подређен значај. Припадају им алувијални наноси, речне терасе, пролувијум (плавински конуси), изворски бигрови и сипари. Алувијум је издвојен у долинама већих речних токова. У састав алувијума улази веома различит материјал, поготову шљунак средњег и крупног зрна, затим пескови и глине, често знатне дебљине (до 70 метара).

Тектоника. Терени општине Ражањ одликују се сложеном тектонском грађом. Издвојено је више мањих и већих јединица који имају углавном меридијански правац, или правац ССЗ-ЈЈИ (навлака црвених пешчара и мезозојских кречњака). Од ових правца одступа тектонска грађа терцијарних басена, који су формирани у различита времена и за време покрета различитог карактера и интензитета.

Терени моравске навлаке. У терцијарним седиментима поморавског басена тектоника је релативно једноставна. Своди се углавном на радијалне поремећаје са незнатном појавом пликативних облика. Међу овим басенима разликују се меридијални (С-И до ССЗ-ЈЈИ) и попречни (И-З). Већина басена припада првом типу, педиспнираном издуженим дислокацијама.

Западно од Буковика констатовани су важнији уздужни раседи, какве су показала и геофизичка мерења (1960). Ови степеничасти раседи чине источни обод моравског рова, а били су активни до краја плиоцена. Попречни раседи су мањег значаја. Геофизички је констатован само један, долином Грзе. Горњомиоценски слојеви су углавном хоризонтални.

Навлака црвених пешчара и мезозојских кречњака (равничка моноклинала). У ову јединицу улазе црвени пешчари навучени преко мезозојских кречњака, терцијарних седимената и вулканита. Најмлађи терцијарни седименти су заплавили делове равничке моноклинале после навлачења, која се састоји од неколико мањих јединица.

- **Минералне сировине**

Од рудних богатства на територији општине налазе се залихе кварца, ферпада, графита и антимона. У непосредној близини општинског центра постоји налазиште **бентонитске глине** за израду опекарских производа које је годинама било у експлоатацији.

На територији општине нису вршена детаљна истраживања минералних сировина са аспекта билансирања резерви али су делимичним истражним радовима идентификоване следеће минералне сировине: **кварцни песак** у пределу Послонских планина, **графит** у пределу Горунов поток према селу Витошевцу и руде **антимона и бакра** у пределу Крћеве.

Неопходно је интензивирање истраживачких радова, билансирање и провера економске исплативости експлоатације минералних сировина, пре свега ретких минералних сировина и експлоатација неметаличних сировина.

Хидролошка структура и особине подручја општине Ражањ указују да постоје значајни ресурси воде које је као добро од општег значаја треба посебно заштити, а онда могуће експлоатисати.

Коришћење и заштита геолошких ресурса спроводиће се:

- стварањем услова за интензивније и комплексније коришћење минералног богатства;
- интензивирањем геолошких истраживања у перспективним подручјима;
- санирањем деградираних, загађених и девастираних површина и развој пројеката који минимално угрожавају животну средину, применом тзв. „зеленог инжењерства" и „технологије без или са минимумом отпадака";
- стимулисањем рударства малих капацитета, односно оптималног коришћења малих лежишта, што је посебно интересантно код злата и квалитетнијег грађевинско-техничког камена и др.

Експлоатација минералних сировина условљена је режимима санитарне заштите регионалних изворишта водоснабдевања.

За одрживу експлоатацију геолошких ресурса значајна је примена следећих принципа:

- искоришћавање основних минералних сировина из лежишта, као и свих пратећих компоненти које се могу рентабилно екстраховати, уз посебан нагласак на бочне и подинске стене лежишта које се често могу користити као грађевинско-технички камен или у друге сврхе;
- минимизирања техногеног отпада и његове трансформације у техногену сировину која се користи у одговарајућем производном процесу;
- очување и унапређење квалитета и квантитета воде; елиминисање загађивача у непосредној и ужој зони санитарне заштите издани воде. Захватање и флаширање воде је забрањено изузев у случају добијања лиценце према поступку прописаном од стране Републике за коришћење природног добра институције надлежне за управљање.

На подручју Предела изузетних одлика „Мојсињске планине и Сталаћка клисура“ забрањује се експлоатација и прерада камена и других сировина, док је на делу простора изван Предела могућа експлоатација само уз претходно пажљиво обрађене анализе утицаја на животну средину и прибављене сагласности надлежних институција Републике.

Привремена позајмишта локалног камена за изградњу објеката на подручју Плана могу се предвидети уз обавезну дозволу надлежних институција за заштиту природе и обавезне активности рекултивације.

3. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ, ДИСТРИБУЦИЈА СТАНОВНИШТВА И МРЕЖА НАСЕЉА И ЈАВНИХ СЛУЖБИ

3.1. СТАНОВНИШТВО, СОЦИЈАЛНИ РЕСУРСИ И СТАНОВАЊЕ

Стратешко опредељење будућег локалног развоја је ревитализација становништва на подручју целе Општине.

Основне претпоставке за демографску ревитализацију у наредном периоду су интензивирање инвестиционе активности у подручју Општине Ражањ.

Реализација ових претпоставки омогућиле би утицај и на демографска кретања, јер би се створили услови за:

- повећање природног прираштаја становништва, заустављање великог одлива становништва;
- подизањем нивоа квалитета живота на планском подручју, кроз отварање радних места, побољшања доступности образовним, здравственим, социјалним и културним садржајима, као и унапређењем комуналних и стамбених услова;
- боље коришћење изграђеног стамбеног фонда на великом делу сеоских подручја захваћеним депопулацијом;
- усклађивање мреже образовних установа са потребама нове привредне структуре и нових информационих технологија (информатика, пољопривреда – еко производња, МСП – предузетништво и менаџмент, туризам – еко услуге, шумарство – животна средина и др.);
- развој стручних установа и сарадња са институцијама из окружења у складу са захтевом модернизације и специјализације привредне структуре (сточарство, воћарство, повртарство и др.).

Прелиминарни подаци пописа становништва, домаћинства и станова у Републици Србији 2011. године за општину Ражањ

Табела 8а. Укупно пописана лица, укупан број становника према Пописима 2011 и 2002. године и укупан број домаћинства и станова

Укупно пописана лица	Укупан број становника		Апсолутни пораст/пад 2011-2002	Индекс 2002=100	Укупан број домаћинства	Укупан број станова
	2011	2002				
9676	9137	11369	-2232	80,4	2988	4619

Извор података: РЗС Попис становништва, домаћинства и станова у РС 2011.године

Према подацима Пописа из 2011. године у општини Ражањ је дошло до значајног смањења броја становника у односу на Попис из 2002.године са 11.369 на 9.137 и то за 2.232 становника, односно за 19,6%, због негативног природног прираштаја и миграција становништва.

Укупан број домаћинства је такође смањен са 3.544 на 2.988 и то за 556, односно за око 16%. Број станова је повећан са 4.576 на 4.619, односно за 43 тј. за 9,4%.

Општина Ражањ је према подацима актуелног пописа, једна од општина у којој је дошло до значајног опадања броја становника, што указује на озбиљан демографски проблем овог подручја.

Табела 86. Укупно пописана лица, укупан број становника, лица у иностранству, домаћинстава и станова (ниво насеља)

Насеље	Укупно пописана лица	Укупан број становника	Лица у иностранству	Укупан број домаћинстава	Укупан број станова
Ражањ	9676	9137	307	2988	4619
Градско	1293	1241	26	423	577
Остало	8383	7896	281	2565	4042
Браљина	212	116	4	60	301
Варош	299	288	6	93	134
Витошевац	1087	1076	7	330	474
Грабово	172	156	12	51	117
Липовац	267	257	9	79	96
Мађере	431	408	3	133	209
Малетина	135	131	4	50	99
Мађија	78	68	3	32	71
Нови Брачин	536	510	20	170	221
Пардик	331	326	4	114	145
Подгорац	415	397	11	144	234
Послон	200	186	3	70	125
Прасковче	436	422	11	120	202
Претрковац	335	286	15	95	144
Ражањ	1293	1241	26	423	577
Рујиште	340	326	12	119	162
Скорица	846	799	47	250	346
Смиловац	946	892	54	256	326
Стари Брачин	321	298	19	85	113
Церово	49	49	-	23	72
Црни Као	402	382	19	110	165
Чубура	162	162	-	46	65
Шетка	383	361	22	135	221

Извор података: РЗС Попис становништва, домаћинства и станова у РС 2011.године

Табела 8в . Прелиминарни резултати општине Ражањ са пописа становништва 2011.год

Насеља / 2012. године	Бр. становника	Бр. станова	Бр. домаћинстава
1. Браљина	120	301	60
2. Варош	294	134	93
3. Витошевац	1083	474	330
4. Грабово	168	117	51
5. Липовац	266	96	79
6. Мађере	411	209	133
7. Малетина	135	99	50
8. Мађија	69	71	32
9. Нови Брачин	530	221	170
10. Пардик	330	145	114
11. Подгорац	408	234	144
12. Послон	187	125	70
13. Прасковче	433	202	120
14. Претрковац	301	144	95
15. Ражањ	1267	577	423
16. Рујиште	338	162	119
17. Скорица	846	346	250
18. Смиловац	946	326	256
19. Стари Брачин	317	113	85
20. Церово	49	72	23
21. Црни Као	401	165	110
22. Чубура	162	65	46
23. Шетка	383	221	135
УКУПНО:	9444	4619	2988

Пројекција броја и структуре становништва општине Ражањ

Према аритметичкој методи пројекције становништва општине Ражањ, долази до сталног и значајног опадања укупног броја становника у пројектованим годинама посматрања. Пад укупног броја становника 2030. године у односу на 2002. годину је 40,84 % , а из године у годину у просеку око 9,86 %. Једини пораст становника је у насељу Ражањ и то из године у годину, што указује на већ постојећу миграцију становништва из осталих насеља према центру Општине.

Према геометријској методи пројекције становништва општине Ражањ, такође, долази до опадања укупног броја становника по пројектованим годинама, али умереније, у односу на претходну методу, и по њој у 2030. години у односу на 2002. годину долази до пада броја становника за 31,69 %. До смањења броја становника долази у 22 насеља.,До повећања броја становника долази,само, у насељу Ражањ.

Према аналитичкој пројекцији становништва општине Ражањ, такође, као и у претходним методама, уочава се смањење броја становника у пројектованим годинама, али са знатно блажим трендом смањења укупног броја становника. Према овој методи, у свим насељима (23 постојећих) долази до опадања броја становника, с тим што не долази до њиховог нестајања. У самом центру општине Ражањ долази до смањења броја становника у 2030. години у односу на 2002. годину за 27,98 %. Предност овог метода пројекције укупног броја становника у односу на претходне две, је у томе што показује знатно блаже демографско осипање становништва и нема демографског пропадања насеља, без обзира на негативне демографске појаве. Овде је изражена миграција – кретање становништва из саме Општине у друге окружне и републичке центре и у иностранство у односу на кретање у оквиру саме општине Ражањ (из сеоских насеља ка центру Општине).

Табела 8г. Радна верзија пројекције становништва општине Ражањ

Насеља / године	1991	2002	2010	2015	2020	2025	2030
1. Браљина	330	266	231	209	186	165	143
2. Варош	569	360	268	210	151	95	37
3. Витошевац	1510	1277	1141	1051	963	880	793
4. Грабово	241	193	167	150	134	118	102
5. Липовац	346	298	269	250	231	213	194
6. Мађере	617	525	471	435	399	366	332
7. Малетина	206	188	175	166	158	150	141
8. Мађија	162	126	107	95	83	72	60
9. Нови Брачин	664	568	511	473	435	401	364
10. Пардик	482	385	333	299	266	234	201
11. Подгорац	642	516	448	404	360	318	275
12. Послон	319	264	233	213	193	174	154
13. Прасковче	564	511	474	449	424	402	378
14. Претрковац	418	326	278	247	216	187	157
15. Ражањ	1340	1537	1602	1635	1672	1715	1753
16. Рујиште	494	413	367	336	306	278	248
17. Скорица	1134	958	856	788	721	659	593
18. Смиловац	1226	1052	948	878	810	747	680
19. Стари Брачин	436	371	333	307	282	259	234
20. Церово	88	66	55	48	41	34	27
21. Црни Као	577	504	458	428	398	370	341
22. Чубура	248	194	166	147	129	112	94
23. Шетка	580	471	412	372	334	298	259
УКУПНО:	13193	11369	10267	9527	8809	8138	7428

Свака од претходно добијених пројекција кретања укупног броја становника даје различите податке пројектовања, тако, да ћемо, на основу сагледавања сва три метода, као основу за пројектовање становништва, а у циљу израде Просторног плана општине Ражањ, користити **радну верзију**, која представља реалну основу за пројектовање броја становника.

• Становање и социјални ресурси

Анализа стамбеног фонда се заснива на подацима пописа; «становништво и станови у општини Ражањ (услови становања) и др.». Подизање нивоа неконфорног стамбеног фонда требало би почети кроз пробне пројекте као што су «побољшање / легализација бесправно подигнутих / саграђених објеката и подизање нивоа квалитета становања у сиромашнијим насељима Општине.

Гледано дугорочно, решење стамбеног проблема зависи од општег економског раста општине. Да би се остварило неко значајније побољшање у односу на садашњу ситуацију препорука је оснивање стамбеног друштва или стамбених задруга, стимулисање стамбене изградње од стране садашњих и будућих предузећа/компанија и повољнији услови кредитирања и субвенционирања стамбене изградње за повратнике, пре свега. Највећи приоритет треба дати јефтинијој стамбеној изградњи. Треба дакле, подстаћи стамбене програме Општине, а посебно програме за стимулисање повратка људи из других подручја/центара у земљи, програме стамбене изградње за изнајмљивање или куповину.

Активности у области становања, биле би следеће:

- Усклађивање обима стамбене изградње за тржиште и нових облика социјалног становања;
- Социјално подржани програми становања биће усмерени према јасно дефинисаним циљним групама.

Развојни интереси општине Ражањ упућују на следеће циљне групе које ће имати приоритет у програмима субвенционисаног становања:

- млађи, квалификовани и радно компетентни грађани који заснивају сопствено домаћинство и настоје да се осамостале од родитеља;
- породице са малом децом, и
- стручњаци (локални и повратници) за чијим профелима постоји потражња.

Посебни интерес ће бити развијање различитих облика субвенционисања у области становања – од повољних хипотекарних кредита за изградњу или куповину стана, понуде парцеле и локација различитих нивоа опремљености и стандарда становања, подстицање приватне изградње станова за закуп са контролисаном закупнином, итд.

Реконструкција у области стамбеног фонда, биће тежиште стамбене политике општине Ражањ, у наредном планском периоду. Како је у овом планском периоду започета легализација стамбених (бесправно изграђених) објеката), основни приоритет у побољшању квалитета становања је редовно одржавање целих зграда и њихових фасада. Санирање бесправно изграђених објеката и проналажење модалитета опремања и уређења ових станова/зона, модалитета и извора финансирања и дугорочних финансијских аранжмана, са циљем да се у урбанизовању ових објеката обезбеди учешће власника, на нешто дужи рок отплаћивања.

Решавање стамбених питања на територији општине Ражањ захтеваће системске промене у складу са новим друштвено-економским условима и са организованим активностима Републике и Општине, а које се односе на квалитетан начин не би ли и то био један од фактора задржавања досељеног становништва на ово подручје. Од посебног значаја ће бити подстицање задругарства и организовање стамбених задруга према стандардима и позитивним искуствима савремених европских земаља.

Посебни програми становања биће усмерени ка осетљивијим друштвеним групама као што су социјално угрожено становништво, избеглице и друге нискодоходовне категорије становништва.

3.2. МРЕЖА ЦЕНТАРА И НАСЕЉА

На подручју општине Ражањ констатована је снажна депопулација и неповољна демографска структура, слабо развијена привреда и знатно слабија инфраструктурна опремљеност. Приоритет има равномернији територијални развој привреде у складу с развојним потенцијалима и просторно-еколошким капацитетом подручја, ради повећања доступности радних места и стварања услова за запошљавање и унапређење квалитета живљења локалног становништва не само у општинским центрима, већ и у насељима на руралном подручју.

Мрежу насеља општине Ражањ чине 23 насељена места и то Град Ражањ (варошица) и 22 сеоска насеља. Ражањ је општински центар са 23 катастарске општине (колико и насеља), у овиру којих постоји 23 месне заједнице (колико и насеља) и 12 месних канцеларија. Насеља Стари и Нови Брачин чине једну катастарску општину- КО Брачин, док КО Прасковче и КО Манастирско чине једно насеље – Прасковче.

У постојећој **просторно-функционалној структури** мреже насеља доминира Ражањ као главни пол развоја проучаване територије. Он је општински центар, односно административни, управни, здравствени, образовни и културни центар општине. Поједина насеља су развила одређене функције које су се временом показале недовољним да децентрализују простор и успоставе рационалну територијалну прерасподелу економских активности и становништва. Остала насеља су сеоска са израженом екстензивном пољопривредном производњом и недовољном комуналном опремљеношћу.

План просторног развоја заснива се на следећом полазиштима:

- одрживи развој еколошко прихватљивих, традиционалних делатности (пољопривреде, на бази производње органске хране, шумарства и др), и еколошко прихватљивих нових активности (туризам и сл);
- функционално повезивање и интеграција долинске и брдско-планинске привреде; континуирано очување и развој културног идентитета локалног становништва;
- очување и заштита водних ресурса, пољопривредног и шумског земљишта и коришћење обновљивих извора енергије.

Предвиђен је модел концентрисане децентрализације развоја у простору, усклађен са принципима одрживог развоја подручја, којим ће се у одређеним пунктовима концентрисати нуклеуси производних и услужних делатности и јавно-социјална инфраструктура, као најпогоднији модел за рационализацију и организацију мреже насеља. То подразумева развој активности и услуга/сервиса, не само у општинском центру, већ и у микроразвојним нуклеусима - центрима у мрежи насеља. Овај вид дисперзије заснива се на повећаној доступности коју обезбеђује, у првом реду, квалитетнија локална путна мрежа. Концентрисан развој појединих функција и активности у Ражању и у осталим центрима у мрежи насеља подразумева повећање густина настањености и контролу изградње и коришћења простора, ради заштите природних и створених ресурса и вредности у простору.

У намени површина није потребно вршити веће промене, већ само њихово адекватно коришћење, што подразумева рационално коришћење земљишта и интензивније коришћење пољопривредног земљишта уз адекватну структуру производње, примену одговарајућих технологија, размештај привредних капацитета у сеоским центрима и изградњу објеката у оквиру грађевинског подручја.

Хијерархија мреже центара планирана је на основу традиционалних веза између насеља, као и размештаја појединих функција. Затим на основу просторне дистрибуције самих насеља са циљем да се равномерним распоредом центара другог ранга обезбеди покривеност што веће површине и броја становника услугама и садржајима центра. Развој центара у мрежи насеља и њихова хијерархија, засниваће се на следећим и функционално - просторним везама:

- I ранг – центар Општине,
- II ранг – секундарни центар,
- III ранг – центар заједнице насеља,
- IV ранг- насеља са појединим функцијама,
- V ранг – остала насеља (примарна села).

Табела 9. : Гравитациона подручја централних места

	Функција централног места	ГРАВИТАЦИОНО ПОДРУЧЈЕ
1.	Општински центар РАЖАЊ (ОЦ)	Секундарни центар, Центар заједнице насеља, Варош, Шетка, Мађере, Маћија, Браљина, Церово, Малетина, Манастирско, Прасковче, Послон, Рујиште, Липовац, Црни Као.
2.	Секундарни центар (СЦ) Витошевац	Центар заједнице насеља, Пардик, Подгорац, Грабово,
3.	Центар заједнице насеља (ЦЗН) Брачин	Скорица, Смиловац, Претрковац
4.	Насеље са појединим функцијама (НПФ)	
	Смиловац	
	Скорица	
	Браљина	Маћија, Церово
	Црни Као	
	Прасковче	Малетина, Манастирско
5.	Остала насеља (примарна села)	
	Варош, Шетка, Мађере, Маћија, Церово, Малетина, Манастирско, Послон, Рујиште, Липовац, Пардик, Подгорац, Грабово, Претрковац.	

* Насеље Брачин се састоји из две катастарске општине Нови и Стари Брачин, с тим да сва поменућа насеља гравитирају Новом Брачину, као и Стари Брачин.

Предложена организација има за циљ, да кроз стварање основних осовина развоја, допринесе рационалној мрежи центара, који ће бити носиоци трансформације околних насеља. Наведени центри ће утицати на активирање постојећих потенцијала за размештај различитих врста делатности као допринос укупном развоју Општине.

Територијална организација основног образовања, као и распоред других јавних садржаја, су један од показатеља просторне организације и међусобне усмерености насеља. Постојећа путна мрежа којом су међусобно повезана насеља, као и планиране локалне везе произашле из потребе међусобног повезивања, такође су значајне смернице за организовање мреже насеља. Постојећи централитет насеља и њихов степен урбанитета, као и могућности настављања започетих процеса су били један од опредељујућих фактора за планирану мрежу насеља и централних места.

Планиране величине насеља и распоред становништва

Посматрањем демографских обележја и на основу извршене процене броја становника општине Ражањ могу се издвојити следеће **категије насеља**, која одражавају различите демографске прилике:

- „врло повољне“ демографске услове има само центар општине Ражањ;
- „повољне „ демографске услове има: Витошевац и Смиловац ;
- „задовољавајуће „ демографске услове имају: Мађере, Нови Брачин, Подгорац, Прасковче, Скорица и Црни Као;
- „неповољне“ демографске прилике имају: Браљина, Варош, Пардик, Претрковац, Рујиште и Шетка ;
- „незадовољавајуће“ демографске услове имају: Малетина, Маћија, Церово, Послон у Чубура.

Са становишта одрживог развоја и настојања локалне самоуправе и шире заједнице, ниједно насеље се не може оценити као „врло неповољно“ или са непоправљивим демографским приликама, које би водиле његовом скором нестајању. И најмања насеља у Општини Ражањ, још увек нису у фази демографског пропадања, иако преовлађују негативни демографски процеси и појаве. Јачина негативних утицаја се још увек не може оценити као непоправљива.

Резултати пројекције становништва у свим варијантама показују да ће се наставити процес депопулације становништва општине Ражањ, па је основни циљ демографског развитка у планском периоду - успоравање депопулације становништва и могућност запошљавања, што је обавеза локалне самоуправе, уз одговарајућу подршку Републике Србије, јер то представља један од кључних економских и политичких проблема како на нивоу посматране Општине, тако и на нивоу Републике Србије. Свако ново улагање у било којој области се првенствено проматра са аспекта запошљавања и броја креираних нових радних места, док су остали аспекти утицаја нових улагања на економски развој у другом плану.

Овако комплексна ситуација у општини Ражањ (висока стопа незапослености, смањење становништва, све већи проценат социјално угроженог становништва и сиромаштва), захтева организован и плански приступ решавању проблема и мобилизирање свих расположивих ресурса општине Ражањ. Лоши демографски токови, неповољна економска и квалификациона структура становништва, Општину Ражањ сврстава у мало и недовољно развијено подручје у Републици Србији.

План коришћења и изградње мреже насеља

Полазећи од остварених малих густина насељености изграђеног земљишта на руралном подручју и његовог нерационалног коришћења, опредељење је да се што је могуће више ограничи ширење изградње на нове површине и да се користе унутрашње резерве изграђеног земљишта, у првом реду ради заштите пољопривредног и шумског земљишта и коридора јавних путева.

У насељима Витошевац и Брачин предвиђено је проширење површина за изградњу највише до 7%, оптимално 5%, од постојеће површине изграђеног земљишта.

У центрима са појединим функцијама предвиђено је проширење површина за изградњу највише до 5% од постојеће површине изграђеног земљишта, а оптимално 2%. У осталим насељима се предвиђа минимално ширење изграђеног земљишта највише до 2% од постојеће површине изграђеног земљишта.

Проширење грађевинског земљишта у складу са одредбама Просторног плана утврдиће се Планом генералне регулације Ражањ.

У селима која припадају полуразбијеном типу основе за очување и развој одређеног броја села ће се заснивати на следећем полазиштима:

- усмеравање развоја по моделу заједница сеоских насеља са центрима заједнице села и повезивање села на функционалној основи,
- дефинисање посебних програма и пројеката, заснованих на критеријуму економско-еколошке оправданости (коришћење и очување природних ресурса, заштита и презентација природног и културног наслеђа, туризам, мали индустријски погони, занатство, рекреација, пољопривреда и сл),
- реконструкција и доградња локалне путне мреже и комуналне инфраструктуре заједница насеља, приоритетно центара заједнице села,
- (ре)организација мобилних јавних служби, приоритетно из домена социјалне заштите и организација специфичних облика превоза (за децу до школе, за старе,...)
- поштовање регионалних и предеоних специфичности при обнови, грађењу и уређењу села у циљу очувања и неговања идентитета.

Основне промене у мрежи насеља обухвата следеће:

- заокруживање функција центра општине,
- подизање стандарда у осталим насељима-селима,
- развијање пољопривредне производње,
- даљи развој насеља са израженом туристичком и рекреативном функцијом (мисли се на насеља у непосредној близини врха Рожањ, планине Буковик и излетишта Варница, као и три квалитетна ловишта).

Планирана функционална мрежа насеља има пет хијерархијских нивоа: главни општински центар, секундарне општинске центре, центре заједнице насеља, насеља са појединим функцијама и сеоска насеља. Поједине јавне функције у овим насељима, број становника и одређени развојни потенцијали одређују ранг насеља. Поред тога, основу развоја насеља ће чинити развој прерађивачких капацитета, сервиса и услуга везаних за пољопривредну производњу. Контролом коришћења земљишта неопходно је очувати квалитет пољопривредног земљишта и животне средине. Акцент је у пољопривредној производњи са стварањем услова за производњу здраве хране и органске пољопривреде, као и развој сточарства. У функцији привредног развоја пожељно је обезбедити: погоне за прераду сировина овог подручја, као и друге службе везане за модеран рад сточарства – ветеринарска испостава, саветодавна служба и других основних служби везаних за функционисање малих предузећа, у области прераде пољопривредних и шумских производа. Формирањем центара насеља оснажиће се и развити мала и средња предузећа, чији су индикатори повећање броја новоформираних предузећа и повећање броја запослених и то у области металско-грађевинске индустрије.

Организација и управљање мрежом насеља и јавних служби

• Општински центар Ражањ

Ражањ је средиште истоимене општине Ражањ и смештено је у средишњем делу Општине. Према попису из 2002. имао је 1537 становника. Становништво махом ради у малој привреди и управним установама. Град Ниш је у односу на Ражањ и регионални и макрорегионални центар и са њим је повезан савременим аутопутем (удаљеност 55км). Ражањ се налази на повољном географском положају између већих градова - Алексинца, Крушевца и Параћина. Кроз насеље пролази Ражањска река која дели насеље на 2 дела.

Ражањ ће се развијати као привредно-индустријски центар са вишим квалитетом урбаних функција. Поред развоја секундарног сектора, јачаће функције Ражања као центра услужних делатности, здравства, културе, информатике, и других терцијарних и кварталних делатности. Он представља и градско-туристичко место.

Уже гравитационо подручје су насеља која директно гравитирају Ражању: Варош, Шетка, Мађере, Мађија, Браљина, Церово, Малетина, Манастирско, Прасковче, Послон, Рујиште, Липовац, Црни Као. Шире гравитационо подручје је цела општина, односно сва остала насеља преко Секундарног центра.

Главни општински центар треба да обезбеди широку и разноврсну понуду видова становања, јавних служби, услуга и производње, висок ниво комуналне опремљености и пријатну животну средину. Носиоц основног образовања је матична основна школа „Иван Вушовић“. Дечију заштиту обезбеђују дечији вртић „Лептирић“, а социјалну заштиту центар за социјални рад, и планирани дом пензионера (дом за старе).

Здравствену заштиту пружа Дом здравља. Носилац културног развоја је културни центар. Треба ширити мрежу спортских и рекреационих центара као и мрежу уређених зелених површина; паркови, скверови, парк шуме и сл., који би били у функцији становништву и разноврсности туристичке понуде. Услуге треба да прате становање у оквиру мешовитих.

Нагласак треба да буде на туристичким услугама и радним зонама за мале и средње производне погоне, у модуларном систему.

• Секундарни центар Витошевац

Секундарни центар представља насеље које је већ захватио процес урбанизације као резултат органског развоја, током дужег времена. Он мора да има изванредан степен аутономије и специфичне одлике, зависно од особености окружења. Секундарни општински центар је субопштински центар, са концентрацијом становништва, јавних служби, услуга, производних погона и других заједничких потреба и мора имати висок степен приступачности.

Витошевац је велико насеље у општини Ражањ, смештено у средишњем делу Општине. Налази се на око 500 метара надморске висине испод планине Буковик, и простире се на простору од 3279ха. Према попису из 2002. имао је 1277 становника, назив је добио по потоку Витош који се налази у центру села. Положај насеља у систему општине је повољан, на 25км удаљености од Параћина и на источном делу се граничи са суседном општином Соко Бањом. Витошевац представља брдско-планинско насеље, збијеног типа, у ком је источни део изразито планински, док су јужни, северни и западни део атара погоднији за земљорадњу. Становништво се махом бави пољопривредом, ловом, шумарством и прерађивачком индустријом.

У Витошевцу је пронађена статуета из доба венчанске културе и сребрна наруквица са представом змијске главе. Ови предмети се чувају у музејима у Београду и Нишу. У самом средишту насеља је споменик НОБ-у.

Витошевац представља секундарни центар који покрива потребе развојног правца у северном и централном делу катастарске општине и њему гравитирају насеља Брачин, Скорица, Смиловац, Пардик, Подгорац, Грабово и Претрковац. Акцент је на развоју индустрије, сервиса и услуга везаних за пољопривредну производњу, као и на услужне, сервисне и туристичке понуде које се шире у правцу запада, дуж регионалног пута Р121а према насељу Претрковац.

Центар насеља Витошевца је смештен у географском средишту насеља и као такав лако је сагледив и представља доминанту на пољу намена у насељу. Потенцијал гео-саобраћајног положаја овог насеља и задовољавајући ниво опремљености комуналном инфраструктуром искористити у смислу изградње радно-привредне зоне у западном атару насеља, са могућношћу развоја прерађивачке делатности, робно-транспортних и тржних центара, услужних делатности и др..

Опремљеност насеља јавним садржајима је повољна, јер их има довољно за насеље дате величине. Витошевац има своју осмогодишњу школу која постоји већ 140 година и којој гравитирају насеља Пардик, Подгорац и Грабово. Такође представља и прво село на територији бивше Југославије које је добило амбуланту после Ражња. Ова амбуланта је општа и стоматолошка, а у њој се налази и просторија за анализу крви. Поред школе, вртића, амбуланте и апотеке, поседује и месну заједницу са поштом, Дом културе, пијацу, цркву.

Постојеће гробље има примерен прилаз и потребно је мање проширење. Насеље не поседује јаму гробницу за животиње. Од рекреативних садржаја поседује фудбалско игралиште у непосредној близини цркве, терен за мали фудбал у склопу школског дворишта, игралиште за баскет испред Дома културе и мањи трг у средишту насеља. У Витошевцу постоји више продавница прехране робе, 2 продавнице сточне хране, спортска кладионица, објекти и комплекси малих и средњих предузећа („Гербер“, „Храст“, „Шики транс“ и сл.). Насеље има своју локалну радио станицу.

Од обавезних садржаја секундарни центар треба да има: становање са услугама и радну зону за мале и средње производне погоне (предвиђа се у источном делу насеља), здравствену станицу, апотеку, осморазредну основну школу, предшколску установу, пијацу, тржни центар, гробље, ветеринарску амбуланту и пољопривредну апотеку.

Као пожељни и виши ниво опреме, у складу са друштвеном и приватном иницијативом, економски оправданом, секундарни општински центар може да садрже и: насељски парк, здравствене специјалистичке службе, културне садржаје, спортско- рекреативни центар са теренима за фудбал и мале спортове и друге садржаје за задовољавање заједничких потреба.

- **Центар заједнице насеља- Брачин**

Центар заједнице насеља представља матични центар за насеља која се на њих непосредно наслањају и насеља која гравитирају овом насељу у образовном смислу. То је нуклеус, око којег се формира основна заједница насеља. Центар заједнице насеља омогућава остваривање принципа “концентрисане децентрализације”, односно груписање становништва. Брачин представља Центар заједнице насеља коме гравитирају Скорица, Смиловац, Претрковац. Он остварује директну везу са општинским и секундарним центром тако да може да функционише и као засебни центар и преко секундарног центра. Због тога се степен опремљености центра заједнице насеља и не разликују много од секундарног центра.

Насеља Стари и Нови Брачин чине једну катастарску општину- КО Брачин и смештена су у крајњем, северозападном делу Општине. Стари Брачин се налази северно од Новог Брачина и повезани су саобраћајницама Л 5 и Л 5а. Нови Брачин је долињско насеље, док је Стари Брачин брдовито. Насеља су полузбијеног типа, односно село се састоји од неколико махала које се пружају дуж путева која воде од средишта села ка околним насељима.

Брачин има повољан положај према суседним општинама Параћином (око 20 km) и Ћићевцем, а око 10 km је удаљен од Ражња. Насеље Нови Брачин представља важно саобраћајно чвориште.

Кроз насеље Нови Брачин протиче *Јовановачка река* која је име добила по центру овог села *Јовановац*. Кроз Стари Брачин протиче поток Стублина. Становништво се махом бави пољопривредном производњом. Селом доминирају фамилије Васић, Михајловић, Тодосијевић, Шајкић, Мирковић и друге. По попису из 2002 било је 568 становника.

У јужном делу насеља Нови Брачин већина домаћинства је без пољопривредне делатности, односно углавном су то куће са неким видом пословања и мање производње.

У средишту Новог Брачина се налазе месна канцеларија и дом културе, осмогодишња школа, вртић, пошта, амбуланта и апотека. Црква се налази у Старом Брачину. Оба насеља имају гробље чији су капацитети попуњени. Спортски терени се налазе уз школу, а у непосредној близини је и базен. У Новом Брачину постоје грађевине и комплекси малих и средњих предузећа, док у Старом Брачину не постоје. Насеље Стари Брачин поседује пар јавних садржаја, а недостатак се надокнађује близином Новог Брачина, као много развијенијег села. Од тога су у средишту насеља Дом културе и школа са игралиштем, а у непосредној близини налазе се базен, црква и гробље. Центар заједнице насеља ће обезбедити квалитетне животне услове за задржавање становништва. У њему ће се обезбедити развој и виши квалитет услуга и објеката јавних служби које ће опслуживати становништво гравитирајућих насеља.

Центар заједнице насеља обавезно треба да има: становање са услугама и радну зону за мале и средње производне погоне (предвиђа се у јужном делу насеља - поред аутопута), здравствену станицу, апотеку, осморазредну основну школу, предшколску установу, пијацу, гробље, ветеринарску амбуланту и пољопривредну апотеку.

Као пожељни и виши ниво опреме, у складу са друштвеном и приватном иницијативом, економски оправданом, могу да садрже и: насељски парк, културне садржаје, спортско-рекреативни центар са теренима за фудбал и мале спортове и друге садржаје за задовољавање заједничких и туристичких потреба.

- **Насеља са појединим функцијама**

Насеља са појединим функцијама су Скорица, Смиловац, Браљина, Прасковче и Црни Као. Скорица и Смиловац се налазе у северном делу општине и они су развијенији. Поједине јавне функције у овим насељима и одређени развојни потенцијали издвајају ова насеља од примарних насеља. Радно активно становништво и у наредном периоду ће бити претежно ангажовано у секундарним и терцијарним делатностима. Што се тиче степена опремљености ова насеља треба да имају: становање са услугама, мале производне погоне, амбуланту, апотеку, четвороразредну основну школу, предшколску установу.

Са минималним капацитетима, али као пожељан ниво опремања могу да имају насељски парк, дом културе, рекреативно-спортски центар са базеном и спортским теренима (као и неком специјалистичком туристичком понудом).

У функцији привредног развоја пожељно је обезбедити: погоне за прераду сировина овог подручја, као и друге службе везане за модеран рад сточарства-ветеринарска испостава (нпр. Црни Као), саветодавна служба и других основних служби везаних за функционисање малих предузећа, у области прераде пољопривредних и шумских производа.

Браљина

Браљина је мало брдско насеље, смештено на западној подгорини Послонских планина и уз Ражањску реку. Западна граница атара је река Јужна Морава, најважнија у овом делу Србије. Богатство воденим токовима би се могло искористити у сврхе наводњавања, производње и туризма. Положај насеља према већим Оптинама је повољан (Крушевац). Њему гравитирају Мађија, Церово и ређе Мађаре. По попису из 2002 забележено је 266 становника, а последњих деценија је забележен пад становника. Становништво се махом бави пољопривредом. Већина газдинстава су мала и са великим бројем мањих парцела. Насеље је збијеног типа и има једно средиште насеља. Оно је лако сагледиво и доминантно у односу на насеље. Назнаке ширења средишта насеља нису видљиве. У средишту насеља се налазе месна заједница, дом културе, здравствена амбуланта, основна школа и спортски терен. Изван средишта насеља су црква Св. Николе, железничка станица и гробље.

Прасковче

Насеље Прасковче је смештено у јужном делу Општине и југоисточном границом чини границу Општине према Алексинцу (20км). Представља долињско насеље, смештено у долини Јужне Мораве, испод Послонских планина. Највећи водоток је Јужна Морава која чини јужну границу сеоске кататарске општине. Кроз сеоски атар протиче Послонска река. КО Прасковче и КО Манастирско чине једно насеље – Прасковче. По попису из 2002 забележено је 511 становника, а последњих деценија је забележен пад становника. Становништво се махом бави пољопривредом, ловом и шумарством. Њему гравитирају Малетина и Манастирско. Насеље је познато по пољопривредној производњи. Већина газдинстава су мала и са великим бројем мањих парцела. У насељу постоји фарма пилића која је у добром стању.

Насеље је збијеног типа и изграђена целина се пружа линијски дуж регионалне саобраћајнице Р221 и пута Л-16, као и дуж корита Послонске реке. Насеље има једно средиште смештено на чворишту главних саобраћајница. Оно је заокружено и лако сагледиво. Од јавних садржаја насеље поседује дом културе, месну заједницу, четворогодишњу основну школу. Прасковче нема сеоско гробље, већ се користи гробље оближњем Манастира Св. Роман, који се налази 2км западно од насеља. Ово гробље има недостатка новог слободног простора, те се због тога предвиђа проширење гробља, као и ново гробље у Прасовчету.

Скорица

Насеље Скорица је брдско-планинско насеље, смештено у северном делу Општине и својом северном границом чини границу Општине према општини Параћин, североисточном границом према општини Бољевац, а источном према Сокобањи. Од насеља Ражањ је удаљено 20 км, што је даље од других насеља. Према околним насељима општине Ражањ није у доминантном положају, али због величине представља локални центар.

Кроз насеље протиче Крчева река, Сеоски поток и Свињарски поток. Богатство воденим токовима би се могло искористити у сврхе наводњавања, производње и туризма. Скорица је збијени тип насеља са густо распоређеним објектима, и састоји се из једног дела који се пружа дуж страна Сеоског потока. Просечно домаћинство у насељу је сеоско домаћинство. Облик парцеле је махом неправилан, а величина је испод минималног стандарда, што одаје утисак спонтаног настанка и коришћења простора. Степен заузетости је углавном јако висок, што није повољна околност.

Насеље Скорица је познато по мешовитој пољопривредној производњи. Скорица спада у село познато по занатлијама, али не постоје објекти малих и средњих предузећа, већ се она најчешће налазе у склопу газдинстава.

Насеље Скорица гравитира Новом Брачину. Скорица има једно средиште насеља које је смештено у географском средишту и оно је заокружено и лако сагледиво и као такво представља доминанту на пољу намена у насељу. Насеље Скорица поседује више централних садржаја. У средишту насеља се налазе месна канцеларија, пошта, Дом културе, осмогодишња школа, вртић, здравствена амбуланта са апотеком. Поред ових садржаја у центру насеља се још налазе и јавна чесма и споменици, као и пар продавница, кафана и сл. Изван насеља (1.5км) налази се црква посвећена Св. Великомученици Марини. Од спортских објеката налази се фудбалски терен. Скорица има сеоско гробље које се налази у источном делу насеља

Смиловац

Насеље Смиловац је велико насеље, треће по величини, смештено у северном делу Општине. То је брдско насеље које се налази у подгорини планине Ветрен. Кроз насеље протичу Крчева река и поток Точка.

Становништво се махом бави пољопривредом и прерађивачком индустријом. Положај насеља у систему Општине је повољан, док је положај према већим насељима неповољан. Насеље Смиловац гравитира Новом Брачину. Насеље је збијеног типа и има један центар који је смештен у средишњем делу насеља. Просечно домаћинство у насељу је сеоско домаћинство. Парцеле су најчешће мале, што је посебна тешкоћа везана за поделу на стамбени и економски простор и њихову међусобну удаљеност.

Насеље Смиловац као веће насеље има развијене основне централне садржаје. У сеоском средишту се налазе Дом културе са месном канцеларијом, здравствена амбуланта, вртић, основна школа са спортским тереном и деђијим игралиштем. У непосредном окружењу налази се и парцела са спомен чесмом. Сеоска црква се налази изван села, северозападно од планираног грађевинског подручја. У северном делу насеља налази се сеоско гробље.

Црни Као

Насеље Црни Као је средње велико насеље, смештено у југоисточном делу Општине и својом источном границом чини границу Општине према Алексинцу. То је брдско – планинско насеље смештено у подгорини планине Буковик. Кроз насеље протичу Црнокалачки поток и Љурак. Становништво се махом бави пољопривредом, ловом и шумарством. Насеље је збијеног типа и има два мања средишта. Једно средиште је формирано око Дома културе и месне заједнице, док је друго око школе и вртића. Сеоско гробље се налази западно од насеља и за њега је потребно проширење због попуњених капацитета.

• Остала насеља (примарна села)

Примарна села су насеља без перспективе осамостаљивања у функционалном смислу (саобраћајна повезаност, ресурсе за пољопривреду и туризам и близина локалног центра). Остала насеља имаће, претежно, мешовиту намену, која подразумева: становање са услугама, туристичким смештајем и малим производним погонима у домаћој радиности. И овде се акценат ставља на пољопривредну производњу и на сточарство са могућношћу производње здраве хране и органске пољопривреде.

Остала насеља Варош, Шетка, Мађере, Послон, Рујиште, Липовац, гравитираће директно ка општинском центру Ражањ, као и насеља са појединим функцијама (Браљина, Прасковче, Црни Као), а преко њих и Церово, Мађија, Малетина, Манастирско. Шире гравитационо подручје Ражња су насеља која гравитирају центру заједнице насеља као и сам центар заједнице насеља.

Уколико дође до гашење неких насеља услед потпуне депопулације, потребно је уложити напор за очување квалитетног грађевинског фонда и евентуалног културног наслеђа, како би се сачувала аутохтона вредност амбијента и користила као едукативна основа и као потенцијал развоја туризма.

Насеља поред унапређења постојећих, развијаће јавне службе у домену задовољавања потреба локалног становништва и корисника туристичко-рекреативних садржаја. Поједине јавне функције у овим насељима, број становника и одређени развојни потенцијали одређиваће ранг насеља. Фазност са акцентом на приоритете у реализацији планиране мреже центара дефинисаће се у нацрту овог просторног плана.

3.3. МРЕЖА ЈАВНИХ СЛУЖБИ

Принципи на којима се организују јавне услуге су једнака приступачност за све грађане и разумни услови доступности. За повећање просторне доступности и квалитета јавних услуга од пресудног значаја је успостављање минималних стандарда квалитета услуга, разноврснија понуда услуга, рационалније коришћење и одржавање објеката и повезивање јавног и приватног сектора.

Опремљеност централних места и осталих насеља јавним службама и другим заједничким потребама треба да буде у складу са њиховом функцијом, величином обухвата и бројем становника који ће им гравитирати.

Јавне службе ће бити организоване у центрима насеља и треба да обезбеде виши квалитет услуга које ће опслуживати становништво гравитирајућих насеља. Приоритет има развој дечјег васпитања и социјалне заштите, виши квалитет услуга и опремање објеката основног образовања, примарне здравствене заштите, месне канцеларије са деташираним службама општинске управе, поштанских услуга, пољопривредних служби и сервиса и спортско-рекреативних активности и садржаја.

Табела 10. Опремљености центара општине		
	I ниво: Центар Општине	II ниво: Секундарни центар и Центар зајед.насеља
Финансијске институције	банкарске, развојне (фонд за развој), извозно-увозне, саобраћајне, велетрговинске, туристичке и сл.	-
Организације	агенције за МСП, консалтинг, финансијски, привредни, менаџерски, урбанистички и др.	-
Образовање	средња школа, интернат, основна школа,	основна школа
Здравство	Дом здравља, амбуланта, апотека, пољопривредна апотека, ветеринарска станица	амбуланта, апотека, пољопривредна апотека, ветеринарска амбуланта,
Социјална заштита	центар за социјални рад, центар за стара лица, боравак за децу ометену у развоју	центар за стара лица
Предшколске установе	јаслице, обданиште, предшколско	јаслице, обданиште, предшколско
Водовод	организован систем водоснабдоснабдевања	организован систем водоснабдоснабдевања
Канализација	(сепаратни систем), (кишна), фекална, водопропусне септ. јаме, постројења за пречиш. воде	(фекална), водопропусне септичке јаме
Телекомуникације	фиксна телефонија, мобилна телефонија, интернет, радио и ТВ	фиксна и мобилна телефонија, интернет...
Електрична енергија	снабдевање наизменичном струјом	снабдевање наизменичном струјом

Напомена: опционо, у зависности од интереса и могућности

Организација и управљање мрежом насеља и јавних служби заснива се на успостављању територијалне организације у чијој основи лежи потреба ефикасније комуникације локалне самоуправе и грађана и на њиховом интересном организовању и успостављању развојне хијерархије мреже насеља на локалном нивоу.

У том смислу дају се одређене препоруке у погледу опремљености за прва два ранга насеља (финансијским установама, организацијама, јавним службама, комуналном инфраструктурном предузећу и др), што представља приоритетну фазу у развоју насеља, како би се створили услови за постепену обнову становништва, најпре у центрима.

Овим просторним планом утврђују се смернице за развој и организацију мреже услуга и објеката јавних служби:

1. Дечје васпитање и образовање

▪ Предшколско васпитање

Организовање обавезног припремног предшколског програма за децу од 6 година обезбедиће се формирањем нове мреже предшколских група при свим матичним и подручним осморазредним школама и четвороразредним школама у насељима, ради постизања обухвата од 100% континента деце тог узраста.

За узраст деце до 6 година, за 30% од укупног броја деце, треба формирати посебне групе које ће користити постојеће или наменски изграђене вишефункционалне јавне или приватне објекте. Могуће је вртиће формирати у центрима заједнице насеља, са организованом мобилном службом која ће покривати гравитирајуће подручје одређеног центра.

Повећање капацитета објеката дечије заштите оствариће се ширењем постојеће мреже јавних објеката и у приватним објектима, уз одговарајућу здравствену, хигијенску и педагошку супервизију.

▪ Основно и средње образовање

На територији општине Ражањ мрежу школских установа чине две основне школе: у Ражњу и Витошевцу, једно осморазредно издвојено одељење у Новом Брачину и 16 четвороразредних истурених одељења у селима. У Ражњу тренутно не постоји ни једна средња нити високошколска установа.

Основна школа „Иван Вушовић“ свој рад организује у матичној школи у Ражњу и издвојеним одељењима у Вароши, Липовцу, Рујишту, Црном Калу, Мађеру, Браљини, Прасковчу, Малетини и Шетки. Школа располаже вишком простора који се може корисно употребити у сврху отварања нове средње школе или школе вишег или високог образовања.

Основна школа „Вук Караџић“ из Витошевца организује свој рад у две осмогодишње школе у Витошевцу и Новом Брачину као и у издвојеним одељењима у Грабову, Пардику, Подгорцу, Скорици, Смиловцу, Претрковцу и Старом Брачину.

Постојећа мрежа основних матичних и подручних школа задовољава потребе у планском периоду. Рационализација мреже и програми реконструкције и обнове објеката четворогодишњих школа засниваће се на демографским променама и обухвату 100% школообавезног континента деце, доступности, квалитету и опремљености објеката.

Постојеће осмогодишње школе у Ражњу, Витошевцу и Новом Брачину задржавају своје капацитете. Потреба за поширењем мреже четворогодишњих школа се не може очекивати због лоше демографије.

Развој средњошколских установа у јавном и приватном сектору, и њима комплементарних спортско-рекреативних и услужних садржаја усмераваће се и стимулисати на подручју Ражња. Део простора Основне школе у Ражњу предвиђен је за одвијање мешовите средње школе и гимназије. Предвиђено је и отварање музичке школе у Ражњу.

Одређене планске смернице у овој области су:

- увођење приватних средњих школа специфичних профила и знања;
- опремљеност школа потребним садржајима, као што су специјалне наставне просторије, библиотеке, трпезарије и ресторани, спортски терени и остале пратеће услуге;
- побољшан квалитет наставе и понуда адекватног и модерног знања и вештина;
- организовање ђачког интерната при школи и организован систем приватних станодаваца;

Неопходно је боље организовати превоз ученика из села у којима нема осмогодишњих школа. Превоз мора бити организован школски, не може се користити јавни превоз за децу узраста испод 15 година. Главни саобраћајни приступи школама морају имати тротоаре, барем са једне стране коловоза и морају да буду означени саобраћајном сигнализацијом.

У свим школама ће се повећати ниво комуналне опремљености. Такође ће се слободне површине уредити за наставу у природи. Спортска игралишта и сале ће се опремити неопходном опремом.

2. Здравствена заштита

Здравствену заштиту становништва организује и спроводи Дом здравља у Ражњу који у свом саставу има четири амбуланте (у насељима Скорица, Смиловац, Нови Брачин и Браљина) и једну здравствену станицу у Витошевцу. Дом здравља у Ражњу поседује три објекта од којих само се један користи наменски. Здравствена установа у свом саставу нема апотеку већ снабдевање лековима врше Удружене апотеке из Ниша које, поред апотеке у Дому здравља у Ражњу имају и апотекарске станице у Новом Брачину и Скорици. С обзиром да у старосној структури становништва 29% су становници преко 65 година јавља се потреба за кућну негу а и оваква служба не постоји у организационој структури Дома здравља Ражањ. Такође не постоји служба хитне помоћи а покривање ових случајева врши редовна служба дома здравља (сменским радом).

Организација објеката примарне здравствене заштите ће се заснивати на Дому здравља у Ражњу, са основним специјалистичким одељењима, и здравственим станицама и амбулантама у центрима у мрежи насеља. У оквиру Дома Здравља Ражањ раде здравствена станица Витошевац, амбуланта Скорица, амбуланта Смиловац, амбуланта Брачин и амбуланта Браљина.

Планско опредељење је виши квалитет примарне здравствене заштите и обезбеђење уједначеног приступа за све становнике, како би се смањиле неједнакости између корисника из урбаног и сеоских насеља. Обезбеђивање веће доступности услуга примарне здравствене заштите становништву на руралном подручју подразумева прилагођавање рада здравствених служби потребама локалне средине.

Предвиђено је организовање комбинованих мобилних здравствених и апотекарских служби које ће, периодично и по позиву, пружати услуге примарне и специјалистичке здравствене заштите становништву руралног подручја. Приоритет има развој специјализованих мобилних медицинских екипа за заштиту мајке и детета, школске популације и старих лица.

Значајно ће се вршити активно укључивање приватног сектора, посебно у развијенијим сеоским насељима у којима није организовано пружање услуга јавног сектора.

Мрежу објеката примарне здравствене заштите чиниће Дом здравља Ражањ, здравствена станица у Витошевцу, здравствена амбуланта у скорници, Смиловцу, Браљини и Новом Брачину треба да добију статус здравствених станица, са вишим нивоом опремљености и услуга.

Предвиђена је реконструкција појединих и опремање савременом медицинском опремом свих станица и амбуланти. Виши квалитет услуга здравствених станица обезбедиће сталне, а здравствених амбуланти повремене услуге лекара опште праксе и стоматологије и пружање лабораторијских и апотекарских услуга.

Врсте услуга и интензитет опслуживања корисника прилагођаваће се и проширивати према потребама и здравственом стању становника.

Ветеринарска служба је организована преко две ветеринарске станице.

3. Социјална заштита

На територији општине не постоји ниједна невладина организација која се бави социјалним питањима. Регистрована је општинска организација Црвени крст и удружење рома. Социјалну заштиту на територији општине Ражањ пружа само Центар за социјални рад у Ражњу. Од услуга које се пружају на локалном нивоу центар за социјални рад пружа услугу помоћи у кући старим лицима за 24 корисника на територији 4 месне заједнице.

Планско опредељење је обезбеђивање доступности услуга социјалне заштите становницима руралног подручја Општине, у првом реду најосетљивијим циљним групама - деци без родитељског старања и старим лицима. У складу с тим опредељењем, Центар за социјални рад у Ражњу ће организовати пружање услуга социјалне заштите у свим насељима општине.

Потребе за различитим облицима заштите старих лица, нарочито у сеоским насељима, повећаваће се с повећањем удела старачких (самачких и двочланих) домаћинстава, која ће све теже решавати свакодневне текуће проблеме (снабдевање, здравствена заштита и друге врсте услуга). У том смислу неопходно је повезивање институција примарне здравствене заштите (дом здравља) са институцијама социјалне заштите (центар за социјални рад) и развој мултидисциплинарног тимског рада, ради задовољавања потреба за различитим облицима заштите старих.

Повећањем стопе запослености смањиће се социјални притисак који представља ограничавајући елемент развоја. Опремити објекат старог стационара за потребе Центра за старе. Стара лица, као наугроженију групу, потребно је збринуту у Центру (мањег капацитета до 50 лежајева) уз дневне активности подршке као и саветовалиште за старе.

У оквиру Центра у свим месним заједницама организовати заједнице становања за старе које би пружале услуге помоћи старима у кући, смештај старих у хранитељске породице. Поред старих као наугроженије категорије представљају и млади којима је потребно организовати психосоцијалне радионице, саветовалишта за децу и младе, за проблематичне категорије, за брак и породицу. Ставља се акценат на превенцију насиља у породици кроз едукативне и креативне радионице.

Локална самоуправа, у сарадњи са приватним сектором, понудиће модалитете смештаја, заштите и бриге пензионерима и старим лицима, које ће бити економски исплативе и одрживе.

Развијаће различите модалитете смештаја, заштите и бриге о пензионерима и старим лицима, као што су:

- заједнице становања старих људи и модификовани типови домова за старе;
- организовано пресељење старих домаћинстава (уз сагласност истих) из мало приступачних планинских заселака у центре заједнице насеља или насеља са појединим функцијама, у објекте за живот старачких домаћинстава са малом окућницом, чиме би се они приближили одговарајућим услугама јавних служби и остварили квалитетнији живот;
- форме доживотног издржавања уз контролу и супервизију надлежних служби и специјализованих организација; и
- мобилне екипе које би радиле на непрофитној основи у тзв. отвореном смештају.

4. Управа и администрација

Територија Општинског подручја, подељена је на мање организационе и административне целине, месне заједнице којих има 23. У смислу повећане флексибилности и лакше доступности у Општини постоји одељак Општинске управе организован у виду Месне канцеларије којих има 12.

У сеоским насељима Месна заједница и Месна канцеларија су врло често просторно и организационо чврсто повезане, тако да секретар МК обавља послове из одељења МЗ, а седиште МК је често и седиште МЗ или су у непосредној близини. Ако МЗ и МК немају засебан објекат, онда се њихове просторије најчешће налазе у склопу локалног Дома културе.

Планско опредељење је интензивнији развој административно-управних послова и јавни сервис за грађане, проширењем врсте услуга и повећањем квалитета кадровске и техничке опремљености и доступности постојеће мреже месних канцеларија.

Остваривање тог опредељења обезбедиће се пружањем:

- стручне помоћи грађанима при обраћању општинској управи, обављању послова са појединим органима управе, издавања уверења, аката и других потребних докумената (нпр. прибављање потребних услова и дозвола за изградњу објеката);
- организовањем повременог рада службе катастра непокретности, грађевинске, комуналне, анитарне и других инспекција и др.

5. Култура

Своје културне потребе грађани општине Ражањ задовољавају у Центру за културу Ражањ који пружа богат културни програма који се манифестује преко Културно уметничког друштва „Сава Јеремих“, његове драмске и фолклорне секције. Потребно је обогатити културни садржај гостовањима професионалних позоришта.

Потребно је у оквиру Центра за културу организовати оспособљавање грађана, пре свега младих, за разне области (курсеви).

У развоју културних делатности приоритетним се сматра употпуњавање мреже библиотеке, уређење објеката сеоских домова културе, сала за приредбе и одговарајућих простора у школама за ову намену, као и боља организација културних и јавних манифестација.

Будући да библиотеке припадају основним културним садржајима, потребно је развијати огранке библиотеке у сеоским насељима, или заједничке библиотеке за два-три мања насеља. Потребно је предвидети простор за библиотеке у свим школским објектима, остављајући могућност да, према просторним могућностима, представљају део библиотекарске мреже за све групе корисника.

Постоји тежња обједињавања институција Дома културе, Општинске народне библиотеке и Завичајног музеја у **један Културни центар** који би заједнички креативније наступио у постављању и реализацији циљева из области културе.

Потребно је очување, унапређење и промоција свих постојећих културних вредности и заштићених објеката градитељске и друге вредности.

У сеоским насељима неопходна је реконструкција и налажење начина за адекватно одржавање домова културе, имајући у виду њихов значај за подстицање друштвеног живота на руралном подручју. Неопходан је развој нових програма и повећање њихове доступности корисницима, организовањем различитих секција, клубова и радионица (фолклорне секције, клубови младих, аматерска позоришта и сл).

Објекте културе и културне делатности функционално и садржајно повезати са туристичким и спортско – рекреативним активностима.

Локална самоуправа ће обезбедити подршку јавног и приватног сектора програмима локалних културних друштава и група и њиховом укључивању у еко и етно туристичку понуду подручја.

6. Спорт и рекреација

Општину Ражањ, у области спорта, карактерише мали број спортских клубова који окупљају задовољавајући број младих и чија је спортска инфраструктура солидно изграђена за организовање општинских и међуопштинских такмичења.

У мрежи спортско-рекреативних објеката повећаће се квалитет опремљености постојећих објеката (свлачионице с мокрим чвором, трибине, зеленило и др.) и спортских терена и проширити обухват мреже на сва насеља на руралном подручју општине, за задовољење потреба локалног становништва и ради укључивања појединих насеља у туристичку понуду Општине.

Обезбедиће се подршка јавног и приватног сектора развоју и организовању нових спортско-рекреативних садржаја у оквиру туристичке понуде. Спорт и рекреација су један од услова за подизање физичке и духовне кондиције, па је с тим у вези неопходна њихова просторна и садржинска организација.

Потребно је изградити Спортске центре-хале (Витошевац, Нови Брачин...) који би анимирали велики број младих и повећали заинтересованост за бављење спортом. Спортски центар би требало да поседује спортске терене (фудбал, кошарка, рукомет, базен, клуб за младе и сл).

Нови програми рекреације представљају активни допринос обогаћивању туристичке понуде. То би конкретно били:

- програм организованих рекреативних шетњи, који би повезивао места која су географски интересантна и културно и историјски значајна
- едукативни програми о спорту
- програми за одмор и припрему спортиста и спортских екипа
- програм школе у природи, са могућношћу упознавања богатства флоре и фауне
- програм аеробне гимнастике, народних игара...

У оквиру школа изграђени су спортски објекти који омогућавају задовољење потреба младих за спортом како у настави тако и у ваннаставним активностима.

Шумско богатство и многобројне врсте дивљачи, омогућавају да се интензивније развија *ловни туризам*, док река Јужна Морава омогућава бављење *спортским риболовом*.

7. Верски објекти

Мрежа верских објеката је развијена у градском и руралним насељима и прилагођава се захтевима становништва.. Обухвата манастир Свети Роман из 13. Века у насељу Манастирско и православне цркве по насељима од којих су најзначајније Црква Св. Петра и Павла у Подгорцу, Црква Св. Тројице у Витошевцу, Црква Св. Николе у Брањини, Црква Св. Петка у Витошевцу, Црква Св. Великомученице Марине у Скорици, Црква Св. Архангела Гврила у Смиловцу, Црква Св. Илија у Ражњу.

4. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И ДИСТРИБУЦИЈА ПРИВРЕДНИХ ДЕЛАТНОСТИ

○ Дугорочна развојно-производна оријентација

Суштина развојне оријентације односи се на процесе трансформације власничких односа и посебно система доношења одлука. У том погледу, посебно је значајно у тој трансформацији јачање приватног сектора као носиоца иницијативе и предузетништва. Стварање погодних услова привређивања оријентисаних на јачање тржишта утицаће на ефикасније и рационалније активирање и коришћење развојних природних, људских и створених ресурса са којима планско подручје располаже. Разлике међу деловима подручја са своје стране утицаће на конкретније утврђивање њихових развојно-производних оријентација. Наиме, поред развојних сличности међу њима постоје и разлике у погледу расположивости али и могућности коришћења развојних, посебно људских потенцијала.

С обзиром на природне и привредне ресурсе, потенцијале, конкурентске предности и традицију, локална предузећа општине Ражањ, се морају ослонити на даљи развој и искоришћење доступних природних добара, уз решавање власништва и заинтересованости потенцијалних инвеститора за позитивно пословање фирми. Ово би свакако значило свођење броја запослених на реалан ниво, како би ова предузећа ушла у позитивну зону пословања, али и налажења нових власника, који ће бити заинтересовани за производњу са профитом и обнављање старих и налажење нових тржишта за пласман својих производа ових фирми, уз могуће дељење ових компанија и приватизацију само потенцијалних погона, уколико се покаже да би ово могло бити решење.

Кључна је даља успешна сарадња општинских фирми у домену заједничког наступа на тржишту и продаје финалних производа, као и проактивно праћење светских трендова дизајна и пласмана, уз појачани акценат на истраживање и освајање нових тржишта, посебно у области металске и дрвно-прерађивачке индустрије.

Изузетно је битан детаљ развој сектора малих и средњих предузећа, у циљу стварања динамичније привредне климе и решавања проблема запошљавања локалног становништва. У измењеним условима пословања, након великих проблема, неповољног привредног окружења и започетог процеса реформи у Републици и региону, развој пословног предузетништва мора добити нове димензије као главни покретач привредног развоја општине Ражањ и генератор нових радних места. У овом тренутку, а посебно имајући у виду да нема посебно успешних великих предузећа у Општини даљи развој привреде је у великој мери упућен на мала и средња предузећа. Мала и средња предузећа ће се развијати и кроз сарадњу са страним и домаћим инвеститорима – са великим предузећима у Општини, ближем окружењу и Републици. Посматрано по делатностима, мала и средња предузећа, ће се највише развијати у традиционалним гранама – прерађивачкој индустрији.

Заједно са развојем сектора малих и средњих предузећа, посебну пажњу требало би поклонити и развоју микро-бизниса и тзв. Породичних фирми (укључујући занатске, трговинске и друге радње, задруге, туризам и сл.), као основним карикама у привредном ланцу и делу сектора развоја предузећа и предузетничких радњи.

○ **Грађевинско земљиште и земљишна политика**

Развој и уређење грађевинског земљишта је део политике развоја градова и насеља, а које треба да представља део укупне развојне политике земље, региона и општина. Како развој у целини представља политику мобилизације приватних и јавних ресурса у циљу општег привредног развоја, тако и развој грађевинског земљишта као репродуктивна активност треба да представља основну компоненту развоја локалних самоуправа. Општина Ражањ и појединачна насеља треба да предузму активности које представљају логику њихове реализације:

- извршити ажурирање катастра,
- убрзати процедуру издавања одобрења за изградњу и сагласности,
- дефинисати површине јавних и осталих намена,
- евидентирати све облике бесправне изградње,
- евидентирати муниципалну (општинску) имовину,
- регистровати појавне облике увећане вредности грађевинског земљишта и његово приватно присвајање као незарађене дохотке,
- трагати за механизмима успостављања партнерства јавног и приватног сектора,
- спречавати претварање пољопривредног у грађевинско земљиште, посебно у заштитним појасевима инфраструктурних коридора,
- заштитити вредне пределе и културна добра,
- заштитити животну средину.

○ **ПРОЈЕКЦИЈА ЕКОНОМСКИХ ПАРАМЕТАРА У РАЗВОЈУ ПРИВРЕДЕ ОПШТИНЕ РАЖАЊ**

Посматрајући основне социо-економске параметре као што су друштвени производ по становнику, национални доходак по становнику, запосленост и инвестиције, може се закључити да је основни циљ општине Ражањ, побољшање и елиминација (ако не потпуна, а оно значајним делом) заостајања у односу на просек Републике Србије.

Подаци о нето зарадама општине Ражањ у другом кварталу 2007. године указују да је она мања за 26,63 % у односу на просечну зараду у Републици Србији.

Индустрија као привредна грана би у 2025. години на подручју општине Ражањ, на основу датих пројекција (оптимистичких), запошљава око 49 % од укупног броја запослених у привреди Општине, а тиме би располагала са око 65 % основних средстава од укупних на нивоу привреде Општине, остваривала око 47 % од укупног привредног друштвеног производа привреде Општине и око 39 % националног дохотка од оствареног у целој привреди Општине.

Ово указује да би била битнија привредна грана на овом подручју, него што је сада, иако се приоритет Стратегијом одрживог развоја општине Ражањ, придаје пољопривредној производњи.

Развој привреде, а у оквиру ње индустријске производње представља приоритет са високим степеном, чијој се имплементацији у наредном планском периоду мора дати већи значај. Реализацијом програма и пројеката, обезбеђује се позитиван амбијент, тј. обезбеђују се потребни услови за привлачење нових инвеститора- привредних субјеката, који би развијањем сопственог приватног бизниса, а уз поштовање принципа одрживости и ненарушавања здравог животног амбијента, обезбедили, на дужи период, сигуран развој и квалитетан живот општине Ражањ.

Општина Ражањ, ће кроз добро и ефикасно управљање ресурсима којима располаже, у сарадњи са грађанима и уз подршку Региона, Републике и Донатора, решавањем инфраструктурних проблема и стварањем услова за улаз приватног капитала у привредни милге Општине, трајно обезбедити становништву општине Ражањ квалитетнији живот. Стратегијом одрживог економског развоја предвиђени су програми и пројекти, чијом се реализацијом, мора створити економски амбијент за привлачење инвеститора, чиме ће се створити повољна пословна клима, у којој ће привредници препознати свој интерес за живот и рад у општини Ражањ и спречити негативне трендове развоја.

Општинска управа Ражања, ће бити лидер у увођењу и коришћењу европских стандарда и квалитета рада и тако промовисати Општину и обезбедити виши квалитет живота у свим насељима, односно равномерни развој сваке општинске јединице и тиме досећи висок степен социјалне инклузије. Постојање неприватизованих и неупошљених индустријских капацитета, квалификована радна снага, релативно добра инфраструктурна опремљеност, природна богатства, Коридор 10 и близина великих центара су битни предуслови за привлачење инвестиција и развој привреде у општини Ражањ.

Близина околних туристичких и градских центара, код којих је значајна концентрација и пролазност становништва – Ниш, Нишка Бања, Алексинац, подразумева могућност пролазности и кроз општину Ражањ, што значи и потенцијал за његов економско-привредни раст и развој.

○ **План развоја привреде**

Општина Ражањ као, пре свега, пољопривредна и једна од еколошки најчистијих општина у Србији акценат у своме развоју ставља на развој ефикасне и ефективне пољопривредне производње, пре свега органски здраве хране. Такође ће, у наредном планском периоду велике напоре уложити на привлачењу инвестиција у развој малих и средњих индустријских предузећа и тзв. малих бизниса у различитим областима привреде, а све у циљу стварања конкурентне и одрживе локалне привреде.

Материјална основа развоја индустрије и грађевинарства општине Ражањ се темељи на следећим привредним субјектима: ЛОМ „14. октобар“ Ражањ (ливење обојених метала), ДОО „Металопрерада“ Ражањ (производња металних конструкција), Млин „Озрен“ АД Ражањ (производња млинских производа), АД ИГМ „Ражањ“ Ражањ (производња опекарских производа), АД „Ливац“ Ражањ (трговина на велико и мало), УТП „Морава-турист“ АД Ражањ (пружање угоститељских услуга), ДОО „Гербер експорт“ Витошевац (прерада метала), ДИС „Тодоровић“ Ражањ (производња млечних производа).

За привреду општине Ражањ утврђен је стратешки циљ, **Одрживи привредни развој**, и у оквиру њега три специфична циља:

- 1: Побољшање продуктивности локалне привреде и подршка новим инвестицијама
- 2 : Побољшање продуктивности пољопривредне производње и рурални развој
- 3 : Развој руралног туризма на бази расположивих ресурса.

1:Побољшање продуктивности локалне привреде и подршка новим инвестицијама

- * Програм обезбеђења повољних услова за прилив нових инвестиција и отварање нових радних места
 1. Припрема документације за формирање индустријске зоне;
 2. Парцелизација земљишта;
 3. Подстицај решавању имовинско-правних односа у општини;
 4. Инфраструктурно опремање индустријске зоне;
 5. Поспешивање и отварање нових и проширење постојећих производних капацитета;
 6. Оснивање бизнис инкубатора;
 7. Оснивање зоне унапређеног пословања;
 8. Представљање инвестиционог потенцијала Општине на сајмовима у земљи и иностранству.
- * Програм јачања малих и средњих предузећа и предузетника
 1. Формирање јединствене базе података о привредним субјектима у Општини;
 2. Израда програма активирања постојећих индустријских капацитета;
 3. Подстицај удруживању, регионалном и међународном повезивању локалне привреде;
 4. Едукација предузетника из области финансијског пословања и маркетинга.
- * Програм унапређења пословног удружења
 1. Јачање удружења предузетника општине Ражањ;
 2. Промоција инвестиционог капацитета општине Ражањ;
 3. Успостављање партнерства и сарадње са другим општинама у земљи и иностранству.
- * Програм побољшања комуникације између предузетника/привредника и општинских власти
 1. Организовање редовних неформалних сусрета предузетника и привредника са представницима локалне самоуправе;
 2. Иницирање комуникације и сарадње са грађанима у дијаспори.

Циљ општине Ражањ је оснажити и развити мала и средња предузећа, чији су индикатори повећање броја новоформираних предузећа и повећање броја запослених и то у области металско-грађевинске индустрије. Због недостатка финансијских средстава и знања, веома је важно привући стратешке инвеститоре у наведене области индустрије. Нагласак треба ставити на финалну обраду и развој локалних тржишних марки, а можда има и потенцијала за удруживање са неким другим већим предузећима у региону, ради ангажовања радне снаге.

Такође, треба поспешити реструктурирање у области индустрије, односно повећати општинске капацитете за подржавање оснивања малих и средњих предузећа, као и стварање повољне пословне средине (нпр. општински услужни центар), са могућностима претварања постојеће индустријске инфраструктуре у пословне центре за мала и средња предузећа.

Уз адекватан пословни амбијент и одговарајућу законску регулативу постоји потреба и могућност за бржим развојем малих и средњих предузећа, а пре свега производних делатности и то: бољим коришћењем привредних ресурса, бољим коришћењем неискоришћеног пословног простора уз набавку савремене опреме, примену нових технологија и знања као и освајањем производње низа производа, који до сада нису произвођени. Обуке су намењене власницима и менаџерима преко квалификованих консултаната у малим и средњим предузећима, као и лицима, која имају интерес, препознају потребу за даљом едукацијом. Обука би омогућила лицима, која намеравају да започну бизнис да што ефикасније и са мање ризика покрену приватни бизнис.

Циљна група су лица која намеравају да се баве приватним бизнисом, незапослени, предузетници и локална заједница.

Очекивани утицај пројекта:

- оснивање нових предузећа,
- отварање нових радних места,
- новообразовни програм,
- нове инвестиције, производи и технологије,
- већи стандард грађана.

Наведени пројекти у области привреде се могу реализовати уколико дође до едукације локалног становништва општине Ражањ, у циљу идентификације проблема и подизања јавног интересовања, што значи подизање нивоа свести код грађана и успостављање дијалога између грађана и локалних органа власти.

Уз активну сарадњу локалне заједнице и републичких органа, потребно је, предузети активности, како би се ангажовали постојећи капацитети, створили услови за отварање нових предузећа уз подршку и олакшице, које се налазе под ингеренцијом Општине Ражањ. Сви парцијални напори да се општи губитак економског потенцијала индустријске средине општине Ражањ, надомести формирањем мањих привредних капацитета на традиционалној основи и развојем терцијарног сектора, коришћењем постојећих искустава и сопствених средстава у приватној иницијативи, до сада, нису дали одговарајуће резултате.

Привредни развој општине Ражањ засниваће се на:

- Формирању индустријских зона за прехранбену индустрију и зоне за метало-прерађивачку, грађевинску и хемијску индустрију, ради привлачења инвестиција,
- Парцелацији земљишта односно лоцирање будућих инвестиција,
- Подстицај решавању имовинско-правних односа,
- Инфраструктурно опремање индустријске зоне ,
- Јачању извозне оријентације привреде, посебно индустријских грана са традицијом и реномеом (металско-грађевинска индустрија),
- Поспешивање и отварање нових и проширење постојећих производних капацитета (производња трактора, фабрика воде, Гербер и др.) ,
- Оснивање бизнис инкубатора ,
- Оснивање зоне унапређеног пословања ради стварања атрактивнијег амбијента за привлачење инвестиција ,
- Представљање инвестиционог потенцијала општине Ражањ на сајмовима у земљи и иностранству ,
- Развој МСП у циљу повећања извоза, запошљавања ,
- Јачање удружења предузетника општине Ражањ ,
- Подизању квалитета сектора услуга (транспорта, комплементарне услуге и др.).

Размештај индустрије општине Ражањ

Основна концепција просторног размештаја индустрије општине Ражањ јесте:

- рационалније и ефикасније прихватљиво коришћење грађевинског земљишта у постојећим индустријским зонама и локалитетима, нарочито у општинском центру и његовој рубној зони;
- децентрализација привредног развоја формирањем нових зона/локалитета задовољавајуће уређености/опремљености техничком инфраструктуром (од минималне до потпуне опремљености) за смештај малих и средњих предузећа, у складу са локационо-развојним потенцијалом простора, ограничењима расположивих ресурса воде и интересима локалне заједнице и
- повећање саобраћајне и комуникацијске доступности постојећих и планираних локација, не само у општинском центру, већ и у другим насељима општине, обезбеђењем квалитетних веза са мрежом државних путева.

У просторној структури општине Ражањ, издвојили би се следећи индустријски центри:

- индустријски центри – Ражањ, Витошевац, Нови Брачин;
- мали индустријски центри – насеља са 50 – 100 запослених у индустрији и
- врло мали индустријски центри – насеља са мање од 50 запослених у индустрији.

С обзиром да су индустријски погони лоцирани у центру општинског грађевинског подручја општине Ражањ, тежња је у наредном периоду да се изврши анализа размештаја индустрије и малих и средњих предузећа на осталом подручју, преиспита постојећа намена индустријске зоне и оставити отвореним за промену намене индустријске капацитете чија приватизација и реструктурирање нису завршени. То се првенствено односи на зону ценра града, која је у просторној целини претежно стамбене намене.

Полазећи од опредељења за развој малих и средњих предузећа на подручју општине Ражањ, могу се предвидети мањи индустријски комплекси и локалитети и њихово, евентуално повезивање дуж државних путева, без формирања већих, континуелних индустријских зона.

5. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ ТУРИЗМА, ОРГАНИЗАЦИЈА И УРЕЂЕЊЕ ТУРИСТИЧКИХ И РЕКРЕАТИВНИХ ПРОСТОРА

Приоритетни потенцијал општине Ражањ је географски положај, град се налази на средокраћу путева кроз нашу земљу, али и шире, те је самим тим логичан след развоја транзитни туристички потенцијал. Увиђајући шта је приоритетни туристички производ, у Ражњу је саграђен мотел „Морава турист“ који је управо имао ту намену – садржаји подређени транзитном туристи. Као други по важности туристички производ, у разматрање су узете археолошке ископине које датирају од пре н.е. и остаци римског пута. Манастир Св. Роман из IX века и Цркве Св. Петра и Павла и Св. Пророка Илије су културно- историјске атракције које употпуњују туристичку понуду места.

Остале атракције, потенцијално туристички занимљиве су излетишта на Варници (село Мађере), на Обрадовој столици (село Скорица) и на врху Буковика (893 н/м).

Посебни циљеви развоја туризма су:

- развој и унапређење транзитног туризма: у комуникацији са власником мотела „Морава турист“ размотриће се развојне могућности смештајних капацитета;
- побољшање туристичког информационог система: побољшаће се туристичка сигнализација на прилазним путевима Ражњу, у самом граду ће се поставити туристичко – географске катре које ће садржати све податке интересанте потенцијалном туристи, тј. са информацијама о туристичким атракцијама краја;
- развој сеоског туризма кроз различите едукативне пројекте, са посебним акцентом на еко туризам: ангажоваће се стручњаци за овај туристички производ који ће спровести едукативне радионице и организовати посета едукативног карактера у неку од општина у нашој земљи која се већ има развијен сеоски и еко туризам;
- преуређење и експлоатисање римских локалитета у туристичке сврхе: после стручне процене приступиће се реконструкцији локалитета који ће се на различите начине туристички експлоатисати;
- уређење ловишта: изградиће се нове и обновити старе ловачке чеке, као и мањи монтажни објекат за смештај ловаца – у I фази, а у II фази панорамске осматрачнице од дрвене грађе.

Потенцијали Ражња су :

- ископине из римског доба;
- сбраћајна повезаност и сарадња са општинама Алексинац, Соко Бања и Крушевац у циљу развоја руралног туризма;
- огроман потенцијал у производњи органске хране;
- нетакнута природа овог планинског краја и прелепи крајолици препуни дивљачи.

Планира се развој следећих видова туризма:

- транзитни,
- еколошки туризам,
- рурални туризам,
- културно-историјски туризам,
- спортко-рекреативни туризам,
- излетнички туризам,
- ловни и риболовни туризам.

Ражањ има, пре свега, предуслове за развој **транзитног туризма** првенствено због повољног геостратешког положаја општине, Ауто-пута Е-75. Увиђајући шта је приоритетни туристички производ, у Ражњу је саграђен мотел „Морава турист“ који је управо имао ту намену – садржаји подређени транзитном туристи.

Основни проблем је, поред неразвијености општине, непостојање смештајних капацитета, тако да је то сегмент на који би требало најпре обратити пажњу. Средства тражити од Републике, али и анимирати локално становништво барем за сегмент сеоског и еко туризма (акцент је на **органској храни**).

Са целогодишњом понудом уз планински, еко и етно туризам, ловни туризам, производњом еко хране, етно-занатских производа у близини туристичких и рекреативних комплекса, центара и места комерцијалне и друге понуде туризма.

Лепота природе и њена очуваност, близина ауто-пута, повољни услови за производњу здраве хране, богатство шума разним биљем, ловном дивљачи и други садржаји стварају повољне услове за развој **сеоског туризма**. Комплетирањем инфраструктуре и едукацијом стимулисаће се домаћинства за пружање услуга смештаја и исхране, припремање народних специјалитета за посетиоце итд.

Етно села треба организовати у типичној локалној форми појединачних објеката, поштујући традиционалну аутохтону архитектуру и специфичности локалне типологије. Село треба да буде и одговарајуће урбанистички уређено, са планским подизањем појединачних објеката и уређењем урбане средине, тргова, путева, и сл. Код уређења етно села од суштинског значаја је надовезивање на начина живота у прошлости, односно од убедљивости имитирања тог живота. Део сеоског становништва, треба активно да буде укључено у функционисање етно села. Етно села се могу организовати на целој територији општине где постоје услови за њихово формирање и заинтересовани.

Главне **културно- историјске атракције** које употпуњују туристичку понуду места представљају остаци римског пута, Манастир Св. Роман из IX века, Црква Св. Петра и Павла и црква Св. Пророка Илије. Културно историјски туризам је путовање особа из културних мотива: студијска путовања, путовања ради посматрања уметничких догађаја, културне туре, путовања на фестивале и друге сличне догађаје, посећивање места и споменика у циљу проучавања фолклора или уметности и ходочасништва“ - дефиниција UNWTO-а.

Неопходно је оспособити одговарајуће **смештајно – угоститељске капацитете**. Адаптацијом и реконструкцијом ауто-кампа крај мотела, од стране новог власника омогућио би се смештај великог броја туриста, пре свега у летњој сезони. Неопходна је и изградња пратећих објеката за брзо припремање хране, посластичарнице, трговина сувенирима и здравом храном из овог краја, неке занатске услуге итд.

Специјална интересовања

Овај туризам обухвата разне истраживачке туре, егзотичне туре, пловидбе на рекама и језерима, јахање, лов, риболов и сл. Навешћемо само неке врсте специјалних интереса: бициклизам и маунти-бике, спелеологија, сплаварење, ловни туризам, брдско пешачење.

Спортско-рекреативни туризам

Развој спортско-рекреативног туризма - са акцентом на активностима на језерима и рекама посебно дуж Јужне Мораве. Организација туристичке понуде на оваквим локацијама подразумева уређење видиковаца и излетишта, уређење водотока, риболовних стаза и речних плажа, пешачких и бициклистичких стаза, уз активирање простора у комерцијалне, угоститељске и рекреативне сврхе.

У наредном периоду треба иницирати изградњу планинарских домова и спортско-рекреативног центра-обука и тренинг спортиста и друге активности.

Излетнички туризам

Природне потенцијале представљају велики неискоришћени потенцијал реке Јужне Мораве, недирнута пространства планина, шума, аграрних подручја и ловно-риболовачких зона. Постоји велики број излетничких места као што су Обрадова столица изнад села Скорица, излетишта на Варници изнад села Мађера, двориште цркве Св. Петра и Павла у селу Грабову, двориште манастира Св. Роман, крај села Прасковча, врх планине Буковика са предивним пашњацима и планинским изворима (врх Рожањ 893 н/м), пећина у Скорици и сл.

Ловни и риболовни туризам

Развој ловног туризма је веома атрактиван сегмент туристичке понуде Општине, како за домаће, тако и за инострано тржиште. Традиција ловног туризма већ постоји и треба је унапредити јер може бити значајан извор прихода.

Обронци Буковика и Послонских планина пружају инзванредне могућности за развој ловног туризма. На територији Општине Ражањ постоје три ловишта која су уређена и поседују планове газдовања који су верификовани од стране Министарства за пољопривреду, шумарство и водопривреду, те се врши планинско изловљавање и заштита дивљачи.

Поред разноврсне ловне дивљачи, планирају се и друге врсте услуга, а пре свега: смештај, исхрана, транспорт, културно-забавни и рекреативни услови и активности, због чега ће ловно-туристички производ у Општини имати и рекреативну, еколошку, економску, едукативну и културну компоненту.

За развој специфичног вида туризма какав је ловни туризам, поред ловачке куће са смештајним капацитетима намењених ловцима-туристима планира се и постављање осталих пратећих садржаја (ловно-техничких објеката, односно хранилишта, солишта, појилишта, спремишта за храну, хваталки за дивљач, чека за осматрање и одстрел дивљачи за крупну дивљач и сл.)

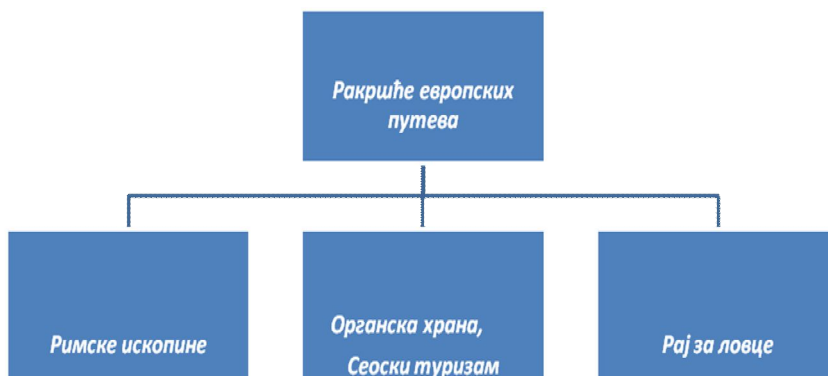
Потенијали риболовног туризма налазе се у сливовима Јужне Мораве. Риболов је углавном индивидуални (шаран, сом, караш и др.).

Развој спортског риболова на водотоку Јужне Мораве, њеним притокама и језерима представља значајан сегмент летње понуде, претежно за излетничке кориснике, под условом да је усклађен са риболовним капацитетом вода и захтевима еколошке заштите слива.

Да би мисија представљања Ражња као туристичке дестинације кроз одговарајућу квалитетну улугу и производ била остварена, мора се подупрети следећим:

- посвећеношћу свих грађана општине у општој визији и мисији,
- квалитетом и професионализмом у свим активностима које се предузму,
- активном сарадњом са свим "продавцима" туристичких производа,
- континуираним усавршавањем знања и способности свих опредељених за пословање у туризму општине,
- обједињеношћу свих заинтересованих страна у Општини.

Дијамант конкурентности:

6. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРНИХ СИСТЕМА И ПОВЕЗИВАЊЕ СА РЕГИОНАЛНИМ ИНФРАСТРУКТУРНИМ МРЕЖАМА

6.1. САОБРАЋАЈНА ИНФРАСТРУКТУРА

Просторним планом се као стратешким развојним документом општине Ражањ за наредни дугорочни период утврђују основни правци развоја мреже саобраћајница и њихови коридори у складу са плановима вишег реда (Просторни план Републике, Просторни план подручја инфраструктурног коридора аутопута Е-75, деоница Београд-Ниш), према могућностима и утврђеним потребама.

На подручју општине пружају се следећи **државни правци**:

- **државни пут I реда број 1-аутопут Е-75** деонице **0022/1157** Појате(0111) - Ражањ(0113) и **0023/1156** Ражањ(0113)-Алексиначки рудници(0114). На делу од км 754+146 до 771+332.
- **државни пут II реда број 214** деонице **0693** Параћин(0584) - Брачин(1353), **1423** Брачин(1353)-Ражањ-рампа(1070) и **0695** Ражањ-рампа(1070)-Делиград(0585). На делу од км 113+946 до 129+226.
- **државни пут II реда број 121а** деонице **1341** Јошаница(1344)- Грабово(1352) и деоница **1321** Грабово(1352)-Брачин(1353). На делу од км 19+140 до км 35+920.
- **државни пут II реда број 221** деоница **0757** Делиград(0585)- Каоник (Ђунис)(0607). На делу од км 0+988 до км 4+667.

Територијом општине пролази међународни (европски) инфраструктурни коридор Х са својим деловима аутопутем Е-75 и међународном пругом Е-85. Овим коридором општина остварује непосредну везу са западном, централном, јужном и југоистичном Европом, али и са државним центрима: Београд, Ниш и Нови Сад као центри од међународног значаја. На овим правцима су и велики гранични прелази. Са ближим окружењем општина остварује непосредну везу државним путевима и то: државним путем другог реда број 214 везу са Параћином, Ћићевцем и Алексинцом, државним путем другог реда број 121а са Соко Бањом и државним путем другог реда број 221 са Крушевцом.

Најближи Нишки аеродром налази се на око 50 km од подручја општине Ражањ.

Из овог се може се рећи да општина Ражањ располаже богатом мрежом државних и међународних саобраћајних коридора који се могу искористити за укупан развој општине.

Магистрална електрифицирана једноколосечна пруга број 3: Београд-Младеновац-Ниш-Прешево-државна граница

Кроз планско подручје пролази магистрална електрифицирана железничка пруга Београд –Младеновац – Лапово – Ниш у дужини око 15 км, која представља кичму железничке мреже Републике Србије и најрационалнију везу централне и западне Европе са Грчком и Блиским истоком. Службена места су железничка станица Браљина(у км 186+500)и стајалиште Церово Ражањ(у км 190+300). Путни прелази су у км : 187+384, 188+087 и 189+573. На територији општине постоји и траса укинуте пруге Параћин – Метовница – Зајечар.

Железнице Србије планирају реконструкцију и модернизацију железничке инфраструктуре која има за циљ да се адекватним мерама у разумном временском периоду постигну такав ниво стања инфраструктуре која ће уз модернизацију возних средстава омогућити да се побољша квалитет и брзина одвијања железничког саобраћаја на националној мрежи а да ЈП “Железнице Србије” нивоом услуге привуку путнике и робу .

На основу развојних ЈП “Железнице Србије” , као и према Просторном плану Републике Србије(службени гласник РС број 88/2010):

- Планирана је реконструкција и модернизација постојеће магистралне пруге Београд –Младеновац – Лапово – Ниш као дела Паневропског мултимодалног коридора Х, која обухвата реконструкцију постојећег колосека и доградњу новог дужине 17 км од Сталаћа до Ђуниса, шиме би се битно скратило време путовања и повећала пропусна моћ овог дела магистралне пруге.
- Планира се задржавање земљишта на којем ЈП “Железнице Србије” има право коришћења као и задржавање коридора свих раније укинутих пруга са циљем обнове уз предходно утврђену оправданост.

Државни пут М-1, ауто-пут Београд-Ниш (Е-75)

Деоница правца Е-75 који је део међународног коридора Х на територији општине заузима правац северозапад-југоисток. Пут је са пуним профилем и разделном траком од 4 м, ограђен. На територији општине постоји једна петља за везу насеља са аутопутем са пуним програмом веза и објектима за наплату путарине типа БНС, Ражањ у км 764+098. База за одржавање пута са леве стране аутопута , западно од петље "Ражањ" у функцији је одржавања дела аутопута од петље "Ђуприја" до петље "Алексиначки рудници" у дужини око 56km. У км 757+000 аутопута планирано је самостално паркиралиште " Брачин ". У км 770+500 налази се постојећа бензинска станица "Липовица".

Државни пут другог реда број 214

Овај путни правац један је од значајнијих праваца у Републици, посебно уколико се посматра његов положај у односу на аутопут Е-75. Читавом трасом, која местимично прелази са једне стране аутопута на другу, он је паралелан аутопуту на релативно кратком растојању. Ово га кандидује за алтернативни правац од изузетног значаја. На територији општине Ражањ стањем коловоза и садржајима на већем делу трасе он не задовољава улогу коју може или коју треба да преузме, а која је од изузетног значаја за локално становништво. Неопходна је рехабилитација коловоза, изградња тротоара уз државни пут кроз насеља и ефикаснија евакуација површинских вода са коловоза.

Државни пут другог реда број 221

Овај државни пут пролази кроз општину Ражањ у дужини од 3679м, веома је кратке деонице кроз ову општину, али има врло битну улогу у повезивању ове општине са општином Крушевац и општином Прокупље. Коловозна површина је у лошем стању са слабом конструкцијом. Неопходна је рехабилитација.

Државни пут другог реда број 121а

Повезује општину Ражањ са источном Србијом, Зајечарским регионом и Сокобањом. Има велики значај јер је веза аутопута са источном Србијом и њеном туристичком зоном. Деоница Грабово-Јошаница је са земљаним коловозом у дужини од 9 км. Учешћем Републике у изградњи овог пута помогло би развоју туризма општине, имајући у виду да је суседна општина Сокобања туристичко место.

С обзиром да је деоница државног пута другог реда број 121а Витошевац-Подгорац у врло лошем стању, неопходно је извршити санацију истог.

Општински путеви

Сви општински путеви се задржавају у својим коридорима, али су планирани коридори нових траса општинских путева којима би се употпунила мрежа и остварила потпуна саобраћајна повезаност свих насеља у општини. Нова мрежа има за циљ и да омогући квалитетну инфраструктурну опремљеност свих делова територије.

На постојећим општинским путевима планирана је рехабилитација коловоза од асфалта, на деоницама где је асфалт и подлога пропала, и на деоницама где је ширина попречног профила недовољна за одвијање двосмерног саобраћаја. На деоницама без асфалта планирати израду квалитетне коловозне конструкције са коловозом од асфалта. Најчешће на овим деоницама потребно је извршити и проширивање профила.

Планиране трасе општинских путева поред стварања веза унутар општинске територије испуњавају још један задатак да обогате везе са непосредним окружењем.

На територији општине Ражањ постоје општински путеви у укупној дужини од 77,76 км, од тога 62,8 км је под савременим коловозом и 14,96 км под земљаним коловозом.

Табела 11.

Р. бр.	Бр. пута	Назив деонице пута	Врста коловоза и дужина у км		Укупно
			Савремени	Туцаник	
1.	Л-1	Ковиловица-Скорица	6,9	-	6,9
2.	Л-2	Смиловац-Смиловац центар	0,7	-	0,7
3.	Л-3	Св.Тројица-Претрковац-Воденица	1,2	-	1,2
4.	Л-4	Подгорац-Пардик	3,5	-	3,5
5.	Л-5	Јовановац-Н.Брачин-С.Брачин	3,6	-	3,6
6.	Л-5А	Н.Брачин-С.Брачин запад	-	3,5	3,5
7.	Л-6	Ражањ-Варош	1,5	-	1,5
8.	Л-7	Ражањ-Чубура	1,0	-	1,0
9.	Л-8	Ражањ-Послон чесма	5,0	-	5,0
10.	Л-8А	Послон чесма-Л-15	-	1,5	1,5
11.	Л-9	Ражањ-Липовац-Црни Као	10,0	-	10,0
12.	Л-10	Л-9-Рујиште центар	0,4	-	0,4
13.	Л-11	Ражањ-Браљина	9,9	-	9,9
14.	Л-12	Браљина-Церово	4,1	-	4,1
15.	Л-13	Л-11-Мађере	0,4	-	0,4
16.	Л-14	П-214-Шетка	2,3	-	2,3
17.	Л-15	П-214-Прасковче	2,3	-	2,3
18.	Л-16	Манастирско-Малетина	4,0	-	4,0
19.	Л-17	Ражањ-Јерски луг	6,0	-	6,0
20.	Л-18	Црни Као-граница КО Мозгово	-	2,5	2,5
21.	Л-19	Мађија-КО Лучина	-	1,5	1,5
22.	Л-20	Скорица центар-граница КО Плана	-	3,0	3,0
23.	Л-21	Церово-Малетина	-	2,96	2,96
УКУПНО			62,8	14,96	77,76

Стање јавних путева, државних и општинских, није задовољавајуће у погледу нарушености коловозне површине (неравна, испуцала, са пуно ударних рупа), променљиве ширине коловоза и осталих елемената који не омогућавају безбедно одвијање саобраћаја прописаним брзинама на појединим деоницама (примењени радијуси хоризонталних кривина, неповољни подужни нагиби нивелета, нефункционисање система одводњавања).

Генерална оцена јесте да је потребно реконструисати и рехабилитовати мрежу јавних путева. То се посебно односи на:

- државне путеве II реда који на појединим деоницама не задовољавају критеријуме геометрије и коловозне површине; и
- општинске путеве који су на већини деоница у лошем стању како због недовољних финансијских средстава за завршетак изградње (посебно банкина и система за заштиту и каналисање површинских вода), тако и због лошег одржавања (смањена трајност коловоза).
- Општина Ражањ има добру мрежу општинских путева и сва насељена места имају обезбеђене општинске путеве до њих. За неко веће повезивање сеоских насеља не постоји потреба становништва, а и конфигурација терена није повољна за нека нова повезивања.
- Тако да се стратегија развоја саобраћаја креће у правцу осавремењивања и побољшања нивоа услуга и безбедности на постојећој мрежи саобраћајница применом одговарајућих инструмената.

На територији општине Ражањ планирани су следећи општински путеви:

- НЛ-1 у дужини од 4587м. Овај пут повезује Л-6 и Л-10, Руиште и Варош.
- НЛ-2 у дужини од 2011м. Овај општински пут представља везу између Шетке и Подгорца и остварује нову везу између државних путева другог реда број 214 и 121а.
- НЛ-3 у дужини од 2108м. Овај општински пут повезује Шетку и Пардик.
- НЛ-4 у дужини од 952м. Ова саобраћајница представља наставак Л-13 кроз Мађаре.
- НЛ-5 у дужини од 3600м. Овај општински пут повезује Смиловац и Витошевац. Укупна дужина нових општинских саобраћајница је 13258 м.

Железнице Србије на предметном подручју планирају

- Реконструкцију једноколосечне пруге Сталаћ – Ђунис за двоколосечни; саобраћај, дужине око 17 км, за брзине возова од 160 km/h;
- Реконструкцију станичних колосека;
- Реконструкцију сигналних, телекомуникационих и електровучних постројења.

Напомена

Усвојењем Уредбе о категоризацији државних путева („Сл.гласник РС“, бр. 14/2012) престаје да важи Одлука о утврђивању магистралних путева („Сл. лист СФРЈ“, бр.39/84 и 4/87) и Одлука о утврђивању регионалних путева („Службени гласник СРС“, број 20/76 и 14/77 и „Службени гласник РС“, број 35/91).

На територији општине Ражањ у оквиру планског подручја категоризација је извршена на следећи начин.

- Државни пут I реда број (аутопут Е-75) је категорисан као Државни пут I А реда.
- Државни пут II реда број 214 сада је категорисан као државни пут II реда број 132.
- Државни пут II реда број 221 сада је категорисан као државни пут II реда број 165.
- Државни пут II реда број 121а није категорисан као државни пут и прелази у надлежност општине. Овај државни пут прелази у општински пут, и за њега важе сва правила као и за остале општинске путеве.

6.2. ВОДОПРИВРЕДНА ИНФРАСТРУКТУРА

Снабдевање водом

Град Ражањ и сеоска насеља Варош и Шетка снабдевају се водом из заједничког водовода. Извориште је у алувиалној издани крај Јовановачке реке у Новом Брачину. Главно извориште се састоји од једног цевасто бушеног бунара (1979.) дубине 10 m, и два копана бунара (1994.) дубине 5-6 m. Оквирна издашност по бунару износи 5 L/s. Тренутно су два бунара у функцији док је један ван употребе због нерасположивости пумпе.

Дужина водоводне мреже износи 18 km, од чега главни доводи износи 12,5 km. Удаљеност главног изворишта од града је 10 km. Из бунара се црпи 15 L/s воде помоћу пумпи. Пумпама из бунара вода се потискује у резервоар од 60 m³ у селу Шетка, а одатле новом пумпом за насеља Варош и Шетка кроз цевовод од пластичних цеви Ø 200 до резервоара од 120 m³ из кога се вода гравитацијом дели овим насељима. Покривеност града и села Варош и Шетка водоводном мрежом је 98%. На градски водовод је прикључено 270 домаћинстава Шетке и око 100 домаћинстава Вароша.

Од укупно 11.369 становника на територији Општине са градског водовода снабдева се 2.310 становника или 20,33%. Сеоска домаћинстава снабдевају се пијаћом водом из 23 водовода у власништву Месних заједница, из групних водовода или индивидуално из сопствених бунара. Процењена бруто норма потрошње воде је 200 L/корисник-дан. Садашње нето потребе града за пијаћом водом износе 2,5÷3 L/s.

Укупна годишња потрошња воде износи око 70.000 m³ у домаћинствима и око 15.000 m³ у привреди и услужним делатностима.

Издашност бунара временом опада, а капацитети резервоара су мали, што водоводни систем чини непоузданим и хидраулички нестабилним. Квалитет воде задовољава Правилник о хигијенској исправности воде за пиће. Пречишћавање воде се обавља хлорисањем, аутоматизовано.

Градски водовод (Ражањ, Варош и Шетка) има застарелу водоводну мрежу из 1978. године и старију секундарну мрежу из 1928. године, због чега су губици врло велики (процењују се на преко 45%), а одржавање скупо и неефикасно. Честе су хаварије на примарној, дотрајалој мрежи. Дистрибуциона мреже се састоји од цеви пречника Ø 60, Ø 80, Ø 100 и Ø 200, укупне дужине 21 km на коју су прикључене зграде и две јавне чесме. У току 1992. године замењена је секундарна мрежа у селу Шетка око 250 m, у правцу од црпне станице према селу Шетка цевима Ø 110 од полиетилена, где је дошло до знатног смањења растурања пијаће воде.

ЈКП „Комуналац“ је у току 2006. године испоручило 64.982 m³ воде физичким лицима и 12.299 m³ воде правним лицима. Испоручену воду су контролисали заводи за заштиту здравља Крушевца и Ниша. Све анализе су испуниле критеријуме хигијенске исправности воде.

Снабдевање водом сеоских насеља

Приватни сеоски водоводи постоје у Скорици, Смиловцу, Мађеру, Црном Калу, Церову и Новом Брачину. Оваквим начином водоснабдевања обухваћено је око 2000 становника. У осталим насељима снабдевање пијаћом водом се врши удруживањем 2 или више домаћинстава или индивидуално из сопствених бунара. У 8 насељених места постоје јавне чесме и то у Ражњу (4), Послону, Скорици, Подгорцу, Витошевцу, Новом Брачину и Старом Брачину.

Сеоски водоводи се напајају водом углавном преко каптираних извора са изворишта из непосредне околине који су у власништву Месних заједница и група грађана.

Нови Брачин има сопствени водовод са око 210 прикључака. **Смиловац** се снабдева водом са водовода „Врело“ које је у власништву групе грађана са прикључених 87 домаћинстава. Остали део домаћинстава снабдева се са приватних водовода у групи од 2 и више домаћинстава. У насељу **Скорице** 107 домаћинстава снабдева са водовода „Врело“ које је у власништву групе грађана и са водовода „Палјевац“ са прикључених 90 домаћинстава, као и са групних приватних водовода за по два или више домаћинстава.

Насеље **Мађере** се снабдева водом из сопственог водовода у власништву Месне заједнице и сви становници су прикључени на њега. Житељи **Мађије** снабдевају се водом са једног водовода у власништву групе грађана са прикључених 22 домаћинстава. **Церово** се снабдева водом са једног водовода у власништву Месне заједнице. Исти је случај и са насељем **Црни Као** које има водовода који је у власништву Месне заједнице, где се целокупно становништво снабдева водом из истог. Водовод у **Витошеву** је у власништву Месне заједнице, али је располагање пренето на основну школу, а потрошачи воде су основна школа, пословно стамбени објекат и једна јавна чесма. Остали грађани снабдевају се водом из бунара или са приватних водовода групе грађана. Житељи **Подгорца** се снабдевају водом са 6 водовода у власништву група грађана, са прикључених 65 домаћинстава. Остали грађани снабдевају се водом из бунара или из мањих групних водовода. **Пардик** има два водовода - школски и сеоски, са прикључених 63 домаћинстава. Остали грађани снабдевају се водом из бунара као и из групних водовода у власништву група грађана.

Житељи **Грабова** снабдевају се водом са једног водовода у власништву групе грађана са прикључених 45 домаћинстава. Остали грађани снабдевају се водом из бунара или из малих групних водовода. Житељи Браљине снабдевају се водом са два водовода у власништву групе грађана, као и малим групним водоводима за по два и више домаћинстава.

Водовода нема у следећим Месним заједницама: **Послон, Малетина, Рујиште, Липовац, Прасковче, Претрковац, Стари Брачин и Чубура.**

Заједничко за све водоводе на територији Општине је:

- недовољна поузданост испоруке воде, са рестрикцијама у летњем периоду,
- велики губици у мрежама, због дотрајалог и неадекватног цевног материјала, али и због доста стихијског и нестручног прикључивања на мрежу,
- мале запремине резервоара, због чега сви водоводи имају проблеме са хидрауличком стабилношћу и водним ударима који оштећују цевоводе и повећавају губитке,
- непотпуно одржавање водовода,
- неадекватна заштита локалних извориште, која су угрожена због лоше санитације насеља,
- незаштићеност водозахвата и подземних вода, као и одсуство централизоване стручне службе за одржавање сеоских и групних водовода, због чега су они угрожени,
- одсуство редовне контроле квалитета воде у сеоским и групним водоводима, као и на нивоу контроле бунара појединачних домаћинстава. Пошто у селима не постоји канализациона мрежа, употребљене воде се упуштају у непрописне септичке јаме или окружење, што озбиљно угрожава извориште, имајући у виду карактер и дубину водоносних слојеве.

Концепција даљег развоја система за снабдевање водом у општини Ражањ

У складу са ППРС на подручју општине Ражањ развијаће се Ражањски субсистем у оквиру Моравичког подсистема Доње-јужноморавског регионалног система. Моравички подсистем се ослања на локална изворишта, као и на главно извориште – Бованску акумулацију на реци Моравици. Акумулација Бован са истоименом браном узводно од с. Бован на подручју општине је вишенаменски објекат, али су јој главни корисници: извориште воде за регионални систем, уређење водних режима (ублажавање таласа великих вода и оплемењавање малих вода), мала хидроелектрана. Основни параметри те акумулације, изграђене 1978. су: насута брана висине 52 m, дужина у круни 151 m, шахтни прелив за евакуацију велике воде $Q_{0,01\%}$, кота успора 262 mnm. Укупна запремина акумулације од $58,8 \times 10^6 \text{ m}^3$ омогућава годишње регулисање протока. Резервисан простор за одбрану од поплава од $7 \times 10^6 \text{ m}^3$ чини је драгоценим објектом у систему заштите од поплава града Алексинца, али и низводног дела тока Јужне Мораве.

Развој Моравичког подсистема за снабдевање водом је у току. Вода се захвата у акумулацији на селективном водозахвату и магистралним цевоводом са пратећим хидротехничким објектима (резервоари, прекидне коморе) води до ППВ "Бресје", у коме се пречишћава за увођење у регионални систем. Тренутни капацитет ППВ (постројења за прераду воде) „Бресје“ износи 300 L/s, са могућношћу проширења капацитета за прераду воде од 600 L/s.

Тај подсистем ће се развијати тако да има два крака, према два субсистема: • Ражањски субсистем - према северозападу, који се планира све до споја са Параћинским субсистемом; • Сокобањски субсистем, према истоку, према Соко бањи. У оквиру првог субсистема изграђен је део магистралног цевовода у дужини од 1.660 m, а набављене су цеви за магистрални цевовод у дужини од око 10 km. Дужина тог крака магистралног цевовода је 39 km од постројења „Бресје“ до резервоара „Плана“ на територији општине Параћин. Тако повезан Ражањски субсистем, ослоњен на квалитетна заштићена властита изворишта, као и Бованску акумулацију, биће врло поуздан систем, јер ће из акумулације добијати недостајуће количине воде управо у маловодним периодима, када су локална изворишта недовољних капацитета. Тај субсистем не поставља неке веће просторне захтеве, јер је магистрални цевовод подземни, а сви пратећи објекти (бустер и пумпне станице, прекидне коморе и резервоари) немају велике габарите и могу се без тешкоћа уклопити у простор.

Решења система и подсистема за снабдевање водом општине

Конфигурација већ постојећег повезаног водоводног система Ражања и већ ангажована или истражена изворишта представљају полазиште за даљи развој тог и његово прерастање у заокружен субсистем у оквиру Моравичког подсистема Доње-Јужноморавског регионалног система.

Полазишта за планирање и реализацију система за снабдевања водом насеља на подручју општине Ражањ, али и у оквиру Поморавског подсистема у оквиру регионалног система, су следећа:

- Приоритет има коришћење до одрживих граница свих локалних изворишта која се могу дуготрајно штитити од физичке и квалитативне деструкције. Та изворишта се користе на еколошки прихватљив начин, без надексплоатације која би могла да угрози квалитет воде и квалитет животне средине у окружењу. У овом случају то су постојећа изворишта за Ражањски водовод у алувиалној издани крај Јовановачке реке у Новом Брачину.
- Штите се и користе и сва до сада коришћена локална изворишта за реализацију локалних водовода у сеоским насељима која имају водоводе (у Смиловцу, Скорици, Мађеру, Црном Калу, Церову и Новом Брачину), али и мања изворишта групних система. Чак и након довођења воде из Ражањског субсистема та изворишта треба штитити мерама заштите, јер су драгоцене као резерва у случају евентуалних хаварија на доводима у субсистему. Штите се и појединачна изворишта и строго је забрањено да се након увођења водовода некадашњи бунари користе као упојне јаме за одвођење отпадних вода индивидуалних домаћинстава, јер се угрожава цео аквифер подземних вода на великом пространству.
- За билансне анализе потрошње и капацитета изворишта користи се бруто специфична потрошња од 300 L/корисник на дан, за сва насеља. То је реална специфична потрошња – у условима рационализације потрошње и смањење губитака, на шта се Србија мора обавезати по више стратешких планских докумената ЕЗ за област вода. Та норма је прихватљива и нешта је већа од тренутне (која износи бруто око 200 L/корисник на дан), јер се рачуна са порастом животног стандарда и оживљавањем привредних активности у породичним малим предузећима, као и у другим предузећима која се прикључују на градски водовод. Специфична потрошња је иста и у селима (раније се у неким планском документима вршила дискриминација села, кроз ниже специфичне потрошње), због потреба стоке и прераде млека у мањим сеоским газдинствима. Изузетак ће бити, ако се развију, већа газдинства са сточним фармама са већим бројем грла стоке, која ће се третирати као посебни потрошачи и за које ће се посебно рачунати потрошња на бази реалних захтева, као што се ради у случају нових индустријских капацитета, за које се потрошња рачуна на основу усвојене производне технологије. Оквирно се може рачунати са око 60 L/е.г.стоке на дан (е.г. – еквивалентно грло = 1 крава = 4 свиње = 30 комада живине). За индустријска предузећа која се повезују на водоводе насеља, јер користе воду највишег квалитета, резервише се количина која им је потребна, али уз претпоставку максималне рационализације. Пошто таквих података нема, због процеса транзиције, та количина се дају сумарно, уз одређене претпоставке.

Предузећа која имају своје властите водоводе за технолошке потребе задржавају их и даље, тако да користе воду из градског водовода само за технолошке процесе у којима је потребна вода највишег квалитета.

- Систем за снабдевање водом се решава као систем у етапном развоју, како би се омогућило економски најповољније дограђивање и повећавање капацитета у складу са развојем потрошње воде.
- Посебну групу заштићених изворишта чине изворишта садашњих сеоских водовода (у Смиловцу, Скорици, Мађеру, Црном Калу, Церову и Новом Брачину), која су мањих капацитета, али која су сада у већем делу године задовољавајућа за потребе тих насеља. И сва друга насеља користе властита локална изворишта, ширећи своје водоводе на све веће групне системе, уз стриктну заштиту изворишта. Да би поузданост била на захтеваном нивоу, требало би све сеоске водоводе одржавати централизовано, јер би било нерационално формирати посебне службе. Организационо и економски је најповољније да се за ту важну улогу опреми ЈКП "Комуналац" из Ражња, које би се старало за одржавање свих сеоских и групних водовода на подручју општине, укључив и акције на њиховом постепеном спајању у системе вишег реда.
- Ради повећања стабилности система треба реализовати резервоаре, по критеријуму да укупна специфична запремина резервоара не буде мања од 300 L/корисник, као доња граница. Светска асоцијација за снабдевање водом препоручује не мање од 400 L/корисник, што је у случају општине Ражањ оправданија величина.
- У циљу сагледавања билансних могућности подмиривања потреба за водом анализа могуће потрошње се заснива на следећим претпоставкама:
 - Без обзира на негативан тренд промена становништва (процес депопулације) рачунато је са потрошњом за највећи број становника сваког појединачног насеља у разматраном временском периоду 2002.-2030. Такав метод прорачуна са максималним бројем становника (који се третира као "рачунски број становника") примењен је стога јер се капацитети свих водоводних система морају планирати и реализовати за највећи број становника који ће бити достигнут или је већ достигнут, без обзира што касније, можда, ти капацитети неће бити довољно искоришћени, ако се настави тренд смањења броја становника у насељима која су у забрињавајућем процесу сталног смањивања броја становника. Такав приступ је оправдан и примењује се увек у планирању комуналне инфраструктуре, посебно стога што је једна од првих мера која се предузима у циљу успоравање и заустављање тих негативних демографских процеса.
Све је извесније (такве индикације постоје) да ће постепено јачати тенденција враћања становника у она насеља у којима су добро очувана комунална инфраструктура и животна средина, посебно у насеља по рубним деловима Моравске долине. Та насеља ће све више добијати у валоризацији здраве очуване животне средине и сређене комуналне инфраструктуре, као погодна места за живот и развој екотуризма, са коришћењем властитих пољопривредних производа највишег квалитета.
 - Анализа потребних количина воде за сва 23 насеља општине Ражањ као и сумарно за целу општину дата је у табели бр. 13. У првој колони је наведен тзв. меродавни број становника (највећи број за који треба планирати водоводе), просечна потрошња за усвојену специфичну потрошњу, као и максималне дневне и часовне вредности, уз предпостављене коефицијенте неравномерности у будућности. Коефицијенти су нешта повећани (1,6 дневни, 1,7 часовни) јер је повећање неравномерности једна од законитих тенденција у будућности.

Сумарна планиране потребе за водом у насељима општине је следећа (Табела 12.), уз специфичну бруто потрошњу од 300 L/s.km² и уз реализацију мера да губици у мрежи не прелазе 18%.

Табела 12: Потрошње воде највишег квалитета по насељима Општине Ражањ у условима довођења водоводних система у добро стање, са губицима мањим од 18% и са планском рационализацијом специфичном потрошње до 300 L/становник-дан

Насеље	Меродавних становника	Средња потрошња Qsr [L/s]	Qтах.дневна [L/s]	Qтах.часовна [L/s]
1. Браљина	266	0,92	1,47	2,50
2. Варош	360	1,25	2,00	3,40
3. Витошевац	1277	4,43	7,09	12,05
4. Грабово	193	0,67	1,07	1,82
5. Липовац	298	1,03	1,65	2,80
6. Мађере	525	1,82	2,91	4,95
7. Малетина	188	0,65	1,04	1,77
8. Мађија	126	0,44	0,70	1,19
9. Нови Брачин	568	1,97	3,15	5,36
10. Пардик	385	1,34	2,14	3,64
11. Подгороц	516	1,79	2,86	4,86
12. Послон	264	0,92	1,47	2,50
13. Прасковче	511	1,77	2,83	4,81
14. Претрковац	326	1,13	1,81	3,08
15. Ражањ	1537	5,34	8,54	14,52
16. Рујиште	413	1,43	2,29	3,89
17. Скорица	958	3,33	5,33	9,06
18. Силовац	1052	3,65	5,38	9,15
19. Стари Брачин	371	1,29	2,04	3,47
20. Церово	66	0,23	0,37	0,63
21. Црни Као	504	1,75	2,80	3,91
22. Чубура	194	0,67	1,07	1,82
23. Шетка	471	1,64	2,62	4,45
УКУПНО:	11369	39,48	61,57	104,67

- Имајући у виду одличне природне потенцијале Општине за проширење примарне сточарске производње и објеката прехранбене индустрије која захтева воду квалитета воде за пиће, дата је претпостављена количина воде и за ту сврху, која је исказана у Таб. 13. као сумарна величина за целу општину.

Табела 13: Просечне потребе за водом високог квалитета и за технолошке потребе у Општини Ражањ у условима највеће потрошње у свим појединачним насељима – укупно (10⁶ m³/год.)

Општина Ражањ	Вода високог квалитета за снабдевања насеља-просечно	Вода високог квалитета за сточне фарме и прехранбену производњу	Индустрија – вода за технолошке потребе	Укупно 10 ⁶ m ³ /год.
Цела општина	1,25	0,45*	0,5*	2,20

Напомена: Величине означене са * дате су само на нивоу процене, ради сагледавања билансних могућности подмирења и тих потреба у најудаљенијим временским пресецима, уколико се појаве као захтев за водом.

- Меродаван број становника је планска величина, јер показује суме највећег броја становника по насељима, што је меродавно за планирање комуналне инфраструктуре. Имајући у виду депопулацију свих насеља општине, као меродаван број становника је усвојена 2002. година, као година за оквирно сагледавање капацитета водоводних система (магистралних цевовода, резервоара, црпних и бустер станица, итд.).

Закључак је да ће потрошња воде у привредне сврхе поступно расти, и у оквиру већих привредних капацитета, али и у оквиру све актуелнијих малих "породичних предузећа", који се развијају на малим локацијама, али постају све битнији производни чиниоци и све већи потрошачи воде. Због тога је дата процена оквирне потрошње као у таб 12.

- Капацитети изворишта и свих магистралних преносних система (цевовода) се морају разматрати и димензионисати према највећим могућим дневним потрошњама. Неповољна околност је да су те потрошње највеће лети, у најмаловоднијем периоду, а увећане су и због руралног карактера већег дела општине, због ненаменског коришћења воде из водовода за заливање башти. Највеће часовне вредности се покривају из адекватно димензионисаних резервоара. Због доста разуђених водоводних система на подручју општине специфична запремина резервоара у системима не би требало да буде мања од 300 L/корисник (у свету препоручена величина не мања од 400 L/корисник).
- У случају сеоских насеља постепено ће се повезивати поједина насеља, како би се таквим малим подсистемима повећавала поузданост. Погодно је поступно повезивање са водоводом Ражња насеља Чубура, Липовац, Рујиште, Мађере, Послон, као и стварање повезаног система Старог и Новог Брачина и Претрковца, итд. Повезивања у све крупније системе ће подстаћи и реализација магистралног цевовода који се предвиђа све до резервоара Плана на рубу општине Параћин, а у близини насеља Скорице.

Канализација и санитација насеља

Општину Ражањ карактерише лош ниво санитације насеља. Канализациону мрежу има само седиште Општине, у неким деловима централног градског подручја, али је она формирала стихијски, концепцијски неадекватна и недовољног капацитета.

Отпадне воде се прикупљају кроз централни канализациони систем који због своје диспозиције и прикључака има одлике општег система, са постепеним прикључењем нових корисника. Дужина главног колекторског вода је 2.014 m, са 220 прикључака и 10 уличних сливника. Број ЕС прикључених на систем канализације износи 1.700, односно, 13% становништва. Канализациона мрежа полази од фабрике „14 октобар“ и пролази поред школе, центра града и даље преко моста на Ражањској реци до улива у исту реку где се налази испуст канализационог система. Дуж ове деонице прикључено је око 45% домаћинстава у граду. Примарни цевовод је постављен 1986. године. Дужина примарне и секундарне канализационе мреже је око 5 km. Делимично је индустрија прикључена на канализациону мрежу. Сва отпадна вода се испушта без било каквог третмана. Укупна произведена количина отпадних вода се процењује на око 1000 m³ дневно. Процењује се да се око 20% отпадне воде инфилтрира у подземље.

Један део отпадних вода насеља евакуише се са подземним водама и загађују их.

Постојећи колектор је оштећен на више места, па се при обилнијим падавинама јавља доток кишне воде, долази до успора у колекторима и изливања отпадних вода на улице Ражња. Не постоје објекти за механичко и биолошко пречишћавање отпадних вода пре испуштања у канализациону мрежу. Не постоји ни једна црпна станица која потискује у канализацију.

У сеоским насељима стање је врло неповољно, у неким чак и критично. Отпадне воде се евакуишу у неодговарајуће септичке јаме, непосредно у окружење (доспевају чак и на улице), па чак и у упојне бунаре, тако да врло неповољно утичу на оближња изворишта подземних вода. Стање је у свим насељима врло лоше, а посебно су угрожена насеља Послон, Липовац и Варош, у којима се отпадне воде често изливају из септичких јама. У свим тим насељима изворишта су угрожена, јер је повлатни слој који штити изворишта грађен од алувијалног наноса, пропустан је и само је питање времена када ће доћи до загађења изворишта, уколико се ништа не предузме за његову заштиту. Може се закључити да су планиране активности на побољшању санитација насеља приоритетне, јер садашње стање одсуства канализација за отпадне воде и атмосферске воде, као и лоше навика становника да отпадне воде испуштају у окружење - буквално угрожавају здравље становника.

Према конфигурацији терена изворишта је групација насеља ка припадајућем Постројењу за пречишћавање отпадних вода и то:

1. Ражањ са 1537 становника и Варош са 360 становника, заједничко УППОВ са капацитетом од 2000 ES.
2. Смиловац са 1052 становника и са 958 становника, заједно УППОВ са капацитетом од 2.000 ES
3. Нови Брачин са 568 становника , Стари Брачин са 371 становника и Претрковац са 326 становника на ППОВ капацитета 1300 ES
4. Витошева са 1277 становника на ППОВ капацитета 1.300 ES
5. Подгорац са 516 становника и Пордикса са 385 становника на ППОВ капац.900 ES
6. Шетка са 471 становника на ППОВ капацитета 500 ES
7. Мађаре са 525 становника на ППОВ капацитета 500 ES
8. Црни Као са 504 становника на ППОВ капацитета 500 ES
9. Праковаче са 511 становника на ППОВ капацитета 500 ES
10. Рујиште са 413 становника на ППОВ капацитета 400 ES
11. Браљина са 260 становника на ППОВ капацитета 300 ES
12. Послон са 264 становника на ППОВ капацитета 300 ES
13. Липовац са 298 становника на ППОВ капацитета 300 ES
14. Грабово са 193 становника на ППОВ капацитета 200 ES
15. Малетина са 188 становника на ППОВ капацитета 200 ES
16. Чубура са 194 становника на ППОВ капацитета 200 ES
17. Маћија са 126 становника на ППОВ капацитета 150 ES
18. Цероо са 66 становника на ППОВ капацитета 100 ES

Систем канализације и санитације Ражња решава се по следећим критеријумима условима:

- реконструкција канализационе мреже Ражња по принципима сепарационог система, са стриктним раздвајањем колектора за отпадне воде и кишних колектора;
- уређење простора за ППОВ крај Ражањске реке низводно од града на месту које је предвиђено ГУП-ом из 1991.,
- под претпоставком да су сви потрошачи воде прикључени на систем одвођења отпадних вода, нову канализациону мрежу треба пројектовати на бази специфичног отицаја који износи 260 L/корисник·дан, што би при анализи капацитета појединих колектора требало увећавати са коефицијентима неравномерности у зависности од парцијалних прикључених корисника канализационе мреже и величине могуће инфилтрације подземних вода у колекторе,
- решење кишне канализације на начин да се обави превезивање на погодним местима са кишном канализацијом, тако да се веома загађене воде које настају испирањем улица и на почетку киша јаког интензитета уливају у колекторе за отпадне воде, како би се упутиле према ППОВ, а да се само велике воде од киша одводе у Ражањску реку.

Усвојено решење предвиђа изградњу ППОВ само за насеље Ражањ и њему гравитирајућа насеља. Локација постројења је преузета из ГУП-а Ражња из 1991. године. Постројење треба реализовати као ППОВ општег типа, са механичким и биолошким третманом, а треба предвидети и могућност продужене биоаерације, јер је реципијент малог капацитета. Треба комплетирати линију обраде муља.

Насеља Прасковче (511), Црни Као (504), Мађере (525) и Подгорац (516) због карактеристика терена и удаљености нису повезана на Ражањски систем; насеља Витошевац (1.277), Нови Брачин (568), Смиловац (1.052) и Скорица (958) не припадају Јужно Моравском сливу. За насеља која имају заокружен водоводни и канализациони систем предвиђа се реализација мањих компактних ППОВ.

У складу са одредбама Закона о планирању и изградњи и остале законске регулативе која се односи на ову проблематику, потребно је урадити нов Генерални пројекат и Претходну студију оправданости сакупљања, одвођења и пречишћавања отпадних вода насеља на подручју општине, чиме ће се извршити идентификација стварног садашњег стања у области канализације и третмана отпадних вода и добити јасна слика и технички исправна и економски оправдана основа за сва даља решавања проблематике отпадних вода са читаве територије општине, уз адекватну заштиту изворишта за водоснабдевање становништва и животне средине уопште.

6.3. ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈЕ И ПОШТАНСКИ САОБРАЋАЈ

У раду је шест телефонских централа (у Ражњу, Шетки, Новом Брачину, Пардику, Витошевцу и Скорици), DSLAM „Ражањ” и две станице са CDMA технологијом (Делиград и Ђунис) укупног (инсталисаног) капацитета 3281 тф. Бројева, а укључено 3112 тф.бројева.

Табела 14. телефонске централе

Назив централе	Насеља која обухвата	Тип централе	Капацитет централе	Број корисника
ЧН Ражањ	МЗ: Ражањ, Варош, Липовац, Чубура, Послон, Мађере	DTKS 23	1248	1200
ИС Нови Брачин	МЗ: Нови Брачин, Стари Брачин, Претрковац	DTKS 23	512	446
ИС Пардик	МЗ Пардик	DTKS 23	200	131
ИС Шетка	МЗ Шетка	DTKS 23	200	189
КН Скорица	МЗ: Скорица и Смиловац	SI 2000	400	399
КН Витошевац	МЗ: Витошевац и Подгорац	DTKS 23	384	374

- Централa у Ражњу је чворна централа (ЧЦ) капацитета 1248 тф. бројева. Везана је на главну централу Крушевац оптичким каблом, тј. преко одговарајућег дигиталног система преноса који ради по оптичком каблу.
- Централa у Шетки је издвојени степен ЧЦ Ражањ, капацитета 200 тф. бројева. Везана је на ЧЦ Ражањ оптичким каблом, тј. преко одговарајућег дигиталног система преноса који ради по оптичком каблу.
- Централa у Новом Брачину је издвојени степен ЧЦ Ражањ, капацитета 464 тф. бројева. Везана је на ЧЦ Ражањ оптичким каблом, тј. преко одговарајућег дигиталног система преноса који ради по оптичком каблу.
- Централa у Пардику је издвојени степен ЧЦ Ражањ, капацитета 120 тф. бројева. Везана је на ЧЦ Ражањ оптичким каблом, тј. преко одговарајућег дигиталног система преноса који ради по оптичком каблу.
- Централa у Витошевцу је крајња централа (КЦ), капацитета 384 тф. бројева. Везана је на ЧЦ Ражањ оптичким каблом, тј. преко одговарајућег дигиталног система преноса који ради по оптичком каблу.
- Централa у Скорици је крајња централа (КЦ), капацитета 384 тф. бројева. Везана је на ЧЦ Ражањ ВФ каблом са бакарним проводницима по коме ради одговарајући дигитални система преноса.
- DSLAM „Ражањ” капацитета 128 ADSL/POTS прикључака.
- CDMA станица у Делиграду тф. прикључцима „покрива” насељена места : Рујиште, Црни Као, Послон, Чубуру, Липовац и Прасковче са укључених 409 тф. бројева.
- CDMA станица у Ђунису тф. прикључцима „покрива” насељено место Малетина са укључених 56 тф. бројева.

ПРИСТУПНЕ МРЕЖЕ

Приступна телекомуникациона мрежа (нф. симетрични каблови са бакарним проводницима) је изграђена у насељеним местима ; Ражањ, Липовац, Чубура, Послон Мађере, Шетка, Брачин (Стари и Нови), Претрковац, Витошевац, подгорац, Пардик, Смиловац и Скорица. Капацитет постојеће мреже не задовољава перспективне потребе становништва за ТК услугама.

Савремене приступне мреже треба да :

- Омогуће различите типове корисничких сервиса (POTS, triple play, мултимедијални),
- Буду флексибилне и изграђене модуларном опремом,
- Обезбеђују ефикасно коришћење пропусног опсега,
- Омогућавају интегрисано управљање телекомуникационом опремом и сервисима,
- Буду изграђене опремом која је компактна и поуздана (carrier grade),

- Отворене за будуће архитектуре (како би подржала сервисе базиране на технологијама као што су: point- to- point Ethernet, point- to- multipoint GPON,
- Буду економски исплатива.

Телекомуникациона мрежа нове генерације (Next Generation Network NGN) мора да обезбеди широк спектар различитих сервиса корисницима:

- POTS сервис,
- IN сервисе,
- Дигиталне изнајмљене линије различитих протока,
- Брзи приступ Интернету,
- Виртуелне приватне мреже на L2 нивоу (L2 VPN),
- Виртуелне приватне мреже на L3 нивоу (L3 VPN),
- Интегрисани пренос гласа, података и видео сигнала (“triple play” сервис),
- Мултимедијалне асиметричне и симетричне сервисе са пропусним опсегом до 100Mbit/s по кориснику.

Поменути сервиси ће се реализовати коришћењем IP приступних уређаја (са функцијом MSAN/DSLAM) и CPE корисничке опреме (кућни уређај RGW, SIP IAD - Integrated Access Device, STB, switch-ева, терминала оптичке приступне мреже, рутера) у приступној мрежи.

Савремена архитектура приступних мрежа подразумева примену оптичких каблова у приступној мрежи (архитектуре FTTH/B/C) и UTP или оптичке каблове на корисничкој локацији (стан, локација бизнис корисника).

С обзиром на преносне медијуме и архитектуру, приступна мрежа се може реализовати као:

- Приступна мрежа са бакарним кабловима – подразумева FTTN мрежну архитектуру у којој се IP приступни уређаји везују са централном концентрацијом коришћењем оптичких каблова (изузетно се могу повезивати међусобно у конфигурацији ланца – subtending до 3 уређаја у низу), док се за везу од концентрације до претплатника користе бакарни DSL- каблови према IEC 62255 стандарду.
- Оптичка приступна мрежа - подразумева FTTB и FTTH мрежну архитектуру.
- Бежична приступна мрежа - подразумева коришћење CDMA.

Савремене приступне мреже треба да :

- Омогуће различите типове корисничких сервиса (POTS, triple play, мултимедијални),
- Буду флексибилне и изграђене модуларном опремом,
- Обезбеђују ефикасно коришћење пропусног опсега,
- Омогућавају интегрисано управљање телекомуникационом опремом и сервисима,
- Буду изграђене опремом која је компактна и поуздана (carrier grade),
- Отворене за будуће архитектуре (како би подржала сервисе базиране на технологијама као што су : point- to- point Ethernet, point- to- multipoint GPON,
- Буду економски исплатива.

Телекомуникациона мрежа нове генерације (Next Generation Network NGN) мора да обезбеди широк спектар различитих сервиса корисницима:

- POTS сервис,
- IN сервисе,
- Дигиталне изнајмљене линије различитих протока,
- Брзи приступ Интернету,
- Виртуелне приватне мреже на L2 нивоу (L2 VPN),
- Виртуелне приватне мреже на L3 нивоу (L3 VPN),
- Интегрисани пренос гласа, података и видео сигнала (“triple play” сервис),
- Мултимедијалне асиметричне и симетричне сервисе са пропусним опсегом до 100Mbit/s по кориснику.

Поменути сервиси ће се реализовати коришћењем IP приступних уређаја (са функцијом MSAN/DSLAM) и CPE корисничке опреме (кућни уређај RGW, SIP IAD - Integrated Access Device, STB, switch-ева, терминала оптичке приступне мреже, рутера) у приступној мрежи. Савремена архитектура приступних мрежа подразумева примену оптичких каблова у приступној мрежи (архитектуре FTTH/B/C) и UTP или оптичке каблове на корисничкој локацији (стан, локација бизнис корисника).

С обзиром на преносне медијуме и архитектуру, приступна мрежа се може реализовати као:

- Приступна мрежа са бакарним кабловима – подразумева FTTN мрежну архитектуру у којој се IP приступни уређаји везују са централном концентрацијом коришћењем оптичких каблова (изузетно се могу повезивати међусобно у конфигурацији ланца – subtending до 3 уређаја у низу), док се за везу од концентрације до претплатника користе бакарни DSL- каблови према IEC 62255 стандарду.
- Оптичка приступна мрежа - подразумева FTTB и FTTH мрежну архитектуру.
- Бежична приступна мрежа - подразумева коришћење CDMA технологије-фиксне бежичне, приступне мреже за фиксни телефонски саобраћај са могућношћу коришћења у оквиру целог обухвата плана.

Транспортна мрежа

Нове локације приступних уређаја ће се директно преко оптичких влакана везати на агрегациони чвор или надређени Edge рутер. Повезивање 3G IP базних станица обавиће се оптичким приводом и одговарајућим уређајем система преноса или изградњом или проширењем РР линкова. Изузетно могу се користити HDSL модеми по бакарним парицама.

За локације приступних чворова где није техно-економски исплатива изградња оптичког кабла или је тешко обезбедити сагласности ради се РР линк.

У агрегационом нивоу транспортне мреже планира се:

- Изградња пасивних OTN/WDM мрежа за потребе повезивања IP AN (MSAN/DSLAM), бизнис корисника, RR HUB локација, базних станица и CET(Carrier Ethernet Transport) чворова и
- Изградња CET(Carrier Ethernet Transport) мреже или проширење СДХ мреже за потребе повезивања RR HUB локација и базних станица.

ОПТИЧКИ КАБЛОВИ

„Телеком Србија“ поседује велику и просторно дистрибуирану телекомуникациону мрежну инфраструктуру која се континуирано унапређује са циљем да се свим корисницима на територији Републике Србије пруже квалитетни и разноврсни телекомуникациони сервиси, а инфраструктурна мрежа оптичких каблова представља основни физички медијум за телекомуникациони пренос.

Оптички каблови (ОК) - као медијуми преноса између центала, изграђени су до свих центала на подручју општине Ражањ, сем централе у Скорици. По наведеним ОК (локални капацитети) раде одговарајући (дигитални) системи преноса који постојеће централе на подручју општине Ражањ повезују са надређеном централом - ЧЦ „Ражањ“, Такође, кроз подручје општине Ражањ пролази и коридор магистралног оптичког кабла Београд - Ниш. Сви постојећи ОК су геодетски снимљени, а трасе су им оријентационо уцртане на, карти у прилогу и то : локални капацитети су уцртани црткастом линијом а магистрални линијом црта - тачка.

Дугорочно посматрано, предвиђа се проширење капацитета постојећих магистралних оптичких каблова. Такође се планира изградња односно реконструкција оптичких каблова за повезивање нових локација приступних уређаја (MSAN/DSLAM), за потребе повезивања базних станица мобилне телефоније и CDMA базе станице, за потребе повезивања локација великих бизнис корисника, за потребе изградње редундантне и поуздане агрегационе мреже и за повезивање ТВ студија са IP/MPLS мрежом.

Базне станице

На подручју општине ражањ МТС има базне станице (БС) у Ражњу, Смиловцу и Браљини (положај локација базних станица уцртан је на рефералној карти бр.2).

Локација складишта за ТТ материјал и дневну негу возила

„Телеком Србија“ а.д. нема планове за формирање складишта ТТ материјала на предметној територији.

ПТТ саобраћај

На територији општине Ражањ постоје 3 поште и то у Витошевцу, Ражњу и Новом Брачину. На територији општине Ражањ има 20 поштанских ковчежића .

У циљу побољшања постојећег стања, предвиђено је да се отворе нове поштанске јединице у свим центрима заједнице насеља, тамо где сада не постоје. Развој поштанске мреже предвиђа:

- побољшање просторне дистрибуције и опремљености поштанских јединица уз увођење нових услуга у поштанском саобраћају;
- могућност функционисања дела поштанских јединица као система сталних, односно сезонских уговорних пошти;

6.4. ЕНЕРГЕТСКА ИНФРАСТРУКТУРА

- **ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКА**

Концептом просторног плана су дефинисани расположиви електроенергетски потенцијали, циљеви и општа концепција будућег развоја, као и слабости постојећег електроенергетског система.

Нацртом просторног плана се утврђују мере и задаци за отклањање недостатака у постојећој електроенергетској инфраструктури, мере за рационализацију потрошње електричне енергије кроз повећање енергетске ефикасности у циљу смањења потреба за електричном енергијом и планови за изградњу и реконструкцију електроенергетских објеката који ће задовољити потребе потрошача електричном енергије у наредном планском периоду и омогућити смањење губитака у електродистрибутивном систему на планирани ниво. Да би се задовољиле будуће потребе за електричном енергијом треба вршити правовремено планирање и реконструкцију постојећих и изградњу нових електроенергетских објеката.

У функцији напајања подручја електричном енергијом, као примарни извор електричне енергије остаје ТС 35/10kV „Ражањ“ снаге 2x8MVA, са једним трансформатором у погону и другим који служи као резерва.

ТС „Ражањ“ је прикључена на 35kV далековод из правца Сталаћа и из правца Ћићевца.

Електродистрибутивни објекти на подручју општине Ражањ су у надлежности ПД „Електросрбија“ д.о.о. Краљево, „Електродистрибуција Крушевац“, погон Ражањ, осим насеља Прасковача које се електричном енергијом снабдева преко ПД „Југоисток“ д.о.о. Ниш, „Електродистрибуција Ниш“ погон Алексинац.

Не предвиђа се изградња нових електроенергетских објеката напонског нивоа 35kV јер постојећи објекти задовољавају будуће потребе потрошача електричне енергије .

Кроз планско подручје пролази 400kV далековод бр.423/2 који повезује ТС „Крагујевац 2“ 400/110kV са ТС 400/220/110kV „Ниш 2“, који у мањој мери представља ограничавајући фактор за будућу изградњу објеката.

На напонском нивоу 10kV поред постојећих ТС 10/0.4kV и напојних водова за исте потребно је изградити нове ТС 10/0.4kV са одговарајућим прикључним водовима чије су карактеристике дате у табели бр.1, 2 и 3.

У централној зони ТС ће се градити као монтажно-бетонске снаге 630кВА у зонама становања и зонама привредних делатности.

При томе се мора имати у виду да кроз подручје општине Ражањ пролази аутопут Е75, деоница Београд-Ниш. Просторним планом инфраструктурног коридора аутопута Е75, у заштитним зонама истог градиће се објекти у функцији транзитног туризма, објекти за одмор и рекреацију, са могућношћу у мотелим или другим смештајним капацитетима.

Такође је предвиђена изградња бензинских пумпи и одморишта са паркинг проторима као и сервисне базе за одржавање аутопута за које се мора обезбедити електрична енергија. Ови објекти ће се углавном градити на улазима-излазима аутопута и значајним раскрсницама.

У ванградском подручју Т.С. 10/0.4кV се могу градити као СБТС снаге 250кVA.

Постојеће ТС се по потреби могу реконструисати у циљу повећања снаге. Дотрајале ТС типа „кула“ треба заменити стубним бетонским ТС типа СБТС 250.

Зависно од динамике развоја планског подручја могуће је градити и друге ТС 10/0.4кV на основу планова надлежне електродистрибуције, односно према одговарајућим урбанистичким плановима.

Напајање нових ТС у централној зони планског подручја треба реализовати кабловским водовима типа ХНЕ 49А 3x (1x95) mm² или сличним које треба полагати поред саобраћајница.

Код изградње нових електроенергетских објеката треба узети у обзир постојећа решења из планова нижег реда, као и студије развоја „Даљи развој ЕД мреже и избор средњегнапона на подручју ЕД Крушевац“.

Сви објекти ове врсте сматрају се саставним делом овога плана и могу се градити уз поштовање „Закона о планирању и изградњи“ (Сл.гласник Р.С.бр.72/2009 и 81/2009).

Нисконапонска мрежа се мора сукцесивно реконструисати у циљу отклањања слабих тачака, а нова градити на бетонским стубовима са одговарајућим пресеком проводника.

Табела бр 15.

ТС 10/0.4кV и одговарајући напојни водови 10кV за изградњу у зони плана

А. Т.С. за изградњу				
Редни број	Назив или ознака Т.С.	Тип Т.С.	Снага ТС KVA	Ближа локација
1.	Т.С.I	MBTS	630	Ужа зона
2.	Т.С.II	MBTS	630	Ужа зона
3.	Т.С.III	MBTS	630	Ужа зона
4.	Т.С.IV Витошевац 6	СБТС	250	Витошевац
5.	Т.С.V Претраковац црква	СБТС	250	Претраковац
6.	ТС према плановима Е.Д. и студији развоја ЕД Крушевац			
Б. Напојни водови 10кV за планиране Т.С.				
Ред. број.	Тип кабла или D.V.	За Т.С. бр.		
1.	NPO-13AS или ХНЕ49А 3x(1x95)	Т.С.I ; Т.С.II и Т.С.III		
2.	ДВ на бетонским стубовима са Alč водовима 3x50мм2	Т.С.IV и Т.С.V		

Табела бр 16. Нови далеководи 10kV за обезбеђење безбеднијег напајања подтојећих ТС 10/0.4kV

Ред.број	Д.В .од ТС	До ТС	карактеристике
1.	ТС 35/10kV Ражањ	ТС Варош 3 10/0.4kV	На бетонским стубовима 3x50mm Alč
2.	ТС 35/10kV Ражањ	Извод Брачин	На бетонским стубовима 3x50mm Alč

Табела бр 17.

Кабловски водови 10 за замену због дотрајалости и недовољног пресека

Ред.број	Кабл 10kV за везу	Тип и пресек новог кабла
1.	Т.С. „Шетка1“ до Т.С. „Шетка 2“	NPO13AS 3x95mm ²
2.	Т.С. „Ражањ 2“ до Т.С. „Ражањ 3 “	NPO13AS 3x95mm ²
3.	Прикључак Т.С. „Силос“ Ражањ	NPO13AS 3x95mm ²
4.	Прикључак Т.С. „Црни Као 1,,	NPO13AS 3x95mm ²
5.	Извод из Т.С. 35/10 kV“Ражањ“ за почетну деоницу „Црни Као „	NPO13AS 3x95mm ²
6.	Излаз из Т.С. Мађаре 10/0.4kV	NPO13AS 3x95mm ²

• ЕНЕРГЕТИКА И ГАСИФИКАЦИЈА

На подручју општине Ражањ пролази магистрални гасовод МГ-09, деоница Појате-Ниш у купној дужини 11.621,20 км, пречника (3)530 мм. Максимални радни притисак у наведеном гасоводу је 55 бар.

Гасовод пролази кроз 4 катастарске општине: КО Мађере, Ражањ, Чубура и Послон. На подручју КО Чубура налази се главна мерно регулациона станица (ГМРС) капацитета до 5.000 м³ (кубика). Главна мерно регулациона станица на подручју КО Чубура изграђена је у складу са техничким условима и правилима градње. Планира се полиетиленски гасовод за град Ражањ као и секундарна мрежа за веће потрошаче као што су: Суд, општина, циглана као и за домаћинства у дужини од 4,5 км. Током 2008-2009 године изграђена је дистрибутивна гасоводна мрежа за Ражањ у дужини од 8560м, са изведених 211 прикључака и тенденцијом ширења. На мрежу су прикључена како домаћинства тако и правна лица и предузетници.

Развојним програмом „ЈУГОРОЗГАЗ“ А.Д. на територији општине Ражањ изградило је магистрални гасовод ознаке МГ – 09 Појате – Ниш пречника Ø530 (мм) максималног радног притиска до 55бара.

Планирана је изградња дистрибутивне гасоводне мреже од ПЕ цеви за град Ражањ и до неких потрошача: Суд, Општина Циглана и за гушће зоне индивидуалног и колективног становања.

Дугорочним програмом гасификације планирати развој гасоводне мреже до свих домаћинстава. Општина Ражањ као и развод до центра месних заједница кроз које пролази магистрални гасовод.

Планирано је израдити МРС и изградити дистрибутивну мрежу у МЗ кроз које пролази магистрални гасовод и то: Мађере, Ражањ, Чубура, Послон и Витошевац.

ЈП Транснафта Панчево на предметном подручју нема изграђених објеката, али *планира изградњу*, у складу са делатношћу за коју је регистрована (транспорт сирове нафте нафтоводима и транспорт деривата нафте продуктоводима):

СИСТЕМ ПРОДУКТОВОДА КРОЗ СРБИЈУ (правци Сомбор-Нови Сад-Панчево-Београд-Смедерево-Јагодина-Ниш) у складу са **Просторним планом подручја посебне намене система продуктовода кроз Републику Србију** („Службени гласник РС”, бр. 19/11). Систем продуктовода подразумева и изградњу одређеног складишног простора, терминала са пумпним станицама и надзорно управљачким и комуникационим центрима у сваком од наведених пунктова Система.

Посебну пажњу посветити развоју **енергетике**, кроз едукацију становништва са принципима енергетске ефикасности у циљу рационалног трошења енергетике. Програмирати повољне кредите, за изолацију стамбених објеката у зонама колективног и индивидуалног становања јавних објеката привредних и пословних објеката чиме се смањује потрошња енергије до 50%.

○ **Обновљиви извори енергије**

Недостатак електричне енергије у ванградском подручју се у знатној мери може надокнадити изградњом обновљивих извора енергије.

Развојним програмима, инвестиционим радовима, значајну пажњу посветити обновљивим изворима енергије и то:

- Ветра,
- Сунчеве,
- Термалних извора воде,
- Топлотних пумпи,
- Био масе,
- Програм увођења производње и експлоатације биогаса за производњу топлотне енергије,
- Коришћење топлотне енергије изградњом система топликације насељених места, коришћењем енергетика биогаса.

Хидроенергетика

Катастром малих хидроелектрана (МНЕ) из 1987., који је дефинисао оквирно могуће локације за изградњу МХЕ у Србији, на подручју Општине Ражањ разматрана је само једна локација за потенцијалну МХЕ – **МХЕ „Грабово“** на Великој (Јовановачкој) реци, врло скромних перформанси, снаге 400 kW и производње од 870 MWh/год.

Карактеристике исте су дефинисане кат. Листом бр.102.

Наведену потенцијалну локацију треба преиспитати и утврдити изводљиву локацију собзиром да су у протеклом периоду могуће промене у хидрологији наведене реке.

Посебно су, мимо катастра, разматрани неки потенцијални профили за МХЕ на току Ј.Мораве у Сталаћкој клисури, који делом улазе и на подручје општине Ражањ. Међутим, пошто се МХЕ могу градити и на другим локацијама које нису евидентирани Катастром, такве се локације могу разматрати на подручју општине под следећим условима.

– При издавању локацијаске дозволе треба прибавити услове Завода за заштиту природе Србије да ли се такво техничко решење уклапа у планиране режиме заштите, као и у хидрографске, еколошке и амбијанталне вредности тих водотока и његове шире околине. То се не односи на ток Ј.Мораве, на којој је разматрање и прихватање диспозиција МХЕ искључиво у надлежности републичких органа за воде.

– Решење МХЕ Грабово са својом дугачком деривацијом, којом се остварује пад од 77 m, не сме да угрожава насеља Грабово: морају се обезбедити природни хидролошки режими кроз само насеље.

– У случају да се одобре диспозиције МХЕ постоји обавеза да се објекат тако уклопи у окружење, да не нарушава амбијанталне и еколошке вредности.

То се посебно односи на начин реализације деривације, која не сме да представља сметњу за несметано кретање људи, стоке и дивљачи, препреку за отицање, не сме да грађевинским интервенцијама подстиче појаву ерозионих процеса.

– На рекама на којима се гради МХЕ мора се обезбедити гарантовани еколошки проток, који омогућава очување водених и приобалних ексистема низводно од преграде. Тај проток је различит: током хладног дела године [октобар - март], не може бити мањи од $[0,1 \div 0,15] \times Q_{sr}$ (Q_{sr} – средњи проток на профилу захвата), а током топлог дела године [април - септембар] креће у опсегу $[0,15 \div 0,25] \times Q_{sr}$ (тачан метод прорачуна видети у методици која је наведена у фусноти ¹).

– При вођењу деривација, ради концентрације пада, водити рачуна о локацији машинских зграда, које треба да буду тако лоциране (узводно од насеља) да не доводе до осиромашења водом водотока који протичу кроз поједина сеоска насеља. Планински водоток који протиче кроз неко насеље је драгоцен урбано-амбијантални ресурс, чије би осиромашење и деструкција сигурно довело до социјалних тензија.

– Уколико се неки инвеститор определи да реализује МХЕ у кориту Јужне Мораве, у горњем делу Сталаћке клисуре или и узводније, морају се испунити следећи услови:

- успор реализовати у кориту за велику воду,
- приобаље обезбедити од воде вероватноће 1% (тзв. стогодишња велика вода) са интервалом поверења И.П.=95% ($Q_{w1\%,IP=95\%}$),
- заштитна висина (фриборд) до коте круне насипа не мањи од 1,5 m,
- обезбедити заштиту приобаља од провирних и брдских вода дренажним системима по критеријуму: дубина залегања подземних вода на пољопривредном земљишту не може бити мања од 1 m, а у зони сеоских насеља не мања од 2 m,
- дозвољено је да се багеровањем корита у зони доње воде повећава концентрација пада, али уз стриктно геотехничко и хидрауличко обезбеђење железничке пруге и пута;
- потпуна реконструкција насипа тако да издржа сталан успор, са ширином круне насипа не мањом од 4 m тако да може служити као сервисно-контролни пут, али је забрањен за било какав други транспорт,
- отклањање свих негативних утицаја на приобална насеља, заштита њихових комуналних система (изворишта, планираних ППОВ и испуста канализације).

Енергија ветра. У току је израда студије о изградњи и експлоатацији електрана на ветар, које ће се лоцирати у зони најповољнијих специфичних потенцијала ветра. Студије који се односи на ово подручје користиће се приликом израде Планава детаљне регулације за изградњу локација ветроелектрана, као полазна основа.

Према документацији ППРС (Тематске карте) територија општине Ражањ налази се у зони нешта већих енергија ветра од просечних у Србији, са интензитетом (на 100 m висине) преко 225 kWh/m^2 у јануару и око $75 \div 150 \text{ kWh/m}^2$ у јулу.

У складу са принципом да се ветроелектране (ВЕ) граде само на местима за које се након истражних радова заинтересују конкретни инвеститори, још пре постављања стубова за истраживање брзина ветра треба прибавити услове Завода за заштиту природе Србије, да би се установило да ли се у тим зонама предвиђају у будућности одређени видови заштите предела, јер су ветрогенератори неспојиви са заштићеним амбијанталним целинама.

То је у складу са ставом међународне заједнице да се "на заштићеним и за заштиту планираним и еколошки значајним подручјима, која ће бити део мреже Натура 2000 не граде ветроелектране".

Зоне у којима се у општини Ражањ ветроелектране могу градити без таквих ограничења је шири појас дуж аутопута дуж читаве општине.

Према закону о планирању и изградњи, ветроелектране се могу градити и на пољопривредном земљишту, уз претходно прибављену сагласност власника земљишта и органа надлежног за послове пољопривреде и животне средине.

Приликом одређивања локације за ветроелектране раде се анализе утицаја на окружење, са посебним освртом на ризике по животну средину (бука, утицај на птице,

¹ Грађевински календар за 2003, СГТЈ, Београд, 2003.

животиње и пејсаж) и са проценом прихватљивости тог ризика са становишта домаћих прописа у области заштите природе и животне средине и европских стандарда и искустава у изградњи ветроелектрана.

Управо са тог становишта зоне уз постојеће путеве имају приоритет, јер су ту ти додатни неповољни утицаји најмањи.

При свим активностима на том плану морају бити поштовани следећи услови:

- Ветроелектранама не могу бити запоседана подручја која према оцени Завода за заштиту природе Србије (чија се сагласност мора добити за истраживање и грађење ветрогенератора) имају посебне еколошке, амбијенталне и културолошке вредности и која се планирају за неки вид заштите.
- Ветрогенератори се не могу постављати ближе од 1,5 km од насеља, индивидуалних сеоских домаћинстава, туристичких и производних објеката.
- Не смеју се постављати ближе сточних фарми јер је доказано врло неповољно дејство и на људе и на животиње звучних таласа из ниских, за људе нечујних делова спектра звука. Сада су у свету постали свесни да се са лоцирањем ветрогенератора много грешило, јер су бројна подручја и амбијентално девестирана, али су постала и опасна за људе и животиње у доста широком кругу.

Соларна енергија. Према оквирним истраживањима разматрано подручје спада у зону интензитета сунчевог зрачења нешта већег од просечног, са бруто око 1400 kWh/m²-година. Степен искоришћења зависи од начина конверзије пријемника, па се оквирно може сматрати да је на подручју општине просечна искористива енергија сунчеве енергије око 700 kWh/m²-година. Није економична и не предвиђа се непосредна конверзија у електричну енергију. Међутим, конверзија у топлотну енергију, пре свега врло економичним уређајима на крововима за загревање воде за санитарне потребе, па у неким околностима и за догревање индивидуалних стамбених јединица, препоручује се и има пуни приоритет. Економски и организационо општина треба да подстиче тај вид конверзије, који спада у најрационалније начине супституције потрошње електричне енергије.

Остали видови енергије:

• Енергија биомаса.

Коришћење отпадних биомаса предвиђа се искључиво на нивоу индивидуалних домаћинстава, пре свега у сеоским насељима.

• Геотермална енергија.

На територији Општине Ражањ нема геотермалних извора. У случају њиховог утврђивања, редослед приоритета за коришћење је следећи: бањски и спортско-туристички објекти, уколико то омогућавају физичко-хемијске карактеристике воде, коришћење топле воде за интензивну пољопривредну производњу (стакленици, пластеници), непосредна конверзија за грејање стамбених објеката.

- Планирање обновљивих извора (енергије ветра, соларне енергије, енергије из биомасе и целулозних отпадака као и МХЕ на другим водотоцима Општине снаге до 100kV) је у надлежности локалне самоуправе.

Плански основ за изградњу истих је обезбеђен директно применом овога плана. За делове територије за које није предвиђена израда урбанистичких планова, дозвољава се изградња ове врсте објеката на основу техничке документације изграђене од стране овлашћеног пројектанта и уз прибављене услове надлежних институција и уз неугрожавање осталих корисника простора.

6.5. КОМУНАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА И ОБЈЕКТИ

6.5.1. Депоновање чврстог отпада

Општина Ражањ према Националној стратегији управљања отпадом сврстана је у регион бр. 20 у коме су још и Параћин, Јагодина, Ћуприја и Деспотовац.

У марту 2010. године град Ниш, општине Алексинац, Дољевац, Гаџин Хан, Меровина, Сврљиг, Сокобања и Ражањ потписале су Споразум о формирању Нишког региона за заједничко управљање отпадом између града Ниша и општина Дољевац, Гаџин Хан, Меровина, Сврљиг, Алексинац, Сокобања и Ражањ. У току је израда Регионалног стратешког плана управљања отпадом за регион Ниш. Локација за регионалну депонију је одређена и налази се на територији општине **Дољевац**, на локацији "Келеш" која је у непосредној близини постојеће Нишке депоније.

На територији општине Ражањ постоји 13 депонија – сметлишта која служе као привремено одлагалиште смећа за сеоске месне заједнице, али имају карактер дивљих депонија. Од 23 месне заједнице, организовано прикупљање отпада врши се једино у градском месту Ражањ. Остале месне заједнице нису покривене организованим прикупљањем отпада. Прикупљање отпада врши ЈКП "Комуналац" из Ражања, а отпад се одлаже на комуналној депонији на локалитету "Липовац" која се налази на удаљености од 2km према насељу Липовац и која не одговара стандардима. У области третмана комуналног отпада предвиђа се: затварање постојећих несанитарних депонија и чишћење свих дивљих депонија (дуж путева, речних токова, у јаругама, у близини сеоских и градских насеља...) на територији целе општине.

У складу са Националном стратегијом за управљање отпадом предвиђено је одношење отпада на новопланирану регионалну санитарну депонију на територији општине Дољевац.

Планирано је установљавање децентрализованог система управљања отпадом, који би укључио и сеоска насељима (прикупљањем органског и неорганског отпада, прераду органског отпада и даљу дистрибуцију неорганског отпада крајњим корисницима, тј. откупљивачима секундарних сировина).

Упоредо са отварањем регионалне депоније, а најкасније до 2015. године, потребно је изврши:

- систематско затварање, ремедијација, рекултивација и озелењавање постојећих општинских депонија;
- детаљно геолошко и хидротехничко истраживање и анализа квалитета подземних вода у непосредној близини сваке депоније, због процене еколошке угрожености земљишта;
- и отварање трансфер станице за цело подручје општине Ражањ(у складу са пројектима за регионалне депоније, критеријумима удаљености од насељених места и депонијских простора и др.) из којих би се отпад превозио на место прераде и коначног одлагања (регионалне депоније Дољевац).

Регионални стратешки план предвиђа једну трансфер станицу на територији општине Ражањ и то на локацији садашње депоније. Изградња и опремање објекта, носиоци инвестиције и начин управљања биће одређени регионалним планом уз сарадњу свих општина потписница, а у зависности од изабраног решења за формирање организације за управљање регионалном депонијом. План предвиђа изградњу једног рециклажног дворишта на територији општине, али тачна локација биће накнадно утврђена.

Локација трансфер станице мора да задовољи неколико основних услова, то јест да буде:

- на ободима градова или села, у близини приступних путева који воде ка депонији "Дољевац";
- минимум 500 m удаљена од најближе зоне стамбених насеља, зона заштите културно-историјских споменика или зона заштите животне средине, аутобуских станица, складишта запаљивих материја и војних објеката,

- минимум 2km од здравствених станица, медицинских центара, као и погона прехрамбене индустрије,
- минимум 100 m од станица за снабдевање горивом и гасом,
- на терену изнад коте 100-годишњихвода,
- ван коридора хидротехничких система, подземне инфраструктуре и др.,
- ван зоне заштите изворишта водоснабдевања.

6.5.2. Гробља

Сва насеља на територији Општине имају формирана гробља осим насеља Дворица, Паљане и Ражањ Ван. Највећи број постојећих сеоских гробља имају услове за проширење и планирана проширења парцела приказана су на графичким прилозима „Шеме уређења насеља“.

У свим Месним заједницама потребно је изградити и реконструисати капеле на гробљима где за то постоје услови, а према потреби обезбедити задовољавајућу површину и решити питање гробних места. Потребно је извршити оградавање неограђених сеоских гробља;

6.5.3. Сточна гробља

Скоро сва сеоска насеља, у просторима атара, имају вртаче-сточне јаме које не задовољавају основне услове да се користе за ту намену. Не постоји гробље за угинуле животиње. Неопходно је планирати изградњу и уређење једног сточног гробља и минимално две сточне јаме за целу територију Општине.

6.5.4. Пијаце

У Ражњу и Витошевцу постоје зелена и сточна пијаца. Сточна пијаца се налази на излазу из града, на путу према селу Липовцу, површине 60 ари. Поред постојећих пијаца, потребно је планирати просторе за повремено (једном недељно) организовање продаје на зеленој и сточној пијаци.

Посебни циљеви уређења и развоја пијаца су:

- адекватно уређење и одржавање сточне пијаце (постојећа у Ражњу и Витошевцу);
- уређење постојећих зелених пијаца (Витошевац и Ражањ), уз побољшање хигијенских услова функционисања;
- Изградња робне пијаце у Ражњу;
- Изградња робне пијаце са инфраструктуром, као и реконструкција зелене пијаце у Витошевцу;
- решење саобраћајне регулације у околини пијаца, обезбеђивање адекватног приступа доставним возилима и повећање броја паркинг места у непосредној околини пијаца.

7. ПРОПОЗИЦИЈЕ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ, ПРЕДЕЛА, ПРИРОДНИХ И КУЛТУРНИХ ДОБАРА

7.1. ЗАШТИТА И УНАПРЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Заштита и унапређење квалитета животне средине подразумева ефикасну примену законске регулативе, а на основу следећих задатака:

- планирање развоја на принципима одрживог развоја, што подразумева рационално коришћење природних ресурса уз очување природних вредности и унапређење природних потенцијала;
- управљање отпадом на интегралним основама – смањењем количина, ефикасна рециклажа, смањење количина отпада који се депонује, као и трајни третман отпада који се може карактерисати као опасан;
- рационално коришћење енергије, смањење необновљивих извора, подстицање енергетске ефикасности уз подстицање коришћења обновљивих извора енергије;
- спровођење мера превенције еколошких ризика, као и санације последица индустријских удеса, санације и ремедијације деградираних подручја;

- спровођењем поступка процене стратешких утицаја (СПУ) у фази израде планских докумената као и студије о процени утицаја (ПУ) на нивоу пројеката, уз обезбеђење интегрисање основних принципа и начела заштите животне средине; дефинисање заштитних зона и растојања између зона и објеката који могу имати негативан утицај на животну средину или обезбеђење адекватних зона заштите у зонама у складу са законском регулативом обезбедити заштитне зоне и одстојања између објеката са повећаним загађењем и ризиком за животну средину и здравље људи од зона становања и других вулнерабилних објеката и зона (школа, дечијих вртића, болница, спортско-рекреативних, бањских или туристичких комплекса...).

Концепција у области заштите животне средине огледа се у унапређењу квалитета животне средине уз примену начела превенције, предострожности и начела одрживог развоја. Концепција заштите животне средине дефинише заштиту елемената животне средине, заштиту здравља, заштиту предела и живог света, као и заштиту од технолошких удеса и природних непогода.

Заштита ваздуха

Мали број и неразвијеност индустријских капацитета условљава то, да се технолошки процеси и операције индустрије и мале привреде не могу сврстати у групу озбиљнијих загађивача ваздуха. С обзиром да је оптерећеност регионалних и општинских саобраћајница је на изразито ниском нивоу, те само ауто-пут Е 75 може да има битнији утицај на квалитет ваздуха на подручју општине Ражањ.

Како никаква мерења квалитета ваздуха на територији општине нису вршена, на основу слободне процене можемо да тврдимо да је утицај поменуте саобраћајнице компензован зеленим појасом дужином аутопута и честим и јаким ветровима који дувају на подручју општине Ражањ, те не представља већу опасност по квалитет ваздуха. Концепција заштите ваздуха полази од:

- ограничавања емисија загађујућих материја из привредних постројења, саобраћаја и домаћинства развојем система гасификације и топлификације, реструктурирањем привреде у складу са критеријумима заштите, контролом рада индивидуалних котларница, подстицањем енергетске ефикасности, стимулацијом већег коришћења обновљивих извора енергије, уградњом уређаја за смањење емисија и применом технолошких поступака који имају мање негативне ефекте, преусмеравањем транзитног саобраћаја ван центра насеља, планским озелењавањем јавних површина и стварање функционалног система зеленила,
- јачање институционалног капацитета за праћење стања квалитета ваздуха формирањем катастра загађивача ваздуха, праћењем квалитета ваздуха, развојем информационог система квалитета ваздуха за праћење стања и адекватно реаговање у случају ванредних ситуација.

Заштита земљишта

Према подацима добијеним од "Агроразвоја" заснованим на узорцима које је служба обрађивала, на територији општине Ражањ нема деградираних земљишта. Забележена је само повећана рН вредност, али је то решавано калцификацијом. Концепција заштите земљишта дефинише:

- уклањање свих дивљих сметлишта и стриктна контрола одлагања отпада;
- контролу употребе агрохемијских средстава;
- очување земљишта које се одликује високим пољопривредним вредностима;
- забрану изградње на пољопривредном земљишту у складу са законом;
- коришћење, заштиту и очување пољопривредног земљишног фонда, што значи забрану било какве изградње на пољопривредном земљишту I и II класе. Изградњу усмеравати на земљишта лошијих класа;
- давање предности већ изграђеним локацијама (подстицањем браунфилд инвестиција).

У области **заштите здравља** утврђује се следећа концепција:

- смањење емисије загађујућих материја и изложености становништва њиховом штетном дејству;
- заштита и унапређење постојећих шума, шумског земљишта и заштитног "зеленила";
- смањење емисије загађујућих материја планским зонирањем и дефинисањем одговарајућих зона заштите и заштитних појасева;
- смањење буке, вибрација и нејонизујућег зрачења;
- обезбеђење редовне контроле здравствене исправности намирница и квалитета воде за пиће;
- унапређење система здравствене заштите - реконструкција постојећих објеката здравствене заштите и унапређење услуга - повећање доступности објектима и услугама здравствене заштите и других јавних служби од значаја за здравствени и социјални статус грађана.

Мере заштите од негативног утицаја планираних намена

Негативан утицај првенствено од производних, а и од неких услужних делатности се може очекивати у радним зонама, као и дуж оптерећених инфраструктурних коридора. Постојећи производни и индустријски објекти који не задовољавају критеријуме за заштитна одстојања морају применити најбоље расположиве технологије да би своје негативне утицаје на околину свели у границе своје парцеле. Уколико то није могућно, морају се преоријентисати на еколошки прихватљивију производњу или извршити премештање своје производње на погоднију локацију.

Планирати развој индустрије која троши мање ресурса-материјала, енергије, воде и стимулирати развој производних грана које се заснивају на чистијим технологијама.

У постојећим и новим индустријским погонима уградити уређаје за заштиту од испуштања штетних материја у атмосферу и земљиште. Планирати и спроводити мониторинг емисије из индустријских погона.

Према потенцијалном еколошком оптерећењу утврђују се четири категорије привредних предузећа, чије делатности не смеју угрожавати квалитет чинилаца животне средине у окружењу (вода, ваздух земља) изнад законом дозвољених нивоа.

КАТЕГОРИЈА А - мале фирме које према нивоу еколошког оптерећења могу бити лоциране унутар стамбеног насеља као што су пекарске и посластичарске радње, технички сервиси, занатска производња у функцији туризма и др. Потребне су мере заштите од буке и евентуалног непријатног мириса.

КАТЕГОРИЈА Б - мале и средње фирме које према нивоу еколошког оптерећења могу бити лоциране на рубним деловима стамбеног насеља, тако да њихове функције не изазивају непријатности суседству; као што су веће електромеханичке радионице, складишта грађевинског материјала, примарна прерада и складиштење пољопривредних производа и друго. Потребне су мере заштите од буке, вибрација, непријатног мириса. За ове објекте је потребна израда процене утицаја објеката на животну средину.

КАТЕГОРИЈА В - фирме које према нивоу еколошког оптерећења могу бити лоциране на одређеном одстојању од стамбеног насеља тако да њихова функција на том растојању не изазива непријатности суседству; као што су: тржни центри и већа складишта (БП>5.000 м², прехранбена индустрија, текстуална индустрија, итд). Морају се спроводити техничко-технолошке, урбанистичке и организационе мере заштите животне средине. Поред обавезне процене утицаја објеката на животну средину, у зависности од делатности потребно је урадити процену опасности од хемијског удеса.

КАТЕГОРИЈА Г - фирме које према нивоу еколошког оптерећења могу бити лоциране на већем одстојању од стамбеног насеља, као што су: производња грађевинског материјала, појединачни погони хемијске индустрије, веће кланице, прехранбена индустрија, итд. Морају се спроводити техничко-технолошке, урбанистичке и организационе мере заштите у складу са захтевима Закона о заштити животне средине. Потребна је стратешка процена утицаја комплекса на животну средину.

○ **мере заштите од буке**

Заштита од буке је саставни део планиране организације простора, унапређена кроз размештај зелених површина, рангирање саобраћајница, подизање дрвореда. Дозвољени ниво буке и методе мерења дефинисани су Правилником о дозвољеном нивоу буке у животној средини ("Службени гласник РС", број 54/92).

Комунална бука не представља проблем на планском подручју, али ипак мора се дефинисати и спроводити мере заштите у самом граду Ражњу коридорима саобраћајница. Заштита од буке у животној средини засниваће се на спровођењу следећих правила и мера заштите:

- поштовањем граничних вредности о дозвољеним вредностима нивоа буке у животној средини у складу са прописима;
- подизањем појасева заштитног зеленила и техничких баријера на најугроженијим локацијама.

○ **еколошко управљање комуналним отпадом**

- повећање броја становника обухваћених организованим сакупљањем комуналног отпада, санирање и привођење одговарајућој намени постојећих безусловних сметлишта;
- дефинисање принципа третмана и одлагања специфичног отпада на подручју општине;
- потенцирање и стимулисање разврставања комуналног отпада од стране локалног становништва на месту одлагања;
- повезивање регионалних депонија комуналног отпада са општинским центром Ражањ, субопштинским центрима и центрима заједница села;
- рекултивација постојећих безусловних депонија и сметлишта;

○ **посебне мере заштите – изградња малих хидроелектрана**

Објекти, постројења малих хидроелектрана, као и припадајући електроенергетски водови, се граде, користе и одржавају у складу са законима и прописима из области енергетике, водопривреде, заштите животне средине, планирања, изградње и инвестирања и не смеју својим радом угрожавати становништво, имовину и животну средину. Мале хидроелектране морају задовољавати техничке нормативе, критеријуме и стандарде у погледу производње електричне енергије.

Мале хидроелектране морају се планирати, пројектовати и градити тако да:

- омогућавају враћање воде истог квалитета после њеног искоришћења за производњу електричне енергије;
- не умањују загарантован минимум протицаја (биолошки, еколошки и др.) у складу са водопривредним условима;
- не ометају коришћење вода за водоснабдевање, као и за друге намене у складу са законом;
- не умањује степен заштите и не отежава спровођење мера заштите од штетног дејства вода;
- не погоршава услове санитарне заштите и не утиче негативно на еколошки статус вода и стање животне средине.

Истовремено, неопходно је да се приликом пројектовања малих хидроелектрана води рачуна о њиховом предеоном уклапању, с обзиром да се ради о објектима који се по правилу, граде ван грађевинских подручја.

У области **заштите од технолошких удеса, природних непогода и мониторинг:**

- успостављање и развој информационог система за управљање хемикалијама и заштиту од удеса;
- дефинисање мера и поступака санације у случају ванредних ситуација, као и у случају појединачних (изолованих) инцидената;
- смањење опасности од удеса у транспорту применом прописаних мера и благовременом контролом примене тих мера;
- отклањање свих техничко-технолошких недостатака, контрола опреме и уређаја;

- обавезна израда одговарајућих студија утицаја на животну средину приликом израде планске и техничке документације у складу са законом;
- израда планова и програма за поступање у случају ванредних ситуација (поплава, пожара, земљотреса, одбране земље и сл.);
- израда програма праћења стања животне средине са индикаторима животне средине, обавезама надлежних органа у праћењу стања животне средине и адекватним поступањем у случају негативних утицаја на животну средину.

Мере заштите од јонизујућег и нејонизујућег зрачења

Од могућих јонизујућих и нејонизујућег зрачења, заштиту спроводити сталним праћењем кретања и израдом катастра радиоактивности (Ра громобрани, јонизујући јављачи пожара, рентген апарати, евентуално базне станице и остали извори) као и опремањем насеља за смањивање ове врсте загађења.

По природи технолошког процеса, у току редовног рада, у трафостаницама и преносним системима (кабловима под напоном), постоје електрична и магнетна поља као вид нејонизујућег зрачења, које се стварају провођењем наизменичне електричне струје у надземни проводницима, а зависе од висине напона, јачине струје и растојања. Такође, ова зрачења се могу јавити и у антенским стубовима и репетиторима мобилне телефоније. Приликом избора локације и технологије ових објеката, потребно је евентуално нејонизујуће (електормагнетно зрачење) свести на минимум, избором најповољнијих и најсавременијих технологија, а у складу са прописима.

О међународним стандардима прописане су следећи критеријуми:

- дозвољена ефективна вредност електричног поља унутар електроенергетских објеката или у близини надземних водова којем може бити повремено изложено особље на пословима одржавања објеката износи $K_{eff} = 10 \text{ kV/m}$,
- дозвољена ефективна вредност магнетне индукције унутар електроенергетских објеката или у близини надземних водова којој може бити повремено изложено особље на пословима одржавања објеката износи $V_{eff} = 500 \text{ } \mu\text{T}$.

Забрањује се постављање уређаја и опреме које могу да имају ефекте јонизујућег и нејонизујућег зрачења за зоне и објекте повећане осетљивости (зоне становања, вртиће, школе, болнице, у оквиру спортско-рекреативних садржаја и паркова, као и подручја где је таква намена простора). Потребно је размотрити постојеће оптерећење нејонизујућим зрачењем и ограничити инсталацију нових извора на кровним терасама и фасадама ових објеката.

7.2. ЗАШТИТА, УНАПРЕЂЕЊЕ И УРЕЂЕЊЕ ПРЕДЕЛА

Потребно је очувати постојеће комплексе под пашњацима и ливадама, да би се сачували карактеристични степски елементи фауне, нарочито као станишта одређених врста сисара, птица и гмизаваца. У том смислу, а у складу са стратешким опредељењем ка стимулисању традиционалних облика сточарства потребно је фаворизовати испашу на таквим теренима, као вид спречавања природних сукцесија и обрастања ливадских екосистема.

Такође, пошумљавања би било упутно вршити превасходно у циљу заштите земљишта од ерозије, и на већ постојећем шумском земљишту. Основни циљ заштите, уређења и развоја предела, везује се за развој високопланинских подручја, и односи се на адекватно коришћење предела за живот и боравак, планирање пријатних руралних и урбаних насеља развијеног идентитета заснованог на поштовању и афирмацији природних и културних вредности. У том смислу је потребно пажљиво планирати развој одређених делатности које могу имати значајан (негативни) утицај на поједине врсте сисара, као и на целокупну фауну (развој планинског туризма са пратећом инфраструктуром, саобраћајнице, индустријски, енергетски објекти и сл.).

У области заштите предела и живог света:

- промоција одрживог коришћења природних ресурса и развоја сеоског туризма;
- примене мера заштите приликом извођења грађевинских радова, транспорту потенцијално загађујућих материја, примени хемијских средстава у пољопривредној производњи,
- дефинисање ограничења и еколошке капацитете у сектору лова и риболова и планско организовање лова, риболова и ловног туризма.

Предео изузетних одлика Мојсињске планине и Сталаћка клисура Јужне Мораве овим просторним планом и планским решењима је заштићено природно добро и прописане су мере и начини коришћења ових простора (поглавље 7.3 Заштита и одрживо коришћење природног наслеђа).

На третираном подручју постоје и евидентирана стара стабала - записи, која нису заштићена Законом, међутим иста због својих посебних вредности захтевају успостављање одређених мера заштите, те је у току израде планске документације планирана њихова заштита, како појединачних стабала, тако и њихове непосредне околине. Под тим се подразумева обезбеђење заштитне зоне око стабла као и усмеравање развоја и активности, које не би угрозиле простор око стабла, његов даљи раст и развој, у смислу подизања нових култура, уклањање, односно, сеча грана, изградња инфраструктурних коридора, одлагање смећа, изградња високих објеката у близини стабла и сл.

Такође, треба имати у виду да се на предметном подручју Плана налазе станишта дивљих билјних и животињских врста, која штите следећа правна акта:

- Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста билјака, животиња и гљива („Службени гласник РС”, бр. 5/10);
- Бернска конвенција, односно Конвенција о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта („Службени гласник РС -Међународни уговори”, бр. 102/2007). Ова конвенција за циљ има очување дивље флоре и фауне и њихових природних станишта, а посебан нагласак се ставља на угрожене и осетљиве врсте.

Неопходно је обезбедити заштиту структуре предела и несметано функционисање природних процеса, заштиту биодверзитета, као и очување и успостављање еколошких мрежа. Тамо где су нарушене њихове природне и естетске вредности (дуж државног пута, у зонама бесправне градње, на местима дивљих депонија...), треба извршити санацију (ревитализацију и рестаурацију) у складу са режимом заштите.

Развој руралних предела, који су најзаступљенији на територији Ражња заснива се на уважавању њиховог специфичног предеоног карактера, затечених вредности и капацитета предела.

Планским решењима се омогућава:

- **очување и унапређење карактеристичне структуре и слике руралних предела кроз:**
 - а) очување карактеристичног предеоног обрасца заснованог на коришћењу земљишта, односу изграђеног и отвореног простора и карактеру изграђивања: подстицањем традиционалних облика коришћења земљишта, регулацијом грађења и уређивања простора у складу са карактером предела и традицијом грађења; спречавањем ширења насеља и заустављањем непланске изградње (викенд насеља), стимулисањем коришћења постојећег грађевинског фонда, усклађивањем изградње инфраструктурних коридора и објеката са карактером и капацитетом предела;
 - б) очување и афирмацију карактеристичних културних и природних елемената у структури и слици предела (морфологија терена, водотокови, шуме, живице, засади, насеља, објекти), и креирање нових „икона"- репера и симбола;
- **креирање позитивног архитектонског идентитета насеља у руралним пределима**, треба заснивати на очувању и ревитализацији традиционалне архитектуре и постојећег квалитетног грађевинског фонда, као и на новој изградњи која уважава специфични рурални карактер физичке структуре насеља.

Развој урбаних предела се у првом реду односи на само насеље Ражањ, са нагласком да постоји аутохтоност самог места коју треба очувати. Паралелно са овим планом у изради је План генералне регулације насеља Ражањ, планским решењима кроз ПГР и другим планским документима за зоне изградње и урбанизације (дефинисано у поглављу спровођење плана) треба обезбедити:

- **унапређење/очување слике и структуре урбаног предела кроз:**

а) регулацију грађења и уређивања простора у складу са карактером предела и специфичностима развоја целине и делова града;

б) успостављање просторног реда и очување елемената руралног предела (шуме, пољопривредне површине,...) у периурбаним подручјима - заустављањем ширења града, непланске изградње и концентрацијом нове изградње уз инфраструктурне коридоре;

в) јачање специфичног карактера панораме/силуете града, (одређене: преовлађујућом урбаном формом, карактером и диспозицијом репера, карактеристичним односом грађених и природних елемената) и њена презентација заштитом визура, уређивањем видиковаца и приобаља;

г) очување, унапређење и одрживо коришћење отворених, зелених простора и елемената природе у граду; д) креирање мреже зелених и јавних простора којом се повезују природне и културне вредности насеља, периурбаних подручја и руралног предела;

- **креирање позитивног архитектонског идентитета градова и насеља подразумева:** а) подизање општег нивоа културе грађења; б) реализацију савремених концепата нове изградње усклађених са природним и културним, регионалним и локалним специфичностима; в) уређивање и активирање напуштених и девастираних подручја; г) уређивање високо квалитетних јавних простора.

7.3. ЗАШТИТА И ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ ПРИРОДНОГ НАСЛЕЂА

Основни циљ заштите и одрживог коришћења природног наслеђа је: очување и унапређење биолошке разноврсности, вредности геонаслеђа и предела и развој јавних функција заштићених подручја, првенствено у области научноистраживачког и образовног рада, културе, спорта и рекреације; одрживи развој заштићених подручја и остварење добробити локалних заједница кроз планско, контролисано и ограничено коришћење природних ресурса и простора као грађевинске категорије, развој туризма и пољопривреде; повезивање и усклађивање националног са међународним системом заштите природе.

На основу документације Завода за заштиту природе Србије, као и увидом у Централни регистар заштићених природних добара, констатовано је да се на територији која је обухваћена границама Просторног плана општине Ражањ налазе следећа заштићена природна добра:

-Стабло Храста лужњака у селу Шетка,

-Предео изузетних одлика Мојсињске планине и Сталаћка клисура Јужне Мораве,

-Станишта дивљих биљних и животињских врста, које штити Бернска конвенција.

Током обиласка терена посебно су идентификована стара стабла храста која имају свој популарни назив „Храст запис“. Сва ова стабла су стара више од 100 година али ни једно није стављено под заштиту Актом о заштити.

На територији Општине Ражаљ идентификовано је 5 стабала „Храста записа“:

1. Храст запис код цркве Св Лука у Подгорцу,

2. Храст запис у дворишту домаћинства Илић у Новом Брачину,

3. Храст запис у Малетини

4. Храст запис у Липовцу (на приватним њивама)

5. Храст запис у Витошевцу

6. Храст лужњак, Власинско лојзи, Смиловац (на међи к.п.бр.4364 и 4365/1);

Идентификована су и 4 стабла:

1. стабло крушке под називом „Под лојзе“, Црни Као;
2. стабло врбе код каптираног извора Сење, Варош;
3. стабло врбе у Послону, недалеко од пута.

Приликом утврђивању намене и организације простора и дефинисању планских смерница неопходно је поштовати успостављене режиме заштите на природним добрима прописане актом о заштити, а сходно одредбама Закона о заштити природе („Службени гласник РС”, број 36/09 и 88/10) и потребно је прибавити претходно Мишљење и Услове Завода за заштиту природе Србије за било какве активности на подручјима природних добара, или у њиховој непосредној околини, које могу непосредно или посредно утицати на природно добро, нпр. проузроковати промену облика, изгледа или особености природног добра.

Уколико се у току извођења радова пронађу геолошка и палеонтолошка документа (фосили, минерали, кристали и др.) која би могла представљати заштићену природну вредност налазач је дужан да пријави Министарству заштите животне средине и просторног планирања у року од осам дана од дана проналаска, и предузме све мере заштите од уништења, оштећивања или крађе.

Приликом утврђивању намене и организације простора неопходно је поштовати успостављене режиме заштите за Предео изузетних одлика Мојсињске планине и Сталаћка клисура Јужне Мораве, а сходно одредбама Закона о заштити природе („Службени гласник РС”, број 36/09 и 88/10):

На површинама на којима је утврђен режим заштите **III степена** забрањује се:

- изградња индустријских објеката, складишта индустријске и друге робе, великих објеката за узгој стоке и живине и других објеката који неповољно утичу на ваздух, воде, земљиште и шуме или изгледом, прекомерном буком или на други начин могу нарушити природне и остале вредности заштићеног подручја, а посебно лепоту предела, ретке и значајне врсте биљака и животиња и њихова станишта;
- изградња и реконструкција стамбених, економских и помоћних објеката пољопривредних домаћинстава, викендица и привремених објеката изван грађевинских реона и грађевинског земљишта утврђених и проглашених у складу са законом, а до доношења одговарајућих урбанистичких планова изградње објеката пољопривредних домаћинстава може се вршити само у оквиру постојећих грађевинских парцела;
- експлоатација минералних сировина и изградња рударских објеката, осим експлоатације минералних сировина на основу резултата већ започетих геолошких истраживања која су одобрена у складу са законом, планског отварања привремених позајмишта грађевинског и украсног камена, дробине и глине за локалне потребе;
- експлоатација и коришћење тресета;
- уништавање, брање, сакупљање и друге радње којима се уништавају или угрожавају биљке заштићене као природне реткости;
- оштећивање гнезда и уништавање јаја и младунаца, узнемиравање и уништавање птица, као и присвајање и уништавање других дивљих врста животиња заштићених као природне реткости;
- крчење и чиста сеча шуме, осим ради промене врсте дрвећа и узгојних облика шуме на малим површинама, изградње шумских комуникација и објеката и за планом утврђене намене изградње и уређења простора у складу са законом;
- сеча репрезентативних стабала дрвећа и примерака заштићених, ретких и у другом погледу значајних врста дрвећа и жбуња;
- садња, засејавање и насељавање дивљих врста биљака и животиња страних за природни, изворни биљни и животињски свет, осим планског и ограниченог

уношења ловне дивљачи, пошумљавања и садње биљака на малим површинама и у строго контролисаним условима ради хортикултурног уређења, заштите од водне ерозије и рекултивације деградираних површина;

- преоравање пашњака и природних ливада, као и орање обрадивог земљишта и обављање других радњи на местима и на начин који могу изазвати процес водне ерозије и неповољне промене изгледа предела;
- одлагање комуналног, индустријског и грађевинског отпада, амбалаже, расходованих моторних возила, других машина и апарата, осим комуналног и пољопривредног отпада пореклом са заштићеног подручја, који може да се одлаже на прописан начин на местима која су за то одређена и обележена;
- руковање хемијским материјама и нафтним дериватима у количинама и на начин који могу проузроковати загађивање земљишта и вода и изазвати тровање и друге неповољне последице по биљни и животињски свет;
- нерегулисано испуштање отпадних вода домаћинстава, привредних и других објеката;
- нерегулисано складиштење стајског ђубрета;
- разградња и други видови оштећивања и уништавања објеката који по својим архитектонско-грађевинским одликама, времену настанка и намени представљају репрезентативне примере народног градитељства или заштићена културна добра;
- запуштање и закоровљавање обрадивог пољопривредног земљишта, путева, водотока и површина за рекреацију, народне светковине и друге скупове, као и земљишта у путном и водном појасу и у окружењу културних добара, историјских споменика и јавних чесми.

На површинама на којима је утврђен режим заштите **II степена**, поред забрана за III степен заштите, забрањује се и:

- изградња објеката, осим изградње јединственог система за евакуацију отпадних комуналних вода, радова на одржавању, реконструкцији, адаптацији и санацији постојећих зграда, путева, објеката телефонске, водоводске, канализационе и електро-мреже, непокретних културних добара, спомен-обележја, јавних чесми и других објеката на постојећим грађевинским парцелама и планске изградње објеката и уређења простора за намене туризма и рекреације на малим површинама;
- експлоатација минералних сировина и изградња рударских објеката, осим експлоатације минералних сировина на основу резултата већ започетих геолошких истраживања која су одобрена у складу са законом;
- каптирање извора ради одвођења воде за водоснабевање;
- риболов, осим спортског риболова и излова ради научног истраживања, праћења стања водених екосистема и рибљег насеља и регулисања бројности пренамножених и мање вредних врста риба, а у складу с програмом унапређења рибарства;
- лов, осим активности на заштити и гајењу дивљачи, одстрела болесне и рањене дивљачи, за научноистраживачке сврхе и у случају непосредне опасности по живот и здравље људи;
- чиста сеча ради промене врсте дрвећа или узгојних облика шуме, као и пошумљавање пашњака и природних ливада, осим на малим површинама ради заштите од ексцесивне и јаке водне ерозије;
- кретање и паркирање моторних возила изван путева, осим у време шумарских радова, обављања пољопривредне делатности и у друге посебно утврђене службене сврхе;
- ложење ватре на отвореном, камповање, брање и сакупљање гљива, шумских плодова, биљака и животиња од стране лица која нису власници или законити корисници земљишта, осим у оквиру екотуристичке посете и у пратњи овлашћеног лица.

7.4. ЗАШТИТА И ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

Предметно подручје обухваћено **Просторним планом општине Ражањ** садржи богато градитељско наслеђе. Оно сведочи о значајним дOMETИМА становништва овог дела земље не само у области градитељства већ и у културном, историјском и економском смислу.

Према Закону о културним добрима (Службени гласник РС бр.71/94) непокретна културна добра су споменици културе, просторне културно-историјске целине, археолошка налазишта и знаменита места, која се утврђују и проглашавају одлукама и решењима надлежних органа и штите се одредбама поменутог Закона.

Добра која уживају претходну заштиту по основу покретања поступка за проглашење, као и по основу евиденције у службеној документацији Завода штите се истим Законом.

Заштићена околина непокретних културних добара и добра која уживају претходну заштиту, у погледу предузимања мера заштите и свих других интервенција, има исти третман као и заштићена непокретна културна добра.

Споменици, бисте, спомен-плоче и друга спомен-обележја, посвећена значајним личностима и догађајима такође уживају претходну заштиту, по основу евидентирања у службеној документацији Завода у складу са Законом.

Непокретна културна добра и добра која уживају претходну заштиту не смеју се уништити или оштетити, нити се без сагласности у складу са Законом о културним добрима, може мењати њихов изглед, својство или намена.

ПРЕГЛЕД НЕПОКРЕТНИХ КУЛТУРНИХ ДОБАРА, ДОБАРА КОЈА УЖИВАЈУ СТАТУС ПРЕТХОДНЕ ЗАШТИТЕ И ЕВИДЕНТИРАНИХ КУЛТУРНИХ ДОБАРА НА ПОДРУЧЈУ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ РАЖАЊ

ПРОГЛАШЕНА КУЛТУРНА ДОБРА

Споменици културе

1. Манастир Св. Роман-На основу одлуке о заштити Завода за заштиту споменика културе у Нишу Бр. 155/4 од 31. маја 1967. године
Велики значај - одлука СРС РС бр. 69 од 28.06.1983.год. Сл.гласник 28/83;
2. Мојсијски манастири и цркве-Ражањ;
Манастир Св. Роман – Прасковче;
Црква Св. Никола – Браљина,,
3. Кућа Моравка- На основу одлуке Владе Републике Србије Бр. 633 - 1883/ 99 од 22. маја 2001. године (Сл.Гл.РС 32/01),
4. Кућа Саве Јеремића у Поспону
На основу одлуке Владе РС Бр. 05-633-15053/2002 од 31.10.2002. (Сл.Гл.73/02);
5. Црква Св. Пророка Илије у Ражљу
На основу одлуке Владе РС 05 бр. 633-7565/2005 од 01.12.2005.год.

КУЛТУРНА ДОБРА ЕВИДЕНТИРАНА У СЛУЖБЕНОЈ ДОКУМЕНТАЦИЈИ ЗАВОДА

Споменици културе:

Ражањ

1. Објекти грађанске архитектуре и објекти прелазног периода:

- Зграда у ул. Страхиње Симоновића бр 2, грађанска кућа из 1886. год. о чему сведочи натпис на атици. Грађена је масивно као објекат слободан у дворишном простору и састоји се из подрума и приземља. Користи се за становање, уз напомену да је погодна за ревитализацију са наменом за музеј, библиотеку и сл. Чему треба да претходе интервенције у конзерваторско-рестаураторском смислу;

- Зграда старе Основне школе (касније, Конферција 25. мај), са локацијом у ул. Војводе Мишића бр 1, с краја 19. века. Грађена је масивно са високим приземљем и сачуваним виталним елементима који сведоче о начину градње и обликовања тог времена. Зграду треба сачувати као сведочанство развоја и унапређења школства у историји развоја насеља и усмерити њену намену у складу са изворном наменом (за потребе школства);
- Зграда у ул. Партизанској бр 129. једна од најстаријих грађанских кућа са елементима који чине прелаз од традиционалног облика балканске градње ка већ савременијим, са европским схватањима из средине 19. века. Сачувати је и користити у складу са традицијом за становање;
- Зграда у ул. Страхиње Симоновића бр 9. Једна од грађанских кућа са елементима из 19. и 20. века;
- Зграда у ул. Страхиње Симоновића бр11. Дворишне зграде са баштама, поплочаној калдрмом (аутентично стање), а сачувана је и капија што представља нераздвојну целину са објектом Зграда у ул. Војводе Мишића бр 7;
- Зграда у ул. Партизанској бр 76. Приземна зграда са улазним тремом масивно грађена у времену између два рата, са аркадама дуж целе фасаде према улици. С леве стране неукусно је дограђено поткровље, које није у духу оригиналног решења. Дозвољавају се мере ревитализације за потребе становања са предузимањем конзерваторско рестаураторских радова,;
- Зграда у ул. Ивана Вуковића бр 25. Представља облик старе балканске куће са доксоматом према дворишту , карактеристичним дрвеним стубовима и ниском оградом. Заштита објекта кроз документацију;
- Зграде у ул. Страхиње Симоновића бр 26, 28, 30. Заштита објекта кроз документацију;
- Зграда у ул. Партизанској бр 64 и бр 66. Заштита објекта кроз документацију;
- Градско гробље.

Скорица

Црква Св. Марине;

Сеоско гробље са надгобним споменицима почев од 1863. год;

Кућа Миодрага Бркића - најстарији објекат у селу.

Смиловац

Стара кућа Витомира Милошевића, саграђена 1904. год;

Стара кућа Рајка Станковића.

Претрковац

Црква Св. Тројице.

Браљина

Црква Св. Николе;

Гробље.

Грабово

Црква Св. Петка.

Подгорац

Манастир Св Петра и Павла.

Мађаре

Остаци старе цркве према селу Браљина;

Капела Св Јована прма селу Мађије.

Мађија

Црква Св. Јована.

Споменици из НОР-а и ранијих ратова:

Скорица

Спомен чесма са именима погинулих војника у ратовима од 1912-1918 и од 1941 -1945.

Ражањ

Спомен палим борцима у НОБ-у 1941-1945, са локацијом у средњем делу градског парка у центру испред зграде Општине у Ражњу - Спомен бисте народним херојима и првоборцима Ивану Вуковићу и Михајлу Вујићу, са локацијом у средњем делу градског парка у центру испред зграде Општине у Ражњу, Спомен плоча Ивану Вушевићу на зиду зграде станице милиције Спомен костурница на ражањском гробљу, палих партизана, Озренског и Сврљишког партизанског одреда који су погинули 1942 у нападу на Ражањ.

Смиловац

Спомен чесма у центру села подигнута у част палих ратника у Првом и Другом светском рату.

Претрковац

На звонику цркве Св. Тројице, налази се спомен плоча са именима изгинулих ратника у Првом и Другом светском рату из Брачина, Претковца и Смиловца.

Црни Као

Спомен чесма подигнута у част палих ратника у Другом светском рату;
Спомен плоча са именима изгинулих ратника у Другом светском рату отостављена на згради Месне канцеларије у центру села;
Споменик ратницима изгинулим у Првом св, Рату у дворишту основне школе;
Спомен пирамида на планини Буковик, као обележје победе над четницима.

Рујиште

Споменик у облику пирамиде изгинулим ратницима у Првом светском рату у дворишту основне школе;
Споменик погинулим партизанима у Другом светском рату;
Споменик палим борцима у НОБ-у од 1941 - 1945. год налази се у центру села испред дворишта школе;
Спомен плоча од белог мермера на зиду зграде задружног дома који у центру села.

Чубура

Споменик палих бораца у НОБ-у од 1941 - 1945. год. и палим борцима у Првом светском рату.

Послон

Спомен плоча палим борцима у НОБ-у и жртвама фашистичког терора од 1941 - 1945.

Нови Брачин

Спомен чесма палим борцима у НОБ-у 1941 - 1945. год., у центру села испред зграде Задружног дома.

Споменик палом борцу - рсдову Сељаку Доминеку који је погинуо 9.1.1941. год.

Стари Брачин

Спомен плоча палим борцима у НОБ-у од 1941-1945. назгради задружног дома.

Витошевац

Споменик палим борцима у НОБ-у од 1941 -1945., налази се у центру села;
Спомен плоча палих бораца од 1941 -1945., налази се на зиду зграде поште и месне канцеларије у центру Витошевца.

Подгорац

Споменик палим борцима у НОБ-у од 1941-1945., налази се у центру села преко пута школе.

Пардик

- Спомен плоча, посвећена одржавању збора од стране Озренског одреда;
- Споменик погинулом првоборцу у Другом светском рату, Петру Деспотовићу, налази се испред манастира Св Петра и Павла.

Шетка

Спомен плоча подигнута у знак сећања на учитеља Љубисава Радосављевића, сарадника НОР-а, којег су убили четници. Плоча се налази на школској згради;
-Споменик палим борцима од 1941-1945. год.

Мађаре

-Спомен плоча палим борцима у НОБ-у од 1941-1945. год.

Браљина

- Споменик палим борцима у НОБ-у од 1941-1945. год. (између задружног дома и школе).

Буковик

-Споменик у облику пирамиде на Буковик у подигнут у част обележавања места борбе, када је 23. српска дивизија НОВ 24. јула 1944. год потукла и разбила 12.000 четника.
- Спомен чесма посвећена битки на Буковик, удаљена 500м од спомен пирамиде.

Археолошка налазишта:**Ражањ**

Арсена - рановизантијско војно утврђење из прве половине 6. века.

Мере заштите односе се на то да се приликом било каквих земљаних радова и наилазак на археолошке остатке о овоме обавесте општински органи и Завод и у свему приступи према Закону о културним добрима и Закону о планирању и изградњи.

Црни Као

Црнокалачка бара, археолошки локалитет

Регистровани археолошки локалитети из праисторије:

Шетка, Црни Као, Пардик, Витошевац, Рујиште, Мађија,, Липовац.

Регистровани антички локалитети:

Ражањ, Витошевац (локалитет Света Марија), Малетина (утврђење, римска кула), Церова, Рујиште, Нови Брачин, Малетина, Плочник.

Регистровани средњовековни локалитети:

Ражањ, Прасковче, Стари Брачин (остац цркве Св. Петке), Смиловац, Рујиште, Нови Брачин, Шетка, Браљина, Грабово, Мађаре, Пардик.

Регистровани археолошки локалитети из средњег и новог века:

Браљина, Грабово, Мађаре, Скорица.

Границе заштићене околине поменутих објекта, чине спољне границе катастарских парцела суседних објекта.

УСЛОВИ ЗАШТИТЕ НЕПОКРЕТНИХ КУЛТУРНИХ ДОБАРА, ДОБАРА КОЈА УЖИВАЈУ ПРЕТХОДНУ ЗАШТИТУ И ЕВИДЕНТИРАНИХ КУЛТУРНИХ ДОБАРА

До израде посебних услова за појединачне објекта важе даљи општи услови заштите за сва евидентирана добра с тим што ће многа бити у статусу заштићених непокретних културних добара (предходна заштита), у периоду примене Плана:

1. Планским мерама не сме бити угрожен интегритет, нити споменичка својства добара под заштитом;
2. На археолошким локалитетима, на парцелама заштићених добара и на парцелама њихове заштићене околине није дозвољено планирање никакве градње, осим ако се то изричито одобри посебним условима;
3. На заштићеним добрима и њиховој заштићеној околини не смеју се изводити никакви радови, који могу променити њихов садржај, природу или изглед, без претходно прибављених услова и сагласности надлежног завода за заштиту споменика културе;

4. Непокретна културна добра и добра која уживају претходну заштиту могу се користити у својој изворној, или одговарајућој намени, на начин који неће ни у чему угрозити њихова основна споменичка својства;
5. Непокретна културна добра и добра под претходном заштитом не смеју се користити у сврхе које нису у складу са њиховом природом, наменом и значајем, или на начин који може довести до њиховог оштећења;
6. Власник, корисник, или други субјект који по било ком основу располаже непокретним културним добром, или добром под претходном заштитом дужан је да га чува и одржава с'пажњом тако да не дође до оштећења или уништења његових споменичких својстава. Није дозвољено да се руши, раскопава, преправља, презиђује, прерађује, или да се изводе било какви други радови који могу променити изглед и вредност културног добра без претходно прибављених посебних услова и сагласности надлежног Завода;
7. Завод за заштиту споменика културе посебним правним актом утврђује конкретне услове чувања, коришћења и одржавања, као и услове за предузимање конкретних мера заштите за свако поједино непокретно културно добро или добро под претходном заштитом. АКТ О МЕРАМА ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ, који прописује надлежи Завод, прибавља се пре израде Локацијске дозволе. Пројектна документација (ИДЕЈНИ И ГЛАВНИ ПРОЈЕКАТ) доставља се надлежном Заводу на сагласност;
8. Све интервенције предвиђене Просторним планом, које се ма на који начин односе на заштићена непокретна културна добра и добра под претходном заштитом, могу се предузимати само под посебним конкретним условима које утврђује надлежни Завод за заштиту споменика културе;
9. Обавеза сопственика, корисника и других субјеката који располажу непокретним културним добрима је да сваком заштићеном објекту посвећују пуну пажњу прибављајући и спроводећи посебне услове и мере заштите од надлежног Завода за заштиту споменика културе Ниш, при ма каквим интервенцијама у складу са Законом;
10. Потребно је пријавити Заводу било какво извођење земљаних радова како би се омогућило надгледање истих од стране археолога. Такође, неопходно је створити могућности да се изврше сондирања терена на појединим местима како би се дошло до конкретних резултата од значаја за научно проучавање историје Ражања, као и за адекватну презентацију и третман културних добара;
11. Повећање габарита и спратности доградњама, надградњама и сличним интервенцијама на непокретним културним добрима треба планирати са највећом одговорношћу само у изузетним, оправданим случајевима и то у непосредној консултацији са Заводом за заштиту споменика културе.
12. Просторним планом треба створити предуслове за корекцију свих негативних појава у односу према непокретним културним добрима и добрима која уживају претходну заштиту. То се пре свега односи на елиминисање планираних и реализованих интервенција у простору, које директно или индиректно угрожавају споменичке вредности, али и на све реализоване или планиране неадекватне и непожељне интервенције на појединим заштићеним објектима.

○ **Мере заштите**

Општим условима и мерама заштите културних вредности, што значи да ће сви заштићени или евидентирани објекти бити детаљно снимљени и формирана документација са валоризацијом која се доставља Републичком Заводу за заштиту споменика културе.

Забрањено је:

- изградња објеката за одмор, сточарских и животињских фарми, као и инфраструктурних и других објеката на локалитетима културних добара који својим габаритом, обликом и наменом могу угрозити културно добро по било ком основу, односно деградирати и нарушити његову заштићену околину,
- раскопавање, рушење, преправљање и вршење оних радова на културним добрима који могу нарушити његова својства, без претходно прибављених услова надлежног Завода,

- дислокација објеката, осим ако су непосредно угрожени изградњом инфраструктуре или другим оправданим разлозима,
- коришћење или употреба непокретних културних добара у сврхе које нису у складу са њиховом природом, наменом и значајем.

Студијом споменичких вредности, заштитом кроз документацију, ревитализацијом непокретних културних добара, амбијенталних вредности, следећа непокретна културна добра предложити за проглашење:

- археолошки локалитети и сакрални споменици (цркве, црквине, стара гробља, надгробни белези, крстови и записи);
- све воденице, амбаре, чесме, камене мостове, записе и сличне објекте треба обновити и сачувати, тим пре што могу у својој изворној функцији поново добити пуни економски значај.

7.5. ЗАШТИТА ОД ПОЖАРА, ЕЛЕМЕНТАРНИХ НЕПОГОДА И ТЕХНИЧКО ТЕХНОЛОШКИХ НЕСРЕЋА

Заштита од пожара

Превентивна заштита и ефикасно елиминисање пожара, нарочито у зонама утицаја и ризика од индустријских капацитета и површинских копова минералних сировина, обезбеђиваће се применом мера и критеријума противпожарне заштите утврђених законом, уз следеће додатне мере на руралном подручју општине: обезбеђење саобраћајне приступачности свим деловима шума, коришћење техничке воде из водотока и малих акумулација, планско остављање противпожарних баријера (пруга и прогала) при сечи и пошумљавању, организовање службе за осматрање и јављање и др.

У погледу мера заштите од пожара неопходно је придржавати се следећих нормативних аката:

- Сви објекти се изводе у складу са Законом о заштити од пожара ("Службени гласник РС", број 111/09);
- Објектима мора бити обезбеђен приступни пут за ватрогасна возила у складу са Правилником о техничким нормативима за приступне путеве, окретнице и уређење платоа за ватрогасна возила у близини објекта повећаног ризика од пожара ("Сл.лист СРЈ" бр.8/95);
- Хидрантска мрежа изводи се у складу са Правилником о техничким нормативима за хидрантску мрежу за гашење пожара ("Сл.лист СФРЈ" бр.20/71 и 23/71);
- Гараже се изводе у складу са Правилником о техничким нормативима за заштиту гаража за путничке аутомобиле од пожара и експлозија ("Сл.лист СЦГ" бр.31/05);
- Дистрибутивни гасовод изводи се у складу са Правилником о техничким нормативима за пројектовање и полагање дистрибутивног гасовода од полиетиленских цеви за радни притисак до 4 бара;
- Станица за снабдевање горивом изводи се у складу са Правилником о изградњи станица за снабдевање горивом моторних возила и о ускладиштавању и претакању горива ("Сл. лист СФРЈ" бр.27/71).

Мере заштите од елементарних непогода обухватају превентивне мере за спречавање или ублажавање штетног дејства непогода, мере које се предузимају у случају непосредне безбедносне опасности или када наступе елементарне непогоде и мере ублажавања и отклањања последица, пре свега изазваних штета.

Реализација заштите од елементарних катастрофа и других облика угрожености у простору мора у потпуности да се заснива на поузданим подацима добијеним из перманентних општинских и секторских истраживања за подручје општине и шире подручје, као и на релевантној документацији и подлогама, кроз формирање посебне информационе основе (катастар појединачних хазарда у простору, карте општинских и појединачних ризика), у сарадњи са стручним службама надлежних (заинтересованих) локалних и републичких органа и институција.

Правовременим предвиђањем, откривањем, праћењем и предузимањем превентивних и заштитних мера смањиће се ризик и последице ванредних и опасних **метеоролошких појава** (јаких пљускова кише и града, електричних пражњења и олујних ветрова) у пољопривредној производњи, насељима, привредним капацитетима и на далеководима.

Заштитом изворишта водоснабдевања и планираним развојем и реконструкцијом водопривредне инфраструктуре обезбедиће се поуздано снабдевање становништва водом.

Мерама заштите јавних путева, у првом реду подизањем заштитних шумских појасева, прикупљањем и одвођењем атмосферских вода, као и изградњом асфалтног коловоза и појачаним одржавањем путева, обезбедиће се доступност насеља у периоду трајања и отклањања последица елементарних непогода.

Реконструкцијом далековода на основу утврђеног оптерећења услед залеђивања обезбедиће се сигурније снабдевања подручја електроенергијом и безбедна експлоатација електроенергетских објеката у зимском периоду.

Формираће се катастар **клизишта**, ради реализације приоритетних мера (уређења, санације и сл.) за смањивање последица појава нестабилности.

Биолошким и техничким радовима на површинама угроженим екцесивном, јаком и средњом **ерозијом** на територији општине обезбедиће се антиерозиона заштита подручја према редоследу приоритета који ће се утврдити одлуком Скупштине општине Ражањ.

Заштита од земљотреса

Последња сеизмичка активност на територији општине Ражањ имала је максимални интензитет од 6° МСК-64 као узрок Крушевачког земљотреса. Жаришта која одређују ниво сеизмичке угрожености на простору Ражања су области у општинама Крушевац, Ниш и Соко бања. На сеизмолошкој карти публикованој 1987 године за повратне периоде 50, 100, 200, 500, 1000 и 10 000 година која приказује очекивани максимални интензитет земљотреса са вероватноћом појаве 63%.

Табела 18. Интензитет земљотреса за повратне периоде

На олеати за повратни период (године)	У зони интензитета МСК – 64
50	6°
100	7 i 8°
200	8°
500	8°
1000	8°
10 000	9°

Према мапи сеизмичких региона, анализирано подручје спада у комплексне терене где су могући потреси од 7° МКС на већем делу територији општине, укључујући подручје саме варошице Ражањ. У западним и северозападним деловима општине очекује се потреси од 8° МКС. Ово подручје је познато као сеизмички веома нестабилно. Врло чести су потреси мањег интензитета (до 4° МКС).

Нарочито важан утицај на повећање интензитета потреса имају подручја која су угрожена инжињерско-геолошким процесима (клизишта). То су најчешће обале око свих река које протичу кроз општину Ражањ и неогени седименти у јужним, централним, западним и северозападним деловима општине.

Према испитивањима гранична рушилачка снага земљотреса у чврстим стенама које преовлађују на територији северне, централне и источне општине не прелази 7° МКС. При преласку сеизмичког таласа из чврстих у растресите стене снага земљотреса се може повећати за 1 – 4° МКС (северни и источни делови општине ка Алексинцу, Бољевцу и Сокобањи). Битан утицај на снагу земљотреса имју и хидрогеолошки услови – заводњеност стена и дубина подземних вода. Плитке подземне воде имају негативан утицај, нарочито у нецементованим растреситим стенама. Препорука је да се избегавају делови терена где се могу очекивати земљотреси између 7 – 9° МКС.

Пошто се на целој територији општине Ражањ могу очекивати земљотреси од 7 и 8° МКС, грађење на тим теренима треба изводити уз дубље постављање и заштиту темеља помоћу водонепропустљивих јастука. Зграде и објекте у овако сеизмички активном подручју треба лоцирати што даље од зоне тектонског поремећаја, тако да треба избегавати подизање објеката у близини стрмих падина.

Једна од основа при изради планских докумената, планирању и пројектовању објеката су и сеизмолошке подлоге. Њихов садржај представљају ефекти, очекиваних са различитом вероватноћом, земљотреса изражених најчешће преко сеизмичких интензитета или максималног хоризонталног убрзања.

Законска регулатива но овој проблематици у нашој земљи није довољно развијена и усаглашена са светским стандардима па су тако у најчешћој употреби Правилник о техничким нормативима за изградњу објеката високоградње у сеизмичким подручјима ("Службени лист СФРЈ" 31/81,49/82,29-83,21/88 и 52/90) по коме су основа за планирање и пројектовање сеизмички интензитети за повратни период од 500 година и Правилник о техничким за пројектовање и прорачун инжењерских објеката у сеизмичким подручјима (који нема законску снагу).

За објекте ван категорије у процесу дефинисања параметара противтрусне градње законодавац је предвидео:

- прорачун пројектног земљотреса (3и) са вероватнопом појаве 70% за периоде од 100 и
 - максималног земљотреса (3и1) са вероватноћом појаве 70% за периоде од 1000 година;
- У оба примењивана правила планирања и пројектовања интензитет земљотреса је најчешћа основа за процену угроженосги. Законодавац је предвидео могућност посебних истраживања којима би се утврдила пројектни параметри конкретних локација односно чији је резултат карта сеизмичке рејонизације за потребе израде планских докумената односно карта сеизмичке микрорејонизације за потребе пројектовања.

Увођењем ЕВРОКОД-а основа за процену сеизмичког хазарда је максимално очекивани земљотрес (вероватноћа 70%) за повратни период од 475 година и максимално хоризонтално убрзање у очекиваном фреквентном опсегу.

Табела 19. Препоруке за планирање са становишта сеизмичког ризика

Степен MCS Скале	Јачина земљотр.	Ефекат	Утицај на инфра и супраструктуру
V	Умерен	Осећају га сви људи у затвореним просторијама	Без оштећења. Функционисање 100%
VI	Средње јак	Осећају га сви људи на отвореном простору. На лошије изграђеним објектима могућа мања оштећења	Могућа мања оштећења на комуналној инфраструктури. Функционисање 90% и више
VII	Јак	Могућа рушења појединих делова изграђених објеката. Видљива оштећења појединих објеката (пукотине, оштећења кровова и димњака)	Мања оштећења комуналне инфраструктуре. Могући краћи прекиди у водоснабдевању, напајања електричном енергијом и ТТ везама. Функционисање до 90%. Отклањање кварова у периоду до 24 h
VIII	Врло јак	Рушење појединих објеката	Оштећење комуналне и могућа оштећења регионалне и магистралне инфраструктуре. Функционисање до 75%. Отклањање кварова у периоду до 72 h
IX	Разоран	Тешка оштећења и рушење објеката	Оштећења комуналне и регионалне инфраструктуре. Функционисање до 50%. Отклањање кварова у периоду до 7 дана
> IX	катастро-фалан	Тешка оштећења више од 50% објеката. Рушење изграђених објеката. Пукотине у тлу и промене на тлу и рељефу, промена водених токова	Тешка оштећења. Потребна изградња нових и реконструкција оштећене инфраструктуре

Обим и садржај сеизмолошке документације дефинише се пројектним задатком и пројектом истраживања а у зависности од фазе израде пројектне документације као и од категорије објекта.

Полазећи од процењеног сеизмичког ризика, установљавају се ограничења за развој, изградњу и уређење простора диференцирана према условима потреса, и то:

- ограничена сеизмоотпорна изградња за услове потреса од 8° MCS - у свим обухваћеним насељима изградња и замена оштећених новим објектима ограничава се на капиталне и објекте ван категорије, чија инвестициона вредност трпи повећане трошкове сеизмоотпорне изградње; док се изградња осталих објеката условљава потврдом одговарајуће ревидоване студије оправданости; а санација оштећених објеката дозвољава под прописаним условима сеизмоотпорног пројектовања;
- селективна сеизмоотпорна изградња за услове потреса од 7° МЦС -у обухваћеним насељима изградња и замена оштећених новим објектима условљава се потврдом одговарајуће ревидоване студије оправданости; а санација оштећених објеката дозвољава под прописаним условима сеизмоотпорног пројектовања; и
- контролисана сеизмоотпорна изградња за услове потреса од 6° МЦС - у обухваћеним насељима изградња нових, замена и санација оштећених објеката дозвољава се под прописаним условима сеизмоотпорног пројектовања, без посебних других ограничења.

Заштита од елементарних непогода базираће се на релевантним резултатима посебне студијско-аналитичке документације за **дефинисање прихватљивог ризика** угрожености од катастрофалних елементарних непогода.

Мере заштите од елементарних непогода обухватају и:

- успостављање мониторинга елементарних непогода и предузетих мера заштите од елементарних непогода;
- израду одговарајућих прогноза елементарних непогода, које ће се користити за планирање развоја рударских, привредних и других активности које на директан или индиректан начин зависе од геолошких, хидрометеоролошких и других услова и појава, као и за информисање и едукацију јавности и смањење штета од прогнозираних елементарних непогода;
- у планирању размештаја и организовању функционисања здравствених и санитарних служби предвидеће се одговарајуће мере превенције, заштите и збрињавања становништва у условима непосредне безбедносне опасности и настанка елементарне непогоде;
- за рударске објекте и радове на експлоатацији и преради неметаличних минералних сировина предузимаће се следеће мере:
 - (а) претходна студија оправданости са генералним пројектом експлоатације рудника-каменолома мора да садржи и студију ризика и заштите од елементарних непогода;
 - (б) отварање нових, односно експлоатацију у дубљим слојевима постојећих каменолома неопходно је условити успостављањем система перманентног и периодичног комплексног праћења стабилности тла у зони утицаја која се утврђује кроз одговарајуће претходне истражне радње и наменски израђену студијску документацију;
 - (в) у површинској експлоатацији неметаличних минералних сировина примењиваће се просторно-еколошки повољније технологије;
 - (г) рударска механизација и опрема морају да буду атестирани на земљотрес и ветар и др;
- све важније хидротехничке и енергетске објекте неопходно је градити у складу са одговарајућим студијама и експертизама за смањење ризика од локације и функције објекта, односно иновирати и допунити планове заштитних мера од елементарних непогода и акцидентних стања за постојеће објекте;

- с обзиром на то да је обим и вероватна учесталост катастрофалних индустријских несрећа највећа код оних индустријских и експлоатационих објеката који представљају ризик за окружење и код нормалног рада постројења, односно где су присутни ризици од складиштења, манипулације и транспорта лакозапаљивих, експлозивних и отровних материја, а пре свега ризици од технолошког процеса и величине капацитета, за најризичније објекте из катастра загађивача, неопходно је урадити посебне анализе утицаја из аспекта ризика од елементарних непогода на основу оцене највероватнијих критичних фаза за сваку примењену технологију и капацитета ризика за уређаје и опрему.

Противградна заштита

На територији општине Ражањ у оквиру Система одбране од града изграђене су противградне станице са којих се током сезоне одбране од града испуштају противградне ракете које спадају у 1. категорију експлозивних материја (приказано на Рефералној карти бр.2):

Табела бр.20 Противградне станице су изграђене на следећим локацијама:

Рбрј	Назив ПГС	X	Y	H(mnm)
1	Нови Брачин	4847195	7539770	316
2	Шетка	4842720	7544045	264
3	Чубура	4836500	7543600	412
4	Смиловац	4847700	7545800	202
5	Грабово	4842720	7551355	350
6	Црни Као	4835640	7550055	411
7	Прасковче	4831600	7544405	260

За изградњу објеката на простору мањем од 100m удаљености од противградне станице обавезно је прибављање мишљења РХМЗ-а.

Антиерозиона заштита

Антиерозиона заштита је важна мера не само за уређење водних режима (смањење брзине концентрације поводња), већ и неопходна мера еколошког и економско-развојног уређења територије, као и заштита евентуалних акумулација на Ј.Морави од засипања. То уређење се заснива на оптималној комбинацији техничких, биотехничких и биолошких радова. Те мере треба спроводити на сливовима Јовановачке и Ражањске реке и на свим њиховим притокама. Најважнији су биолошки радови, који обухватају пошумљавање, обнову деградираних шума, затрављивање, мелиорације шума и пашњака, док се биотехнички радови састоје у изради рустикалних преграда, плетера и травних водопутева. Притом треба имати у виду да је у ППРС предвиђена једна важна стратешка планска солуција: антиерозиону заштиту треба спроводити као део мера интегралног коришћења и уређења простора и благовремене заштита акумулација од засипања наносом. У складу са стратегијом да се пољопривредна земљишта нижих бонитетних класа претварају у шумска, приоритет се даје биолошким мерама заштите - пошумљавању, обнављању деградираних шума, затрављивању и мелиорацији пашњака.

Циљ је да се мерама заштите од ерозије уједно стварају и услови да заштићени сливови обезбеђују стабилне приходе који омогућавају уредно одржавање заштитних система и привређивање дела радно способног становништва.

Потребно је спровести противерозионе радове и противерозионе мере, углавном, на два начина: (а) као препорука власницима земљишта за све површине и културе угрожене слабијим ерозионим процесима; и (б) као обавеза за све власнике земљишта и култура које се налазе у склопу издвојеног и проглашеног ерозионог подручја.

На површинама које су нападнуте екцесивном и јаком ерозијом потребно је спровођење биолошких радова и мера на мелиорацији пашњака, подизању воћњака и винограда, малињака и гајењу других пољопривредних култура на истерасираном земљишту, као и оснивању заједничких ливада.

Од противерозионих мера посебан значај има начин орања при гајењу ратарских култура (контурно и гребенасто), као и контурно-појасна обрада, а од стриктних забрана посебно је значајна забрана гајења окопавина на падинама са увећаним нагибом.

Када су у питању нестабилни терени, забрана механичког оштећења тла има приоритетан значај. Узимајући нагиб падине као основни чинилац предиспонираности подручја на процесе ерозије и начин искоришћавања као основни узрочник, мере и радови за противерозиону заштиту се примењују диференцирано по појединим пољопривредним културама.

Табела бр.21: Полазишта за утврђивање противерозионих захвата

Нагиб падине -%	Радови, мере и предлог начина коришћења
	Оранице
0-3	Дозвољено гајење ратарских култура без ограничења
3-7	Дозвољено гајење ратарских култура без ограничења уз услов обавезног контурног орања
7-12,5	Дозвољено гајење ратарских култура изузев окопавина уз услов гребенског орања
12,5-20	Дозвољено гајење ратарских култура уз услов контурно појасне обраде (сртип културе)
20-25	Дозвољено гајење ратарских култура без окопавина сваке треће године, под условом да се у периоду између два дозвољена орања површина користи као травна култура - детелина
Преко 25	Потпуна забрана орања и формирање травних или шумских култура

Нагиб падине -%	Радови, мере и предлог начина коришћења
	Воћњаци
до 10	Гајење воћњака уз нормалне мере неге и препоручује се мулчирање
10-15	Гајење воћњака без посебних ограничења и обавезно мулчирање
15-25	Гајење воћњака уз појачане мере неге и формирање травних појасева по хоризонталу у сваком 2. реду
преко 25	Гајење воћњака уз изузетне мере неге и потпуно затрављивање тла легуминозама изузев зоне око стабла 3,0 м

Нагиб - %	Квалитет	Радови, мере и предлог начина коришћења
Ливаде		
0-5	Забарене услед високог нивоа подземне воде	Одводњавање
5-15	Ослабљен флористички састав	Појачане мере неге са прихрањивањем вештачким или стајским ђубривом на псеудоглејним земљиштима, дубоко растојање, растресање
преко 15	Слаб флористички састав и механичка оштећења тла	Мелиорација делимичном обрадом и подсејавање смешом семена племенитих трава
Пашњаци		
до 15	У стадијуму деградације	Појачане мере неге и заштите са прихрањивањем вештачким ђубривом
преко 15	У стадијуму деградације и деградирани	Мелиорација делимичном обрадом и подсејавање смешом семена племенитих трава

На нагнутим теренима је, такође, неопходно формирање противерозионих појасева жбунастог, шумског и травног типа, ради смањења кинетичке енергије сливајућег млаза који врши еродирање површинских слојева земљишта и подлоге.

На тај начин могуће је повећати толеранцију у смислу граничног нагиба за гајење ратарских култура, а редуцију истих извршити само на местима где не постоји никаква економска оправданост гајења житарица и окопавина. Уз то, живим ретензионим појасевима се значајно побољшава еколошки систем подручја, а у врсте за формирање појасева могу се унети бројне племените карактеристике, као што су медоносност, лековитост и др.

У воћњацима и виноградима у циљу смањења ерозионих процеса потребно је формирање контурних бразди, као и заснивање нових засада искључиво садњом по изохипси, односно управно на садашње редове.

• Заштита од поплава

- Временски врло неравномерни, бујични водни режими на Ј. Морави чине врло сложеним мере заштите од великих вода. Према критеријумима из ППРС и ВОС читаво приобаље Ј. Мораве и сва насеља треба да буду заштићена од тзв. стогодишње велике воде ($Q_{\max 1\%}$). То је врло битно за просторно и урбанистичко планирање, да би се у обалном појасу река у моравској долини сачувао и заштитио простор тзв. водног земљишта, у складу са ППРС.

- Стратегија заштите моравске долине од поплава заснива се на тзв. касетама, које насипима и другим подужним и попречним објектима (нпр. конструкције насипа саобраћајница) обезбеђују одређена подручја од великих вода. Систем са касетама се примењује јер локализује продор насипа само на једну ограничену површину. За подручје општине су значајне две касете: Делиградска касета - између Мозговачке реке и Дреновачког потока, Браљинска касета - узводно од Ражањског потока до Дреновачког потока. Те касете треба ојачати за степен заштите од великих вода вероватноће 1%, са заштитном висином не мањим од 1,5 m.

- У случају да се на току Јужне Мораве реализују хидроелектране треба се придржавати следећих критеријума:
 - успор се реализује у садашњем кориту за велику воду, а насипи прате линију нивоа од поплавног таласа вероватноће 1%, са интервалом поверења 95%,
 - уставе на бранама се потпуно отварају у периоду поводња; • заштитна висина до круне насипа ("фриборд") од 1,5 m,
 - у зони успора насипи се проширују и геотехнички обезбеђују да издрже трајан успор;
 - мостови и остале конструкције се подижу изнад успора наведене стогодишње воде ($Q_{v 1\% IP 95\%}$), са истим фрибордом 1,5 m,
 - потпуна заштита приобаља од провирних и брдских вода, по критеријуму да се дренажним системом оствари управљани режим подземних вода, са дубином залегања подземних вода не мањем од 1 m на пољопривредним земљиштима, и 2 m у зони насеља. Такви режими подземних вода су погодни за све видове коришћења простора, а посебно за наводњавање у оквиру мањих система.

Акцидентна загађења

По питању заштите од акцидентних загађења, основне мере заштите се заснивају на управљању ризиком од удеса, и то кроз: идентификацију опасности; анализу последица; процену ризика; планирање мера за превенцију удеса или смањење ризика; организовање мера приправности и одговора на удес; као и планирање мера санације од последица удеса.

Мере заштите треба спроводити: за постојеће објекта и технологије (производња, складиштење, утовар, транспорт, претовар штетних и опасних материја), кроз превентивне мере и мере сталног надзора; за нове објекте, технологије и радове, као и код реконструкција постојећих, кроз обавезну израду процене утицаја и процене ризика на животну средину; израдом карте хазарда, чиме ће се утврдити потенцијални извори удесних загађења и правци транспорта опасних и штетних материја.

7.6. ЗАШТИТА ОД РАТНИХ ДЕЈСТАВА И ПОТРЕБЕ ЗА ОДБРАНУ ЗЕМЉЕ

На основу услова и захтева за прилагођавање Просторног плана општине Ражањ потребама одбране земље добијеним од надлежног Министарства одбране Републике Србије, у складу са Одлуком о врстама инвестиционих објеката и просторних и урбанистичких планова значајних за одбрану земље, ("Службени лист СРЈ", број 39/95) **нема посебних услова и захтева за прилагођавање потребама одбране земље.**

Поред претходно датих правила за заштиту од елементарних непогода, техничко-технолошких несрећа и ратних дејстава према одредбама Закона о ванредним ситуацијама ("Службени гласник РС", бр.111/2009) у спровођењу Плана обавезно је поштовање одредби Закона о одбрани ("Службени гласник РС", 45/91, ...,48/94бр.116/2007) и подзаконских аката за њихово извршавање: Технички прописи и нормативи за склоништа ("Службени војни лист" бр. 13/98), Правилник о начину обрачуна накнаде за изградњу и одржавање склоништа и вршењу других услуга ("Службени гласник РС" бр.65/2002 и 87/02), Уредба о организовању и функционисању цивилне заштите("Службени гласник РС" бр. 21/92).

У зависности од степена угрожености становништва и материјалних добара од ратних дејстава подручје општине Ражањ припада **четвртом степену угрожености**². У овај степен спадају насеља која нису обухваћена заштитом прва три степена и у овом насељеном подручју заштиту становништва планирати у закљонима који се граде у случају непосредне ратне опасности и у рату с тим што се у миру планира њихова локација, капацитет, снаге и средства које треба обезбедити и оспособити за њихову изграду: изградњу заклона наређује општински штаб цивилне заштите.

II ПРОПОЗИЦИЈЕ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

1. ПРАВИЛА УРЕЂЕЊА

1.1. ПРАВИЛА УРЕЂЕЊА ЗА ЦЕЛИНЕ И ЗОНЕ ОДРЕЂЕНЕ ПЛАНОМ

Скупштина општине Ражањ донеће одлуку о комуналном реду, којом ће утврдити правила и обавезе власника и корисника изграђеног земљишта на уређењу и одржавању парцела у приватној својини.

1.1.1. КОНЦЕПЦИЈА УРЕЂЕЊА КАРАКТЕРИСТИЧНИХ ГРАЂЕВИНСКИХ ЗОНА ИЛИ КАРАКТЕРИСТИЧНИХ ЦЕЛИНА ОДРЕЂЕНИХ ПЛАНОМ ПРЕМА МОРФОЛОШКИМ, ПЛАНСКИМ, ИСТОРИЈСКО АМБИЈЕНТАЛНИМ, ОБЛИКОВНИМ И ДРУГИМ КАРАКТЕРИСТИКАМА

Зоне и појасеви заштите, резервисања, изградње и уређења простора

Утврђују се **зоне, појасеви и комплекси** с посебним режимима и правилима изградње и уређења простора на подручју Просторног плана, и то:

- а. Заштитни појасеви траса и објеката инфраструктурних система,
- б. Зоне санитарне заштите вода;
- в. Зоне заштићених природних и културних вредности;
- г. Започете и инициране зоне изградње;
- д. Радне зоне;
- ђ. Зона туризма.

² Уредба о организовању и функционисању цивилне заштите (Сл. гласник РС бр.21/92)

а. ЗАШТИТНИ ПОЈАСЕВИ ТРАСА И ОБЈЕКТА У ИНФРАСТРУКТУРНОМ КОРИДОРУ

У непосредном појасу заштите трасе и објекта постојећих и планираних инфраструктурних система – државних и општинских путева, као и некатегорисаних путева који повезују изграђене целине у атару истог и суседних насеља или чине саобраћајну мрежу насеља, затим далековода, водовода и оптичких каблова, успоставља се режим заштите ограничене и строго контролисане изградње и уређена простора дефинисано у поглављу 2. ПРАВИЛА ГРАЂЕЊА; 2.11.КРИТЕРИЈУМИ КОЈИМА СЕ УТВРЂУЈЕ ЗАБРАНА ГРАЂЕЊА и табели бр.24.

У заштићеним просторима се морају поштовати утврђене мере заштите.

б. ЗОНЕ САНИТАРНЕ ЗАШТИТЕ ВОДЕ

Са морфолошко-хидрографског становишта општину Ражањ карактеришу две зоне:

- сужена алувијална долина Јужне Мораве, која уоквирује општину са јужне стране и представља хидрографску кичму општине,
- брдско-планинска зона падина Самањаца, Рожња и Буковика, као предгорје Ртња, у коме су и изворишта десних притока Јужне Мораве: Јовановачке реке са Крчевом и Великом реком, Ражањске реке, Дреновачке реке, Рујшке реке. Ток Ј.Мораве је на потезу општине изразито развијен, са бројним меандрима, што регулационе радове чини сложенијим.

У оквиру поглавља 2.3. „Воде и водно земљиште“ дефинисани су услови заштите квалитета вода, мере заштите вода и сл.

в. ЗОНА ЗАШТИЋЕНИХ ПРИРОДНИХ И КУЛТУРНИХ ВРЕДНОСТИ

На основу документације Завода за заштиту природе Србије установљено је да се на територији која је обухваћена границама Просторног плана општине Ражањ налазе следећа заштићена природна добра:

-Стабло Храста лужњака у селу Шетка,

-Предео изузетних одлика Мојсињске планине и Сталаћка клисура Јужне Мораве.

Предметно подручје обухваћено Просторним планом општине Ражањ садржи и богато градитељско наслеђе које сведочи о значајним донетима становништва овог дела земље не само у области градитељства већ и у културном, историјском и економском смислу (Детаљније у оквиру поглавља 7.7. ЗАШТИТА И ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА).

г. ЗАПОЧЕТЕ И ИНИЦИРАНЕ ЗОНЕ ИЗГРАДЊЕ

Изградња ће се приоритетно усмеравати у центре и зоне на подручју Просторног плана у делу атара који се налазе поред јавног пута, ради рационалног уређења мреже саобраћајница у насељу и инфраструктурног опремања тог дела насеља, у складу са Развојем мреже насеља, Заштитом и одрживим коришћењем природе и природних вредности, вода и развоја водопривредне инфраструктуре.

Грађевинско подручје насеља су подручја претежно намењена за изградњу и развој стамбених зона.

Започета зона/појас изградње је континуално изграђено земљиште у делу атара насеља који се налази поред јавног пута.

Иницирана зона/појас изградње је дисконтинуално изграђено земљиште у делу атара насеља који се налази поред пута.

д. РАДНЕ ЗОНЕ

Под радним зонама подразумевају се површине намењене за производне погоне индустрије, малу привреду, трговину, угоститељство, занатство, пословне садржаје, складишта и сервисе, станице за снабдевање друмских возила погонским горивом, магацински простори и пратећи садржаји као и остали садржаји који својим радом не угрожавају животну средину и сви други комплементарни садржаји.

У просторној структури општине Ражањ издвајају се радне зоне (индустријски центри) у Ражњу, Витошевцу и Новом Брачину.

Приликом израде Плана детаљне регулације за радне зоне потребно је водити рачуна о формирању заштитног појаса зеленила према другим зонама, тако да ово зеленило не представља само фрагмент у оквиру појединачних комплекса, већ да чини саставни део зеленила целе радне зоне.

Сви производни погони са опасним делатностима по животну средину, морају имати властите уређаје за пречишћавање отпадних вода у складу са условима надлежних предузећа.

Мере заштите животне средине спроводиће се у складу са Законом о процени утицаја на животну средину и измене и допуне Законом о процени утицаја на животну средину и у складу са Уредбом о утврђивању листе пројеката за које је обавезна процена утицаја и листе пројеката за које се може захтевати Процена утицаја на животну средину.

ђ. ЗОНА ТУРИЗМА

Објекти и комплекси у функцији туризма (смештајни и угоститељски објекти и туристичка инфраструктура) са пратећим садржајима (спорта, рекреације, образовања и културе) могу се планирати у оквиру различитих намена простора: грађевинско земљиште, пољопривредно земљиште, шумско земљиште и водно земљиште.

Главни туристички потенцијал општине Ражањ су Манастир Св. Роман, Црква Св. Петра и Павла, излетишта на Варници, Обрадовој столици и Буковику.

У туристички атрактивним природним срединама могу се градити смештајни и угоститељски објекти са пратећом инфраструктуром туристичког садржаја или комплекси у функцији туризма - излетнички комплекси, спортско-рекреативни, базени, тениски терени, голф терени, кампови, купалишта, ловачки домови, школе у природи, уметничке колоније, скулптуре и споменици, летње позорнице, хотели, мотели, ресторани и други слични садржаји.

1.1.2. ОПИС И ОДРЕЂЕЊЕ ЗОНА И ЦЕЛИНА ЗА КОЈЕ ЈЕ ДАТ ШЕМАТСКИ ПРИКАЗ УРЕЂЕЊА

У Плану су дати Шематски прикази уређења за сва насеља са предлогом планираних грађевинских подручја. У секундарном центру, центру заједнице насеља и насељима са појединим функцијама дефинисана је централна зона са централним функцијама и становањем. У насељима која су од функционалног и просторног значаја формиране су и пословно-трговачке зоне. У енклавама ван грађевинског подручја центра, такође је одређено, оквирно проширење грађевинског подручја са претежном наменом рурално становање.

Постојеће коришћење земљишта, као и планирана грађевинска подручја и планирана намена површина, су графички урађени на топографској карти 1:25 000 и ортофото картама. Због немогућности добијања одговарајућих катастарских подлога нису постојали услови за попис изграђеног земљишта и планираних грађевинских подручја.

Поједина насеља нису у потпуности компактна, већ су раштркана по целом атару па изграђено подручје предствљају енклаве од пар домаћинстава или неколико кућа. Овакво стање онемогућава планирање и формирање насеља. Из тог разлога Шематски прикази уређења насеља дат је за центре насеља формирањем јединственог грађевинског подручја и за поједине енклаве које су, релативно, ближе окружење центра насеља или су функционално и просторно значајније (нпр у насељу Манастирско). За овакве мање енклаве, тј раштркане делове насеља евидентирана је постојећа изграђеност, а кроз правила у Плану дата могућност и услови под којима је могућа изградња.

Уколико се укаже потреба за израдом урбанистичког плана (ради решавања одређених и специфичних проблема у простору или потребе утврђивања јавног интереса) Одлуку о томе доноси надлежни општински орган, и у том случају, Просторни план општине Ражањ представља његов плански основ и садржи смернице за његову израду.

До доношења урбанистичких планова, издавање информације о локацији, локацијске и грађевинске дозволе (или другог одговарајућег акта, у складу са важећим законом) вршиће се на основу правила изградње из овог Плана.

Правила уређења и грађења на грађевинском земљишту важе у планираним грађевинским подручјима и на изграђеном земљишту ван грађевинских подручја. Планирана грађевинска подручја и изграђено земљиште су приказани на одговарајућим графичким прилозима (шматским приказима уређења насеља), за свако насеље, у размери 1: 5 000.

1.1.3. ПЛАНИРАНО УРЕЂЕЊЕ И ИЗГРАДЊА ЈАВНИХ ОБЈЕКТА ЗА ЦЕЛИНЕ И ЗОНЕ У ОКВИРУ ШЕМА УРЕЂЕЊА

Правила уређења и грађења за површине и објекте јавне намене, дата у Плану, су општа правила за целу територију обухвата Плана, која се за потребе израде урбанистичког плана усмеравајућа и у складу са конкретним условима локације и окружења могу се мењати. Површине јавне намене у планираним грађевинским подручјима су: саобраћајне површине, објекти јавних намена, површине јавних намена (паркови, зеленило и сл.) и комунални објекти.

Постојеће и планиране површине јавне намене, у границама планираних грађевинских подручја, су идентификовани графички, у размери 1:5 000, на шматским приказима насеља.

1.2. УСЛОВИ ЗА УРЕЂЕЊЕ И ИЗГРАДЊУ ПОВРШИНА И ОБЈЕКТА ЈАВНЕ НАМЕНЕ И МРЕЖЕ САОБРАЋАЈНЕ И ДРУГЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ

1.2.1. ПОВРШИНЕ И ОБЈЕКТИ ЈАВНЕ НАМЕНЕ

- За доградњу објекта јавне намене као и за изградњу нових, обавезна је израда урбанистичког пројекта. У случају фазне изградње урбанистички пројекат се ради за целину комплекса са јасно назначеним фазама изградње које се могу реализовати на начин да свака фаза може да функционише самостално али и као део целине;
- Тип објекта ће свакако зависити од његове функције, али он мора бити прилагођен условима локације, спратности до П+2;
- Максимални дозвољени индекс заузетости је 30 %
- Максимални дозвољени индекс изграђености је 1.0
- Комплекс мора бити уређен у складу са функцијом објекта и његовим окружењем;
- Минимална површина парцеле за изградњу објекта јавних намена је 400 m²
- Постојећи објекти задржавају постојећу грађевинску линију, а за нове објекте минимално растојање грађевинске од регулационе линије износи 5,0 m.
- Најмања удаљеност јавних објекта и служби од објекта на суседним парцелама износи минимално пола висине од суседног објекта, али не мање од 5,0 m.
- Растојање основног габарита и линије суседне грађевинске парцеле износи, на делу бочног дворишта претежно северне оријентације минимално 3,5 m, односно на делу бочног дворишта претежно јужне оријентације минимално 4,0 m.
- На парцелама се дозвољава, у свим сегментима, фазна изградња.
- Паркирање и гаражирање возила се обезбеђује на сопственој грађевинској парцели, изван површине јавног пута.
- Обавезно је на парцели обезбедити минимално 20% зеленила а остатак слободне површине уредити у складу са основном наменом објекта (паркирање, пешачке и слободне површине, спортска игралишта и терени, и сл);
- Уколико су поједине функције ових делатности у објектима градитељског наслеђа или амбијенталних целина, морају задовољавати услове надлежне службе заштите;

- Објекти образовања, дечије и социјалне заштите, здравства, културе, информисања, спорта и рекреације и сл. су компатибилни становању и мешовитим наменама и могу се градити у тим зонама.
- Специјализоване школе или спортски клубови могу бити пратеће намене у оквиру спортских и рекреативних центара али и осталих намена;
- Код спортских објеката дозвољава се рушење дотрајалих објеката, изградња нових објеката, надградња, реконструкција, адаптација, уопштењавање потребним спортским садржајима - отвореним или затвореним спортским објектима;
- На локацијама предвиђеним за спортске комплексе или објекте не дозвољава се изградња објеката друге намене која није у функцији спорта;
- Дозвољени су изградња, реконструкција, адаптација и поправка дечјих и спортско-рекреативних игралишта;
- Потребно је предвидети заштиту од буке око отворених спортских терена.
- Водити рачуна о безбедном коришћењу свих објеката посебно отворених игралишта (ограђивање према саобраћајницама, ...)
- Забрањена је у комплексима јавних објеката изградња других објеката, који би могли да угрозе животну средину и основну намену.

1.2.2. САОБРАЋАЈНА ИНФРАСТРУКТУРА

За територију општине Ражањ Просторним планом утврђују се правила грађења и уређења у коридорима инфраструктурних објеката.

За реконструкцију постојећих капацитета може се издати локацијска дозвола на основу просторног плана уколико се реконструкција изводи у постојећем јавном или, уколико су корекције јавног минималне и местимичне (поједина кривина, ширина на краћој деоници и сл) али уз претходно решен имовинско-правни однос управљача пута и власника парцеле на којој се корекција врши, о чему се подноси доказ. За изградњу нових капацитета мора се изградити одговарајући урбанистички план.

Правац, односно промена правца јавног пута у насељу одређује се урбанистичким планом и одлуком СО (за државни пут по претходно прибављеној сагласности надлежног министарства за послове саобраћаја)

Појас регулације јавног пута

Појас регулације саобраћајних система утврђених планом, обухвата крајње тачке земљишног појаса са обе стране. У пракси то је изломљена линија која одваја јавно од осталог земљишта. У појасу регулације налазе се сви елементи горњег и доњег строја саобраћајнице који непосредно служе за обављање саобраћаја односно функционисање саобраћајнице.

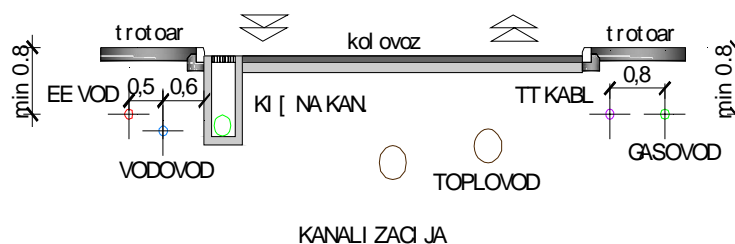
Просторним планом утврђује се ширина појаса регулације за:

Правила за изградњу и реконструкцију саобраћајне мреже у грађевинском подручју

- регулациона линија утврђује се у односу на осовинску линију (осовину јавног пута), или на граничну линију и обележава за све постојеће и планиране саобраћајнице;
- растојање између регулационих линија (ширина појаса регулације) утврђује се у зависности од функције и ранга саобраћајнице, односно инфраструктуре, као хоризонтална, надземна и подземна регулација, а најмања дозвољена ширина појаса регулације по врстама улица је: стамбене 7.5-8.0 m, сабирне 9-10.0 m, саобраћајнице у сеоским насељима 9.0-10,0m, колски пролази 6.0-5,0 m, приватни пролази-2,5m, противпожарни пролази-3,50m;
- регулациона линија се обележава аналитичко геодетски за све планиране саобраћајнице у насељу;
- регулациона линија и осовина саобраћајнице јавног пута су основни елементи за утврђивање саобраћајне мреже;

- регулациона линија и осовина нових саобраћајница утврђују се у односу на постојећу регулацију и парцелацију, постојеће трасе саобраћајница и функционалност саобраћајне мреже;
- нивелација саобраћајница и других јавних површина одређује се прорачуном падова и попречних и подужних профила појаса регулације. Утврђене аналитичке координате (коте нивелете) карактеристичних тачака у плану нивелације представљају основ за утврђивање нивелета регулационих линија као и основ за постављање улаза у објект или уређење осталог простора ван појаса регулације;
- саобраћајнице изводити са савременим коловозним застором на адекватном доњем построју, тампону и оивичити ивичњацима;
- приликом планирања нових или реконструкција постојећих улица тежити да се обезбеди улично зеленило (дрвореди, травњаци и слично);
- пешачке површине (стазе и тротоари) обавезно физички издвојити у посебне површине заштићене од моторног саобраћаја (изузев код интегрисаних улица);
- ширина тротоара за кретање пешака мин. 1,5m (важи за нове саобраћајнице и при реконструкцији постојећих); за инвалидна лица на пешачким прелазима предвидети изградњу рампе нагиба 1:20 (изузетно 1:12) минималне ширине 1,80m;
- код изградње надвожњака потребно је оставити светли профил од мин. 4,5m;
- попречне профиле и коловозне конструкције свих саобраћајница димензионисати према меродавном саобраћајном оптерећењу;
- радијус закривљења на раскрсницама је мин. 7,5m (изузетно 6,5)
- обезбедити потребне линије прегледности на раскрсницама
- паркирање на јавној површини уз коловоз је могуће и изводи се као управно (једно паркинг место је димензија 2,5(2,3)x5,0m са коловозом ширине мин 5,5(6,5)m), паралелно (2,0x6,0m коловоз мин 3,5m) или косо (2,3x5,0m ,коловоз мин 4,5m);
- у профилу улице, поред саобраћајне функције, обезбедити простор за пролазак инфраструктурне мреже (пример распореда инфраструктурних капацитета у профилу саобраћајнице у насељу)

[EVATSKI PRI KAZIMA USOBNOGDNOSA
TEHNI ^KEI NFRASTRUKTURE

Јавни путеви ван насељеног места

Земљишни појас је непрекинута земљишна површина са обе стране усека и насипа јавног пута, ширине најмање 1.0 m мерено на спољну страну од линије крајњих тачака попречног профила.

Заштитни појас је површина земљишта уз земљишни појас, на спољну страну, чија ширина зависи од категорије пута:

- за државни путеви 1. реда-аутопутеве износи 40.0m
- за државне остале путеве 1. реда износи 20.0 m
- за државне путеве 2. реда износи 10.0 m
- за општинске путеве износи 5.0 m

У заштитном појасу поред јавног пута ван насеља, забрањена је изградња грађевинских или других објеката, као и постављање постројења, уређаја и инсталација, осим изградње саобраћајних површина пратећих садржаја јавног пута, као и постројења, уређаја и инсталација који служе потребама јавног пута и саобраћаја на јавном путу. У насељу ширина појаса се одређује урбанистичким планом.

У заштитном појасу може да се гради, односно поставља, водовод, канализација, топовод, железничка пруга и други сличан објекат, као и телекомуникационе и електро водове, инсталације, постројења и сл., по претходно прибављеној сагласности управљача јавног пута која садржи саобраћајно-техничке услове. Управљач јавног пута дужан је да обезбеди контролу извођења поменутих радова.

Појас контролисане градње је површина са спољне стране заштитног појаса на којој се ограничава врста и обим изградње објеката који је исте ширине као и заштитни појас. Изградња објеката у појасу контролисане изградње дозвољена је на основу донетих просторних и урбанистичких планова који обухватају тај појас. У појасу контролисане градње забрањено је отварање рудника, каменолома и депонија отпада и смећа.

Прикључак новопланираног пута или прилазног пута на јавни пут може се градити само уз сагласност управљача јавног пута.

Некатегорисани земљани пут који се прикључује на јавни пут мора имати коловоз са тврдом подлогом или исти као и јавни пут најмање ширине 5.0 m на 40.0 m за пут I реда, 20 m за пут II реда и 10 m за општински пут мерено од ивице коловоза јавног пута.

Обавеза управљача јавног пута је да поставља (према одговарајућој техничкој документацији), одржава и контролише прегледност саобраћајне сигнализације.

Ваздушни простор изнад коловоза је 7.0 m а слободни простор изнад коловоза је 4.5 m (4,75m код аутопута).

Управљач јавног пута мора са власницима суседних парцела да склопи уговор о коришћењу земљишта за објекте за одвођење воде или друге објекте или уређаје заштите пута уколико их не може распоредити у земљишном појасу.

Јавни пут у насељу одређује се просторним и урбанистичким планом.

Коловозна конструкција улица које се поклапају са правцем државног или општинског пута који пролази кроз насеље сматрају се деловима тих путева заједно са саобраћајном сигнализацијом (осим светлосне).

Правац или промену правца државног пута који пролази кроз насеље одређује Скупштина града по прибављању сагласности надлежног министарства.

Забрањено је укрштање државног пута I реда са железничком пругом у истом нивоу.

На раскрсници, или укрштају са железничком пругом, утврђује се зоне потребне прегледности. У утврђеним зонама потребне прегледности забрањена је свака градња или подизање постројења, уређаја и засада или било каква активност којом се омета прегледност. Управљач има право да од власника или непосредног држаоца захтева да се уклоне објекти који ометају потребну прегледност. Држалац или власник суседне парцеле има право на накнаду од стране управљача пута по основу ограниченог права коришћења.

Ако постојећи јавни пут, односно његов део, треба изместити због грађења другог објекта (железничка инфраструктура, рудник, каменолом, акумулационо језеро, аеродром и сл.), јавни пут, односно његов део који се измешта, мора бити изграђен са елементима који одговарају категорији тог пута.

Трошкове измештања јавног пута, односно његовог дела, из става 1. овог члана, сноси инвеститор објекта због чије изградње се врши измештање јавног пута, односно његовог дела, ако се другачије не споразумеју инвеститор и управљач јавног пута.

У случају укрштања јавног пута са железничком инфраструктуром због изградње јавног пута, односно железничке инфраструктуре, трошкове изградње надвожњака или подвожњака, сноси инвеститор изградње тог јавног пута, односно те железничке инфраструктуре.

За јавне путеве утврђују се следећа правила грађења при изградњи, ревитализацији или реконструкцији у појасу регулације јавног пута. У изузетним случајевима могуће је одступити од ових правила што се утврђује пројектним задатком за израду техничке документације по којој се изводе радови.

Државни пут I реда

За државни пут I реда ширина појаса регулације утврђена је на 25m (просечно) са следећим правилима изградње:

- коловоз се састоји од једне коловозне траке са две саобраћајне траке;
- саобраћајна трака је ширине 3,25-3.5m;
- ивичне траке 0.3-0,35m;
- елементи трасе су за рачунску брзину до 100 km/h (у зависности од услова рељефа);
- објекти и системи за, прикупљање, одвођење и заштиту од површинских и подземних вода;
- објекти за заштиту и обезбеђење трупa пута и косина.

Државни пут II реда

За државни пут другог реда ширина појаса регулације утврђена је на 20,0m (просечно) са следећим правилима изградње:

- коловоз се састоји од једне коловозне траке са две саобраћајне траке;
- саобраћајна трака је ширине 3,0-3.25m;
- ивичне траке 0.3m;
- елементи трасе су за рачунску брзину до 80km/h (у зависности од услова рељефа);
- објекти и системи за, прикупљање, одвођење и заштиту од површинских и подземних вода;
- објекти за заштиту и обезбеђење трупa пута и косина.

Општински пут

Ширина појаса регулације путева ванградског насеља је 15.0-17.0m (просечно). Правила грађења у појасу регулације су следећа:

- коловоз се састоји од једне коловозне траке са две саобраћајне траке;
- коловоз је од асфалта или макадама на претходно обрађеној постељици и тампон слоју;
- саобраћајна трака је ширине мин. 2.75-3,00 m;
- ивичне траке 0.20-0,30 m;
- елементи трасе су за рачунску брзину од 50 km/h (изузетно 60 km/h у зависности од конфигурације терена);
- објекти и системи за, прикупљање, одвођење и заштиту од површинских и подземних вода;
- објекти за заштиту и обезбеђење трупa пута и косина.

Бицилистичка стаза

Бициклистичка стаза се изводи у појасу регулације јавног пута с тим што се појас у том случају проширује за смештај елемената трасе бициклистичке стазе или се изводи ван јавног пута као посебна јавна површина, у ком случају је ширина регулације 7.0m. Правила грађења у појасу регулације су следећа:

- a. уз коловоз јавног пута
 - коловозна трака ширине 1,25m или 2x1,25m;
 - заштитна трака која дели коловоз од бициклистичке стазе је ширине 1,0 m за државне путеве односно 0,75m за општинске .
- b. као посебна јавна површина:
 - коловозна трака ширине мин. 3,0 m.

Аутобуска стајалишта

Уз коловоз јавних путева (осим аутопута) могуће је поставити стајалишта за заустављање возила јазног превоза са следећим правилима грађења:

- ширина коловоза је мин. 3.0m;
- стајалиште је од коловоза јавног пута одвојено разделном траком 3.0m;
- дужина стајалишта без прилазних трака је 25.0m (за два возила);
- са стране је тротоар ширине 3.0m опремљен заштитним мобилијаром.

Пратећи садржаји уз јавни пут

Пратећи садржаји уз аутопут биће одређени пројектом аутопута и нису предмет разматрања Просторног плана.

Станица за снабдевање горивом

Станице за снабдевање горивом уз јавне путеве граде се на међусобном растојању од 40-80 km за путеве 1. реда односно 10-15 km за остале путеве. Уз државне путеве граде се одвојено по смеровима у смакнутом или наизменичном распореду.

За планиране локације урадити урбанистички план којим се утврђује усаглашеност са идејним пројектом, противпожарним прописима и условима надлежних органа из области саобраћаја, екологије (загађење ваздуха, воде и земљишта, појаву буке) и применом мера за смањење штетних утицаја. Одобрење за прикључак издаје управљач јавног пута на основу захтева и урбанистичког плана. Потребно је посебну пажњу посветити овим објектима јер је у последње време дошло до наглог повећања њиховог броја који уз то не задовољавају минималне критеријуме.

Правила грађења за станице за снабдевање горивом су:

- станице се граде уз коловоз, обострано у смакнутом распореду, са потребним уливно-изливним тракама;
- станице су са мин. четири точиона места за путничка и два издвојена за теретна возила;
- станице морају да имају уређаје за точење свих врста бензинских и дизел горива и ТНГ;
- разделна трака према коловозу је мин. 6.0m;
- оптимална површина локације за станицу је око 0.5ha
- пословне просторије (продавница, кафе, ресторан) око 75-100m²;
- паркирање за најмање 10 путничка возила (једно за инвалидна лица) и 2 теретна;
- простор за замену уља и проверу притиска у пнеуматцима;
- чесма са текућом водом ;
- површина за манипулацију меродавног возила.

Одмориште

Граде се уз јавни пут на местима са посебним одликама (видиковци, природни, културно-историјски споменици или пунктови и др.). Постављају се на растојањима 20-40 km.

Одморишта се опремају:

- јавни телефон;
- вода за пиће - чесма на отвореном;
- санитарно-хигијенски чвор - површине до 50 m²
- објекат укупне површине до око 100 m² у коме је продавница општих артикала (храна, пиће, штампа, цигарете, ауто-делови), сувенирница и информативно-туристички пункт,
- информације - табла са називом и планом одморишта, табла са основним информацијама о туристичким, културним и природним локалитетима, наредним станицама за снабдевање горивом;
- ресторан са националном кухињом - за оријентационо 50 особа у затвореном делу и 70 места на тераси, кухиња и мокри чвор, службени смештај особља ресторана;

- мини пијаца на којој се продају производи из окружења;
- паркинг простор - за 40 путничких возила, 4 аутобуса, 4 теретна возила, са потребним пролазним саобраћајним тракама.

Мотели

Намењени су дужем задржавању, уз могућност ноћења. Постављају се на растојањима 80-160 km. Поред свих садржаја наведених за паркиралишта и одморишта, потребно је да се у оквиру комплекса налази и сервисна радионица за све врсте возила, као и шири дијапазон занатско-трговинских продавница, пошта, мењачница.

Одређивање тачне локације је комплексан задатак, који захтева сагледавање и анализу више утицајних параметара: саобраћајно-технички услови; просторна ограничења; природне и историјске карактеристике посматраног локалитета; могућност комуналног опремања; снабдевање и одржавање објеката пратећих садржаја и услови заштите животне средине.

Појас регулације железничке пруге

- Пружни појас је простор између железничких колосека, као и поред крајњих колосека, на одстојању најмање 8 метара, ако железничка пруга пролази кроз насењено место, на одстојању од најмање 6 метара, рачунајући од осе крајњег колосека, као и ваздушни простор изнад пруге у висини од 12m, односно 14 метара од далековода напона преко 220 kV, рачунајући од горње ивице шине.
- У заштитном пружном појасу, ширине 200 метара, не могу се градити зграде, постављати постројења и уређаји и градити други објекти на удаљености мањој од 25 метара рачунајући од осе крајњих колосека, осим објекта у функцији железничког саобраћаја. Изузетно, на железничком подручју могу се постављати каблови, електрични водови ниског напона за осветљење, телеграфске и телефонске ваздушне линије и водови, трамвајски и тролејбуски контактни водови постројења водовода, канализације и других цевовода на основу издате сагласности АД “Железнице Србије”.
- Укрштај железничке пруге са јавним путевима изводи се њиховим свођењем на најнеопходнији број, усмеравањем два или више јавних путева на заједничко место укрштања. Размак између два укрштаја пруге и јавног пута не може да буде мањи од 2000 метара. Укрштање железничке пруге са некатегорисаним путевима изводи се усмеравањем тих путева на најближи јавни пут, који се укршта са односно пругом. Ако то није могуће, треба међусобно повезати некатегорисане путеве и извести њихово укрштање са пругом на заједничком месту.
- Размак између железничке пруге и пута мора бити толики да се између њих могу поставити сви уређаји и постројења потребни за обављање саобраћаја на прузи и путу, с тим да износи најмање 8 метара, рачунајући од осовине најближег колосека до најближе тачке горњег строја пута. Размак између железничке пруге и пута који нема својство ауто-пута може бити и мањи од 8 метара под условом да им се слободни профили не додирују и да се између њих могу поставити сигнално – сигурносни уређаји, телекомуникациони уређаји, стабилна постројења електричне вуче и други уређаји неопходни за безбедно одвијање саобраћаја, с тим да пруга буде изведена најмање 1 метар изнад нивелете пута. Ако постојећи пут не испуњава ове услове, на путу се морају поставити сигурносне ограде.
- Минимална висина доње ивице конструкције грађевинских објеката изнад ГИШ-а, у складу са Правилником о техничким и другим условима за пројектовање и грађење железничких пруга и постројења, уређаја и објеката на магистралним пругама (Службени гласник РС број 56/2011), зависи од ширине објекта изнад колосека, пројектне брзине и техничких решења КМ и износи:

- ❖ У нормалним распонима контактне мреже на отвореној прузи 5.8 - 6.3 m,
 - ❖ У зонама затезања, секционисања и у станицама у зависности од размака стубова контактне мреже и системске висине до 7.3 m.
- У заштитном пружном појасу могу се градити зграде, постављати постројења и уређаји и градити пословни, помоћни и слични објекти на удаљености већој од 25m рачунајући од осе крајњег колосека. Објекти као што су рудници, циглане, кречане, каменоломи, индустријске зграде, постројења и слични објекти не могу се градити у заштитном пружном појасу ближе од 50m рачунајући од осе крајњег колосека.
 - На растојању мањем од 25m могуће је планирати уређење простора изградњом саобраћајница, паркинг простора, али на растојању већем од 8 метара, као и зелених површина при чему треба водити рачуна да високо растиње мора бити на растојању већем од 10m у односу на осу колосека железничке пруге.

Правила грађења инфраструктурних система са саобраћајницама

- У заштитном појасу јавног пута на основу члана 28. став 2. Закона о јавним путевима ("Сл. гл. РС", број 101/2005), може да се гради, односно поставља, водовод, канализација, топловод, железничка пруга и други слични објекти, као и телекомуникационе и електро водове, постројења и сл., по предходно прибављеној сагласности управљача јавног пута која садржи саобраћајно – техничке услове.
- Инсталације се могу планирати на катастарским парцелама које се воде као јавно добро путеви- својина Републике Србије, и на којима се ЈП "Путеви Србије", Београд води као корисник, или је ЈП "Путеви Србије", Београд правни следбеник корисника.

Општи услови за постављање предметних инсталација:

- Предвидети двострано проширење предметних државних путева на пројектовану ширину и изградњу додатних саобраћајних трака у потезу евентуалне реконструкције постојећих и изградње додатних раскрсница,
- Траса предметних инсталација мора се пројектно усагласити са постојећим инсталацијама поред и испод предметног пута.

Услови за укрштање предметних инсталација са предметним путевима:

- Да се укрштање са путем предвиди искључиво механичким побушивањем испод трупа пута, управно на пут, у прописаној заштитној цеви,
- Заштитна цев мора бити пројектована на целој дужини између крајњих тачака попречног профила пута (изузетно спољња ивица реконструисаног коловоза), увећана за по 3,00 m са сваке стране
- Минимална дубина предметних инсталација и заштитних цеви од најниже коте коловоза до горње коте заштитне цеви износи минимално 1,35 m,
- Минимална дубина предметних инсталација и заштитних цеви испод путног канала за одводњавање (постојећег или планираног) од коте дна канала до горње котезащитне цеви износи 1,00 m.

Услови за паралелно вођење предметних инсталација са предметним путем:

- Предметне инсталације морају бити постављене минимално 3,00 m од крајње тачке попречног профила пута (ножице насипа трупа пута или спољне ивице путног канала за одводњавање) изузетно ивице реконструисаног коловоза уколико се тиме не ремети режим одводњавања коловоза;
- На местима где није могуће задовољити услове из предходног става мора се испројектовати и извести адекватна заштита трупа предметног пута.

1.2.3. ВОДОПРИВРЕДНА ИНФРАСТРУКТУРА

Водна инфраструктура је специфичан корисник простора, који има врло конкретне и строге захтеве у погледу простора који је неопходан за виталне функције у области вода. Због тога се дефинишу базна правила грађења са становишта хидротехничких система.

Општа правила за услове грађења и намену простора са становишта вода.

- Изградња малих акумулација дозвољена је на свим водотоцима на подручју општине на местима на којима се њима не угрожавају изворишта и други објекти хидротехничке и друге инфраструктуре, саобраћајница и насеља. Мале акумулације се могу градити само заједно са реализацијом антиерозионих радова. Мора се обезбедити гарантовани еколошки протока низводно према дефинисаним критеријумима.
- Изградња рибњака је дозвољена на локацијама на којима не угрожавају изворишта или друге планиране системе, под условом да се све манипулацију са хранивима обављају на контролисан начин и да се стриктно поштује санитарна дисциплина у зони рибњака.
- На подручју општине дозвољена је изградња МХЕ на мањим водотоцима на начин како је то дефинисано у делу Плана који се односи на Обновљиве изворе енергије.
- Дозвољена је изградња МХЕ и у непосредном кориту Јужне Мораве, уз испуњење услова који су дефинисани овим Планом, у погледу заштите од спољних и унутрашњих вода и заштите прибаља. У том случају се и обални појас Јужне Мораве у зони успора мора уредити на нађин дефинисан у тач. 2.4. (Регулације реке и уређење обала) и та вегетација је заштићена и не сме се експлоатисти.
- Дозвољена је изградња ниских преградних објеката на мањим водотоцима. То се може реализовати искључиво преградама који су веома мобилне са гледишта потпуног отварања протицајног профила у случају потреба одбране од поплаве. Најпогодније су врећасте бране са успором који се реализује само у основном кориту. Ти објекти се могу градити за све врсте коришћења вода (захвати за наводњавање мањих пољопривредних површина, туристичка и спортско-рекреативна валоризација таквих акваторије, итд.).
- Уколико се граде мале акумулације њихово порибљавање се сме обављати само на бази ихтиолошких студија и пројеката, урађених од стране за то лиценцираних институција. Није дозвољено да се тај посао обавља самоиницијативно од стране риболовачких друштава и појединаца.
- Експлоатација грађевинског материјала из водотока на подручју општине Ражањ је дозвољена само уз одговарајућу ревидовану пројектну документацију којом се пројекат експлоатације потпуно усаглашава са пројектима регулације река на тим ширим потезима. То подразумева и стриктан надзор, по истим принципима као када се изводе радови на регулацијама река. За транспорт матаријала не смеју се користити насипи, а локални путеви који се користе за ту намену мора инвеститор да оспособи за тај вид тешког транспорта, уз одобрење Месне заједнице.
- Захватање воде из водотока (укључив и захватање из малих акумулаицја) дозвољено је уз водне сагласности, уз обавезу обезбеђења гарантованог водопривредног минимума и гарантованог еколошког протока, дефинисаног за хладан и топли део године ($Q_{95\%}^{\min.mes.}$ и $Q_{80\%}^{\min.mes.}$), са ограничењима која утврђују колико се воде мора оставити у току након хватања воде за технолошке потребе. Анализе обавити према важећој методологији ГЕП³ која је дефинисана у Србији, који обезбеђује несметано очување биодиверзитета на низводном делу тока. Водозахвати за еколошке протоке треба да буду тако диспозиционо решени да омогуће да се захтевани протоци аутоматски захватају и испуштају у прописаној количини. У случају да корисник тих објекта током експлоатације не поштује услове о еколошким протоцима који су дефинисани водном дозволом, губи право на обнову дозволе за рад.

³ Видети одговарајуће поглавље у зборнику "Грађевински календар", 2003.Београд, СИТЈ

- Регулације река у зони насеља поред функционалних критеријума треба примерити и урбаним, естетским и другим условима, који омогућавају урбанистички складно повезивање насеља са акваторијом. Дуж тих водотока у зони насеља са обе стране предвидети кејове и урбано складно уређене обале. Дуж обала река мора се у континуитету оставити слободан и проходан простор од најмање 7 m.
- Мостови на Јужној Морави се висински издижу (доња ивица главних носача) да се обезбеде пропуштање поводња $Q_{v\text{v } 1\% \text{ I.P. } 95\%}$, са резервом висином од 1,7 m.
- Због феномена стварања ерозионе јаме у кориту при проласку поводња, сви стубови на мостовима и другим грађевинама у рекама морају да буду фундирани на стенској маси, испод речног наноса. Ово правило се односи и на крилне и потпорне зидове дуж путева, који су, такође, били рушени искључиво због плитког фундирања и поткопавања.

Објекти комуналне инфраструктуре имају посебно важне захтеве, како у погледу заштите изворишта, тако и у погледу правила за вођење линијских система водовода и канализације, која треба да омогуће безбедно функционисање и одржавање таквих система.

■ **Заштита и обезбеђење изворишта** обавља се по следећим принципима:

- У складу са Законом о водама и Правилником о заштити изворишта (Сл.Гласник 92-08), земљиште и водене површине у подручју шире, уже и непосредне зоне заштите изворишта водоснабдевања, заштићени су од намерног или случајног загађивања. Обавезно је: физичка заштита оградама непосредне зоне заштите, као и уређење и одржавање уже зоне заштите изворишта, које обухвата редовну контролу наменског коришћења земљишта.
- На подручју шире зоне заштите изворишта успоставља се режим селективног санитарног надзора и заштите од загађивања животне средине. На тим просторима није дозвољена неконтролисана употреба пестицида и вештачких ђубрива на земљишту које се користи у пољопривредне сврхе.
- Сва локална коришћена изворишта у алувионима крај река треба заштитити по принципима заштите изворишта подземних вода, чак и ако се напуштају спајањем са регионалним системима, јер и даље задржавају важну функцију резервног изворишта водовода насеља за случај хаваријских ситуација. Та извориште се могу користити за потребе обезбеђивања воде за технолошке потребе, уз заштиту као у случају изворишта за снабдевања насеља.
- У сливовима изворишта и малих акумулација није дозвољено грађење производних погона и других објеката који као отпадне воде имају нутријенте и/или друге загађујуће материје. На том простору се могу реализовати објекти виших нивоа финализације, са "чистим" технологијама које немају чврсте или течне отпадне и опасне материје.
- На малим акумулацијама и рекама које служе као изворишта купање је дозвољено само на уређеним плажама, које имају санитарне уређаје и на којима се потпуно спречава уношење у језеро отпадних вода и чврстог отпада.

■ **Водоводни системи** се реализују у складу са следећим принципима:

- Прикључење изолованих водовода на регионалне системе могуће је уз испуњење следећих услова: (а) губици воде у мрежи се морају свести на мање од 20%, (б) мора се успоставити поуздан мерни систем са контролом свих кључних чворова у мрежи, који омогућава да се тачно и континуирано региструје ко колико троши воде (обавеза увођења водомера свим потрошачима) и колики су губици у појединим гранама система, (в) продајна цена воде мора бити у складу са ценама дефинисаним Стратегијом дугорочног развоја водопривреде Србије, што значи да мора да покрије све трошкове просте репродукције система, трошкове заштите изворишта, као и део трошкова проширене репродукције (око 30%) који подразумева даљи развој система. Без испуњења тих предуслова регионални системи би брзо доживели економски, технолошки и физички слом, јер би се вода користила на непримерен, нерационалан начин, и не би било средстава за одржавање система.

- Спојеве прикључака објеката врши искључиво орган јавног водовода, а осталу инсталацију у објекту може изводити само овлашћено лице или овлашћено предузеће.
- Органи водовода имају право да контролишу исправност инсталације уз законску одговорност корисника.
- На главном споју не смеју се чинити никакве измене без накнадног одобрења, нити се смеју убацивати нови прикључци испред водомера.
- Цеви не смеју бити узидане у зидну масу, већ увек са слободним пролазом.
- Уличне водове и прикључне делове водовода до уличне цеви, заштитити од дејства евентуалних лутајућих струја одговарајућим заштитним средствима.
- Све водоводе до којих може допрети дејство мраза заштитити термичком изолацијом.
- Притисак у кућној мрежи не би требало да буде већи од 5 бара у интересу трајности инсталације. Код већих притисака извршити смањење притиска помоћу редуцир-вентила.
- Рачунска брзина кретања воде у цевима узима се око $1 \div 1,5 \text{ m/s}$ а највише 2 m/s , да би се ублажили шумови, водени удари, кавитациони утицаји и отпори у цевима.
- Слободан натпритисак треба да буде најмање 5 m воденог стуба изнад највишег тачећег места.
- Прикључак од уличне цеви до водомерног склоништа пројектовати искључиво у правој линији, управно на уличну цев.
- Водомер поставити у водомерно склониште (шахт) на 1,5 m од регулационе линије, односно у посебан метални орман-нишу (ако је водомер у објекту), који је смештен са унутрашње стране на предњем зиду до улице. Димензије водомерног склоништа за најмањи водомер (3/4") су $1 \text{ m} \times 1,2 \text{ m} \times 1,7 \text{ m}$. Водомер се поставља на мин. 0,3 m од дна шахта. Димензије водомерног склоништа за два или више водомера, зависе управо од броја и димензија (пречника) водомера. Уколико се у објекту налази више врста потшача (локали, склоништа, топлотна подстаница и др.). Предвидети посебне главне водомере за сваког потшача посебно. Зграде са више станова пројектно тако решавати да сваки стан има свој водомер, а да зграда има заједнички контролни водомер, како би се могли контролисати биланси потрошње.
- Шахтове (окна) за водомере треба градити од материјала који су за локалне прилике најјеконичнији (опека, бетон, бетонски блокови).
- Уколико радни притисак према хидрауличком прорачуну не може да подмири потребе виших делова објекта, обавезно пројектовати постојење за повећање притиска.

■ **Линијске системе водовода и канализације** реализовати по начелима:

- Колекторе и сабирну мрежу кишне канализације треба водити у коловозу улица, а изван насеља путним коридором уз банке. Минимална дубина укопавања, мерена од темена цеви, је 1,0m, а падови према техничким прописима у зависности од пречника цеви.
- Водовод и канализација се морају трасирати тако: (а) да не угрожавају постојеће или планиране објекте, као и планиране намене коришћења земљишта, (б) да се подземни простор и грађевинска површина рационално користи, (в) да се поштују прописи који се односе на друге инфраструктуре, (г) да се води рачуна о геолошким особинама тла и поземним водама.
- Минимално дозвољено растојање при паралелном вођењу са другим инсталацијама износи: (а) међусобно водовод и канализација: 0,40 m, (б) до гасовода: 1,00 m, (в) до електричних и телефонских каблова: 0,50 m.
- Хоризонтално растојање између водоводних и канализационих цеви и зграда, дрвореда и других затечених објеката не сме бити мање од 2,5 m.
- Дуж магистралних цевовода којим се спајају сада изоловани водоводни системи успоставити непосредну зону заштите коридора (по 2,5 m од осовине са обе стране), како би се омогућило несметано одржавање применом механизације.
- Хидрантску мрежу за гашење пожара у насељима реализоваати у складу са Правилником о техничким нормативима за хидрантске мреже (Сл. лист СФРЈ 30/91).
- Паралелно јавном путу, у заштитном појасу, могу се планирати паралелно вођени објекти водопривредне инфраструктуре на растојању од најмање 3,0m од крајњих тачака дотичног инфраструктурног објекта до регулационе линије јавног пута.

• Могуће је укрштање водопривредне инфраструктуре са јавним путем уз израду одговарајуће техничке документације. Укрштање се изводи управно на осу пута, уз смештање инсталације у прописану заштитну цев која се поставља механичким подбушивањем испод трупа пута. Дубина на којој се налази горња кота заштитне цеви је на $1,35 \pm 1,50$ m од горње коте коловоза и на 1,00 m од коте дна одводног канала.

Цев је дужине једнаке целој ширини попречног профила, између крајњих тачака профила, увећаној за по 3,00 m са сваке стране.

■ **Канализационе системе** реализовати по следећим принципима:

• Канализацију постојећих насеља реализовати по сепарационом систему, стриктно раздвајајући колекторе за отпадне воде од колектора за атмосферске воде. Забрањује се увођење вода из олука зграда и одводњаваних површина у колекторе за отпадне воде, као и обратно, отпадних вода у колекторе кишне канализације. Изузетак су планска повезивања кишних колектора на колекторе за отпадне воде, како би се веома загађене воде које испирају саобраћајне површине увеле у колекторе за отпадне воде и упутиле према ППОВ.

• При реализацији и ревитализацији канализационих система придржавати се следећих пројектних критеријума: минимални пречници колектора $\varnothing 250$, а кућног прикључка је $\varnothing 150$ mm, степен испуњености при $Q_{\max, \text{час}} 0,75$ за секундарну мрежу, односно 0,50 за главне колекторе; брзине у колекторима: $v_{\min} = 0,75$ m/s, $v_{\max} = 3$ m/s. Опсеги уклапања канализационих колектора, због несметаног прикључивања корисника система: $H_{\min} = 1,8$ m, $H_{\max} = 5$ m.

• У канализацију за отпадне воде смеју се уводити само оне воде које задовољавају услове прописане Правилником о опасним материјама у водама (Сл. гласник СРС, 31/82). Инспекцијским службама треба остварити стриктну контролу да ли отпадне воде из тзв. кућне мале привреде које се упуштају у канализацију задовољавају услове тог Правилника.

• Упуштање отпадних вода индустрија у градску канализацију дозвољено је само уколико су испуњени сви услови правилника о МДК опасних материја које се смеју евакуисати јавном канализацијом.

Индустријама је дозвољено да у колекторе градске канализације уведу своје отпадне воде, након што их у предтретманима доведу до нивоа вредности МДК који одговара Правилнику.

• Контролисти спровођење правила коришћења канализације у коју је забрањено испуштати или убацивати: ђубре, пепео, кабасте материјале, песак, снег, отпадке органског порекла из кланичне индустрије, запаљиве материје и оне које могу изазвати пожар, експлозију или оштетити канале и њихово функционисање; воде и друге течности са температуром већом од 35°C или са штодљивим киселинама, алкалијама и солима.

• За одвођење атмосферских вода на урбаном делу насеља предвиђа се изградња кишне канализације, а на осталим површинама одвођење атмосферских вода у путне јаркове или риголе поред саобраћајница, као и у водотоке.

• На канализационој мрежи код сваког рачвања, промене правца у хоризонталном и вертикалном смислу, промене пречника цеви, као и на правим деоницама на приближном растојању од 160d постављају се ревизиони силази од бетонских цеви $\varnothing 1000$ mm са бетонским дном у облику кинете истог радијуса као и одводне цеви, а на завршном елементу шахте се постављају ливено-гвоздени шахт поклопци одговарајуће носивости у складу са саобраћајним оптерећењем.

• У насељима у којима не постоји канализација, отпадне воде насеља се евакуишу у септичке јаме. Полазиште за њихово грађење је следеће:

(а) Септичке јаме су водонепропусни објекти који служе само за привремено одлагање отпадних вода, јер се оне морају редовно празнити црпљењем њиховог садржаја и његовим одношењем на одговарајућу локацију (у ППОВ након његове реализације). Септичке јаме се третирају само као прелазно решење за локалну санитацију на нивоу домаћинства или комплекса, до изградње канализационе мреже насеља.

(б) Септичке јаме поставити: мин. 2m од оградe комплекса; мин. 5m од објекта; мин. 10m од регулационе линије; и мин. 20m од бунара.

(в) Забрањено је да се садржај сепричких јама празни испуштањем у окружење (у водотоке и подземље). Стриктно је забрањено увођење отпадних вода у бунаре који су напуштени након увођења водовода у насеља.

(г) У септичким јамама се обавља процес анаеробног разлагања органских чврстих материја. Ове материје се распадају на дну танка стварајући гасове који се пењу на површину и носе собом фину суспензију која једним делом поново пада на дно јаме, а другим делом одлази из јаме заједно са исталоженом каналском водом. За уклањање и овог материјала препоручују се септичке јаме са две па и три коморе.

(д) Дубина септичке јаме треба да буде у границама 1,25÷2,0 m. а однос ширине према дужини да се креће од 1:2 до 1:4. За мање септичке јаме препоручује се септичка јама са 2 коморе с тим да прва комора износи 2/3 укупне запремине. Веће септичке јаме се могу градити са више комора (3÷4), од којих прва захвата око 1/2 укупне запремине. Минимална запремина прве коморе треба да буде не мања од 2 m³.

(ђ) Септичке јаме треба да одговарају следећим условима:

- Улив и излив, у септичкој јами ширине до 1,25 m, могу се изграђивати са цевима или у виду вертикалних преграда. Код улива и излива са фазонским комадом у виду Т-рачве, треба доњи део рачве да буде уроњен испод површине течности око 45 cm, а горњи део да око 20 cm надвисује горњу површину масне коре.

- Кота дна уливне цеви не сме бити испод нивоа течности у јами нити више од 5 cm изнад нивоа. ○ Брзина дотока испред јаме не сме бити већа од 1,0 m/s. ○ За јаме ширине веће од 1,25 m улив и излив може бити уређен са два или више фазонских комада у виду Т-рачви које морају бити одозго приступачне.

- Септичке јаме које се налазе у близини објекта морају по правилу бити покривене бетонском плочом, док се оне које су удаљене од објекта могу изводити са лакшом покривком, али морају да буду ограђене да буду безбедне и за мање животиње. ○ Покривене септичке јаме треба да имају вентилацију за одвођење гасова, који могу бити експлозивни и опасни по окружење.

- Пажњење септичких јама се обавља по потреби, али се не сме дозволити препуњавање и изливање у окружења. Код насеља која имају водовод, а не и канализацију, општина може донети одлуку да се прањење септичких јама обавља по аутоматизму, без позива власника, посебно у случајевима уколико домаћинства не поштују дисциплину уредног прањења. При томе увек треба остављати мање количине садржине у циљу бржег сазревања новог наталоженог муља (мах. 20%). Материјал извађен из јаме мањих постројења одвози се цистернама до ППОВ (када буде изграђено), односно, на лагуне или поља за сушење муља. ○ Количина воде коју треба узети у обзир при одређивању капацитета септичких јама прорачунава се с обзиром на број становника или број и врсту санитарних уређаја односно изливних места. Минимална количина воде за поједина домаћинства која имају водовод, а нису прикључени на канализацију за отпадне воде треба да износи 150 L/становнику на дан.

(е) Гранично ревизионо окно извести 1,5 m унутар регулационе линије и у истом извршити каскадирање (висинска разлика чија је минимална вредност 0,6 m, а максимална 3 m). Прикључак од ревизионог силаза па до канализационе мреже извести падом од 2% до 6% управно на улични канал искључиво у правој линији без хоризонталних и вертикалних ломова.

(ж) Ревизиона окна морају се још изградити на местима:

- где се спајају главни хоризонтални одводници са вертикалним; - ако је вертикални одводник од тога места удаљен више од 1 m; на местима где су каскаде; на местима где се мења правац одводника који спроводи фекалну воду; и код правих одводника на растојању највише 24 m за Ø150 mm.

- сливници, нужници и остали објекти који леже испод висине до које се може пружити успор из уличне канализације, могу се спојити са каналом ако одговарајући спојни канал од тих објеката има аутоматске или ручне затвараче; ○ где год је могуће избегавати вертикалне спроводнике са уливима и сифонима у спољним, хладним зидовима.

- Отвори на решеткама сливника могу бити на највећим размацама ребара од 15 mm;
- резервоари за лед, рибу и тсл., не смеју бити директно спојени са канализацијом;
 - на сваком имању морају бити везани на канализацију најмање по један сливник у дворишту и по један олучњак;
 - прикључење дренажних вода од објекта извршити преко таложнице за контролу и одржавање пре граничног ревизионог силаза;
 - прикључење гаража, сервиса и других објеката, који испуштају воде са садржајем уља, масти, бензина и др., вршити преко таложника и сепаратора масти и уља;
 - у деловима где је канализација извршена по сепарационом систему забрањено је увођење атмосферске воде у одводнике канализације за отпадне воде.

Табела 22. Правила грађења инфраструктурних система

Објекат/мрежа	Заштитни појас/зона	Могћност изградње/правила грађења
Извориште подземних вода	На основу хидрогеолошких карактеристика терена и могућег хазарда, дефинисати заштитну зону изворишта	Изградња објеката и инфраструктуре условљена је режимом заштите изворишта (примењује се Законом о водама „Сл.лист РС“ бр.30/10 и Правилник о начину одређивања и одржавања зона санитарне заштите изворишта водоснабдевања) „Сл.лист РС“ бр.92/2008.
Извориште површинских вода	На основу хидрогеолошких карактеристика терена и могућег хазарда, дефинисати заштитну зону изворишта	
Магистрални водовод	Појас заштите око главних цевовода износи са сваке стране по 2,5м	Забрањена је изградња стамбених угоститељских и производних објеката а евентуална укрштања са осталом инфраструктуром обавити по вљжећом прописима и нормативима уз обострану заштиту и под углом од 90°
Постројење за пречишћавање отпадних вода привредних зона	Лоцирано у оквиру привредних зона. Заштитна зона је површина парцеле на којој је објекат	Забрањена је изградња стамбених угоститељских и производних објеката а евентуална изградња инфраструктуре у близини условљена је режимом заштите и коришћења ППОВ (Примењује се Закон о водама, „Сл.лист РС“ бр.30/1).
Општинска канализација	Са сваке стране габаритно око цевовода и колектора 1,5м	Забрањена је изградња стамбених угоститељских и производних објеката а евентуална укрштања за осталом инфраструктуром обавити по важећим прописима и нормативима, уз обострану заштиту и под углом од 90°.
Водно земљиште	Дефинисана површина представља заштићену зону	За евентуалне активности на свим површинама обавезна је сагласност и надзор ЈВП „Србијаводе“.
Земљиште које се не брани од поплава (плављени терени)	Дефинисана површина представља натуралну заштићену зону	Забрањена је изградња стамбених, угоститељских и производних објеката а евентуална изградња мреже инфраструктуре на плављеном терену и у близини условљена је режимом заштите и коришћења (Примењује се Закон о водама „Сл.лист РС“ бр.30/1 За евентуалне активности на свим површинама обавезна је сагласност и надзор ЈВП „Србијаводе“.

1.2.4. ЕНЕРГЕТСКА ИНФРАСТРУКТУРА

○ Електроенергетика

Електроенергетски објекти на планском подручју могу се градити уз поштовање важећих прописа, одговарајућих техничких препорука Е.Д. Србије и техничких услова надлежне електродистрибуције.

Изградња се може вршити на основу грађевинске дозволе техничке документације под условима утврђеним „Законом о планирању и изградњи“ („Службени гласник РС“ бр:72/09, 81/09, 64/10 и 24/11).

Издавање грађевинске дозволе за електроенергетске објекте из члана 133 наведеног закона је у надлежности Министарства (надлежно за послове грађевинарства), а захтев за издавање исте треба да садржи одговарајућу документацију дефинисану чланом 135. Закона.

За остале електроенергетске објекте укључујући објекте С.Н. и Н.Н., као и О.И.Е надлежна је локална самоуправа .

На основу добијене грађевинске дозволе инвеститор може приступити изградњи објекта, уз услов да 8 дана пре почетка радова изврши пријаву почетка радова надлежном органу које издало грађевинску дозволу и грађевинској инспекцији на чијој се територији налази објекат.

За мале хидроелектране треба претходно утврдити изводљиву локацију, енергетску сагласност надлежног Министарства животне средине, рударства и просторног планирања као и услова за повезивање О.И.Е електричне енергије на електродистрибутивном систему од стране надлежне ЕД односно ЕМС-а.

Код изградње надземних водова средњег и високог напона (10kV , 35kV). Заступљених на просторном плану општине утврђују се трасе и заштитни коридор у коме се не дозвољава изградња било које врсте објеката.

Заштитни коридор за далеководе износи:

- 10m.... за далеководе до 10kV
- 15m.... за далеководе до 35kV
- 40m.... за далеководе 400kV , рачунато од осе далековода са обе стране.

При томе се морају поштовати и други услови дефинисани „Правилником о техничким нормативима за изградњу надземних електроенергетских водова називног напона од 1kV до 400kV („Сл.лист СФРЈ бр.65/88 и Сл. лист СРЈ бр.18/92“).

Надземни водови називног напона 35kV и више морају бити заштићени од атмосферских пражњења према „правилнику о техничким нормативима за заштиту од атмосферских пражњења („Сл.лист СРЈ 11/96).

Изградња надземних нисконапонских водова може се вршити уз поштовање одредби „Правилнику о техничким нормативима за изградњу нисконапонских водова („Сл.лист СФРЈ бр.6/92“).

Електроенергетски кабловски водови се могу полагати уз услов да су обезбеђени потребни минимални размаци у односу на друге врсте инсталација објеката који износи:

- 0,3m .. у односу на зид или темеље зграда
- 0,4m .. у односу на цеви водовода и канализације
- 0,5m.... у односу на телекомуникационе каблове и у односу на локалне и сервисне саобраћајнице

- 0,6m... од спољне ивице канала за топловод
- 0,8m... у односу на гасовод у насељу
- 1,2m... од гасовода ван насеља
- 3m... од путева изнад I реда ван насеља код паралелног вођења,
- 1m... код приближавања
- 5m... за аутопут и пут I-ог реда код паралелног вођења односно
- 3m.. код приближавања аутопуту

Када се потребни размаци не могу остварити, кабл се полаже у заштитну цев дужине најмање 2m, са обе стране места укрштања, или целом дужином код паралелног вођења, при чему најмањи размак не може бити мањи од 0,3m.

Није дозвољено код паралелног вођења, полагање енергетског кабла изнад или испод цеви водовода и канализације, гасовода и топловода.

Код укрштања са телекомуникационим каблом енергетски кабл се полаже испод истог, а угао укрштања треба да је најмање 30°, што ближе 90°.

На прелазу преко саобраћајница енергетски кабл се полаже у заштитну цев на дубини минимално 0,8m испод коловоза.

○ Гасификација

За објекте који се граде у близини трасе магистралног гасовода важе следећа правила градње:

Упојасу ширине 30 м лево и десно од осе гасовода забрањено је градити зграде намењене за становање или боравак људи без обзира на степен сигурности којим је гасовод изграден и без обзира у који је појас цевовода сврстан.

Зграде намењене за становање или боравак људи се изузетно могу градити у појасу ужем од 30m ако је градња већ била предвиђена урбанистичким планом пре пројектовања гасовода и ако се примене посебне мере заштите, с тим да најмање растојање насељене зграде од гасовода мора бити:

за пречник гасовода до 125mm - 10 m,
за пречник гасовода од 125 mm до 300 mm - 15 m,
за пречник гасовода од 300 mm до 500 mm - 20 m,
за пречник гасовода већи од 500mm - 30 m.

Ако гасовод пролази близу других објеката или је паралелан са тим објектима, одстојање не сме бити:

мање од 5 m од регионалних и локалних путева, рачунајући од спољне ивице путног појаса;
мање од 10 m од магистралних путева, рачунајући од спољне ивице путног појаса;
мање од 20 m од ауто-путева, рачунајући од спољне ивице путног појаса;
мање од 20 m од железничке пруге, рачунајући од границе пружног појаса;
мање од 30 m од надземних делова цевовода, рачунајући од спољне ивице путног појаса, односно од границе пружног појаса, осим ако је цевовод постављен на друмски или железнички мост;
мање од 15 m од индустријских колосека, рачунајући од осе крајњег колосека;
мање од 1 m (мерено хоризонтал но) од грађевинских објеката, рачунајући од темеља објекта, под условом да се не угрожава стабилност објекта;
мање од 50 m од других подземних инсталација и мелиорационих објеката, рачунајући од спољне ивице цевовода до спољне ивице инсталације или објекта;
мање од 10 m од регулисаних водотокова и канала, рачунајући од ножице насипа.

Дистрибутивним гасоводом сматра се гасовод од полиетиленских цеви за развод гаса радног притиска до 4бара, који полази непосредно иза излазног запорног затварача на прикључном шахту или мернорегулационе станице, а завршава се запорним цевним затварачем потрошача. Дистрибутивни гасовод се мора трасирати да не угрожава постојеће или планиране намене коришћења земљишта да се поштују прописи који се односе на другу инфраструктуру, и прописи о геолошким особинама тла.

Приликом извођења радова на изградњи гасоводне мреже, у исти ров ће се полагати и полиетиленске цеви за накнадно удубавање оптичког кабла ради формирања вишенаменске телекомуникационе мреже (БХТКМ) за даљинску контролу и мерење трошења гаса сваког појединог потрошача.

По правилу гасовод полагати у оквиру регулационих зона саобраћајница и слободним зеленим површинама и тротоарима.

Да би се осигурало непрекидно и безбедно снабдевање потрошача природним гасом уз могућност искључења појединих потрошача, а да остали нормално снабдевају мрежа је планирана у облику затворених међусобно повезаних прстенова око поједних група потрошача. Места цевних затварача за искључење морају бити постављени тако да омогућују и искључење појединих потрошача, смештених у ПП-шахтама.

Цевни затварач са продуженим вретеном уградити у складу са техничким прописима, обезбедити од приступа неовлашћених лица, видно обележити са натписом „ГАС“ уграђен на дистрибутивном гасном цевоводу.

Дистрибутивни гасовод полагати испод земље без обзира на његову намену и притисак. У подручју где може да дође до померања тла који би угрозио безбедност производа применити прописане мере заштите.

У изузетним случајевима дистрибутивни гасовод се полаже дуж трупа пута уз посебне мере заштите од механичких оштећења. Дистрибутивни гасовод не полагати испод зграда и других објеката.

Радна цев гасовода се полаже у земљани ров минималне ширине 60цм који се мења у зависности од пречника цевовода, прописаним општина техничким условима.

Дубина укопавања дистрибутивног износи од (0,6m-1,0m у зависности од услова терена а изузетно може износити 0,5m) уз предузимање додатних мера заштите.

Минимална дубина укопавања при укрштању дистрибутивних гасовода са путевима и улицама износи 1m.

Минимална светла растојања гасовода од других инсталација изnose:

- При паралелном вођењу 40cm
- При укрштању 20cm
- Поред темеља зграда и објеката 1,0m
- У појасу ширине од 3m од осе цевовода забрањено је садити биљке чији корен досеже дубину већу од 1m

Укрштање дистрибуциони гасовод са саобраћајницама водотоковима каналима угао укрштања осе препреке и осе гасовода мора бити 60° до 90°.

Један примерак геодетског елабората мора да се достави надлежној јединици геодетске службе овлашћеног дистрибутера или ЈП Србијагаса, Организационој јединици Београд.

Пре израде техничке документације обратите се предузећу које је надлежно за транспорт, односно дистрибуцију природног гаса ради прибављања енергетских и техничких услова за израду техничке документације.

При изради инвестиционо-техничке документације за изградњу дистрибутивног гасовода радног притиска од 0-4 бара од ПЕ цеви, потребно је прибавити енергетско-техничке услове код овлашћеног дистрибутера.

Код израде техничке документације дистрибутивне гасоводне мреже, у свему се придржавати:

- Правилника о техничким нормативима за пројектовање и полагање дистрибутивног гасовода од полиетиленских цеви за радни притисак од 4 бара («Службени лист СРЈ», број 20/92),
- Правилника о техничким нормативима за кућни гасни прикључак за радни притисак од 4 бара («Службени лист СРЈ», број 20/92) и
- Правилника о техничким нормативима за унутрашње гасне инсталације («Службени лист СРЈ», број 20/92).

Закон и прописи су дефинисали „радни појас нафтовода и продуктовода“ (прописани минимални простор дуж трасе нафтовода или продуктовода потребан за њихову несметану изградњу или одржавање) и „заштитни појас нафтовода и продуктовода“ (јесте прописани простор ширине од по 200 м са сваке стране цевовода, рачунајући од осе цевовода у коме други објекти утичу на њихову сигурност).

У појасу ширине од 30 м лево и десно од осе нафтовода и продуктовода забрањено је градити зграде намењене за становање или боравак људи.

У појасу ширине од 5 м на једну и другу страну, рачунајући од осе цевовода, забрањено је садити биљке чији корени достижу дубину већу од 1 м, односно за које је потребно да се земљиште обрађује дубље од 0,5 м.

Не смеју се изводити радови и друге активности пре него што се о томе добију услови и писмено одобрење предузећа које обавља делатност транспорта тим нафтоводом или продуктоводом. Предузеће које је добило одобрење мора приликом извођења радова, односно других активности у заштитном појасу нафтовода или продуктовода спроводи га мере заштите према упутству предузећа које обавља делатност транспорта нафтоводом или продуктоводом.

Забрањена је изградња објеката који нису у функцији обављања енергетских делатности, као и извођење других радова испод, изнад или поред енергетских објеката, супротно закону, као и техничким и другим прописима. Такође, у фази израде техничке документације за изградњу објеката но истој, потребно је обратити се ЈП „Транснафта“ Панчево за услове и техничке сагласности. Осим тога морају се испоштовати одредбе законских проинса, стандарда и техничких норматива, који дефинишу област транспорта сирове нафте нафтоводима и транспорт деривата нафте продуктоводима.

○ **Алтернативни извори енергије**

Општи услови и принципи за реализацију алтернативних извора енергије разматрани су у глави 6.4. Електроенергетика, одељак: Обновљиви извори енергије. Овде се дају спецификације поступка за реализацију таквих објеката.

Мале хидроелектране

Мале хидроелектране су један од алтернативних извора енергије, снаге од 100KW до 10000KW (10 MW) које омогућавају производњу електричне енергије капацитета који се дистрибуира у електроенергетски систем. За изградњу малих хидроелектрана се прибавља претходна енергетска сагласност надлежног Министарства, а дозволу за изградњу издаје надлежни општински орган.

На подручју општине Ражањ постоји потенцијална могућност да се реализују МХЕ у кориту за велики воду тока Јужне Мораве у горњем делу Сталаћке клисуре, уз одговарајуће обезбеђење приобаља од поплавних и унутрашњих вода. Разматрана је и МХЕ Грабово на Великој (Јовановачкој) реци, процењене снаге 400 kW и производње од 870 MWh/год.

Мале хидроелектране се могу градити и на другим локацијама које нису евидентирани Катастром, уколико се испуне услови који су дефинисани у поменутом поглављу.

Такве се локације могу разматрати на подручју општине уз следеће услове:

- Претходна енергетска сагласност надлежног Министарства за послове енергетике.

- Мишљење ЈВП Србијаводе, Београд, које процењује да ли је предложено решење у складу са диспозицијама водопривредних система вишег реда, заштитним објектима и условима заштите приобаља и окружења.
- Мишљење Завода за заштиту природе Србије, које процењује да ли се објект који се планира налази у подручју које је под неким режимом заштите, или се планира за неки вид заштите у будућности, у складу са обавезом Србије по међународном документу НАТУРА 2000, по којем се површина заштићених површина повећава са садашњих 5,86% на 12%.
- Решени имовинско – правни односи за локацију и приступ њој.
- Сагласност локалне управе да планирана изградња МХ не угрожава постојећу инфраструктуру и изграђеност простора.
- Услови и претходна сагласност на енергетски прикључак енергетског система.
- Урбанистички пројекат локације мале хидроелектране.
- У циљу процене утицаја малих хидроелектрана на животну средину, потребно је урадити одговарајући документ у складу са законом.

У тој процени утицаја посебно се мора анализирати и следеће:

(а) Да ли је диспозиција МХЕ уклопљена у окружење, да не нарушава амбијенталне, хидролошке, морфолошке и еколошке вредности тог подручја. То се посебно односи на начин реализације деривације, која: не сме да представља сметњу за несметано кретање људи, стоке и дивљачи, препреку за отицање, не сме да грађевинским интервенцијама подстиче појаву ерозионих процеса.

(б) Да ли је обезбеђен гарантовани еколошки проток, који омогућава несметано очување биодиверзитета водених и приобалних ексистема низводно од преграде. Тај еколошки проток је различит: током хладног дела године [октобар - март] је мањи, а током топлијег дела [април – септембар] је већи, а начин њеног одређивања је ближе дат у делу 6.3.

(в) Да ли је објект МХЕ уклопљен у социолошко окружење, а посебно у односу на оближња насеља, да не нарушава услове за живот, рад становништва које се ослања на ту реку као производни, али и урбани ресурс. При вођењу деривација, ради концентрације пада, не сме доћи до осиромашења водом водотока који протичу кроз поједина сеоска насеља.

(г) Уколико се неки инвеститор определи да реализује МХЕ у кориту Јужне Мораве, у горњем делу Сталаћке клисуре или и узводније, детаљнији услови за реализацију су дефинисани у тачки 6.3. која се односи на Обновљиве ресурсе.

Мини хидроелектране, снаге до 100 KW, који се углавном користе за властито снабдевање електричном енергијом групе домаћинства, са евентуално мањом количином енергије која улази у дистрибутивни систем - у надлежности је локалне управе која би требало да има урађен и усаглашен план изградње мини хидроелектрана на својој територији. Дозволу за изградњу издаје надлежни орган локалне управе.

За потребе изградње мини хидроелектране потребно је прибавити:

- (а) Претходно мишљење локалне управе о могућности изградње мини ХЕ.
- (б) Сагласност ЈВП Србијаводе, Београд, да планирана мини ХЕ не омета постојеће или планиране системе вишег реда.
- (в) Услове надлежног електродистрибутивног предузећа за прикључак на електроенергетски систем
- (г) Услове Завода за заштиту природе Србије, као у случају МХЕ, јер и мини ХЕ могу бити врло неповољне за екосистеме на неким осетљивим локалитетима.
- (д) Доказ о решеним имовинско-правним односима за локацију и приступ ка њој.
- (ђ) У зависности од планиране снаге, типа мини хидроелектране или специфичности локације за изградњу мини хидроелектране, надлежни општински орган може условити израду Урбанистичког пројекта или одговатајућег документа о процени утицаја мини хидроелектране на животну средину у складу са законом.

Ветропаркови и ветрогенератори

У току израде Плана нису постојали званични извори о утврђеним локацијама за изградњу ове врсте објеката.

Изградња ветропаркова је могућа уз претходну израду одговарајућег урбанистичког плана и прибављање свих потребних услова и сагласности надлежних институција.

Дозволу за изградњу ових објеката издаје надлежно Министарство, у складу са чл.133. Закона о планирању и изградњи.

Ветрењаче као појединачни објекти се могу градити на основу Урбанистичког пројекта и прибављених услова и сагласности надлежних институција. У циљу процене утицаја ветрењача на животну средину, може се исказати потребна за израдом одговарајућег документа у складу са законом. Локације ветрењача могу се одредити планом који усвоји локална самоуправа.

Остали алтернативни извори енергије

Услови за реализацију осталих извора енергије дати су у глави 6.3. Постројења која користе биомасу за производњу топлотне енергије, постројења за производњу биогорива и слично могу се градити у складу са правилима градње за производне објекте уз претходно прибављене услове и сагласности надлежних установа и урађене одговарајуће документације из области утицаја на животну средину, у складу са важећим Законом о планирању и изградњи и законском регулативом из области заштите животне средине. У зависности од капацитета производње и процене утицаја на околину за ова постројења се може условити разрада локације кроз израду урбанистичког пројекта или одговарајућег урбанистичког плана.

1.2.5. ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈЕ И ПОШТАНСКИ САОБРАЋАЈ

Подземни телекомуникациони водови приступне мреже постављају се испод јавних површина (тротоарски простор, слободне површине, зелене површине, пешачке стазе, паркинг простор и изузетно саобраћајница) и испод грађевинских парцела уз сагласност власника-корисника.

Подземни телекомуникациони каблови полажу се у ров ширине 0,4 m на дубини од 0,8 до 1 m према важећим техничким прописима за полагање ТТ каблова у ров.

Код приближавања и укрштања ТТ каблова са осталим инфраструктурним објектима потребно је остварити следеће минималне размаке:

- са водоводном цеви код укрштања 0,5 m, а код паралелног вођења 0,6 m,
- са канализационом цеви код укрштања 0,5 m, а код паралелног вођења 0,5 m,
- са електроенергетским каблом од 10 kV код укрштања 0,5 m, а код паралелног вођења 1 m,
- од регулационе линије 0,5 m,
- од упоришта електроенергетских водова до 1 kV 0,8 m.
- при укрштању са енергетским кабловима најмање растојање мора бити веће од 0,5m, а угао укрштања треба да буде у насељеним местима најмање 30°, по могућству што ближе 90°, а ван насељених места најмање 45°. По правилу телекомуникациони кабл се полаже изнад енергетских каблова;
- уколико не могу да се постигну размаци из претходно наведене две тачке на тим местима се енергетски кабл провлачи кроз заштитну цев, али и тада размак не сме да буде мањи од 0,3 m;
- базе станице градити по техничким препорукама и стандардима Телеком Србија, непосредни простор око антенског стуба оградити (20-30m²) и спречити блиску изградњу која ће смањити ефикасност функционисања (умањити или спречити сигнал).

Код приближавања подземног телекомуникационог вода темељу електроенергетског стуба, хоризонтална сигурносна удаљеност износи 0,8 m, а не мање од 0,3 m уколико је телекомуникациони вод механички заштићен.

Приликом реконструкције и изградње нове месне телефонске мреже, код паралелног вођења и укрштања телефонских каблова са другим инфраструктурним објектима неопходно је у свему се придржавати важећих техничких прописа ЗЈ ПТТ и других услова која регулишу ову материју.

Паралелно јавном путу, у заштитном појасу, могу се планирати паралелно вођени објекти телекомуникацијске инфраструктуре на растојању од најмање 3,0 m од крајњих тачака дотичног инфраструктурног објекта до регулационе линије јавног пута.

Могуће је укрштање објеката телекомуникацијске инфраструктуре са јавним путем уз израду одговарајуће техничке документације.

Укрштање се изводи управно на осу пута, уз смештање инсталације у прописану заштитну цев која се поставља механичким подбушивањем испод трупа пута. Дубина на којој се налази горња кота заштитне цеви је на 1,35-1,50 m од горње коте коловоза и на 1,00 m од коте дна одводног канала. Цев је дужине једнаке целој ширини попречног профила, између крајњих тачака профила, увећаној за по 3,00 m са сваке стране.

1.2.6. КОМУНАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА

Гробља

За проширење постојећих гробља и изградњу гробља на потпуно новој локацији, у случају потребе решавања локације утврђивањем јавног интереса обавезна је израда Плана детаљне регулације. У случају имовинско-правно решене нове локације и њеног приступа, обавезна је израда Урбанистичког пројекта. Урбанистичкој разради локације мора да предходи израда геолошког елабората и одговарајућег документа о утицају изградње гробља на животну средину.

Димензионисање гробља зависи од: броја становника гравитационог подручја (планирано стање), стопе морталитета, ротационог турнуса, димензије гробног места, система сахрањивања и организације парцеле и заступљености функција на гробљу.

Од различитих метода прорачуна, у нашим условима уобичајена је примена методе Швенкела, по којој се одређује потребни капацитет гробља:

$$\text{Број гробних места: } G = \frac{K}{1000} \times S \times T^{1,25}$$

K – стопа морталитета (број умрлих годишње на 1000 становника); S - броја становника; T – ротациони турнус.

$$\text{Број гробних места: } G = \frac{1964 \times 25 \times 1,25}{1000}; G = 491$$

Површина парцеле PP= Gm x G; PP=8,5m² x 491; PP=0,4ha

Површина гробља PG= PP+2/3PP; PG= 0,4+2/3x0,4; PG= 0,7ha

Гробље се састоји од површине за сахрањивање и приступне површине која је величином и опремљеношћу у складу са величином површине за сахрањивање. Минимум комуналне опремљености гробља представља плато са чесмом, решеном одводњом употребљене воде и површинске воде са платоа (по потреби септичка јам) и капелом, потребних капацитета, са обавезним електричним прикључком.

Површину за сахрањивање треба поделити на гробна поља у којима се предвиђа сахрањивање у једном гробном месту: једног умрлог лица, два умрла лица, три или четири умрла лица.

Ширина бетонских прилазних стаза је 1,3m, а растојање између гробних места 0,5m.

Габарит гробног места износи:

- за једно умрло лице је 1,1x2,4m,
- за два умрла лица 2,0x2,4m,
- за три умрла лица је 2,9x2,4m,
- за четири умрла лица је 3,8x2,4m,

За формирање гробног места користе се монтажне армиране бетонске гредице ширине 10cm. ширина гредице на страни где се налази споменик је 30cm. Бетонске гредице надвисују бетонске стазе за 10cm и прате терен тако да у случају пада проблем висине се решава каскадом, а никако повезивањем видне висине гредица. Површина гробног места је за 5cm виша од бетонске стазе, односно 15cm, нижа о бетонске гредице. Она би требала целом површином да буде затрављена.

Гробно поље треба решити у стилу пејзажног парка обogaђено мањим пластикама или једноставним малим плочама од камена са уклесаним именима покојника. Гробно место са припадајућом комуникацијом је величине 3,0 x 2,5m.

Затрављена површина се преноси и на уоквирену површину око споменика, где се може засадити цвеће или украсно шибље.

Основни елеменат садржаја гробља, односно парцела је гробно место. На гробљу треба предвидети ортогоналан распоред гробних места ради оптималне искоришћености земљишта, уз јеноставније обележавање на терену и истовремено максимално озелењавање међупростора.

Породична гробна места за сахрањивање две особе, као најчешћи вид сахрањивања су спољних димензија 2,0 x 2,4 m са међуразмаком од 0,5 m у реду и 1,3 m између редова.

Дубина сахрањивања износи 1,6 m.

Надгробни споменици се раде од природног камена на одговарајућем постољу. Висине надгробних споменика се типизирају на димензије по висини од 80cm, 100cm и 120cm, а ширине за појединачна гробна места су 60cm, а за двојна гробна места су 120cm

Простор гробља се оградајује транспарентном оградом, уз коју треба формирати зелени заштитни појас (оградно-зимзелене врсте) висине 1,5 m са наглашеним и посебно обрађеним улазима. Ограда се поставља око целог комплекса гробља.

Опремање постојећих гробља недостајућом инфраструктуром се ради по правилима која важе за изградњу нових гробља.

Сточна гробља и сточне јаме

Посебан циљ уређења и развоја у оквиру комуналног сектора је детерминисање локације за сточно гробље на територији општине и уређење одговарајућег простора, који испуњава услове за обављање безбедног уклањања угинуле стоке.

За сточно гробље потребно је утврдити локацију или више локација на руралном простору које испуњавају санитарно-техничке услове за ову намену и инфраструктурно опремити простор.

У складу са Правилником о начину разврставања и поступања са споредним производима животињског порекла, ветеринарско-санитарним условима за изградњу објеката за сакупљање, прераду и уништавање споредних производа животињског порекла, начину спровођења службене контроле и самоконтроле, као и условима за сточна гробља и јаме гробнице ("Службени гласник РС", број 31/11) формираће се, уређивати и одржавати сточна гробља на подручју општине.

Будући да општина Ражањ нема одређену локацију за сточно гробље, потребно је одредити локацију и на основу урбанистичког плана уредити одговарајући простор, који испуњава услове за обављање безбедног уклањања угинуле стоке. Неопходно је формирати минимум 2 сточна гробља тако да њихов распоред прати планирану мрежу насеља: за сваку заједницу насеља по један овакав објекат, у центру заједнице насеља као његовом средишњем простору. Тачна локација (парцела) биће накнадно утврђена.

С обзиром да је сточно гробље најнеповољнији начин уклањања лешина и конфиската с хигијенског и епизоотиолошког стајалишта услови за избор локације и изградњу сточног гробља су:

- локација јаме мора бити изван насеља, на оцедном терену (крупно гранулирано тло) са довољним протоком ваздуха;
- ниво подземних вода не сме бити виши од 2,5-3,0 m испод површине тла;

- сточно гробље мора бити ограђено оградом од бетона или цигле. На врху ограде мора бити бодљикава жица;
- унутар локације треба да има објекат са текућом водом, прибором за секцију лешева, прање и дезинфекцију;
- након секције лешина се закопава 2,0 m испод површине земље с направљеном хумком;
- за велике животиње треба место површине 4,0 m², а за мале 2,0 m²;
- свака лешина се закопава у засебну јаму;
- временски турнус за сточна гробља је 10-15 година;
- сточно гробље се не сме користити за напасање, а за садњу неке културе се може користити тек 26 година након престанка употребе. До тада се на њему може садити само дрвеће.

За случај наглог помора (епидемије) стоке саставни део сточног гробља треба да представља и **јама гробница**, за истовремено збрињавање већег броја уинулих животиња.

Јама гробница се може градити и као засебан објекат изван насељеног места. За одабир локације је важан ниво подземних вода и гранулометријски састав тла. Прикладна ширина јаме је 3,0-5,0 m, а дубина 8,0-15,0 m. Дно треба бити најмање 1,0 m изнад нивоа подземних вода. На дно се ставља дренажни слој дебљине 0,5-1,0 m од туцаника или ломљеног црепа. На 1,0 m од дна стављају се две гвоздене шипке (цеви или шине које формирају мрежу налик роштиљу) на којима се лешина задржава. Јама се зида на суво и на врху се затвара армирано-бетонском плочом која уједно служи и као сто за секцију.

Сточне пијаце

Сточне пијаце, као објекти који задовољавају све Законом прописане услове, се планирају на нивоу заједнице насеља (поред постојечих пијаца на начин да се обухвати цела територија Општине.

Објекти на којима се одржавају сточне пијаце, сајмови и изложбе морају да испуњавају следеће услове:

- да се налазе изван насеља;
- да се не граде на земљишту које је подводно и угрожено од поплава;
- да нису удаљени од главног пута;
- да нису за последњих 20 година служили за сточна гробља и јавно ђубриште;
- изложбене просторије могу изузетно да се налазе и у самом насељу;
- да има само један улаз довољно простран и са изграђеним вратима; и
- да има посебно издвојен простор за животиње за које се приликом контроле утврдило да су заражене или су сумњиве на заразу.

Величина простора зависи од обима и врсте промета животиња водећи рачуна да просечна одређена површина се мора повећати за 15% површине на име путева и изградњу манипулативних и санитарних обеката:

по грлу крупних животиња – 2 m²; по телету - 1,2 m²; по овци, односно свињи преко 50 kg – 1 m²; и по јагњету и прасету - 0,5 m².

Зелена пијаца

Зелене пијаце, као објекти који задовољавају све Законом прописане услове, се планирају на нивоу заједнице насеља.

Потребно у оквиру постојећих пијаца преуредити просторије ради побољшања пијачне понуде услуга, као и уређење простора са тезгама. У оквиру затвореног простора организовати продају млечних производа, живине и сличне робе. У оквиру објекта организовати просторије са пратећим садржајима (нпр. санитарне чворове, здравствену и ветеринарску инспекцију, управу и др.).

Правила грађења трансфер станице

- РСПУО за Нишки регион предвиђа изградњу трансфер станица у Ражњу на месту садашње депоније (Липовац).
- Локација трансфер станице, односно рециклажног дворишта одређена је у складу са Планом управљања отпадом општине/града и РСПУО.
- Трансфер станице су на листи Пројеката за које се може захтевати процена утицаја на животну средину. За Рециклажна дворишта није прописана обавеза израде процене утицаја на животну средину
- Трансфер станица није депонија у смислу Уредбе о одлагању отпада на депонијама ("Службени Гласник РС", број 92/10), али код дефинисања локације и техничких решења трансфер станица треба поштовати стандарде заштите животне средине из позитивних прописа РС, као и стандарде ЕУ директива у овој области, а ускладу са најбољом примењивом праксом у у овој области.
- Техничку документацију за изградњу трансфер станица и рециклажних дворишта треба радити усклађено синхронно са техничком документацијом за изградњу Регионалне депоније Дољевац, као делове јединственог функционалног система, а према условима локације сваког појединачног објекта.
- У принципу, пожељно је да трансфер станица буде што ближе центру продукције отпада-градском насељу, на приступачним локацијама поред јавног пута, како због мањих трошкова транспорта комуналног отпада, тако и због могућности да што више грађана донесе да прода издвојене секундарне сировине, односно да одложи кућни отпад који има карактер опасног.
- Трансфер станица се гради на локацији комуналне депоније која ће се претходно санирати и рекултивисати.

Трансфер станица треба да садржи:

- Колску вагу за мерење и евиденцију довеженог отпада;
- Систем за претовар и сабијање отпада у великим контејнерима за транспорт на регионалну депонију;
- Простор за смештај прес контејнера, као и паркинг за возила за отпад;
- Систем за пријем, откуп и привремено одлагање секундарних сировина раздвојених на месту настанка;
- Засебан простор са опремом за привремен пријем комуналног опасног отпада (становништво и привреда), као и неутралног медицинског отпада који није решен интерним плановима локалних генератора отпада;
- Простор са објектима и опремом за касацију кабастог отпада;
- Компостану за компостирање биолошког отпада уколико је то економски оправдано. Систем за компостирање органског отпада је засебна, оградом и капијом одвојена, функционална целина у оквиру трансфер станице. РСПУО није предвиђено да се компостанице граде у оквиру трансфер станица, бар не у I фази изградње.
- Пратећи инфраструктурни системи: контејнер за особље са инсталацијом санитарне воде, канализације, струје, грејања; систем за гашење пожара, ограда и капија, приступни асфалтни пут.
- Вода за пиће обезбедује се прикључком на јавни водовод, или из прикладних резервоара. Санитарне отпадне воде се скупљају у посебан резервоар са уређајем за третман тих вода, или одводе у јавни канализациони систем.
- Плато трансфер станице за манипулацију и кретање возила је од армираног бетона тако да нема прљања точкова возила и растурања отпада.
- На трансфер станици се обезбеђује стално присуство посаде/чувара.
- Предвиђа се израда заштитног појаса од дрвећа и другог растиња.

Уколико се трансфер станица налази на већем растојању од прикључка на електродистрибутивни систем могуће је соларним ћелијама обезбедити потребну енергију за све потрошаче, осим пресе за сабијање отпада.

Трансфер станице предложене РСПУО предвидају директни претовар отпада из возила за сакупљање отпада у контејнере за даљински транспорт, при чему је претоварни кош заштићен од кише, а мале количине оцедне воде од сабијања отпада сакупљају се у непропусни резервоар, одакле се повремено одвозе специјалним возилом на постројење за третман процедних вода Регионалне депоније.

1.2.7. ЗЕЛЕНИЛО И ПОВРШИНЕ ПОД ЗЕЛЕНИЛОМ

У постојећим **парковима** су дозвољени следећи радови: санитарна сеча стабала, реконструкција цветњака, нова садња, реконструкција вртно-архитектонских елемената, реконструкција стаза, реконструкција постојећих објеката, подизање нових вртно-архитектонских елемената, подизање фонтана, реконструкција и поправка постојећих објеката и дечијих игралишта, ограђивање парка. Паркове треба опремити стандардном инфраструктуром и системом за наводњавање.

Код подизања **нових парковских површина** важе следећи услови:

- потребно је да постоји пројекат парка у одговарајућој размери са прецизно одређеном границом парка, унутрашњим саобраћајницама и парковским објектима;
- зеленило треба да буде репрезентативно;
- планирати места за постављање споменика;
- планирати водене површине (вештачка језера, фонтане);
- садржаји треба да буду концентрисани (миран одмор, игра, шетња и др);
- садржај рекреативних објеката треба да обухвати све старосне групе;
- у парку могу да буду подигнути следећи објекти: угоститељски са отвореним баштама, објекти у функцији одржавања парка, објекти културе, мањи отворени амфитеатри за културне манифестације и инфраструктурни објекти од општег интереса утврђени на основу закона;
- могућа је изградња мањих појединачних јавних или комерцијалних објеката у комплексима зеленила на основу планова детаљније разраде. При томе треба водити рачуна о величини зелене површине, микролокацији, њеном значају за просторну целину, статусу трајног добра и другим утицајним чиниоцима.

Дозвољени су следећи радови у **постојећим скверовима**: санитарна сеча стабала, реконструкција цветњака, нова садња, реконструкција вртно-архитектонских елемената, реконструкција стаза, реконструкција постојећих објеката, подизање нових вртно-архитектонских елемената, подизање фонтана, ограђивање скверова. Скверове треба опремити стандардном инфраструктуром и, према потреби, системом за наводњавање.

Код планирања нових скверова треба:

- уважавати правце пешачког кретања,
- стазе, платои могу да заузимају до 35 % територије сквера,
- пожељно је да избор материјала и композиција застора буде репрезентативна,
- објекти могу да заузму до 5% територије сквера,
- на скверу могу да буду подигнути инфраструктурни објекти од општег интереса утврђени на основу закона,

Зеленило специфичног карактера

У поступку реконструкције, ревитализације и подизања нових зелених површина избор врста прилагодити намени простора, условима локације и функцији зеленила:

- зеленило радних зона има заштитно декоративну функцију, избор врста засновати на брзорастућим, широколисним лишћарима и примешаним четинарима,
- зеленило здравствених установа има декоративно-заштитну функцију а избор врста засновати на аутохтоним, бактерицидним, инсектицидним врстама избегавајући жалосне форме,

- школски комплекси и дечје установе озелењавати високодекоративним врстама интересантних морфолошких карактеристика,
- зеленило гробља има декоративно заштитну функцију а избор врста прилагодити намени: зимзелене и листопадне саднице жалосних и пирамидалних форми. Заштитно зеленило дрворедног типа или живе ограде обавезни су садржаји уређења.

Парк шуме шуме могу да садрже следеће зоне:

- зону пасивне рекреације. У овим зонама планирати само основну опрему (нпр. шетне и планинарске стазе, рекреационе ливаде и др.).
- Дозвољени капацитет подручја је 1-3 посетиоца/ха. Максимално учешће застртих и изграђених површина је 2,5 %;
- зону активног одмора која може да садржи додатну опрему (нпр. бицикличке стазе, трим стазе, игралишта за децу, мини голф, ресторани, кампинг плацеви и др.). Дозвољени капацитет у овим зонама је 5-9 посетилаца/ха. Максимално учешће застртих и изграђених површина је 5% укупне површине зоне;
- зону активне рекреације. У оквиру парк шуме могу се планирати објекти спорта, отворени терени и затворени објекти мањег капацитета (пратећи објекти уз терене, угоститељски објекти) - максимално учешће застртих и изграђених површина је 2,5 %.

Део шуме може да буде парковски уређен. Потребно је обезбедити лаку приступачност, паркиралишта лоцирати на главним прилазима шуми, тежити да кроз комплекс шуме буде обезбеђено само пешачко кретање, за лоцирање нових стаза користити постојеће шумске путеве, мрежа путева треба да омогућава кружно кретање различитих дужина.

Избор преовлађујућих врста дрвећа и шибља треба да одговара природној потенцијалној вегетацији; дуж стаза, прогала и на рекреационим ливадама користити разноврснији избор врста дрвећа и шибља; на местима где је то могуће формирати визурне тачке (из шуме и унутар шуме); у склопу шуме могу да се задрже или планирају воћњаци, виногради и ливаде.

Заштитно зеленило у систему зелених површина треба да обезбеди повезивање зелених површина у грађевинском реону са шумским и зеленим површинама ван грађевинског подручја. Заштитно зеленило уз бујичне водотокове има антиерозивни карактер.

На парцелама које се граниче са бујичним водотоком, обавезан је појас од 6,0m уз поток који ће се третирали као уређено зеленило, односно грађевинска линија може да буде на минимум 8,0m од потока.

Површине заштитног зеленила могу да садрже пешачке и бицикличке стазе са пратећом опремом и објектима. У зависности од просторних могућности оне могу да садрже спортске објекте, ретензије или низ парковски уређених површина и друго.

1.3. СТЕПЕН КОМУНАЛНЕ ОПРЕМЉНОСТИ ОПРЕМЉЕНОСТИ ПО ЦЕЛИНАМА И ЗОНАМА КОЈИ ЈЕ ПОТРЕБАН ЗА ИЗДАВАЊЕ ЛОКАЦИЈСКЕ ДОЗВОЛЕ

Минимално опремање грађевинске парцеле, локалитета и зоне подразумева обезбеђење следећих инфраструктурних објеката: приступни пут, водоснабдевање, прикупљање и пречишћавање отпадних вода, приључак на електроенергетску и телекомуникациону мрежу; уређење манипулативног простора, паркинга за различите врсте возила; и посебне просторије или ограђеног простора са посудама за прикупљање отпада.

Степен комуналне опремањености грађевинског земљишта који је неопходан за издавање локацијске и грађевинске дозволе, зависи од зоне у којој се гради објекат, као и врсте и намене објекта.

Неопходно је прибављање услова надлежних јавних предузећа и организација.

Неопходна комунална опремљеност дата је у Табели бр. 10. у поглављу 3.3. МРЕЖА ЈАВНИХ СЛУЖБИ у односу на потребан ниво комуналне опремљености у за прва два ранга насеља (финансијским установама, организацијама, јавним службама, комуналном инфраструктурном предузећу и др), што представља приоритетну фазу у развоју насеља, како би се створили услови за постепену обнову становништва, најпре у центрима.

Минимални степен комуналне опремљености за Центар Општине

водовод	канализација фекал.	канализација кишна	електро	телефон	гасовод
+	+	+	+	+	пожељно

Минимални степен комуналне опремљености за Секундарни центар и Центар зајед.насеља

Водовод (организован систем водоснабдевања)	канализација (фекална), водопрпусне септичке јаме	канализација кишна	електро	телефон	гасовод
+	+	+	+	+	пожељно

1.4. СТРАТЕШКА ПРОЦЕНА УТИЦАЈА ПЛАНА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ - ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Закључна разматрања стратешке процене условно говорећи, представљају резиме или врсту завршног прегледа стратешке процене.

Стратешка процена утицаја на животну средину је поступак који обезбеђује услове за одговарајућу заштиту животне средине у току спровођења ППО Ражањ, с обзиром да је стратешка процена обављена по завршетку израде плана. Методолошки образац у току израде ППО Ражањ је у потпуности на принципима одрживог развоја, као и принципима прописаних Законом. С обзиром да је у самој изради плана извршено интегрисање проблематике заштите животне средине у планска решења, од дефинисања циљева, па све до мера за спровођење, накнадно обављање стратешке процене даје одређене препоруке за спровођење.

У том смислу може се уопштено закључити да је стратешка процена у потпуности у складу са Законом о стратешкој процени утицаја на животну средину. ППО Ражањ предвиђа уравнотежени просторни развој подручја општине, полазећи од природних потенцијала, заштићених подручја, морфологије терена, саобраћајне приступачности, релативно скромнијих урбаних функција и насељске структуре, као и других специфичности планског подручја. Полазећи од наслеђених расположивих капацитета за просторни развој, релативно развијене традиционалне пољопривреде, мањих привредних капацитета који не раде у одговарајућем обиму, предвиђа се изградња капиталних објеката. У првом реду то се односи на реконструкцију путне мреже и повећања приступачности. Полазећи од претпоставке да ће у случају евентуалне изградње бити коришћене најсавременије технологије (принцип БАТ), процењује се да ће евентуални утицаји на животну средину бити минимализовани, али неминовно ће доћи до повећања продукције аерополутаната услед повећања обима саобраћаја.

Планирани развој допринеће побољшању климе за привредне активности на подручју Општине, посебно у погледу унапређења комуналне инфраструктуре и опремање конкретних локација, отварање нових радних места чиме ће се омогућити задржавање становништва, и подстицање развојних процеса уз очување природних, културних и традиционалних вредности.

Заштита животне средине оствариће се комплексним решењима и мерама у области унапређења квалитета ваздуха, вода, земљишта, управљања отпадом и финансирања у заштиту и развијања програма мониторинга, имплементацијом различитих комплементарних докумената.

Други плански и секторски документи, пре свега Просторни план Републике Србије, као и националне стратегије у области развоја привреде, пољопривреде, шумарства, локалног одрживог развоја, водопривреде, енергетике, управљања отпадом и заштите животне средине, садрже циљеве заштите животне средине али и секторски развој значајан за израду ППО Ражањ и стратешке процене. Ови циљеви треба да обезбеде оптимално управљање земљиштем, водама, квалитетом ваздуха, отпадом и отпадним водама, ризиком од удеса, заштитом природних и културних добара и живог света, коришћењем ресурса, заштитом здравља и квалитетом живота уопште. Ражањ је у погледу стања животне средине релативно очувано подручје. Привредни објекти који се налазе на територији Општине представљају делимично оптерећење у смислу могућег загађивања животне средине. Главни проблем је неадекватан третман отпадних вода и управљање отпадом. Загађење површинских и подземних вода, деградација и загађење земљишта као последица безусловног депоновања отпада, може да угрози квалитет живота или евентуално здравље становништва, али на самом извору загађења. Нарочито је важно унапредити систем водоснабдевања, посебно у сеоским насељима. Основна питања и проблеми животне средине разматрани у току стратешке процене везани су за квалитет ваздуха и вода, нерационално коришћење, деградацију и загађење земљишта, неадекватан третман отпадних вода и чврстог отпада, повећан ниво буке и вибрација, угрожавање биљних и животињских врста, деградацију шума и недовољну шумовитост у односу на оптималну, повећан ризик од удеса у привреди и при транспорту опасних материја, појаву нелегалне градње, непостојање система мониторинга животне средине и потребе значајнијег улагања у област заштите животне средине.

У оквиру стратешке процене су припремљене две варијанте. Прво, варијантно решење се односи на спровођење решења ППО Ражањ – подржаног решењима других стратегија и програма, друго, представља нереализовање ППО Ражањ – тзв. "нулти сценарио". За потребе обављања процене дефинисани су специфични циљеви, тако да је процена утицаја на циљеве стратешке процене вршена за варијантна и планска решења. Поређењем добијених резултата за варијантна решења закључено је да је друго варијантно решење повољније са становишта заштите животне средине. Етапна реализација ППО Ражањ по приоритетима и најповољније решење је ППО Ражањ који садржи адекватне мере и оптимална решења којима се обезбеђује заштита животне средине уз истовремени економски развој на подручју Општине.

Процена утицаја планских решења на циљеве стратешке процене вршена је у две фазе: у првој су одређени утицаји, а затим је утврђен њихов значај према карактеристикама из Прилога I Закона - врста, вероватноћа, учесталост, временска и просторна димензија утицаја. У коначној матрици су приказани значајни утицаји за које су затим припремљене мере за смањење негативних односно увећање позитивних утицаја на животну средину. Мере за спречавање и ограничавање негативних и увећање позитивних утицаја разрађени су за: заштиту ваздуха, заштиту вода, заштиту земљишта, управљања водом, заштиту од буке, заштиту природног и културног наслеђа, као и друге мере заштите.

Програм за праћење стања животне средине (мониторинг) обезбеђује услове за праћење утицаја на животну средину дефинисаних стратешком проценом, односно непосредно праћење реализације планских решења, као и остваривање услова и мера заштите. Како не постоји установљен систем мониторинга за територију општине, дат је концептуални оквир за конституисање интегралног програма мониторинга са индикаторима животне средине, обавезама надлежних органа у праћењу стања животне средине и поступањем у случају неочекиваних утицаја на животну средину. Методологија коришћена у изради стратешке процене заснована је на два основна принципа.

Прво, стратешка процена је обављена после израде ППО Ражањ, и друго, у свакој фази стратешке процене су коришћене одговарајуће примењене методе, као и опште методе научног рада и истраживања.

Избор индикатора је вршен према њиховој доступности и усклађености са системом индикатора који се користе у Европској Унији (Европска агенција за животну средину - ЕЕА) и Организацији за економску сарадњу и развој (ОЕЦД). Начин одлучивања је заснован на интенцији да се изврши постпланска имплементација стратешке процене, што ће резултирати евентуалним изменама и допунама ППО Ражањ. Овакав начин имплементације има своје специфичности, а да би био и ефикасан, важно је формирати систем континуалног планирања и мониторинга, из разлога редовне евалуације примене плана и остваривање планских решења, као и идентификације и анализе могућих проблема и тешкоћа. У том смислу, програм мониторинга представља снажну подршку за конституисање система доношења одлука, како би се на начин субординације пратила реализација Плана.

У ППО Ражањ су у потпуности су испоштовани урбанистички нормативи и стандарди, прописана су правила уређења, изградње и заштите животне средине, као и мере за превенцију акцидената, хазарда и одбрану од елементарних непогода. Планом су предвиђена решења у оквиру прихватљивих капацитета са аспекта заштите животне средине, односно у складу са урбанистичким показатељима (степен заузетости и индекс изграђености). Истовремено, предвиђена је изградња инфраструктуре, управљање комуналним отпадом, као и планско решавање проблема водоснабдевања и одвођења отпадних вода. Капацитети инфраструктуре су прилагођени дугорочним пројекцијама социо-економског развоја, имајући у виду даљу урбанизацију и развијање туристичко – угоститељске делатности.

Реализацијом ППО Ражањ целокупан простор ће се амбијентално обогатити, с обзиром да је поред изградње туристичких капацитета, планирано развијање туристичке понуде, спортско рекреативних садржаја, као и изградња других објеката јавне намене. Реализацијом инфраструктурних планских решења побољшаће се стање квалитета животне средине, посебно у сектору управљања водама. За изградњу других објеката прописана су правила уређења и правила изградње тако да неће бити угрожена постојећа инфраструктурна мрежа. Напротив, реализацијом ППО Ражањ побољшаће се квалитет живота, а подручје ће бити уређеније и опремљеније. На основу дефинисаних предмера и предрачуна за комуналну и другу инфраструктуру могуће је етапно – плански реализовати инфраструктурне пројекте. Реализацијом планских решења за објекте са јавном наменом задовољиће се потребе корисника, посебно повећањем смештајних капацитета и рекултивација деградираних површина и њихова трансформација за јавне садржаје. У наредном периоду спровођења ППО Ражањ, остаје обавеза да се изврши адекватна евалуација, како би се након спроведене анализе заузео став о међусобној координацији ППО Ражањ и других стратешких, планских, програмских и пројектних докумената.

1.5. ПОСЕБНИ УСЛОВИ ПРИСТУПАЧНОСТИ ОБЈЕКТА И ПОВРШИНА ЈАВНЕ НАМЕНЕ ОСОБАМА СА ПОСЕБНИМ ПОТРЕБАМА

У складу са правилником дефинисани су услови за планирање простора јавних саобраћајних и пешачких површина, прилаза до објеката и пројектовање објеката (стамбених, објеката за јавно коришћење и др.), као и посебних уређаја у њима, којима се обезбеђује несметано кретање деце, старих, хендикепираних и инвалидних лица.

Објекти за јавно коришћење, у смислу овог правилника јесу: болнице, домови здравља, школе, домови за старе, рехабилитациони центри, спортски и рекреативни објекти, банке, поште, пословни објекти, саобраћајни терминали, објекти за потребе државних органа.

Да би лица са посебним потребама у простору имала услов да се крећу тротоарима, пешачким стазама, трговима, шеталиштима, паркинг површинама, ове површине морају имати максимални нагиб од 5% (изузетно 8.3%).

Ради несметаног кретања особа у инвалидским колицима ширина тротоара и пешачких стаза треба да износи 180 см изузетно 120 см, док ширина пролаза између непокретних препрека износи најмање 90 см. Ове површине треба да су чврсте, равне и отпорне на клизање.

У пешачким коридорима се не постављају стубови, рекламни панони или друге препреке, док се постојаће препреке видно обележавају. Делови зграда као што су балкони, еркери, доњи делови крошњи и сл, који се налазе непосредно уз пешачке коридоре уздигнути су најмање 250 см у односу на површину којом се пешаци крећу. Место пешачких прелаза је означено тако да се јасно разликује од подлоге тротоара. Пешачки прелаз је постављен под правим углом према тротоару. Пешачке прелазе треба опремити и светлосном и звучном сигнализацијом. За савладавање висинске разлике између коловоза и тротоара могу се користити закошени ивичњаци, ширине 45см са максималним нагибом закошеног дела од 20 %.

Најмања ширина места за паркирање возила са посебним потребама у простору износи 350 см. Паркинг површине које се предвиђају за потребе паркирања ових лица су:

- За јавне гараже, јавна паркиралишта, паркиралишта уз објекте за јавно коришћење и веће стамбене зграде, најмање 5% од укупног броја места за паркирање.
- На паркиралиштима са мање од 20 паркинг места који се налазе уз апотеку, пошту, вртић, амбуланту, преодавницу прехрамбрених производа, амбуланту, најмање једно место за паркирање.
- На паркиралиштима уз бензинске пумпе, ресторане и мотеле, уз државне путеве 5% од укупног броја места за паркирање, али не мање од једног места за паркирање.

За савладавање висинских разлика до 76см између две пешачке површине и на прилазу до објекта врши се применом рампи тако да :

- Да нагиб рампе није већи од 1:20, изузетно 1:12;
- Најмања чиста ширина рампе за једносмерни пролаз треба да је 90 см;
- Рампе треба да су заштићене ивичњацим висине 5см, ширине 5-10 см;
- Рампа треба да је чврста, равна и отпорна на клизање;

Степенице и степеништа прилагођавају се коришћењу лица са посебним потребама у простору тако да :

- Најмања ширина степенишног крака треба да буде 120 см
- Најмања ширина базишта 30см, а највећа дозвољена висина степеника је 15 см.
- Чела степеника у односу на површину базишта требало би да буду благо закошена, без избочења и затворена.
- Површина чела степеника треба да је у контрастној боји у односу на базишта
- Између одморишта и степеника у дну и врху степеника постоји контраст у бојама
- Приступ степеништу, заштитне ограде са рукохватима и површинска обрада степеника треба да испоштују услове који омогућавају безбедно кретање особама са посебним потребама.

Савладавање висинских препрека од и преко 90 см, када не постоји могућност савладавања ове висине рампама, степеницама врши се покретним рампама.

Стамбене зграде и објекти за јавно коришћење треба да задовоље све услове како би их користила лица са посебним потребама.

Знакови за оријентацију треба да су читљиви, видљиви и препознатљиви. Ти знакови су знакови за оријентацију (скице, планови, макете), путокази и функционални знакови којима се дају обавештења о намени простора (гараже, лифтови, санитарне просторије).

Знакови се на зидовима постављају на висини од 140 см-160 см изнад нивоа пода или тла, или ако то није могуће на висини која је погодна за читање. Висина слова на знаковима не сме бити мања од 1,5 см за унутрашњу, односно 10 см за спољашњу употребу.

Препознавање врата, степеница, лифтова, рампи лифтова, опреме за противпожарну заштиту, опреме за спашавање и путева за евакуацију врши се употребом контрастних боја одговарајућим осветљењем и обрадом зидова и подова. Ради побољшања пријема звука за особе које користе слушне апарате, у јавним просторијама се могу поставити индукционе петље, бежични инфрацрвени системи или друга техничка средства за појачање звука.

1.6. МЕРЕ ЕНЕРГЕТСКЕ ЕФИКАСНОСТИ ИЗГРАДЊЕ

Унапређење енергетске ефикасности јесте смањење потрошње свих врста енергије, уштеда енергије и обезбеђење одрживе градње применом техничких мера, стандарда и услова планирања, пројектовања, изградње и употребе објеката.

Предлог мера за унапређење енергетске ефикасности изградње објеката обухвата:

- Прелазак на грејања енергијом из обновљивих извора енергије;
- Замена класичних сијалица у домаћинствима и пословним објектима штедљивим расветним телима;
- Доношење нових прописа о спољним пројектним температурама;
- Доследна примена СРПС У Ј5.600 и других релевантних стандарда;
- Прелазак са паушалног на обрачун за грејање ТПВ према мерењу потрошње топлотне енергије;
- Оснивање подстицајних фондова за побољшање топлотне заштите стамбених и нестамбених зграда;
- Замена столарије код постојећих објеката, односно, уграђивање енергетски ефикасне столарије у нове објекте;
(Нпр. Замена прозора прозорима са термичким стаклима и савременијом технологијом заптивања);
- Побољшање термичких карактеристика омотача зграде (крова, пода, зидова).
Побољшање изолације зидова објеката избором савремених материјала са већим коефицијентом заштите или додатним спољним или унутрашњим облагањем зидова;
- употреба штедних сијалица за осветљавање простора;
- коришћење апарата у домаћинству енергетског разреда "А";
- коришћење обновљивих извора у циљу грејања објеката и припрему потрошне топле воде (соларни колектори, котлови на пелете, топлотне пумпе и др.);
- модернизација и/или замена котлова и котловске опреме и топлотних подстанци;
- регулација, мерење и управљање коришћењем топлотне енергије за загревање објеката;
- вентилацију објекта где год је то могуће вршити принудним путем са рекуперацијом;
- код изградње нових објеката, тежити изградњи пасивних објеката од еколошких материјала;
- Увођење обавезног прибављања сертификата енергетске ефикасности за зграде;
- Свих других мера које доприносе повећању енергетске ефикасности објеката.

Што се тиче индустријских објеката следеће мере су неопходне:

- за производњу топлотне енергије или енергије за коришћење у технолошке или производне сврхе користити обновљиве енергенате;
- реконструкција, модернизација и замена постројења у котларницама и енерганама;
- коришћење отпадне топлоте из технолошких процеса и помоћних система;
- рационализација или замена технолошких процеса у смислу увођења енергетски ефикасне опреме и технологије;

- рационализација коришћења електричне енергије (електромотори са промењивим бројем обртаја, осветљење, компензација реактивне снаге и др.);
- управљање грејањем хала, магацина и пословних објеката.

Увођењем мера енергетске ефикасности могу се постићи значајне уштеде свих типова енергије, а посебно мере које не захтевају веће инвестиционе трошкове (регулација термостата на радијаторима, регулација термостата на бојлерима, коришћење природног осветљења, искључивање расвете и уређаја када се не борави у просторији, правилно коришћење кућних уређаја и сл.).

2. ПРАВИЛА ГРАЂЕЊА

2.1. ВРСТА И НАМЕНА ОБЈЕКТА КОЈИ СЕ МОГУ ГРАДИТИ ПОД УСЛОВИМА УТВРЂЕНИМ ПЛАНОМ

2.1.1 Општа и посебна правила грађења објеката

Правила уређења и грађења дата овим Планом су општа правила и важе за целу територију општине, осим за просторе за које су утврђена посебна правила одговарајућим урбанистичким односно планским документом.

Правила грађења дата овим Планом су основ за издавање локацијске дозволе или другог акта, документације, у складу са Законом, за изградњу на грађевинском, пољопривредном, шумском и водном земљишту, осим за просторе и објекте за које је прописана обавеза израде урбанистичког пројекта или урбанистичког плана.

Посебна правила уређења и грађења утврђују се израдом одговарајуће урбанистичке документације. Одређивање ових правила врши се на основу конкретних услова на терену и услова надлежних установа за прописивање истих, а у складу са важећом законском регулативом и правилима струке.

Намене дефинисане на рефералној карти бр.1 "Намена простора" и на шематским приказима делова насеља представљају преовлађујућу, доминантну намену на том простору, што значи да заузимају најмање 50% површине простора у којој је означена та намена.

Свака намена подразумева и друге компатибилне намене. На нивоу појединачних грађевинских парцела намена дефинисана као компатибилна може бити и доминантна или једина. У случају изградње појединачних објеката компатибилне намене **важе правила градње као за основну намену.**

2.1.2 Намена објеката

На грађевинском земљишту изван површина и објеката јавне намене планиране су као могуће преовлађујуће намене:

- Становање
- Туристички садржаји
- Спорт и рекреација
- Пословање
- Производња
- Верски објекти
- Инфраструктурни и комунални објекти

2.1.1.1 СТАНОВАЊЕ И СТАМБЕНИ ОБЈЕКТИ

Основна подела на породично и вишепородично становање у оквиру плана обогаћена је и облицима становања у циљу активирања простора и развоја туризма, рационалног инфраструктурног опремања и квалитетнијег урбаног развоја.

- становање у функцији туризма (туристичка насеља, пансиони, апартмани),
- социјално становање (станови за социјалне групе становништва, домови за старе, ђачки дом),
- мешовити типови становања (становање са услугама и пословањем, становање у периферним и радним зонама).

Објекти становања (руралног становања) могу бити:

- објекти вишепородичног становања у центрима насеља
- објекти породичног становања
- објекти руралног становања (са економским двориштем)
- објекти викенд становања

У централним зонама појединих насеља обухваћених Планом омогућава се изградња вишепородичних вишеспратних стамбених објеката. Делови гушће стамбене изградње планирају се у најужим центрима заједнице насеља. Породично и викенд становање чине појединачно изграђени објекти на засебним парцелама.

У оквиру намене становања (осим код викенд становања), могу се градити:

- стамбени објекти (намена искључиво становање);
- објекти мешовите функције (стамбено-пословни, који осим стамбеног дела садрже и радне-пословне просторије функционално одвојене од становања) и
- пословни објекат (садржи просторије за одвијање пословних делатности или одређених врста производних делатности из области производње чије одвијање је дозвољено унутар зоне становања)
- економски објекти за потребе руралног становања
- помоћни објекти у функцији објеката основне намене

Могуће пратеће намене: делатности, трговина, занатство, угоститељско, услуге, здравство, дечија и социјална заштита, образовање, култура, верски објекти, комунални и саобраћајни објекти у функцији становања, пословања и снабдевања горивом, мешовито пословање, пољопривредна производња и мала привреда.

Намене објеката чија градња је забрањена: делатности које вибрацијама, буком, гасовима, мирисима, отпадним водама и другим штетним дејствима могу да угрозе околину и не представљају намену компатибилну претежној намени околине.

2.1.1.2 ОБЈЕКТИ ТУРИЗМА

Правила изградње за туристичке комплексе и објекте за општински центар дефинишу се Планом генералне регулације градског насеља Ражањ.

Објекти намењени туризму могу бити:

- смештајни: хотели, мотели, кампинг плацеви и сл.
 - комерцијални: продајни објекти за снабдевање корисника туристичких зона и сл.,
 - угоститељски: ресторани, кафеи и сл. и
 - рекреативни и спортски: отворени и затворени базени, купалишта, игралишта итд.
- Правила грађења за спортске објекте дата су у поглављу 2.1.1.3.

Правила изградње и уређења **туристичких комплекса и локалитета** јесу:

- 1) на изграђеном земљишту центра туристичког насеља:
 - приоритет има адаптација/реконструкција постојећих кућа са окућницом и пратећим објектима (вајати, млекаре, кошеви и др.) у функцији руралног туризма;

- предност има изградња нових објеката у функцији туризма на темељима и у габариту напуштених објеката;
 - у оквиру постојеће окућнице дозвољава се изградња нових објеката у функцији руралног туризма, и то тип: „гостинске смештајне јединице“ као осавремењени облик вајата (оптимално 38 m² за две собе са по три лежаја и заједничким купатилом и, по могућности, са засебним улазом) и „гостинске куће“ (оптимално 50-60 m² за објекат са две собе са по три лежаја, дневним боравком и купатилом), с тим да степен искоришћености земљишта на грађевинској парцели не прелази 40%;
 - примењује се архитектонски стил заснован на традицији локалних кућа за реконструкцију постојећег и изградњу новог објекта, највише до 50% већег габарита у односу на изворне/традиционалне објекте,
 - максимална спратност новог и реконструисаног објекта не може да прелази Су+П+ПК;
 - за грађевинске парцеле утврђује се степен изграђености до 0,8 и степен искоришћености земљишта до 40%; и
- 2) у делу атара насеља који не представља центар туристичког насеља дозвољава се реконструкција и изградња објеката у функцији туризма, под условом да испуњавају прописане санитарно-хигијенске и друге комуналне услове, као и да нису у супротности са успостављеним режимима заштите, при чему се, препоручује коришћење темеља напуштених објеката и окућнице постојећих домаћинства, у складу са правилима из преходне тачке;
- 3) у делу атара насеља туристичке зоне који не представља центар туристичког насеља или туристички комплекс може се дозволити, на основу одговарајућег урбанистичког плана, контролисана и ограничена изградња нових и комерцијализација постојећих викенд кућа у туризму (уз могућу адаптацију и реконструкцију), са густином стационарних корисника до 40 корисника/ha, под условом да испуњавају прописане санитарно-хигијенске и друге комуналне услове, да нису у супротности са успостављеним режимима заштите и да не нарушавају слику предела туристичке зоне; и
- 4) на новим грађевинским површинама за туристичка структуре и у значајнијим туристичким насељима, уколико се докаже оправданост реализације:
- предност има изградња туристичких капацитета у низу, хомогених урбаних структура (пансиони и апартмани), уз формирање интерних саобраћајница и трга и претходно опремање комуналном инфраструктуром;
 - примењује се архитектонски стил заснован на традицији;
 - максимална спратност новог и реконструисаног објекта не може да прелази Су+П+1+ПК.

2.1.1.3. ОБЈЕКТИ СПОРТА И РЕКРЕАЦИЈЕ

Организација и уређење комплекса намењеног изградњи објеката и пратећих садржаја у функцији спорта и рекреације је условљено нормативима за величину спортских терена на отвореном и затвореном простору у зависности од врсте планираних спортских активности.

Постојећи локалитети са теренима за спортске активности, уз одржавање и реконструкцију задржаће се, а даље уређење и грађење ових површина вршиће се на основу овога плана.

Објекти спорта и рекреације могу бити на државном земљишти или у оквиру приватних парцела. Могуће пратеће намене спортским и рекреативним објектима су јавне површине и објекти јавних намена, пословне и комерцијалне делатности (угоститељство, услуге), зеленило, становање (у оквиру приватних парцела).

Забрањени су објекти привређивања и мешовитог пословања.

У целини није дозвољена изградња објеката услужног и производног занатства и других делатности рада, комерцијалних објеката типа робно-тржних центара, veleprodajних објеката, као ни објеката сервисно - услужних делатности (бензинске и гасне станице, праонице возила, заједничке гараже и сл.).

Могући садржаји у комплексу:

- спортски објекти,
- спортски терени, терени за мале спортове, базени и сл.
- остали садржаји (трим стазе, стаза здравља, шеталишта, справе за вежбање у природи, површине за играње деце, простори за одмор и сл.);
- зеленило;
- локали (угоститељство, туризам, трговина);
- паркинг простор и друге манипулативне површине (стазе, сунчалиште...).

У оквиру спортско-рекреативног комплекса, уколико то услови дозвољавају, могу се наћи и специјализоване школе или клубови (фудбалски, аеро клуб и сл.) или спортски кампуси који користе садржаје спортског центра.

Дозвољени урбанистички параметри:

Индекс заузетости:

- за затворене објекте до 30%
- за отворене објекте до 50%

Укупан индекс заузетости, рачунајући објекте и спортске терене је максимално 50% (отворени и затворени објекти и терени).

Максимални степен искоришћености парцеле је **70%** (рачунајући све објекте и платое са саобраћајницама, стазама, сунчалиштем, базенима и спортским теренима). Процент учешћа зеленила у склопу ове целине је мин **30%**.

Индекс изграђености -максимално 0.60

Максимална спратност објеката спорта је **П+1**, где је приземље са технолошком висином спортске хале.

-Објекте и терене лоцирати на растојању грађевинске од регулационе линије минимално 5m.

-Најмања међусобна удаљеност објеката у овој целини је 4,0 м, односно минимално половину висине вишег објекта.

-Врста објеката с обзиром на начин изградње је слободностојећи (објекат не додирује ни једну линију грађевинске парцеле).

-Све слободне површине у склопу целине спорта и рекреације треба да су озелењене и уређене, а учешће зелених површина у комплексима намењеним спорту и рекреацији мора да буде минимално 30% укупне површине комплекса.

Услови за изградњу других објеката на парцели:

Могућност изградње помоћних објеката у склопу планираних комплекса (оставе за баштенски алат, надстрешнице уз базен, наткривене терасе и сл.).

Површина других објеката на парцели се урачунава у индекс заузетости и изграђености.

2.1.1.3 ОБЈЕКТИ ПОСЛОВАЊА И ПРИВРЕДЕ

Правила изградње за објекте пословања и привреде за општински центар дефинишу се Планом генералне регулације Ражањ.

Објекти пословања и мешовитог пословања се могу наћи као појединачни садржаји у ткиву и као производни и пословни комплекси у привредним (радним) зонама.

Пословање као део других намена

Пословни објекат се може градити као појединачни и главни (посебан или у оквиру становања) објекат на грађевинској парцели, уз поштовање свих параметара који важе за изградњу стамбених објеката.

Пословни простор се може организовати у саставу стамбеног објекта или као посебан објекат уколико то организација парцеле дозвољава.

Стамбени простор се може претворити у пословни и то без ограничења површине уз услов да су испуњени хигијенско-санитарни, противпожарни и други услови које захтева одређена делатност.

Могућа је изградња и искључиво пословног објекта на парцели од минимално 600 m².

У оквиру појединачних парцела за потребе властитог домаћинства могу се наћи све врсте услужних делатности, мешовито пословање и мање прозводне делатности.

Пословање (услужне делатности) обухватају трговину (прехранбена, конфекцијска, уређаји и бела техника ..., али и књижаре, продајне галерије...), услуге (банке, мењачнице, агенције, бирои...), занатство (јувелнирнице, фризерске, оптичарске, сајцијске радње..) и угоститељство (ресторани, кафеи и посластичарнице).

Мешовито пословање се бави претежно терцијалним делатностима: складишта, трговина на велико, грађевинска предузећа, салони, већи сервиси и сл, уз могућност организовања производње најнижег нивоа.

На парцелама већим од 600 m², могућа је изградња другог објекта стамбене или друге намене која не угрожава становање.

На парцелама преко 800 m², могуће је развијати делатности мале привреде и пољопривредне производње за потребе властитог домаћинства.

Максимална спратност објеката за појединачне парцеле (изван радних зона) мешовитог пословања и `мање производње` је приземље П+1+Пк, док је за објекте пословања (услужних делатности) максимално П+3 у оквиру зоне центра насеља (погледати графички прилог Шеме насеља).

Пословање и производња у радној зони

У оквиру радне (привредне) зоне, најчешће дуж примарних саобраћајница, планиране су услуге, мешовито пословање и производња.

Објекти производње, који својим капацитетом превазилазе властите потребе домаћинства и који на било који начин могу да утичу на начин живота у непосредном окружењу, морају се градити у, за то посебно издвојеним просторима (радним зонама) или у ободном делу грађевинског подручја на довољном растојању од суседних објеката других намена на које, евентуално, могу да имају утицаја.

Комплекси у радним зонама углавном су организовани као вишефункционални комплекси, али и као објекти услужног и производног занатства и других делатности рада, комерцијалних објеката типа робно-тржних центара, veleпродајних објеката, као и објеката сервисно - услужних делатности (бензинске и гасне станице, праонице возила, заједничке гараже и сл.).

У оквиру производних делатности могу се наћи прехранбена индустрија, грађевинарство и производња грађевинскох материјала, складишта, текстилна индустрија, већа трговинска предузећа, занатска производња...

Дозвољене су све групе делатности осим оних које угрожавају људе и животну средину (земљиште, ваздух и воду).

Правила изградње и уређења објеката привреде и МСП:

- минимална величина грађевинске парцеле је 15 ари;
- минимална ширина грађевинске парцеле је 20 m;
- приступни пут за везу са јавним путем је минималне ширине 5 m с радијусом кривине прикључка од минимум 10-12 m, с тим да се приступ парцели поставља сједним улазом-излазом;
- у границама грађевинске парцеле се обезбеђује паркирање свих теретних и путничких возила, потребан манипулативни простор и складишта за оне делатности и МСП која имају веће транспортне захтеве и материјалне уносе (сировине, репроматеријале и готове производе);
- минимално опремање грађевинске парцеле, локалитета и зоне подразумева обезбеђење следећих инфраструктурних објеката: приступни пут, водоснабдевање, прикупљање и пречишћавање отпадних вода, приључак на електроенергетску и телекомуникациону мрежу; уређење манипулативног простора, паркинга за различите врсте возила; и посебне просторије или ограђеног простора са посудама за прикупљање отпада;
- у границама грађевинске парцеле се подиже заштитни зелени појас према зонама и суседним парцелама са стамбеном и јавном наменом;
- у зависности од намене објеката произилази и њихова спратност (поглавље 2.5). Максимална спратност објеката у оквиру радне зоне је приземље са технолошком висином уз могућност формирања спратне етажне у зависности од технолошког поступка и евентуално поткровље код пословног објекта (П+1+Пк).
- степен изграђености грађевинске парцеле је максимално до 50%;
- за скупне локације (комплекси и локалитети) могу се предвидети заједнички сервиси као што су: техничко одржавање и опслуживање инфраструктурних, складишних и производних објеката, служба обезбеђења и надзора, логистичка подршка и др.;
- минимум 25% укупне површине парцеле заузимају зелене површине, укључујући и заштитне зелене појасеве; и
- обавезна је примена заштитних растојања од окружења и предузимање мера заштите животне средине за локалитете и појединачне производне капацитете на основу процене утицаја на животну средину, а за зоне и скупне локације производних капацитета на основу стратешке процене утицаја на животну средину у складу са Уредбом о утврђивању Листе I пројеката за које је обавезна процена утицаја и Листе II пројеката за које се може захтевати процена утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, број 84/2005);
- све делатности и услуге се морају обављати у објектима;
- паркирање, утовар – истовар - треба организовати на парцели.

У циљу заштите животне средине, не сме се дозволити да се планирани објекти баве:

- набавком, продајом и складиштењем отровних и радиоактивних сировина и материјала;
- производњом опасном по здравље радника и околног становништва;
- производњом која доводи до загађења вода, ваздуха и земљишта.

У оквиру парцела обавезно формирати тампон зеленило.

Може се одобрити промена намене грађевинских парцела са стамбеном и стамбено-пословном наменом у производну намену за предузећа која не подлежу процени утицаја на животну средину и, евентуално, за предузећа на које се примењује Листа II Уредбе на основу процене утицаја на животну средину, под условом да се обезбеди утврђено заштитно растојање од суседних парцела и објеката и предузму предвиђене мере заштите животне средине.

За објекте пословања могућа је фазна реализација, с тим да се пројектном документацијом, обавезно, сагледава и разрађује објекат као целина. Свака појединачна фаза треба да је функционална целина за себе, која може да функционише неовисно од реализације наредне фазе.

2.1.1.4 ВЕРСКИ ОБЈЕКТИ

Верски објекти се раде на прибављеним локацијама, а на захтев одређене верске заједнице. Верски објекти су по својој намени објекти јавног карактера који се не граде на површинама јавне намене.

Због своје архитектуре, намене, уређења и духовног значаја за заједницу ови објекти у просторном смислу представљају често реперне објекте који су од посебне амбијенталне вредности и који најчешће у насељеним местима представљају централне објекте.

Локација за изградњу новог објекта се обавезно разрађује урбанистичким пројектом на основу следећих функционалних, локационих и амбијенталних услова:

- провера генералне подобности места (број и концентрација верника, гравитационо подручје, веза са садржајима центра, саобраћајна приступачност),
- минимално потребна површина парцеле се одређује по стандарду 0,3-0,5m² по кориснику
- карактер функционалног окружења (места где се сустичу кретање и интерес житеља, у близини садржаја који им по традицији, функцији и обележју (припадају),
- повезаност са амбијенталним и природним целинама, визуре и сагледивост у слици краја.

У саставу грађевинске парцеле верског објекта, поред богомоље, треба обезбедити простор за изградњу пратећих садржаја и управно-административних садржаја. Садржаје комплетирати са образовно-културним, резиденцијалним и пратећим (комерцијалним) изграђеним простором и слободним површинама.

Ако се верски објекат ограђује и формира двориште (порту, код верских објеката Православне цркве) на том делу грађевинске парцеле дозвољена је само изградња објеката у функцији основног верског обреда, укупне површине 10% од површине верског објекта, спратности П+0. У порти је забрањена изградња објеката у функцији становања.

За грађевинску парцелу верског објекта:

максимални индекс заузетости је 35%
максимални степен изграђености 0,7.

Сви објекти пратећих садржаја (укључујући и становање) својим положајем и габаритом не смеју да угрожавају верски објекат.

За реконструкцију постојећих објеката важе правила дата за изградњу нових објеката.

За објекте утврђене или евидентирание као културно добро за све интервенције на објекту или парцели обавезно је прибављање услова од надлежног завода за заштиту споменика културе.

Основне потребе за површинама стационарног саобраћаја обавезно се решавају у границама властите парцеле.

2.1.1.5 ИНФРАСТРУКТУРНИ ОБЈЕКТИ

Ову врсту објеката углавном треба планирати као површине јавне намене.

Изузетно, ако се раде на површинама изван површина јавне намене, за потребе појединачних инвеститора или групе, раде се по истим правилима која важе за објекте те намене на површинама јавне намене.

Управљање и одржавање ових објеката мора бити у складу са законском регулативом и на начин који обезбеђује њихово квалитетно коришћење, посебно ако су укључени у одговарајући јавни систем.

2.2. УСЛОВИ ЗА ФОРМИРАЊЕ ГРАЂЕВИНСКЕ ПАРЦЕЛЕ

У наредним поглављима дати су параметри и услови за објекте на којима се тек планира изградња.

2.2.1. ВЕЛИЧИНА ГРАЂЕВИНСКЕ ПАРЦЕЛЕ

Минимална површина парцеле за изградњу објекта:

- вишепородичног становања
 - слободностојећи објекат 600,0 m²
 - објекат у прекинутом низу 450,0 m²
 - објекат у непрекинутом низу 400,0 m² (само у зони центра насеља)
- породичног становања
 - слободностојећи објекат 300,0 m²
 - двојни објекат 500,0 m² (2x250)
 - објекат у прекинутом низу 250,0 m²
 - објекат у непрекинутом низу.... 250,0 m² (само у централној зони насеља)
- руралног становања (са економским двориштем)
 - за све врсте изградње 800,0 m²
- викенд становања
 - слободностојећи објекат 600,0 m²
 - објекат у прекинутом низу 500,0 m²

Минимална површина парцеле за изградњу слободностојећег објекта мешовите намене (преко 50% пословно, односно мање од 50% стамбеног) је 600 m²

- за појединачне пословне објекте у оквиру стамбене зоне (ван радне зоне) минимално :
 - пословање и услуга 600m²
 - мешовито пословање 800m²
 - мање производње 800m²
- у радној зони за комплексе минимално:
 - слободностојећи производни и пословни објекти 1 500 m²
- туристичких објеката
 - слободностојећи објекат 1 200,0 m²
- спортских објеката
 - спортски комплекс-са халом :
 - слободностојећи објекат 1 500,0 m²
 - игралишта са пратећим објектом (свлачионице, мокри чвор, администрација...):
 - слободностојећи објекат 800,0 m²

2.2.2. ШИРИНА ФРОНТА ГРАЂЕВИНСКЕ ПАРЦЕЛЕ

Најмања ширина фронта грађевинске парцеле у зависности од намене простора:

За објекте вишепородичног становања:

- минимално слободностојећи објекат..... 18,0m
- минимално објекат у прекинутом низу..... 15,0m
- минимално објекат у непрекинутом низу..... 12,0m

За објекте породичног становања:

- минимално слободностојећи објекат..... 12,0m
- минимално објекат у прекинутом низу..... 10,0m
- минимално објекат у непрекинутом низу..... 8,0m

За објекте руралног становања (са економским двориштем):

- минимално слободностојећи објекат..... 20,0m

За објекте викенд становања:

- минимално слободностојећи објекат.....15,0m
- минимално објекат у прекинутом низу.....12,0m

За објекте туризма:

- минимално слободностојећи објекат.....20,0m

За објекте спорта (код спортских хала):

- минимално слободностојећи објекат25,0m

За објекте спорта (игралишта са пратећим објектом):

- минимално слободностојећи објекат12,0m

За објекте мешовите намене:

- минимално слободностојећи објекат.....16,0m
- минимално објекат у прекинутом низу.....15,0m
- минимално објекат у непрекинутом низу.....12,0m

За појединачне пословне објекте (ван радне зоне) минимално:

- за објекте пословања и услуга16 m
- за слободностојеће објекте мешовитог пословања.....18m
- за слободностојеће објекте мање производње.....20m

У радној зони:

- за комплексе минимално20,0m

На парцели чија је ширина фронта мања од најмање утврђене, може се дозволити изградња објекта са параметрима за 10% умањеним од предвиђених за одређену намену.

2.2.3.ТИП ОБЈЕКТА

Тип објеката, у насељима руралног типа, је најчешће слободностојећи, ређе у прекинутом низу, а изузетно у непрекинутом низу (центар насеља).

Тип објекта се утврђује према: преовлађујућем типу у окружењу, облику и величини парцеле, конфигурацији терена, постојећим објектима на парцели и на суседним парцелама и сл.

2.2.4. ПОСТОЈЕЋЕ ИЗГРАЂЕНЕ ПАРЦЕЛЕ

Постојећи објекти, чији су параметри (индекс изграђености, степен заузетости парцеле, спратност) већи од параметара датих овим Планом, остају у постојећим габаритима, односно задржавају постојеће параметре без могућности увећавања (доградње и сл.), могуће су реконструкција, санација, адаптација објекта, као и претварање таванског простора у користан простор.

За постојеће (изграђене) објекте који не испуњавају друге услове овог Плана, односно са површинама мањим од прописаних (удаљења од граница парцеле, удаљења од суседних објеката и др.) задржава се индекс заузетости, док се индекс искоришћености може повећати до максималне дозвољене спратности објекта, а могуће су и реконструкција, санација и адаптација објекта.

За изграђене објекте чија су међусобна удаљења и растојања од граница парцеле мања од вредности утврђених овим правилима за све типологије, у случају реконструкције, на странама ка суседу није дозвољено постављати отворе стамбених просторија.

У случају замене објекта новим, поштовати све параметре и условљености дефинисане овим Планом за новоизграђене објекте, осим за парцели чија је површина мања од најмање утврђене или је ширина фронта мања од прописане, може се дозволити изградња објекта са параметрима (индекс изграђености и заузетости) за 30% умањеним од предвиђених за одређену намену.

На постојећим објектима могуће је извршити следеће интервенције:

доградњу нових етажа	– до дозвољене максималне висине;
доградњу објекта	доградња објекта може се извести до максималних урбанистичких параметара прописаних овим планом уколико то не нарушава стабилност објекта
доградњу крова изнад равне терасе објекта	– ради санације равног крова; – без нарушавања венца; – макс. нагиб до 30 степени
реконструкцију крова са променом геометрије у циљу формирања новог корисног простора	– без повећања висине објекта и промене геометрије крова уколико се прелазе параметри – реконструкцију или доградњу крова извести са надзитком максималне висине 1,8 м мерено од коте пода до прелома косине крова – баце - под условима као за нове објекте
реконструкцију фасаде објекта у циљу побољшања термо и звучне изолације	– дозвољава се
реконструкцију фасаде објекта у смислу затварања балкона и лођа	– дозвољено је код породичних обј. – код вишепородичних обј. само на нивоу целог објекта, једнообразно
доградњу вертикалних комуникација (степениште...)	– дозвољава се
реконструкција објеката (санација, фасаде, конструкције, инсталација, функционална реорганизација)	– дозвољава се

2.3. ПОЛОЖАЈ ОБЈЕКТА У ОДНОСУ НА РЕГУЛАЦИЈУ И У ОДНОСУ НА ГРАЊЕВИНСКЕ ПАРЦЕЛЕ

На изграђеној парцели, за доградњу постојећег објекта или изградњу другог објекта, задржава се постојећа грађевинска линија.

За изградњу новог објекта на неизграђеној парцели одређује се грађевинска линија као преовлађујућа постојећа грађевинска линија суседних објеката, али не мање од 3,0m (осим у случају да су претежно регулациона и грађевинска линија идентичне).

На неизграђеним просторима минимално одстојање грађевинске линије од постојеће регулационе линије је 5,0m, осим у случају када то услови терена или локације не дозвољавају када може бити мање, али не мање од 3,0m.

Уз државни или општински пут граница заштитног појаса представља грађевинску линију. Исто то важи и за мрежу и објекте техничке инфраструктуре код којих је граница заштитног појаса уједно грађевинска линија.

У случају изградње траса и објеката техничке инфраструктуре, у изграђеним просторима, морају се поштовати минимално прописана растојања ових објеката од постојећих објеката.

2.4. НАЈВЕЋИ ДОЗВОЉЕНИ ИНДЕКС ЗАУЗЕТОСТИ И ИНДЕКС ИЗГРАЂЕНОСТИ ОБЈЕКТА

Максимални индекс заузетости

Становање:

- вишепородично становање40%
- породично становање40%
- рурално становање30%
(са економским објектима до 60%)
- викенд становање..... 25%

Пословање:

- мешовите намене50%
- пословање и услуге50%
- радна зона60%

Туристички садржаји40%

Спортски садржаји50%

Максимални индекс изграђености

Становање:

- вишепородично становање1,8
- породично становање0,6
- рурално становање0,8
- викенд становање..... 0,3

Пословање:

- мешовите намене1,6
- пословање и услуге (стамб. зона)1,6
- радна зона1,0

Туристички садржаји0,8

Спортски садржаји0,6

2.5. НАЈВЕЋА ДОЗВОЉЕНА СПРАТНОСТ И ВИСИНА ОБЈЕКТА

Максимална спратност вишепородичног стамбеног објекта је **П+3+ПК**,

Максимална спратност породичног стамбеног објекта је **П+1+ПК**,

Максимална спратност објекта викенд становања је **П+ПК**,

Максимална спратност за економске и помоћне објекте је **П+0**,

Максимална спратност туристичких садржаја је **П+1+ПК**,

Максимална спратност објекта спорта је **П+1**.

Спратност објекта пословања, производње, комерцијалних делатности и слично зависи од технолошког процеса који се у њима обавља.

У зависности од намене објекта произилази спратност објекта, тако да су објекти:

-у оквиру појединачних парцела (ван радне зоне):

Пословање (услуге): максимално П+1+ПК (као и за становање) и
максимално П+3 за зону центра;

Мешовито пословање и „мања производња“: максимално П+1+ПК.

-у оквиру радне зоне спратности:

пословни (услуге): максимално П+1+ПК;

мешовито пословање: максимално П+1;

производни: максимално П+1;

-економски објекти максимално П;

-помоћни објекти максимална спратност је П.

Максимална висина надзетка за етаж у поткровљу износи 1,60 m.

Не дозвољава се изградња две етаже поткровља.

Објекти могу имати подрумске или сутеренске просторије ако не постоје сметње геотехничке и хидротехничке природе.

Висина објекта је:

- на релативно равном терену - растојање од нулте коте до коте слемена (за објекте са косим кровом), односно венца (за објекте са равним кровом);
- на стрмом терену са нагибом према улици (навише), кад је растојање од нулте коте до коте нивелете јавног или приступног пута мање или једнако 2,00 m - растојање од нулте коте до коте слемена, односно венца;
- на стрмом терену са нагибом према улици (навише), кад је растојање од нулте коте до коте нивелете јавног или приступног пута веће од 2,00 m - растојање од коте нивелете јавног пута до коте слемена (венца) умањено за разлику висине преко 2,00 m;
- на стрмом терену са нагибом од улице (наниже), кад је нулта кота објекта нижа од коте јавног или приступног пута - растојање од коте нивелете пута до коте слемена (венца);
- на стрмом терену са нагибом који прати нагиб саобраћајнице висина објекта утврђује се применом одговарајућих тачака овог члана.

Кота приземља објеката одређује се у односу на коту нивелете јавног или приступног пута,

- кота приземља нових објеката на равном терену не може бити нижа од коте нивелете јавног или приступног пута;
- кота приземља може бити највише 1,20 m виша од нулте коте;
- за објекте на стрмом терену са нагибом од улице (наниже), када је нулта кота нижа од коте нивелете јавног пута, кота приземља може бити највише 1,20 m нижа од коте нивелете јавног пута;
- за објекте који у приземљу имају нестамбену намену (пословање и делатности) кота приземља може бити максимално 0,20 m виша од коте тротоара (денivelација до 1,20 m савладава се унутар објекта).

Објекти могу имати подрумске или сутеренске просторије ако не постоје сметње геотехничке и хидротехничке природе.

2.6. НАЈМАЊА ДОЗВОЉЕНА МЕЋУСОБНА УДАЉЕНОСТ ОБЈЕКТА МЕЋУСОБНО И ОБЈЕКТА ОД ГРАНИЦЕ ПАРЦЕЛЕ

○ **Међусобна удаљеност стамбених објеката**

Међусобна удаљеност објеката према типу изградње износи:

- минимална удаљеност вишепородичног стамбеног објекта од суседног објекта је пола висине вишег објекта, уз услов да вишеспратни слободностојећи објекат не може заклањати директно осунчање другом објекту више од половине трајања директног осунчања.
- минимална удаљеност за објекте породичног становања је 4,0 m,
- постојећи објекти чија међусобна удаљеност износи мање од 3,0 m не могу на тој страни имати отворе стамбених просторија (у случају реконструкције).

○ **Међусобна удаљеност пословног објекта од објекта друге намене**

Минимална удаљеност пословног дела објекта или пословног објекта од објекта друге намене је 6,0 m.

Постојећи објекти чија међусобна удаљеност износи мање од 4,0 m не могу на тој страни имати отворе (у случају реконструкције).

○ **Међусобна удаљеност стамбеног и економског објекта**

- Одстојање сточне стаје од стамбеног објекта минимално је 15,0 m;
- Одстојање ђубришта и осочне јаме од стамбеног објекта је минимално 20,0 m;

- Одстојање ђубришта, осочне јаме и WC-а од бунара је минимално 20,0 m, с тим да бунар буде на вишој коти.

Међусобна растојања економских објекта зависе од организације економског дворишта, с тим да се прљави објекти могу постављати само низ ветар у односу на чисте објекте и да чисти објекти (стамбени) морају да буду на вишој коти од економског објекта без обзира на положај јавног пута.

Ако се економски делови суседних парцела непосредно граниче, растојање нових економских објеката од границе парцеле не може бити мање од 1,00 m.

- **Међусобна удаљеност производног објекта, у производном комплексу, од суседног објекта друге намене**

Производни објекат, у производном комплексу, од суседног објекта друге намене мора се одвојити са минималним зеленим заштитним појасом од 10 метара, по ободу властите парцеле уз минималну удаљеност од суседног објекта од 15 метара.

Нови објекат се може градити на растојању мањем од дозвољеног уз претходно прибављену сагласност власника односно корисника суседне парцеле. У том случају, на калканском зиду новог објекта забрањени су било какви наспрамни отвори.

На калканском зиду новог објекта у низу односно новог једнострано узиданог објекта према суседном постојећем објекту на граници прцеле, а који има изграђен светларник, обавезна је изградња светларника исте величине и симетричног постојећем светларнику. У светларнику објеката у низу или двојних објеката дозвољени су наспрамни отвори помоћних просторија и степеништа.

- **Растојање од границе парцеле**

Најмање дозвољено растојање основног габарита (без испада) објекта и линије суседне грађевинске парцеле је за:

- слободностојеће објекте на делу бочног дворишта северне орјентације 1,5 m
- слободностојеће објекте на делу бочног дворишта јужне орјентације 2,5 m
- двојне објекте на бочном делу дворишта 4,0 m
- пословне објекте на бочном делу дворишта 5,0 m.
- производне објекте на бочном делу дворишта 10,0 m.

На властитој парцели мора се обезбедити минимум 5,0m заштитног зеленог појаса по ободу парцеле.

У случајевима кад се на суседној парцели налази већ изграђени стамбени објекат тад се обавезно задржава одстојање од 15,0m од међе и 10,0m зеленог заштитног појаса.

У случајевима где је урбанистичким планом простор одређен као радна зона тим планом се утврђују и прописују потребна одстојања.

2.7. УСЛОВИ ЗА ИЗГРАДЊУ ДРУГИХ ОБЈЕКТА НА ИСТОЈ ГРАЂЕВИНСКОЈ ПАРЦЕЛИ

Грађевинска парцела за мешовита и пољопривредна домаћинства састоји се из две функционалне целине - стамбеног и економског дворишта (оптималан однос стамбеног дела дворишта према економском износи 40%:60%, али не мање од 30%:70%).

У случају нове изградње, код терена у паду стамбено двориште се формира на делу парцеле са вишом висинском котом, а код равних терена на делу парцеле до приступне саобраћајнице.

На парцели са нагибом терена од јавног пута (наниже), у случају нове изградње, стамбено двориште се поставља на највишој коти уз јавни пут.

Најмања ширина приступног економског пута на парцели износи 3,00 м. Економско двориште се поставља иза стамбеног дворишта (наниже).

Изричито се забрањује организовање парцеле на начин да се економско двориште градитеља наслања на постојеће стамбено двориште суседа.

У случају потребе реконструкције објеката у постојећој ситуацији када се стамбено двориште наслања на економско двориште, суседа реконструкција је дозвољена само у случају да постоје услови на парцели за поштовање свих минимално прописаних међусобних растојања објеката.

Минимална површина која на парцели мора остати слободна, односно уређене и озелењена, је:

Становање:

- вишепородично становањедо 30%
- породично становањедо 50%
- рурално становањедо 30%
- викенд становање.....до 60%

Пословање:

- мешовите наменедо 30%
- туристички и спортски садржајидо 35%
- производно-комерцијалне делатностидо 30%

Економски објекти су:

- сточне стаје (живинарници, свињци, говедарници, овчарници, козарници), испусти за стоку, ђубришне јаме - ђубришта, и др;

- уз стамбени објекат: летња кухиња, млекара, санитарни пропусник, магацини хране за сопствену употребу и др;

- пушнице, сушнице, кош, амбар, надстрешница за машине и возила, магацини хране и објекти намењени исхрани стоке и др.

Међусобно растојање стамбеног објекта и сточне стаје је 15,00 м.

Ђубриште и WC могу бити удаљени од стамбеног објекта, бунара, односно живог извора воде најмање 20,00 м, и то само на нижој коти.

Међусобна растојања економских објекта зависе од организације економског дворишта, с тим да се прљави објекти могу постављати само низ ветар у односу на чисте објекте.

Помоћни објекти

Уколико при изградњи објекта, парцела није искоришћена до максималног степена изграђености односно степена заузетости, може се градити и други објекат до потпуног искоришћења парцеле у границама дозвољених индекса.

Помоћни објекти могу се градити на парцели уз услов да њихови габарити улазе у обрачун индекса изграђености и заузетости и у складу са прописаним одстојањима.

Помоћни објекти могу бити спратности П+0, у дворишном простору иза главног објекта и на удаљености од минимално 1,5 м од суседа.

2.8. ПОЛОЖАЈ ПОЈЕДИНИХ ГРАЂЕВИНСКИХ ЕЛЕМЕНАТА И НАЧИН ОГРАЂИВАЊА ПАРЦЕЛЕ

Испади на објекту не могу прелазити грађевинску линију више од 1,60 м, односно регулациону линију више од 1,20 м и то на делу објекта вишем од 3,00 м. Хоризонтална пројекција испада поставља се у односу на грађевинску, односно регулациону линију.

Грађевински елементи на нивоу приземља могу прећи грађевинску, односно регулациону линију (рачунајући од основног габарита објекта до хоризонталне пројекције испада), и то:

- излози локала - 0,30 m, по целој висини, кад најмања ширина тротоара износи 3,00 m, а испод те ширине тротоара није дозвољена изградња испада излога локала у приземљу;
- излози локала - 0,90 m по целој висини у пешачким зонама;
- транспарентне браварске конзолне надстрешнице у зони приземне етаже - 2,00 m по целој ширини објекта са висином изнад 3,00 m;
- платнене надстрешнице са масивном браварском конструкцијом - 1,00 m од спољне ивице тротоара на висини изнад 3,00 m, а у пешачким зонама према конкретним условима локације;
- конзолне рекламе - 1,20 m на висини изнад 3,00 m.

Грађевински елементи (еркери, дократи, балкони, улазне надстрешнице са и без стубова, надстрешнице и си.) на нивоу првог спрата могу да пређу грађевинску, односно регулациону линију (рачунајући од основног габарита објекта до хоризонталне пројекције испада), и то:

- на делу објекта према предњем дворишту - 1,20 m, али укупна површина грађевинских елемената не може прећи 50% уличне фасаде изнад приземља;
- на делу објекта према бочном дворишту претежно северне оријентације (најмањег растојања од 1,50 m) - 0,60 m, али укупна површина грађевинских елемената не може прећи 30% бочне фасаде изнад приземља;
- на делу објекта према бочном дворишту претежно јужне оријентације (најмањег растојања од 2,50 m) - 0,90 m, али укупна површина грађевинских елемената не може прећи 30% бочне фасаде изнад приземља;
- на делу објекта према задњем дворишту (најмањег растојања од стражње линије суседне грађевинске парцеле од 5,00 m) - 1,20 m, али укупна површина грађевинских елемената не може прећи 30% стражње фасаде изнад приземља.

Грађевински елементи испод коте тротоара - подрумске етаже - могу прећи грађевинску, односно регулациону линију (рачунајући од основног габарита објекта до хоризонталне пројекције испада), и то:

- стопе темеља и подрумски зидови - 0,15 m до дубине од 2,60 m испод површине тротоара, а испод те дубине - 0,50 m;
- шахтови подрумских просторија до нивоа коте тротоара - 1,00 m.
- Стопе темеља не могу прелазити границу суседне парцеле, осим уз сагласност власника или корисника парцеле.

Отворене спољне степенице могу се постављати на објекат (предњи део) ако је грађевинска линија 3,00 m увучена у односу на регулациону линију и ако савлађују висину до 0,90 m. Степенице које савлађују висину преко 0,90 m улазе у габарит објекта. Степенице које се постављају на бочни или задњи део објекта не могу ометати пролаз и друге функције дворишта.

Грађевинске парцеле могу се **ограђивати** зиданом оградом до висине од 0,90 m (рачунајући од коте тротоара) или транспарентном оградом до висине од 1,40 m. Парцеле чија је кота нивелете виша од 0,90 m од суседне, могу се ограђивати транспарентном оградом до висине од 1,40 m која се може постављати на подзид чију висину одређује надлежни општински орган.

Зидане и друге врсте ограда постављају се на регулациону линију тако да ограда, стубови ограде и капије буду на грађевинској парцели која се ограђује.

Зидана непрозрачна ограда између парцела подиже се до висине 1,40 m уз сагласност суседа, тако да стубови ограде буду на земљишту власника ограде.

Суседне грађевинске парцеле могу се ограђивати живом зеленом оградом која се сади у осовини границе грађевинске парцеле или транспарентном оградом до висине од 1,40 m, која се поставља према катастарском плану и операту, тако да стубови ограде буду на земљишту власника ограде.

Врата и капије на уличној оградни не могу се отварати ван регулационе линије.

Парцела у сеоском насељу може се преграђивати у функционалне целине (стамбени део, економски део, економски приступ, стамбени приступ и окућница), с тим да висина унутрашње оgrade не може бити већа од висине спољне оgrade.

Грађевинске парцеле на којима се налазе објекти који представљају непосредну опасност по живот људи, као и грађевинске парцеле специјалне намене, оgraђују се на начин који одреди надлежни орган.

Грађевинске парцеле на којима се налазе индустријски објекти и остали радни и пословни објекти индустријских зона (складишта, радионице и си.) могу се оgraђивати зиданом оградом висине до 2,20 m.

2.9. УСЛОВИ И НАЧИН ОБЕЗБЕЂИВАЊА ПРИСТУПА ПАРЦЕЛИ И ПРОСТОРА ЗА ПАРКИРАЊЕ ВОЗИЛА

○ Излаз на јавну саобраћајницу

Грађевинска парцела мора имати трајно обезбеђен приступ на јавну саобраћајницу.

Ако се грађевинска парцела не ослања директно на јавну саобраћајницу, њена веза са јавном саобраћајницом се остварује преко приступног пута минималне ширине, за:

- стамбени објекат..... 3,5 m
(ако је тај приступни пут дужи од 30m мора имати ширину за двосмерни саобраћај и окретницу за меродавно возило (минимум за путничко возило или пожељно камион)
- објекат мешовите намене 4,5 m
- производно-пословни објекат.....5,0 m
- производно-пословни комплекс.....5,5 m
(ако приступни пут не повезује две постојеће јавне саобраћајнице и ако је дужи од 40m мора имати окретницу за меродавно доставно возило)

Ако се приступни пут користи за повезивање две или више грађевинских парцела са јавном саобраћајницом, формира се као посебна парцела.

Приступни пут ако не повезује две постојеће јавне саобраћајнице и ако је дужи од 30,0m(40,0m) мора имати окретницу за меродавно доставно возило.

○ Паркирање и гаражирање возила

Паркирање и гаражирање возила је обавезно у оквиру сопствене грађевинске парцеле, изван површине јавног пута у односу:

- једно паркинг место (пм)/једна стамбена јединица, код породичног становања.
 - једно паркинг место /две стамбене јединице, код вишепородичног становања
- За друге намене, смернице за паркирање су дате у наредној табели.

Табела бр:23: Стандарди паркирања на нивоу зоне/целине

намена	потребе корисника пм/1 000m ² корисне површине објеката
производња	6
пословање	14
трговина	40
хотели	18
ресторани	60
јавни објекти	100

пм-паркинг место

Возила могу бити паркирана или гаражирана у објекту или на парцели.

Приступ парцели мора бити обезбеђен пролазом минималне ширине 3,5 m, а уколико је прилазни пут дужи од 20 m пролаз мора бити минималне ширине од 5,0 m.

2.10. КОМПАТИБИЛНИ САДРЖАЈИ И ВРСТЕ ОБЈЕКТА ПО ПЛАНИРАНИМ ПРЕТЕЖНИМ НАМЕНАМА

Претежне намене су преовлађујуће намене, односно заузимају преко 50% простора (блока или зоне). У оквиру одређене намене могу се наћи и друге компатибилне и комплементарне намене у функцији основне намене као допунске или пратеће, или као самосталне.

Принцип организације намена на подручју Плана мора да буде такав да се у оквиру исте просторне целине не могу наћи намене које једна другу угрожавају својим функционисањем. Целине се морају формирати тако да се конфликти између суседних намена сведу на минимум. На пример – индустрија – која није компатибилна становању, централним садржајима и туризму, треба да се граничи са пословно комерцијалним садржајима или занатском производњом или заштитним зеленилом.

У наредној табели је приказана компатибилност намена, односно која се намена као пратећа, допунска или основна може наћи у оквиру претежне намене, а да на графичком прилогу није приказана.

Табела бр: 24: Компатибилност намена

	ПРЕТЕЖНА НАМЕНА	ПРАТЕЋА ИЛИ ДОПУНСКА НАМЕНА										
		ЈАВНЕ СЛУЖБЕ	ЗЕЛЕНИЛО	СПОРТ РЕКРЕАЦИЈА	КОМУНАЛНИ ОБЈЕКТИ	САОБРАЋАЈНИ ОБЈЕКТИ	СТАНОВАЊЕ	ТУРИСТИЧКИ САДРЖАЈИ	УСЛУГЕ СНАБДЕВАЊЕ	ПРОИЗВОДНЕ ДЕЛАТНОСТИ	ВОДНО ЗЕМЉИШТЕ	ПОЉОПРИВРЕДНО О ШУМСКО ЗЕМЉИШТЕ
СА ОВОМ НАМЕНОМ ЈЕ КОМПАТИБИЛНА	ЈАВНЕ СЛУЖБЕ		X		X	X			X			
	ЗЕЛЕНИЛО	X		X	X			X	X		X	
	СПОРТ,РЕКРЕАЦИЈА	X	X					X	X		X	
	КОМУНАЛНИ ОБЈЕКТИ	X	X			X			X	X		
	САОБРАЋАЈНИ ОБЈЕКТИ	X	X		X				X	X		
	СТАНОВАЊЕ	X	X	X	X			X	X	X	X	X
	ТУРИСТИЧКИ САДРЖАЈИ	X	X	X			X		X		X	X
	УСЛУГЕ	X	X	X	X	X	X	X				
	ПРОИЗВОДНЕ ДЕЛАТНОСТИ	X	X	X					X			
	ВОДНО ЗЕМЉИШТЕ	X	X						X			X
	ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ	X	X					X			X	

Зеленило (парковско зеленило, заштитно, линијско..), **јавне службе, спортски садржаји и услуге** се могу наћи, као допунска или пратећа намена уз све друге намене.

У случају да је пратећа намена доминантна на нивоу грађевинске парцеле, за њу важе урбанистички параметри дати за основну намену.

Ако је основна намена парк или зеленило, допунска намена не може да буде преовлађујућа на више од 50% површине парцеле.

Уз **становање** као основну намену могу се наћи и друге намене као пратеће и допунске, односно као потребне и пожељне.

Услужне делатности су пожељне у свим стамбеним зонама. Ограничења се односе код делатности са великим саобраћајним оптерећењем, као што су велике трговине, (мегамаркети, велетрговине грађевинским и другим материјалом,); већи угоститељски објекти; магацини, складишта и сл. Овакве објекте треба лоцирати у улазно излазним зонама насеља и пословним и пословно - производним зонама. Обавезна је примена заштитних мера од буке, вибрација, аерозагађења.

Спортски објекти и терени и дечија игралишта могу се наћи у свим стамбеним зонама. Потребно је предвидети заштиту од буке око отворених терена.

Производне делатности се могу наћи у стамбеним зонама само под условом да не угрожавају становање и животну средину. Дозвољени су производња и пласман хране у обиму и на начин који не угрожава основну намену становања, оријентисани на породичну производњу са чистим технолошким процесом и потребним мерама заштите. Занатски тип производње (мањег капацитета и чисте технологије) је дозвољен у свим зонама. Потребно је овај тип производње подстицати и везивати за јединствене туристичке понуде.

Пољопривреда (баште, воћњаци, виногради) се може наћи уз становање. Уколико је простор инфраструктурно неопремљен, а постоји захтев за изградњу на више од 30% површине, потребна је израда одговарајућег урбанистичког плана.

2.11. ПРАВИЛА ИЗГРАДЊЕ ОБЈЕКТА У ЗАШТИЋЕНИМ ПРОСТОРИМА

У складу са законским обавезама, условима надлежних предузећа, установа и институција, одговарајућим уредбама или одлукама, техничким прописима и другим обавезама установљавају се заштитни појасеви, заштитне зоне, зоне контролисаног коришћења и забрањене или ограничене изградње – заштићени простори или објекти. Заштићени простори и објекти су дефинисани у плану на одговарајући начин. текстуално и (или) графички.

Заштитни појас утврђен условима надлежног предузећа или институције је обавезујући за планове у изради или планове који ће се радити.

Прописане зоне или објекти се утврђују, на основу одговарајућег планског документа, одговарајућим одлукама на републичком или локалном нивоу.

За коришћење и изградњу на земљишту на коме је установљен вид заштите надлежан је орган који је утврдио заштиту и предузеће или институција која управља земљиштем.

У заштићеним просторима се морају поштовати утврђене мере заштите.

У зонама забрањене изградње није дозвољена изградња нових објеката осим у случају да дође до промене у режиму заштите па се у складу са тиме промене и услови надлежног предузећа или институције.

Постојећи објекти изграђени у зонама забрањене градње могу се реконструисати у постојећем габариту и са постојећом спратношћу само уз сагласност предузећа или институције која је утврдила зону заштите.

Забрањује се постављање уређаја и опреме које могу да имају ефекте јонизујућег и нејонизујућег зрачења на стамбене објекте, вртиће, школе, у оквиру спортско-рекреативних садржаја и паркова.

- Градња било каквих сталних објеката забрањена је свим појасевима водног земљишта. Дефиниција водног земљишта дате је у поглављу 3.4.
- Забрањује се грађење у непосредној зони заштите изворишта, док су услови грађења у ужој и широј зони заштите дефинисани одговарајућим Правилником (Сл. гласник РС 92-08).
- Забрањује се градња на свим просторима који су планирани за реализацију водoprивредних објеката вишег реда, у складу са ППРС.

Посебно су дате препоруке за дефинисање мера заштите енергетске инфраструктуре, који су табеларно приказани.

Табела 25: Препоруке за дефинисање мера заштите од утицаја инфраструктуре⁴

ЕЛЕКТРОМРЕЖА И ОБЈЕКТИ		
Мрежа / објекат	Заштитна зона / појас	Правила / могућност изградње
Далековод 110 kV	Минимум 25m, обострано од хоризонталне пројекције далековода.	Забрањена је изградња стамбених, угоститељских и производних објеката, а евентуална изградња испод и у близини далековода условљена је Техничким прописима за изградњу надземних електроенергетских водова називног напона од 1 kV до 400 kV ("Службени лист СФРЈ", број 65/88). Обавезна је израда елабората, у коме се даје тачан однос предметног далековода и објекта који ће се градити, уз задовољење техничких прописа. За градњу објеката испод и у близини далековода потребна је сагласност "Електромережа Србије" или надлежног електродистрибутивног предузећа.
Далековод 35 kV	Минимум 10m, обострано од хоризонталне пројекције далековода.	
Далековод 10 kV	Минимум 5m, обострано од хоризонталне пројекције далековода.	
ТС 110/x kV	Минимум 2-3 ha.	Забрањена је изградња стамбених, угоститељских и производних објеката, а евентуална изградња у близини Разводног постројења (ТС) условљена је Техничким прописима за изградњу надземних електроенергетских водова називног напона од 1 kV до 400 kV ("Службени лист СФРЈ" бр. 65/88). Обавезна је израда елабората, у коме се даје тачан однос предметног далековода и објекта који ће се градити, уз задовољење техничких прописа. За градњу објеката у близини постројења потребна је сагласност "Електромережа Србије" или надлежног електродистрибутивног предузећа.
ТС 35/x kV	Минимум 1 ha.	
ГАСОВОДНА МРЕЖА И ОБЈЕКТИ		
Мрежа / објекат	Заштитна зона / појас	Правила / могућност изградње
Магистрални гасовод (P=50 bar)	Минимум 30m, обострано од ивице гасоводне цеви.	Забрањена је изградња стамбених, угоститељских и производних објеката, у заштитном појасу. Изградња у близини гасовода и објекта у функцији гасовода условљена је Правилником о техничким условима и нормативима за безбедан транспорт течних и гасовитих угљоводоника магистралним нафтоводима и гасоводима и нафтоводима и гасоводима за међународни транспорт ("Службени лист СФРЈ" бр. 26/85). За добијање сагласности за градњу објеката у близини гасоводних мрежа и објеката уважити стандарде Србијагаса.
Разводни гасовод (P=50 bar)	Минимум 30m, обострано од ивице гасоводне цеви.	
Градски гасовод (P=6/12 bar)	Минимум 3m, обострано од ивице гасоводне цеви.	
Градски гасовод (P=4 бар)	Минимум 1m, обострано од ивице гасоводне цеви.	
Главна мернорегулациона станица (ГМРС)	50m у радијусу.	
Мернорегулациона станица (МРС)	15m у радијусу.	
Компресорска станица главни разделни чвор (КСГРЧ)	15m у радијусу.	
ОСТАЛЕ ЕНЕРГЕТСКЕ МРЕЖЕ		
Мрежа / објекат	Заштитна зона / појас	Правила / могућност изградње
Продуктовод	Минимум 30 m, обострано од ивице цеви. У зависности од врсте флуида дефинише се шири појас заштите.	Забрањена је изградња стамбених, угоститељских и производних објеката, у заштитној зони. Изградња у близини продуктовода дефинише се из Привремених правила грађења и важећих законских прописа.
Топловод	Минимум 1 m, обострано од ивице цеви.	

⁴ Препоруке су дате за све енергетске системе различитих енергетских система, тако да имају општи (универзални) карактер и у том смислу коресподентни су планираним објектима и инфраструктурним мрежама.

3. ПРАВИЛА УРЕЂЕЊА И ГРАЂЕЊА ЗА ПРОСТОРЕ ИЗВАН ГРАНИЦА ГРАЂЕВИНСКИХ ПОДРУЧЈА НАСЕЉА

3.1. ПОСТОЈЕЋИ ОБЈЕКТИ ИЗВАН ГРАНИЦА ГРАЂЕВИНСКОГ ПОДРУЧЈА

За постојеће објекте изграђене изван планираних граница грађевинских подручја, дозвољена је:

- Доградња и надградња постојећег стамбеног објекта са максималним урбанистичким параметрима за део стамбеног дворишта:
 - спратност објекта.....П+1+Пк
 - индекс заузетости стамбеног дворишта35%
 - индекс изграђености стамбеног дворишта...0,8
 - постојећа грађевинска линија
- Изградња и реконструкција објеката економског дворишта са максималним урбанистичким параметрима:
 - спратност објекта.....П+1
 - индекс заузетости стамбеног дворишта35%
 - индекс изграђености стамбеног дворишта...0,5
 - међусобна одстојања објеката и одстојања од границе парцеле у складу са важећим правилником
- Постојећи објекти нестамбене намене могу се реконструисати за потребе постојеће и компатибилне намене уз максималну доградњу:
 - За објекте до 200,0m² до 20% постојећег габарита и са максималном спратношћу од П+1
 - За објекте веће од 200,0m² до 10% постојећег габарита и са максималном спратношћу од П+1.
 - Изузетно више од 20% у случају да је у питању производни објекат па је доградња неопходна за функционисање основне намене.

Обавезни услов за функционисање објекта нестамбене намене је решавање одводње отпадних вода, на еколошки прихватљив начин, унутар властите парцеле, или у складу са условима надлежног предузећа.

- Величина потребне грађевинске парцеле (у случају потребног одвајања грађевинског земљишта из пољопривредног) је:
 - за стамбени објекат без економског дворишта.....максимално 600m²
 - за стамбени објекат са економским двориштем.....максимално 1000m²
 - за објекте нестамбене намене.....оптимално 1000-1500m²

Услучају да је потребно одвајање веће парцеле од претходно прописаних обавезна је израда урбанистичког пројекта.

3.2. ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ

Пољопривредно земљиште се састоји од површина намењених пољопривредној производњи: оранице, баште, воћњаци, виногради, ливаде, пашњаци, плантаже, расадници, стакленици и пластеници, рибњаци, вишегодишњи засади и сл.

На пољопривредном земљишту је могућа изградња само под одређеним условима:

- На пољопривредном земљишту на коме је завршена комасација могућа је изградња само објеката инфраструктуре уз поштовање чл. 31-37 Закона о пољопривредном земљишту;

- За изградњу објеката инфраструктуре и објеката за производњу у функцији пољопривредне производње и прераде са листе 1 Уредбе о утврђивању Листе пројеката за које је обавезна процена утицаја и Листе пројеката за које се може захтевати процена утицаја на животну средину ("Службени гласник РС" бр. 114/2008) претварање пољопривредног земљишта у грађевинско земљиште је могуће само израдом Плана детаљне регулације
- За изградњу објеката у функцији пољопривредне производње, чувања, прераде и пласмана пољопривредних производа: магацини репроматеријала (семе, вештачка ђубрива, саднице и сл.), објекти за смештај пољопривредне механизације, објекти за производњу воћа и поврћа у затвореном простору (стакленици, пластеници), објекти за производњу гљива, рибњаци, сушаре за воће и поврће, хладњаче, објекти за финалну прераду пољопривредних производа и објекти намењени за интензиван узгој стоке и перади (фарме, кланице и сл.) дозвољена је изградња без промене намене пољопривредног земљишта у складу са чл.26 Закона о пољопривредном земљишту („Сл.гл. РС број 62/06, 65/08 и 41/09);
- Промена намене пољопривредног земљишта, које није инфраструктурно опремљено (нема обезбеђен приступ јавној саобраћајници), у грађевинско земљиште могућа је само израдом Плана детаљне регулације;
- За изградњу на пољопривредном земљишту које је инфраструктурно опремљено (приступ јавној саобраћајној површини, мин. комуналне опреме – електроенергетика) обавезна је израда Урбанистичког пројекта у складу са чл. 60-63 Закона о планирању и изградњи;
- У случају формирања зона повремених становања (викенд становања), зона се не може формирати за мање од десет објеката и за њу је обавезна израда Плана детаљне регулације
- Изградња мреже и објеката инфраструктуре као и објеката у функцији објеката инфраструктуре је дозвољена у коридорима саобраћајница уз сагласност надлежног предузећа за путеве
- Објекти туристичких и пратећих садржаја на парцелама непосредно наслоњеним на саобраћајницу, површине максимално до 0,5 ha, са решеним приступом на јавну саобраћајну површину, израдом Урбанистичког пројекта. Становање је дозвољено само као пратећа намена, за властите потребе, уз основну намену на парцели са површином габарита стамбеног објекта, или дела, до 10% од укупно дозвољеног индекса заузетости на парцели.
- Стамбени објекти у функцији пољопривредне производње, изван грађевинског подручја, могу се градити само за властите потребе у функцији обављања пољопривредне делатности.
- Без промене намене пољопривредног земљишта, дозвољена је изградња или реконструкција породичног стамбеног објекта пољопривредног домаћинства или у случају природног раздвајања пољопривредног домаћинства највише до 200 m² стамбеног простора.

- **Објекти и комплекси примарне пољопривредне производње**

У оквиру пољопривредног земљишта друге намене не смеју да угрозе основну намену, односно пољопривреду, могу се дозволити само компатибилне намене као допунске основној намени простора – пољопривреди.

Величина производног комплекса утврђује се зависно од врсте и интензитета производње. За све пољопривредне производне комплексе на површинама већим од 0,5 ha потребна је израда одговарајуће планске или пројектне документације.

Објекти намењени пољопривредној производњи су слободностојећи објекти или групације објеката међусобно функционално повезаних.

За производне комплексе (објекте и пољопривредне културе која се узгајају) оптимална величина парцеле дата је у табели бр. 26:

Табела бр.26: Производни комплекси

пољопривредни објекти	оптимална потребна површина
виноград и објекти на поседу	0,5 ha
расадник цвећа и објекти	0,5 ha
воћњак или повртњак и објекти	1 ha
ратарска производња и објекти	2 ha
сточна фарма	5 ha

Ћумуране

-Објекти морају бити удаљени најмање 1000 m од границе грађевинских подручја насеља стамбене и мешовите намене, грађевинских подручја насеља мешовите и јавне намене, односно објекти морају бити удаљени најмање 200 m од руба шуме;

-Објекти морају бити изграђени у зони тако да струје ветрова односе настале гасове и буку у правцу супротном од грађевинских подручја насеља стамбене и мешовите намене, односно грађевинских подручја насеља мешовите и јавне намене;

- Постројење мора бити изграђено на начин којим се потпуно спречава проциуривања било каквих отпадних вода и течности из постројења у земљиште, подземне воде или површинске водотокове, као и мешање отпадних вода са водама од атмосферских падавина;

- Гасови се морају испуштати на контролисан начин на врху постројења;

- Складиште производа, места за претовар и паковање производа извести као затворена, ради спречавања емисије прашкастих материја.

У случају постојећих објеката за производњу ћумура, који су удаљени мање од 1000 метара од границе грађевинских подручја насеља стамбене и мешовите намене, односно грађевинских подручја насеља мешовите и јавне намене, налаже се прибављање резултата мерења нивоа чађи у ваздуху.

○ Урбанистички параметри

Дозвољени индекс заузетости грађевинске парцеле је:

- за производне пољопривредне комплексе максимално 30%
- за туристичко-услугне намене максимално 40%
- за објекте повремениг становања максимално 20%
- за рурално становање (пољопривредна домаћинства) по ободу грађевинског подручја по правилима датим у урбанистичком плану за зону становања на коју се парцела непосредно наслања.

Монтажно-демонтажни објекти (стакленици, пластеници, кошеви, настрешнице и сл.) се не обрачунавају индексом заузетости.

Дозвољени индекс изграђености грађевинске парцеле је:

- за производне комплексе максимално 0,6
- за туристичко - услужне намене максимално 1
- за објекте повремениг становања максимално 0,3
- за рурално становање (пољопривредна домаћинства) по ободу грађевинског подручја по правилима датим у урбанистичком плану за зону становања на коју се парцела непосредно наслања

Дозвољена спратност објеката је:

- за производне објекте у складу са производним процесом
- за туристичко-услугне садржаје максимална спратност је П+2+Пк
- за објекте повремениг становања максимална спратност је П+Пк
- за објекте руралног становања максимална спратност је П+1+Пк

Положај објекта и позиционирање производног комплекса

Минимална заштитна растојања која се морају испоштовати при формирању нових производних комплекса или објеката за пољопривредну производњу су:

- од насељеног места – грађевинског подручја 500,0 м', у случају интензивнијег коришћења хемикалија-пестицида не мање од 800,0 м'
- од водотокова 100,0 м'
- од државних путева 200,0 м'

Минимална заштитна одстојања између границе комплекса сточне фарме и објеката у суседству су:

- од стамбених зграда, државних путева, као и речних токова – 200,0 м'
- од изворишта водоснабдевања - 800,0 м'.

Наведена растојања могу бити и већа ако то покаже процена утицаја на животну средину за фарме са преко 500 условних грла.

Минимални капацитет основне производње уз који може да се одобри изградња објекта примарне дораде или прераде (кланица, хладњача, и сл.) износи 100 условних грла.

3.3. ШУМСКО ЗЕМЉИШТЕ

На шумском земљишту се не дозвољава изградња која би угрозила основну намену простора. Промена намена шума и шумског земљишта дефинисана је чланом 10 Закона о шумама (Сл.гл. РС број 30/10).

Планом развоја шумског подручја мора бити утврђена свака промена намене шумског земљишта.

Планирана техничка инфраструктура остаје у коридорима постојећих саобраћајница са минималним угрожавањем шумског земљишта. За формирање заштитних шумских појасева на контакту:

- изграђених стамбених зона и планираних привредних зона
- зона планираних за стамбену изградњу и планираних радних зона и
- канала и планираних привредних зона
- минимална ширина је 10,0 м' и то увек у оквиру нестамбених намена.

Објекти који могу да се граде на шумском земљишту, али искључиво на **непошумљеним површинама** (чистине, пропланци, девастиране површине уз пут и сл.) су:

- објекти за туристичко-рекреативне сврхе;
- пратећи објекти (шанк-барови, настрешнице, одморишта, просторије за опрему и сл.); и
- партерно уређење (одморишта, стазе и сл.).

За изградњу објеката и уређење површина обавезно употребљавати искључиво природне материјале (дрво, камен, шиндра) и традиционалне форме у склађене са окружењем.

Пратећи објекти (шанк-барови, одморишта, просторије за опрему и сл.) могу бити површине до 40 м², максималне спратности П+Пк.

Највеће дозвољене висине настрешница су 7 м'.

Објекти за туристичко-рекреативне сврхе могу бити максималне површине 400 м², максималне спратности П+1+Пк (уз услов да је изградња ових објеката утврђена планом развоја шумског подручја).

Правила за коришћење, уређење и заштиту ловишта су:

- санитарни лов у циљу очувања оптималне бројности животиња и спречавања заразних болести;
- забрану свих делатности које мењају услове станишта,

- заштиту ретких и проређених врста дивљачи,
- гајење главних гајених врста дивљачи (јелен обичан, срна, дивља свиња и фазан) и споредних врста дивљачи на "природан" начин за отворена ловишта, до постизања економског капацитета,
- заштиту дивљачи од болести, предатора, криволова и елементарних непогода (поплава), и
- уређивање ловишта изградњом ловно-техничких објеката, ловних објеката, одржавање просека, ловних путева и комуникација у ловишту.

У ловиштима предвидети и:

- изградњу ловно-техничких објеката у зависности од бројног стања дивљачи, а градити их од природних материјала и уклопити у природни амбијент ловишта,
- ограђивање делова ловишта ради интензивног гајења и заштите и лова дивљачи,
- изградњу ловно - производних објеката и
- подизање ремиза на оним местима у ловишту где нема природних површина које могу да пруже заштиту дивљачи.

3.4. ВОДНО ЗЕМЉИШТЕ

Водно земљиште (ВЗ) се ППРС и Законом о водама дефинише као заштићена и резервисана зона уз реке, језера, акумулације и заштићене мочваре - у којој је забрањена градња било каквих сталних објеката, осим хидротехничких објеката. ВЗ дуж река захвата површину коју обухвата успор од тзв. стогодишње велике воде, увећану за појасеве дуж обе обале ширине по 20÷50 m, зависно од положаја објеката и заштитних система. **И у зони јужноморавских насипа водно земљиште заузима појас од 50 m, мерено од ножице насипа на брањеној страни. То земљиште остаје у постојећој својини, може се обрађивати без ограничења (препоручују се воћњаци и шумски засади, посебно брзо растући лишћари), али се на њему на смеју градити стални објекти.** У складу са ВЗ дефинишу се следећа правила:

- У зонама тзв. водног земљишта око свих водотока не дозвољава се подужно вођење саобраћајних и инфраструктурних система. На преласку плавних зона линијски системи (саобраћајнице, објекти за пренос енергије, цевоводи) морају се висински издићи и диспозиционо тако решити да буду заштићени од поплавних вода вероватноће 0,5% (тзв. двестогодишња велика вода).
- На водном земљишту је:
 - забрањена изградња сталних објеката (кућа за одмора, индустријских и других објеката) чије отпадне материје могу загадити воду и земљиште или угрозити безбедност водопривредне инфраструктуре и које ометају развој водне инфраструктуре и одржавање објеката;
 - неопходно да сви постојећи објекти постојећих насеља обезбеде каналисање и пречишћавање отпадних вода у складу са законом.
- Водно земљиште се може користити без водопривредне сагласности као пашњак, ливада и ораница, као и за засаде воћњака, винограда или плантажних засада брзорастућих лишћара.
- Објекти који могу да се граде на обали и водном земљишту уз предходно прибављање сагласности надлежног водопривредног предузећа, су:
 - објекти за туристичко-рекреативне сврхе;
 - пратећи објекти (шанк-барови, просторије за пресвлачење и сл.);
 - дрвене сојенице и настрешнице;
 - партерно уређење (спортски терени, опрема, мобилијар, плаже и сл.);
 - системи за пречишћавање вода и сви други хидротехнички објекти.

Саставни део насипа за **одбрану од поплаве** чине заштитни појас са шумом и заштитним зеленилом у инундационом подручју у ширини од 50,0 m' поред насипа, односно од границе корита при протоку велике воде 1%.

Због феномена стварања ерозионе јаме при проласку поводња, сви стубови на мостовима и другим грађевинама у рекама морају да буду фундирани на стенској маси, испод речног наноса. Ово правило се односи на на крилне и потпорне зидове дуж путева, који су, такође, били рушени искључиво због плитког фундирања и поткопавања.

У складу са чланом 77 Закона о водама („Сл.гл. РС број 30/10), земљиште и водене површине у подручју шире и уже зоне заштите изворишта водоснабдевања, заштићени су од намерног или случајног загађивања. Обавезно је уређење и одржавање уже зоне заштите изворишта, које обухвата редовну контролу наменског коришћења земљишта. На подручју шире зоне заштите водоизворишта успоставља се режим селективног санитарног надзора и заштите од загађивања животне средине те на тим просторима није дозвољена интензивна употреба пестицида, хербицида и вештачких ђубрива на земљишту које се користи у пољопривредне сврхе.

Дуж магистралних цевовода којим се спајају сада изоловани водоводни системи успоставити непосредну зону заштите коридора (по 2,5 m од осовине), како би се омогућило несметано одржавање (исти Правилник).

Изградња **малих акумулација** дозвољена је на свим оним потезима на водотоцима који нису намењени другим корисницима простора. Мале акумулације градити након реализације антиерозионих радова. Мора се обезбедити гарантовани еколошки протока низводно према дефинисаним критеријумима. Мале акумулације се могу градити и само за потребе рибњака и спортског риболова.

Изградња хладноводних **рибњака** је дозвољена на свим локацијама на којима не угрожавају изворишта или друге планиране системе.

Порибљавање вештачких језера сме се обављати само на бази ихтиолошких студија и пројеката, урађених од стране за то лиценцираних институција.

Експлоатација речних наноса врши се на основу члана 89 Закона о водама. Експлоатација се врши на локалитетима где је то од интереса за очување или побољшање водног режима. Експлоатација је дозвољена само уз одговарајућу пројектну документацију којом се пројекат експлоатације потпуно усаглашава са пројектима регулације река на тим ширим потезима. То подразумева и стриктан надзор, по принципима као да се изводе радови на регулацији реке.

Захватање воде из водотока дозвољено је само уз одговарајуће водопривредне сагласности, уз обавезу обезбеђења гарантованог водопривредног минимума и гарантованог еколошког протока, дефинисаног за хладан и топли део године

($Q_{95\%}^{\min.mes.}$ и $Q_{80\%}^{\min.mes.}$), са ограничењима која утврђују колико се воде мора оставити у току након захватања воде за технолошке потребе, према важећој методологији за одређивање гарантованог еколошког протока.

Регулације река у зони насеља поред функционалних критеријума треба примерити и урбаним, естетским и другим условима, који омогућавају урбанистички складно повезивање насеља са акваторијом. Дуж тих водотока у зони насеља са обе стране предвидети кејове, односно, уређене обале које омогућавају несметан приступ реци. Дуж обала река се мора оставити слободан простор од најмање 7 m.

Сва локална коришћена **изворишта** у алувионима крај река заштитити по принципима заштите изворишта подземних вода, чак и ако се напуштају спајањем са регионалним системима, јер и даље задржавају важну функцију резервног изворишта водовода насеља за случај хаваријских ситуација. Та извориште се могу користити за потребе обезбеђивања воде за технолошке потребе, уз заштиту као у случају изворишта за снабдевања насеља.

У **сливовима акумулација** није дозвољено грађење производних погона и других објеката који као отпадне воде имају нутријенте и/или друге загађујуће материје. На том простору се могу реализовати објекти виших нивоа финализације, са "чистим" технологијама које немају чврсте или течне отпадне и опасне материје.

Прикључење изолованих водовода на регионалне системе могуће је уз испуњење следећих услова:

(а) губици воде у мрежи се морају свести на мање од 20%,

(б) мора се успоставити поуздан мерни систем са контролом свих кључних чворова у мрежи, који омогућава да се тачно и континуирано региструје ко колико троши воде (обавеза увођења водомера свим потрошачима) и колики су губици у појединим гранама система,

(в) продајна цена воде мора бити у складу са ценама дефинисаним Стратегијом дугорочног развоја водопривреде Србије, што значи да мора да покрије све трошкове просте репродукције система, трошкове заштите изворишта, као и део трошкова проширене репродукције (око 30%) који подразумева даљи развој система. Без испуњења тих предуслова регионални системи би брзо доживели економски, технолошки и физички слом, јер би се вода користила на непримерен, нерационалан начин, и не би било средстава за одржавање система.

На водном земљишту је:

- забрањена изградња индустријских и других објеката чије отпадне материје могу загадити воду и земљиште или угрозити безбедност водопривредне инфраструктуре;
- дозвољена изградња објеката компатибилних водном земљишту под условом да се у пројектовању и извођењу обезбеди каналисање и пречишћавање отпадних вода у складу са стандардима прописаним законом;
- дозвољена изградња објеката за рекреацију и туризам под условима заштите животне средине у складу са законом; и
- неопходно да сви постојећи објекти обезбеде каналисање и пречишћавање отпадних вода у складу са законом.

Водно земљиште се може користити без водопривредне сагласности, као пашњак, ливада и ораница.

Купање је дозвољено само на уређеним плажама, које имају санитарне уређаје и на којима се потпуно спречава уношење у језеро отпадних вода и чврстог отпада.

Објекти који могу да се граде на обали и водном земљишту уз предходно прибављање сагласности надлежног водопривредног предузећа, су:

- објекти за туристичко-рекреативне сврхе;
- пратећи објекти (шанк-барови, просторије за пресвлачење и сл.);
- дрвене сојенице и настрешнице;
- партерно уређење (спортски терени, опрема, мобилијар, плаже и сл.);
- рибњаци;
- мини акумулације; и
- системи за пречишћавање вода.

Пратећи објекти (шанк-барови, одморишта, просторије за опрему и сл.) могу бити површине до 40m², максималне спратности П+Пк.

Објекти за туристичко-рекреативне сврхе, комерцијални и угоститељски могу бити максималне површине 400 m², максималне спратности П+1+Пк.

Забране и ограничења коришћења водног земљишта прописана су чланом 133 Закона о водама („Сл.гл. РС број 30/10).

3.5. ЗАВРШНА ПРАВИЛА

Правила уређења и изградње служе за издавање локацијске дозволе. Осим локацијске дозволе, ППО представља основ за издавање и друге документације у складу са Законом о планирању и изградњи.

За парцеле које се налазе на граници или са друге стране одређених граница (грађевинског подручја, зоне, одређене намене и сл.) служба надлежна за издавање локацијске дозволе дозволу издаје на основу правила овог плана за доминантну намену у окружењу предметне парцеле.

Доминантна намена грађевинског земљишта, које није јавно, је становање или туризам или производња-пословање, док се поједине парцеле могу наменити компатибилним наменама.

Компатибилне намене су: становање, делатности, пословање, трговина, угоститељство, занатство и услуге, комунални и саобраћајни објекти у функцији становања, пословања или снабдевања горивом, паркинзи и гараже, уређене зелене површине, сви објекти јавних служби и верски објекти.

Објекат не испуњава услове за добијање локацијске дозволе уколико је изграђен на постојећој јавној површини или у зони забрањене градње.

Објекат може добити локацијску дозволу на површинама друге претежне намене, под условима прописаним законом и овим планом.

За помоћне објекте може се потврдити пријава радова у складу са наменом постојећих објеката на грађевинској парцели, а за помоћне објекте за пољопривреду на постојећем пољопривредном земљишту.

III ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

1. СМЕРНИЦЕ ЗА ИЗРАДУ ПЛАНСКЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ

Просторни план ће се спроводити директно и разрадом планских решења урбанистичким плановима, доношењем програма уређења грађевинског земљишта и гранских планова и програма у складу са законом.

У складу са чланом 216. Закона о планирању и изградњи, Скупштина општине Ражањ је донела Одлуку о изради Плана генералне регулације Ражањ. План генералне регулације Ражањ ради се једновремено са израдом Просторног плана и усклађен је са овим просторним планом.

Просторним планом општине Ражањ није утврђена обавеза израде одређених урбанистичких планова, али у складу са законским овлашћењима надлежни општински орган, по потреби, може да донесе одлуку о приступању изради урбанистичког плана, за било који део територије Општине.

Цело подручје плана представља зону директне примене Просторног плана, осим подручје у границама Плана генералне регулације Ражањ.

- **Шематски прикази уређења насеља**

Графички део Плана, рефералне карте, су рађене на топографској карти Р 1:25 000.

Разбијени тип насеља (појединачна домаћинства или мање групације домаћинстава) нема оправдања ни потребе за утврђивањем грађевинског подручја.

Из горе наведених разлога само за центре насеља план ће дати **Шематске приказе уређења насеља Р 1:5000**, који ће, уз правила уређења и грађења дата у Плану, бити основ за издавање локацијске дозволе.

Локацијска дозвола за изградњу у Ражања се издаје у складу са условима утврђеним у ГУП-у Ражања, који важи до израде ПГР-е Ражањ, а након усвајања ПГР Ражањ, локацијска дозвола ће се издавати у складу са условима који ће се утврдити у ПГР Ражањ.

Локацијска дозвола за изградњу на подручју Просторног плана (осим на подручју ПГР Ражањ) издаје се у складу са условима утврђеним у Просторном плану општине Ражањ.

1.1. ДЕЛОВИ ПЛАНског ПОДРУЧЈА ЗА КОЈЕ СЕ ПРЕДВИЂА ОБАВЕЗНА ИЗРАДА УРБАНИСТИЧКОГ ПЛАНА ИЛИ УРБАНИСТИЧКОГ ПРОЈЕКТА

Обавезујућа планска решења:

- правила уређења и грађења Просторног плана подручја посебне намене система продуктовода кроз Републику Србију (Сомбор-Нови Сад-Панчево-Београд-Смедерево-Јагодина-Ниш),
- правила уређења и грађења Просторног плана подручја инфраструктурног коридора аутопута Е-75, деоница Београд-Ниш ("Службени гласник РС", број 69/03),

Поред Плана генералне регулације Ражањ, који је у изради, овим планом се прописује обавеза израде одговарајућег урбанистичког плана (план генералне или детаљне регулације) или урбанистичког пројекта за потребе:

- изградње радних и привредних зона већих од 5,0 ха;
- изградње складишно-дистрибутивних центара ;
- изградње или реконструкције саобраћајних и инфраструктурних објеката за које је неопходно одредити површине јавне намене;
- претварања пољопривредног или шумског у грађевинско земљиште (према условима прописаним овим планом);
- урбанистички план за изградњу малих хидроелектрана са проценом утицаја објекта на животну средину;
- план детаљне регулације за експлоатацију и прераду минералних сировина;
- план детаљне регулације за изградњу ветроелектрана;
- урбанистички пројекат за заштићену околину и зоне заштите утврђених непокретних културних добара;
- урбанистички пројекат за изградњу објеката за крос кантри, а по потреби и за друге бициклическе стазе;
- за све планиране објекте, радне зоне, индустријске зоне, стамбене објекте, које се предвиђају уз државне путеве обавезна је израда урбанистичког плана.

На основу Просторног плана урбанистички пројекат се доноси и за друге зоне, комплексе и локалитете са претежно истом наменом на 70 и више процената обухваћене површине, посебно за: (1) индустрију и МСП; (2) туристичке и комплементарне садржаје; и (3) изградњу и/или реконструкцију верских објеката.

Препорука овог Просторног плана је да се за другу фазу спровођења Плана (после 2015. године), **преиспита** потреба за израдом планова детаљне регулације за просторе дефинисане као подручја интензивирања туристичког развоја.

Уколико се, у било ком тренутку, укаже потреба за израдом урбанистичког плана (ради утврђивања јавног интереса) Одлуку о томе доноси надлежни општински орган у складу са чланом 46 Закона о планирању и изградњи и Просторни план општине Ражањ, у том случају, представља његов плански основ и садржи смернице за његову израду.

За све локације и објекте за које се процени значај у просторном, функционалном или било ком другом смислу, или су од утицаја на непосредно или шире окружење, постоји могућност расписивања **конкурса** од стране локалне управе, или обавезна израда урбанистичког пројекта коју приписује надлежни општински орган.

Урбанистички пројекат се обавезно ради за објекте јавне намене за које не постоји урбанистички план.

Грађевинска подручја одређена Просторним планом се могу израдом урбанистичког плана мењати у обиму прописаном овим планом.

Правила уређења и грађења дата Просторним планом су усмеравајућа али се, урбанистичком разрадом, могу разрађивати у обиму који не угрожава основну намену на нивоу целине или зоне.

До доношења урбанистичких планова, издавање информације о локацији и локацијске дозволе вршиће се на основу правила изградње из овог Плана.

Скупштина општине Ражањ донеће одлуку о одржавању јавних и осталих зелених површина којом ће се утврдити услови и начин одржавања тих површина у центрима у мрежи насеља на руралном подручју општине, које ће се реализовати годишњим програмима надлежног општинског јавног комуналног предузећа.

Скупштина општине Ражањ донеће одлуку о комуналном реду, којом ће утврдити правила и обавезе власника и корисника изграђеног земљишта на уређењу и одржавању парцела у приватној својини.

За све површине и објекте јавне намене за које треба утврдити јавни интерес, као и просторе за које су потребна посебна правила грађења, обавезна је израда урбанистичког плана.

За све локације и објекте за које се процени значај у просторном, функционалном или било ком другом смислу, или су од утицаја на непосредно или шире окружење, постоји могућност расписивања конкурса од стране локалне управе, за све просторе и просторне целине процењене као значајне за урбани идентитет насеља или његовог дела, или обавезна израда урбанистичког пројекта у складу са правилима Плана.

У правилима грађења и уређења изван утврђених грађевинских подручја је прописано за које намене и капацитете је обавезна израда урбанистичког плана да би се створили плански услови за претварање земљишта друге намене у грађевинско земљиште.

Правила уређења и грађења дата Просторним планом су усмеравајућа и могу се, урбанистичком разрадом, израдом урбанистичких планова и урбанистичких пројеката, мењати у складу са прописаним конкретним условима, у обиму који не угрожава основну намену, на нивоу целине или зоне.

1.2. СПРОВОЂЕЊЕ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА У ГРАНСКИМ ПЛАНОВИМА И ПРОГРАМИМА И ДРУГОМ ПЛАНСКОМ ДОКУМЕНТАЦИЈОМ

Спровођење и разраду планских решења и правила утврђених Просторним планом у **гранским плановима и програмима и другом планском документацијом** у складу са законом обезбедиће:

- Скупштина општине Ражањ, у сарадњи са министарством надлежним за пољопривреду, асоцијацијама пољопривредних произвођача и власницима земљишта, доношењем програма уређења пољопривредно-шумског земљишта у зонама заштите изворишта водоснабдевања и других посебно осетљивих екосистема, програма унапређења пашњачког сточарења и програма развоја органске производње хране.
- Јавно предузеће за газдовање шумама „Србијашуме“ , Крушевац, ревизијом опште и посебних основа за газдовање шумама; у сарадњи са власницима земљишта израдом програма газдовања шумама и пошумљавања земљишта у приватном власништву, којима би се поузданије утврдило стање ових шума, а плановима газдовања уважили општи заштитни и посебни поседнички интереси за сваки део шуме.
- Министарство надлежно за водопривреду, тј. Републичка дирекција за воде, у сарадњи са Јавним водопривредним предузећем „Србијаводе“ усклађивањем годишњих програма изградње, реконструкције и одржавања водопривредних објеката у Републици Србији; израдом и реализацијом пројеката антиерозивне заштите за сливове акумулација; доношењем програма мониторинга квалитета вода,
- Корисници ловног подручја, односно ловишта доношењем ловних основа за газдовање ловним подручјем и ловиштем и годишњих планова газдовања ловиштем.

- Јавно предузеће „Путеви Србије“ надлежно за управљање државним путевима, у сарадњи са Општинском управом Ражањ, усклађивањем средњорочних и годишњих програма изградње, рехабилитације и одржавања државних путева.
- Општинска управа Ражањ, односно јавно предузеће надлежно за општинске путеве, усклађивањем средњорочних и годишњих програма развоја мреже општинских путева.
- Скупштина општине Ражањ, доношењем средњорочних и годишњих програма развоја водоводне и канализационе инфраструктуре; плана проглашења ерозивних подручја; плана и двогодишњих програма управљања отпадом и одлуком о комуналном реду у општини.
- Реализација интегралних пројеката у области вода захтева синхронизовано ангажовање локалних власти и органа Републике надлежних за сектор вода чији су надлежни органи на нивоу Општине Скупштина општине Ражањ, ЈКП Комуналац, итд. На нивоу Републике посебну улогу имају следеће институције: Дирекција за воде при Министарству ПШВ, ЈВП Србијаводе, Београд и ВЦ Србијаводе Морава, Ниш, ЈП Србијашуме (за активности на биолошким мерама антиерозионе заштите), ЕПС – за МХЕ и друге мере коришћења енергије ветра), итд.
- Ј.П.„Електропривреда“ Србије у сарадњи са ЕПС-ПД „Електросрбија“ Краљево, Крушевац и ЈП «Електродистрибуција» Ниш, погон Алексинац (за насеље Прасковаче), и погоном ЕД Ражањ. Исти ће вршити усклађивање средњорочних и годишњих планова развоја енергетике, односно дистрибуције електричне енергије.
- Скупштина општине Ражањ кроз своје планове развоја енергетике, којима се утврђују потребе за електричном енергијом, начин обезбеђења потребних електроенергетских капацитета, ближе локације и услови за изградњу обновљивих извора енергије коришћењем расположивих енергетских потенцијала и програмом рационализације потрошње електричне енергије спровођењем мера енергетске ефикасности.
- Скупштина општине Ражањ, у сарадњи са надлежним министарствима, фондовима, јавним установама, месним заједницама, приватним сектором и невладиним организацијама, утврђивањем општинске политике здравствене заштите, социјалне заштите и развоја културе и физичке културе; доношењем акта о мрежи објеката дечјих вртића и основних школа и акционог програма пружања услуга здравствене и социјалне заштите у општини.
- Скупштина општине Ражањ, у сарадњи са министарством и агенцијама надлежним за туризам, доношењем акционог програма одрживог развоја туризма и двогодишњих програма изградње туристичке инфраструктуре и уређења туристичких простора.
- Скупштина општине Ражањ, уз помоћ надлежног министарства, агенција, туристичких организација и туроператера, различитих невладиних и других организација, доношењем програма промотивних активности за презентацију туристичких производа и понуде у простору.
- Завод за заштиту природе Србије, у сарадњи с Општинском управом Ражањ и приватним сектором, усклађивањем средњорочних и годишњих програма заштите и уређења природних добара.
- Републички завод за заштиту споменика културе и Завод за заштиту споменика културе Ниш, у сарадњи с Општинском управом Ражања приватним и невладиним сектором, утврђивањем средњорочних и годишњих програма истраживања и заштите непокретних културних добара.

2. ПРИОРИТЕТНА ПЛАНСКА РЕШЕЊА

Приоритетна планска решења су одређена у складу са стратешким опредељењем Локалне управе Ражања који су опредељени у Стратегији развоја општине Ражањ и Стратегији развоја малих и средњих предузећа и предузетништва. У складу са стратешким циљевима и опредељењима дефинисани су најважнији приоритети, који представљају оквир за развој, уређења и заштиту простора општине Ражањ.

Програми који представљају предуслов за реализацију низа пројеката битних за развој овог подручја имају општи карактер, а односе се на:

а) комплетирање и изградњу путне саобраћајне мреже као неопходног фактора подстицања било каквог развоја на подручју Ражања. Ради се о програму без кога је тешко приступити бржем и рационалнијем привредном активирању расположивих људских, природних и привредних потенцијала, посебно, на деловима подручја која су недоступна због брдско-планинског рељефа.

б) развијање и изграђивање дефицитарних комуналних објеката и служби, које се непосредно наслањају на системе инфраструктурног опремања целокупног простора, а то захтева одређене регулационе интервенције, које у великој мери могу побољшати услове живота и привређивања на овом подручју. Наравно, ове програме треба детаљније разрадити по појединим компонентама и проценити према реалним могућностима као основе за бржи и ефикаснији развој приоритетних пројеката развоја.

Утврђени приоритетни задаци и циљеви, са конкретним задацима за текући период, су:

2.1. Приоритети у пољопривреди (за плански период од 10 година)

- **Производња воћа и грожђа**
Подизање нових засада у густој садњи и повећање производње у постојећим засадама. Испитивање пољопривредног земљишта од стране овлашћене пољопривредне регионалне станице.
Организатори су пољопривредни произвођачи Министарства пољопривреде које финансира садни материјал са 70% вредности у виду безповратних средстава а пољопривредне станице које обављају бесплатан преглед земљишта за све регистроване произвођаче.
Извршиоци су пољопривредни произвођачи.
- **Ратарска производња**
У ратарској производњи повећати производњу крмних биљака и то кукуруза, јечма, силаже, сена, детелина и ливаде.
Организатори су пољопривредни произвођачи, удружења пољопривредних произвођача, а извршиоци су пољопривредни произвођачи.
- **Сточарска производња**
Повећање броја грла стоке до 2015. године код говеда на 5.000, код свиња 15.000, код оваца на 16.000 и код коза на 2000 и повећање грла стоке до 2025. године код говеда на 6000, код свиња 18000 код оваца на 19000 и коза на 2500 грла.
- **Организовање интензивне пољопривредне производње**
Увести рентабилнији однос, односно интензивнију производњу, густа садња воћа, производња јагоде као и поврћа у пластеницима и стакленицима и набавка квалитетних приплодних грла.
- **Отварање мини погона**
Покушати да се у селима отворе мини погони за сакупљање, прераду, дораду шумских плодова и воћа. За ово могу да се искористе зграде које су биле старе школе или домови а сада су ти објекти празни.

- Едукација пољопривредних произвођача
Организатори су општина Ражањ, регионална пољопривредна станица, регионални задружни савез и Министарство пољопривреде.
- Укрупњавање земљишног поседа
Користити подстицајна и безповратна средства Министарства пољопривреде. Организатори су општина, регионалне службе и република.
- Селекција и одабирање женских и мушких приплодних грла у сточарству
Организатори и извршиоци су пољопривредне станице и ветеринарска служба општине и региона.

2.2. Приоритети у шумарству

- дугорочно газдовање шумама – интензивирати пошумљавање, омогућити отвореност шума путем изградње шумских путева и спроводити већу контролу експлоатације
- извршити пошумљавање голети и еродираниог земљишта као и мелиорацију деградираних шума
- искоришћавање природних и еколошких предности општине у развоју – сакупљање лековитог биља и шумских плодова (печурке, глог, боровница, жир и храстова кора), као са брежуљкасто-брдског тако и са брдско-планинског дела планског подручја, стимулисање производње лековитог биља на ораничним површинама, формирати центре за сакупљање лековитог биља и центре за прераду, дораду и паковање и маркетиншку обраду са екоознаком
- прераду самониклог биља и шумских плодова требало би заокружити изградњом мањих погона за производњу разноврсних финалних производа, који би били лоцирани, првенствено, у сеоским насељима
- упоредо са дугорочним газдовањем-унапређењем шума треба предузети мере за даље унапређење ловне привреде у оквиру постојећих ловишта.

2.3. Приоритети у развоју људских ресурса – становништва, социјалних ресурса и становања

- оживљавање природних прираштаја и регенерације становништва – стварање услова за повратак одсељених;
- искорењивање сиромаштва и унапређење друштвено-економске основе; борба против сиромаштва, стварање услова да одсељени (барем један део од њих) инвестирају у подручје општине Ражањ;
- обучавање и виши ниво образовања: усклађивање образовања са актуелним потребама привреде, модернизације система образовања, увођење кратких образовних семинара, посебно за водеће кадрове;
- реинтеграција и флексибилност: интеграција дела становништва без посла и економских миграната кроз отварање «радних» клубова, посредовање у запошљавању младих људи, подршка за превођење «сиве» економије у легалне токове, и сл.
- убрзани развој локалних малих и средњих предузећа, предузетничких радњи и пољопривредних газдинстава у општини Ражањ,
- развој мреже технологија и иновација у туристичкој, пољопривредно-прехранбеној и дрвно-металско-прерађивачкој индустрији,
- побољшање услова за «маргинална» групе, као што су хендикепирани, мањинске популације (ромска, бугарска и друге), старих људи, недовољно образовани, жене и др.;
- подршка samozapoшљавању: стварање повољних услова у руралним подручјима за samozapoшљавање, преоријентацијом и преквалификацијом;
- стамбена изградња: за младе брачне парове и младе стручњаке;

- формирати међусекторска тела и институције на нивоу Општине која ће кординирати рад различитих ресора, бавећи се бесправном проблематиком на свеобухватан начин;
- успостављење механизма локалне и регионалне пословне кохезије, како би се привукли локални, домаћи и страни инвеститори,
- јачање стабилности и конкурентности на локалном и регионалном нивоу путем развоја пословних и јавних партнерстава између бизнис, политичког и НВО сектора.

2.4. Приоритети у индустрији и развоју малих и средњих предузећа

- привлачење инвеститора – стварње услова (амбијента) за привлачење домаћих и страних инвеститора, а у првом реду инвеститора од одсељених;
- потпора новим и постојећим предузећима, која ће заменити предузећа која су престала са радом или су смањили активности, кроз мала и средња предузећа;
- развој предузетничког духа као услова за развој привредних активности: школовање, програми за младе, организовање сусрета са успешним предузетницима;
- атрактивна пословна и друштвена клима за домаће и старне инвеститоре; формирање општинског тржишта за директне контакте са потенцијалним инвеститорима, смањење инвестиционих трошкова и боља понуда услуга, стварање брендива и сл.;
- унапређење квалификоване структуре и ефикасан пренос неопходних знања: перманентно образовање у циљу стицања нових знања и вештина у свим привредним делатностима и јавним услугама;
- унапређење економске инфраструктуре: изградња модерне индустријске зоне са посебним услугама и одговарајућим маркетингом, убрзана обнова и доградња државних путева, који исток-запад добро повезују;
- одговарајући инструменти за финансијску потпору: успостављање општинских гарантних и равоних фондова, микрокредитних линија, система субвенционирања, ажурирање катастра, земљишних књига и других евиденција,
- јачање извозне оријентације привреде, посебно индустријских грана са традицијом и реномеом (металско-грађевинска индустрија);
- подизање квалитета сектора услуга (транспорта, комплементарне услуге и др.);
- усмеравање природних потенцијала, домаћих и страних улагања у поспешивање оснивања нових и убрзани раст старих локалних малих и средњих предузећа, предузетничких радњи и пољопривредних газдинстава, који раде у металско-грађевинској индустрији, еколошки одрживој пољопривреди и индустрији услуга, како би се успоставила локална одржива економија и пуна запосленост становника општине Ражањ.
- Оснивање производно-трговинских зона (брачин, Витошевац)

2.5. Приоритети у развоју туризма

- Побољшање атрактивности општине као туристичке дестинације (значајне туристичке манифестације): валоризација и промоција специфичности, препознатљивих за стране туристе. Посебне шансе имају еко и сеоски туризам;
- изградња и опремљеност капацитета и боља организација коришћења туристичких потенцијала Јужне Мораве уз функционално интегрисање понуде окружења;
- модернизација, комунално опремање и комерцијализација постојећих и потенцијалних смештајних капацитета (посебно у сеоским домаћинствима и постојећим викенд кућама) у туристичким дестинацијама у складу са међународним стандардима и трендовима у туризму.
- реализација садржаја туристичко – рекреативне понуде у простору Буковика и Послонских планина

- (планинарске и излетничке туре, јахање, планински бициклизам, етнолошки, сеоски, ловни, риболовни и остали видови специјализованих врста туризма);
- израда урбанистичких планова, програма развоја туризма и техничке документације за изградњу и уређење предвиђених садржаја;
- формирање информационог система о туристичким ресурсима и тражњи, увођење мониторинга туристичког пословања, промоције и пропаганде туристичких производа подручја;
- унапређење образовања, подизање квалитета услуга, гостољубивост, знање старних језика, развој различитих сервиса и сл.;
- пружање одговарајућих погодности инвеститорима: посебно повратницима да улажу у туристичке објекте и планинарске домове, угоститељске објекте и сл.) и друге туристичке центре;
- увести олакшице (у смислу ослобађања од такси, ефикаснијег добијања потребних докумената, подршка и лобирање у добијању подстицајних средстава из републичких фондова и сл.) за градњу или реконструкцију смештајних објеката у околним селима, уз водотокове, у аутентичним амбијентима, у функцији туризма,
- путеве у општини, фазно у складу са финансијским могућностима, реконструисати и опремити туристичком инфраструктуром (обележавање, одморишта, паркинзи, инфо пунктови, смештајно-угоститељски објекти и сл.);
- додатно обележити туристичким и саобраћајним путоказима пут према Ражњу и локалним туристичким дестинацијама.
- омогућити афирмацију верског туризма са специфичном понудом смештајних капацитета и промоцијом традиционалних вредности Ражња,
- изградити неколико мањих смештајних објеката, како за ловце, тако и потенцијалне туристе,
- оснивање Туристичке организације (продајни приручник, развити сајт, изградити промотивне производе, организовати промотивне туре за медије.

2.6. Приоритети у саобраћајној инфраструктури

- доградња и реконструкција државног пута другог реда број 121а;
- рехабилитација, реконструкција и појачано одржавање државних путева другог реда број 214 и број 221;
- реконструкција постојеће једноколосечне железничке пруге у двоколосечну пругу;
- изградња савременог коловоза на општинским путевима;
- одређивање туристичких, пешачких и бициклистичких рута и њихово опремање пратећим садржајима.

2.7. Приоритети у водопривредним системима

- Завршетак деснообалног насипа уз Лужну Мораву (на незавршеној дужини од 959 m) којим треба затворити планирану заштитну касету која штити више села (Јасење) и њено довођење на степен заштите од поводња $Q_{vv1\%}$.
- Завршетак регулационих радова Ражањске реке по принципима урбане регулације, са складним повезивањем матрице града са уређеним водотоком. Регулација осталих бујичних водотока, као и спровођење најуржентијих мера антиерозионе заштите и заштите од бујица.
- Реконструкција доводне и дистрибуционе мреже водовода Ражња, отклањање уских грла у систему и смањење губитака.
- Изградња објеката за побољшавање функционалности водовода: резервоара "Ражањ" у КО Варош, испуста на централном водоводу за испирање мреже, хлоринаторних станица, итд.
- Уграђивање мерних инструмената са даљинским читавањем за мерења протока и притисака у кључним гранима и чворовима система ради праћења губитака и детекцију кварова.

- Тачно евидентирање свих изворишта подземних и површинских вода на подручју општине и доношење и спровођење мера за њихову заштиту, у складу са одговарајућим Правилником (Сл. гласник РС бр. 92/08).
- Наставак радова на реализацији магистралног цевовода којим ће се субсистем Ражња повезати са ППВ Бресје, као основа за поуздано снабдевање водом Ражња, али и других насеља у општини.
- Реконструкција канализационог система Ражња по сепарационом принципу, повећања степена обухвата система за отпадне воде тако да се прикључе сва домаћинства повезана за градски водовод, изградња магистралног колектора до места предвиђеног за ППОВ и изградња тог постројења, проширење канализације и на насеља која гравитирају ка Ражњу и њихово повезивање са градским ППОВ.

Приоритети у развоју инфраструктуре

- Проширење службе контроле квалитета воде на све водоводе општине, укључив и проверу квалитета воде на групним системима и локалним извориштима села без водовода.
- Обнова, реконструкција и инвестиционо одржавање свих водовода у општини. Економски, организационо и функционално је најповољније да се све службе за одржавање водовода организују на нивоу општине, у оквиру већ постојећег ЈКП "Комуналац", које треба да буде опремљено да може да реализује тај задатак на нивоу општине.
- Израда Катастра загађивача, евидентирање, уклањање и санација простора на месту свих дивљих депонија.
- Спровођење акције санитације сеоских насеља: укидање свих испуста отпадних вода у окружење или подземље, изградња прописних вододрживих септичких јама и стварање система (информационог система и цистерни) да се обезбеди њихово уредно пражњење и одношење у ППОВ (након његове реализације), без позива власника. Санитација штала и стајских дворишта да се осока не излива у окружење.

Приоритети у сектору вода

- Сви хидротехнички системи на подручју општине се морају развијати усклађено, фазно, као део јединственог интегралног система, чији је базна конфигурација и смер развоја дефинисан у Просторном плану Републике Србије. То подразумева да се на подручју општине развијају две класе система вишег реда: (а) Субсистем водовода општине Ражњ у оквиру Моравичког подсистема Јужноморавског регионалног водоводног система, (б) Речни систем Јужне Мораве за коришћење, уређење и заштиту вода. Све пројектне активности и ангажовање простора морају полазити од тих циљева највишег реда.
- У области водоснабдевања: постепена реконструкција и даљи развој Субсистема општине Ражњ и његово повезивање са ППВ Бресје, тако да постане саставни део Моравичког подсистема; реконструкција постојећих система, тако да се губици у њему не буду већи од 18%, остварење хидрауличке стабилности водовода у свим хидрауличким режимима, повећање поузданости испоруке воде без икаквих редуција на више од 97%, реализација потребних објеката у систему (нових резервоара, са укупном специфичном запремином која не треба да буде мања од 300 L/корисник, изградња пумпних и бустер станица, мерног система за оправљање водоводима у реалном времену, укључивање свих водовода општине у јединствен систем контроле квалитета воде, итд.
- У области санитације насеља: реконструкција канализационог система Ражња по принципу сепарационог система, проширења његовог обухвата на 100% домаћинстава повезаних на градски водовод, реализација ППОВ са примарним и секундарним третманом, а по потреби и са продуженом биоаерацијом, јер је пријемник мали водоток, постепено повезивање на то ППОВ и других насеља која ка њему гравитирају, санитација сеоских насеља и стриктно спровођење принципа да се отпадне воде не смеју упуштати у окружење и подземље, организација службе која ће се старати о санитацији сеоских насеља, итд.

- У области регулације и уређења водотока: регулација река са дефинисаним степенима заштите у заокругљеним заштитним касетама (на Ј.Морави од поводња $Q_{v1\%}$), у зони сеоских насеља и пољопривредног земљишта заштита од $Q_{v2\%}$. Заштита од бујичних вода у оквиру активности које треба да уследе према Плану о проглашењу ерозионих подручја и одбране од бујичних вода, који општина треба што пре да донесе.
- У области хидроенергетике: део тока Јужне Мораве на ширем потесу Сталаћке клисуре може се користити за реализацију МХЕ у зони корита за велику воду, што треба омогућити, уколико се појаве заинтересовани инвеститори. Реализација тих објеката има и практичан интерес за општину, јер ће се у складу са праксом у ЕУ део ресурсне ренте усмеравати прама општинама где се објекти налазе. Реализација таквих објеката доводи до поузданије заштите од спољних и унутрашњих вода, а ствара и услове за коришћење воде за наводњавање мањих система, у условима интензивне пољопривреде (најпрофитабилније повртарске културе у пластеницима).
- Коришћење антиерозионих радова, не само као еколошка мера, већ и са економско-развојним циљем да се применом техно-биолошких и биолошких мера (подизање нових и мелиорација деградираних шума и пашњака), приведу култури и привређивању сада непродуктивна земљишта, како би се оствариле економске функције које омогућавају задржавање радно способног становништва на тим подручјима.

2.8.Приоритети у енергетици

Приоритети у Електроенергетици

Приоритетима развоја се утврђује редослед мера које треба реализовати у планском периоду да би се обезбедило квалитетно и сигурно напајање подручја електричном енергијом а то су:

- Квалитетно одржавање постојећих електроенергетских објеката свих коришћених напонских нивоа
- Сукцесивно отклањање слабих тачака у ЕД систему у циљу повећања поузданости напајања и квалитета напајања електричном енергијом
- Правовремено планирање и изградња и реконструкција објеката у циљу задовољења потреба потрошача електричне енергије
- Интезивирање изградње и коришћења обновљивих извора електричном енергијом
- Реализација мера за повећање економичности пословања, смањењем потрошње мерама енергетске ефикасности и смањењем губитака у дистрибутивној мрежи

Приоритете изградње утврдиће ЈП ЕПС за производне дистрибутивне објекте и ЈП ЕМС за преносне објекте кроз своје планове и у сарадњи са надлежним институцијама – Министарства и СО Ражањ.

Приоритети у Гасификацији

-Предвидети у регулационим профилима постојећих и планираних саобраћајница трасе дистрибутивних гасовода за радни притисак до 4 бара, са заштитним појасом од 3м обострано, рачунатим од осе цевовода;

-Прибављање енергетско – техничких услова од надлежног дистрибутера;

-Израда пројектне документације;

-Извођење радова на изградњи примарне мреже

-Извођење радова на изградњи мерно-регулационе Станице широке потрошње излазног притиска до 4 бара;

-Изградња дистрибутивне гасоводне мреже од ПЕ цеви радног притиска до 4бара за привредне субјекте и широку потрошњу за становништво. Развојем гасификације на територији општине Ражањ смањило би се коришћење фосилних, чврстих и течних горива. Применом гасовитих горива и енергије из обновљивих извора, поред економске ефикасности постиже се и мање загађење животне средине.

Првим приоритетом у наредних пет година изградити МРС и изградити дистрибутивну мрежу у МЗ кроз које пролази магистрални гасовод и то: Мађере, Ражањ, Чубура, Послон и Витошевац.

Наредним десетогодишњим планом изучити даљи развој гасификације осталог дела општине Ражањ.

2.9. Приоритети у Телекомуникационим системима

Стварање услова за проширење ТТ капацитета:

-Полагање планираних оптичких каблова (као на рефералној карти бр.2),

-Изградња приступних и разводних мрежа.

2.10. Приоритети код комуналних објеката

- Организовање комуналне службе у руралним насељима општина/градова;
- Затварање и санација локалних сметлишта у руралним подручјима и формирање санитарно уређених сеоских одлагалишта комуналног отпада у складу са Националном стратегијом управљања отпадом.

2.11. Приоритети у заштити животне средине, природних и културних добара

- заштита ваздуха, воде и земљишта – стварање услова за превенцију и заштиту ваздуха, воде и земљишта,
- идентификација угрожених и хазардних подручја – израда катастара свих врста загађивача, успостављање система мерења/мониторинга.
- доношење локалних прописа за санацију и превенцију.
- израда и спровођење програма заштите земљишта од водне ерозије, загађивања и других деградационих процеса, заштите вода од загађивања и неповољних промена хидролошких режима, заштите ваздуха од загађивања, заштите од прекомерне буке и свих елемената животне средине;
- успостављање система сталног мониторинга свих параметара квалитета животне средине на подручју општина/градова (земљишта, воде, ваздуха и вегетације, квалитета живота);
- израда и реализација програма за санацију и ревитализацију сливова водоакумулација;
- забрана и спречавање непланског каптирања и коришћења извора и врела, као и непланског локалног коришћења хидроенергије водотока;
- Спровођење мера заштите животне средине и уређења заштитних појасева саобраћајница (државних путева I и II реда) које угрожавају животну средину;
- Очување/одржање станишта и разноврсности дивље флоре и фауне, њено јачање (бројчано снажење) и просторно ширење,
- Очување разноврсности и слике предела, унапређење његове чистоће и уређености, спровођење приоритетних активности санације и рекултивације деградираних површина ,
- Примена међународних конвенција о мочварама (Рамсарска конвенција); трговини угроженим биљним и животињским врстама (CITES); биолошкој разноврсности; очувању миграторних врста дивљих животиња (Бонска конвенција); очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта (Бернска конвенција) и пределима;

3. МЕРЕ ЗА ПОДСТИЦАЊЕ РАВНОМЕРНОГ ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА И КООПЕРАЦИЈА СА СУСЕДНИМ ОПШТИНАМА

○ Национални контекст

Држава кроз одговарајућа министарства мобилисаће, стимулисаће и подстицаће решавање проблема развоја насеља и опремања одговарајућом економском и социјалном инфраструктуром. У просторном плану (нацрту) Републике Србије дефинисана је стратегија развоја насеља док ће се кроз одговарајућа министарства, конкретним решењима омогућити изградња одређене социјалне, економске и техничке инфраструктуре.

Општина Ражањ има одличан геостратешки положај. Коридором општина остварује непосредну везу са западним, централном, јужном и југоистичном Европом али и са државним центрима: Београд, као главни град и европски МЕГА центар, и Ниш и Нови Сад као центри од међународног значаја.

Држава има доминантну улогу у трансформацији и ревитализацији руралних територија, каква је територија општине Ражањ.

Наиме, национална стратегија инсистира да на локалном нивоу у наредном периоду треба да започне примена мера за унапређење демографске обнове/подмлађивања како се не би суочили са недостатком становништва и радне снаге које најозбиљније прети овом подручју. Стога, једна од **препорука** са државног нивоа јесте да треба промовисати дефинисану политику имиграције - досељавања, а која се базира на насељавању општинског центра и центара заједнице насеља.

Утврдити стопу раста бруто друштвеног производа, народног дохотка која ће минимално износити преко 7% годишње и достићи овај циљ промоцијом пољопривреде, туризма, индустрије/МСП.

○ Регионални контекст

Кроз регионални просторни план омогућава се интеграција развоја регионалне и општинске/насељске инфраструктуре. Овај ниво ће, у наредном планском периоду, бити најважнији за развој инфраструктуре, будући да се планирањем и изградњом регионалних водовода, саобраћајница и електро-енергетских система постиже висок степен хомогености ширег простора.

Планирани развој инфраструктурних система и развој привреде, кроз првенствено развој пољопривреде допринеће постизању боље функционалне интегрисаности са Републиком Србијом, суседним општинама и функционалним подручјима.

Општина се налази на главном саобраћајном коридору који је једина развијена веза Јужне Србије са Београдом, центром државног и међународног значаја и макрорегионалним центром Крагујевац, као и целим низом градова наслоњених на коридор, и северно и јужно од Ражња. Најразвијеније су функционалне везе подручја општине и општинског центра са Нишом, као регионалним центром са развијеним административним, високообразовним, здравственим и другим функцијама.

Веза општине Ражањ са непосредним окружењем остварује се и преко 38 км државних путева другог реда: број 121а (Е-75, Подгорац-Јошаница веза са државним путем другог реда број 121 и Сокобањом), број 214 (стара путна комуникација Београд-Ниш, паралелно са Е-75 повезује Ражањ, Алексинац и Ниш) и број 221 (веза са државним путем другог реда број 214 Ђунис-Прокупље), а од тога под савременим коловозом 29км.

Значајно би било умрежавање Ражња са другим центрима на функционалном подручју Ниша, као и с појединим центрима на функционалним подручјима других регионалних центара. Тиме би се у будућности омогућило преусмеравања појединих функција и активности из државног и макрорегионалног центра у мрежу мањих градских центара у њиховим и суседним функционалним подручјима.

Са порастом трошкова живота у државном центру и вишим квалитетом живљења у мрежи мањих градских центара, може се очекивати привремено или стално настањивање миграната са подручја Ниша и Јужне Србије у Ражању и другим центрима. Треба појачати везе са околним центрима, а посебно са комерцијалним и другим институцијама Ниша. Било би пожељно урадити и посебан програм сарадње Ражања с центрима у регионалном окружењу.

О Локални контекст

Неопходно је обратити посебну пажњу на његову привредну структуру, пораст броја становништва и потенцијале за отварање нових радних места.

Велику улогу треба дати производњи и услугама. Ова препорука се односи како на производњу/услуге већих размера тако и на мале и средње индустрије (МСП) у сеоским насељима, нарочито центрима заједница насеља.

Ублажити ниво незапослености у локалној самоуправи, развојем привреде уопште, а посебно у сектору где је производња у успону (прерада пољопривредних производа, си сл.). Да би се ово постигло потребно је повећати обученост и спремност радника погоднијом едукацијом и њиховим школовањем, проширити могућност усавршавања и давати иницијативе за више образовање.

Посебну пажњу посветити отварању нових радних места за социјално-хендикепиранима, помоћу програма јавних радова, тј. путева, услуга изградње, земљаних радова итд., и одржавању осталих типова инфраструктуре у општини.

4. УЧЕСНИЦИ У ИМПЛЕМЕНТАЦИЈИ

За ефикасну реализацију просторног плана потребно је остварити координацију предвиђених активности и различитих актера – учесника у имплементацији.

Главни носиоци имплементације су јавне и приватне институције и њихова потпуна укљученост је од виталног значаја за одрживост и развој.

Учесници у спровођењу просторног плана су у складу са својим надлежностима и делокругом рада: органи управљања општине Ражањ и општинска управа, републички ресорни органи и фондови, републичка и општинска јавна предузећа, јавне установе и посебне организације, регионалне и локалне пословне асоцијације, домаће и стране банке, заинтересовани пословни субјекти, трећи сектор (невладине организације) и становништво општине Ражањ.

Кључни учесници **на републичком нивоу** управљања су министарства са одговарајућим управама за послове пољопривреде, шумарства, водопривреде, саобраћаја, туризма и услуга, просвете, здравствене заштите, социјалне политике, изградње објеката и заштите животне средине; затим јавна предузећа надлежна за послове водопривреде, електропривреде, шумарства, железничке пруге и телекомуникација, посебна организација/јавно предузеће надлежно за путеве; као и заводи надлежни за заштиту природе и споменика културе и други републички ресорни органи, организације, агенције и фондови.

Кључни учесник **на локалном нивоу** управљања органи општине Ражањ, општинска јавна комунална предузећа, дирекције, агенције, фондови, јавне установе и месне канцеларије са подручја општине Ражањ.

Поред наведених учесника неопходно је анимирати и организовати **учешће других актера** у спровођењу овог просторног плана, у првом реду пословне (привредне) субјекте, пословне асоцијације, невладине организације, удружења грађана и становништва општине Ражањ.

5. МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈУ

Процес имплементације приоритета у општини Ражањ је отпочео, уистину са највише ефеката у области инфраструктуре (изградња локалних путева), али ће се настојати убрзати тај процес у области економије (привреде), која је главна покретачка снага друштва, а тиме и остварити конкретни индикатори развоја: увећање буџета, повећање запослености, раст животног стандарда, увећано задовољство грађана. Период имплементације у коме се очекују резултати је до краја 2015. године.

Основне мере и инструменти за имплементацију решења Просторног плана за период до 2015. године, односно 2025. године базирани су на постојећем систему управљања у Србији, а у одређеној мери се сугеришу мере и инструменти који ће у овом периоду бити дефинисани и примењивани током процеса приступања ЕУ.

Захтеви за спровођење/остваривање произилазе из захтева за објектима и услугама да би општина достигла прихватљив стандард за своје становништво. Ови захтеви/циљеви су вредновани и прорачуни/биланси полазе од претпоставки и норми који ће се мењати са временом. Да би се они остварили биће потребне промишљене (а понекад и болне) одлуке о употреби земљишта, о коришћењу финансијских средстава од стране локалне власти.

За ефикасну реализацију просторног плана потребно је остварити координацију предвиђених активности и различитих актера – учесника у имплементацији.

Код спровођења мера опште економске политике рачуна се на могућност коришћења различитих фондова на нивоу Републике Србије, и Европске Уније.

Мере и инструменти других политика обухватају обезбеђење и удруживање средстава из буџета републике Србије преко надлежних Министарстава и средстава јавних предузећа за реконструкцију постојећих и изградњу планираних инфраструктурних система и објеката.

5.1. АКЦИОНИ ПРОЈЕКТИ

Док се овај План карактерише особинама за акцију, пројекти се остварују у реалности. Идентификација, првенствени облик и изводљивост мера пројекта, треба да буде наставак одговорности локалне владе уопште и предузећа која ће на себе преузети рад око Главног пројекта.

При процени разних развојних пројеката развоја општине требало би, претходно, урадити детаљну анализу добитака и трошкова, укључујући како економске тако и не-економске критеријуме и приближне цене за обрачун пројекта, изворе средстава - страних улагања: девизних и динарских (а у неким случајевима и цену земље).

Акциони пројекти инфраструктуре

Активност/пројекат: Израда пројектне документације комплетне реконструкције секундарне водоводне мреже у Ражњу и главног пројекта

Кратак опис пројекта: Израда пројектне документације

Одговорна јединица: Општинска управа општине Ражањ ЈКП "Комуналац"

Извор финансирања: НИП Министарство пољопривреде шумарства и водопривреде
Донације Буџет Општине ЈКП "Комуналац"

Активност/пројекат: Главни пројекат водоснабдевања општине Ражањ и успутних села општине Алексинац из водосистема "Бован"

Кратак опис пројекта: Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији водоснабдевања Општине ради решавања питање водоснабдевања на целој територији општине Ражањ

Одговорна јединица: Фонд за изградњу регионалног водовода са акумулације "Бован" за општине Алексинац, Ражањ, Соко бање и Параћина

Извор финансирања: НИП Министарство пољопривреде шумарства и водопривреде Донације, Претприступни инструмент (ИПА фонд), Буџет Општина Алексинац, Ражањ Соко бања и Параћин, Сопствено учешће грађана

Активност/пројекат: Израда пројектне документације и главног пројекта за прикључење Месних заједница на регионални систем водоснабдевања

Кратак опис пројекта: Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији. Прикључивање грађана на регионални систем водоснабдевања.

Одговорна јединица: Општинска управа општине Ражањ Месне заједнице

Извор финансирања: НИП Министарство пољопривреде шумарства и водопривреде Донације, Буџет Општине, Сопствено учешће грађана

Активност/пројекат: Главни пројекат изградње резервоара Ражањ

Кратак опис пројекта: Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији изградње резервоара Ражањ.

Одгов. јединица: Општинска управа општине Ражањ ЈКП "Комуналац" Фонд "Бован"

Извор финансирања: Министарство пољопривреде шумарства и водопривреде, Донације Буџет Општина оснивача фонда

Активност/пројекат: Израда пројектне документације и главног пројекта изградње колектора за пречишћавање отпадних вода у Ражању

Кратак опис пројекта: Израда пројектне документације

Одговорна јединица: ЈКП "Комуналац" Општинска управа општине Ражањ

Извор финансирања: НИП Министарство (фонд) заштити животне средине Буџет Општине

Активност/пројекат: Израда пројектне документације и главног пројекта канализационе мреже за сва насељена места на територији општине Ражањ

Кратак опис пројекта: Израда пројектне документације

Одговорна јединица: Општинска управа општине Ражањ, Месне заједнице

Извор финансирања: НИП Донације, Министарство за заштиту животне средине Буџет Општине

Активност/пројекат: Реализација идејног решења грађевинске документације за канализациону мрежу у Скорици

Кратак опис пројекта: Израда идејног решења грађевинске документације за канализациону мрежу у Скорици. Решавање питања отпадних вода у Скорици

Одговорна јединица: СО Ражањ МЗ Скорица

Извор финансирања: НИП Министарство за капиталне инвестиције Буџет Општине МЗ Скорица

Активност/пројекат: Израда пројектне документације и главни пројекат за изградњу робне и сточне пијаце у граду

Кратак опис пројекта: Израда пројектне документације због градње сточне и робне пијаце са инфраструктуром у граду

Одговорна јединица: Општинска управа општине Ражањ, ЈКП "Комуналац"

Извор финансирања: НИП Буџет Општине

Активност/пројекат: Израда пројектне документације и главни пројекат за изградњу робне пијаце у Витошевцу

Кратак опис пројекта: Израда пројектне документације због градње робне пијаце са инфраструктуром у Витошевцу

Одговорна јединица: Општинска управа општине Ражањ, МЗ Витошевац

Извор финансирања: НИП Министарство за капиталне инвестиције, Донације, Буџет Општине, МЗ Витошевац

Активност/пројекат: Израда пројектне документације и гл. пројекта изградње и реконструкције капела у насељеним местима

Кратак опис пројекта: Израда пројектне документације

Одговорна јединица: Општинска управа општине Ражањ Месне заједнице

Извор финансирања: НИП Буџет Општине

Активност/пројекат: Израда пројектне документације за проширивање гробља у насељеним местима

Кратак опис пројекта: Израда пројектне документације

Одговорна јединица: Општинска управа општине Ражањ Месне заједнице

Извор финансирања: НИП Буџет Општине

Активност/пројекат: Пројекат санације и рекултивације комуналне депоније (сметлишта) на локалитету "Липовац"

Кратак опис пројекта: Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији санације и рекултивације комуналне депоније

Одговорна јединица: Општинска управа општине Ражањ ЈКП "Комуналац" Република Србија (фонд за заштиту животне средине)

Извор финансирања: НИП Министарство за заштиту животне средине Буџет Општине ЈКП "Комуналац"

Активност/пројекат: Израда пројектне документације и гл. пројекта за изградњу трансфер станице

Кратак опис пројекта: Израда пројектне документације, па извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији изградње трансфер станице

Одговорна јединица: Општинска управа општине Ражањ ЈКП "Комуналац"

Извор финансирања: НИП Министарство за заштиту животне средине Донације Буџет Општине ЈКП "Комуналац"

Активност/пројекат: Израда пројектне документације гасификације на територији општине Ражањ

Кратак опис пројекта: Израда пројектне документације

Одговорна јединица: Општинска управа општине Ражањ Фонд за грађевинско земљиште, путеве и развој

Извор финансирања: НИП Министарство за рударство и енергетику Буџет Општине

Активност/пројекат: Израда пројектне документације за топлификацију формирањем секундарне мреже у привреди

Кратак опис пројекта: Израда пројектне документације

Одговорна јединица: Општинска управа општине Ражањ, ЈКП "Комуналац", Месне заједнице

Извор финансирања: НИП Министарство за рударство и енергетику Буџет Општине

Акциони пројекти објеката јавних намена

Активност/пројекат: Реализација идејних пројеката реконструкције и адаптације Домова културе у Месним заједницама

Кратак опис пројекта: Реконструкција и адаптација Домова културе

Одговорна јединица: Општинска управа општине Ражањ, Месне заједнице

Извор финансирања: НИП Донације, Буџет Општине, Месне заједнице

Активност/пројекат: Израда пројектне документације за изградњу и реконструкцију просторија МЗ

Кратак опис пројекта: Изградња и реконструкција просторија Месних заједница

Одговорна јединица: Општинска управа општине Ражањ, Месне заједнице

Извор финансирања: Буџет Општине, Месне заједнице

Активност/пројекат: Отварање нове средње школе „Ражањ“ у Ражњу, отварање музичке школе у Ражњу

Кратак опис пројекта: Упутити захтев Министарству просвете за укључивање средње школе „Ражањ“ у мрежу средњих школа у Србији; Урадити план и програм наставе; Ангажовати кадрове;

Одговорна јединица: Служба Општинске управе за послове образовања; Просветна инспекција; Основна школа «Иван Вушовић» из Ражања

Извор финансирања: Министарств о просвете; Буџет Општине Ражањ

Активност/пројекат: Санација и одржавање објеката за спровођење образовног процеса

Кратак опис пројекта: Реконструкција објеката централних школа у Ражњу, Витошевцу и Новом Брачину. Адаптација објеката истурених одељења ...

Одговорна јединица: Одељење за општу управу и друштвене делатности, Председник општине, Школе, конкретна месна заједница

Извор финансирања: Министарств о просвете и Буџет општине Ражањ

Активност/пројекат: Формирање Центра за културу

Кратак опис пројекта: Обједињавање свих културних институција у јединствен центар, регулисање правног статуса и дефинисање програма рада истог

Одговорна јединица: Служба за културу и друштвене делатности општине Ражањ

Извор финансирања: Буџет Општине

Активност/пројекат: Отварање дневног боравка за старе

Кратак опис пројекта: Опремање објекта старог стационара за потребе Центра за старе.

Одговорна јединица: Центар за социјални рад, Општина Ражањ

Извор финансирања: Буџет општине, Средства НИП-а

Активност/пројекат: Изградња, реконструкциј а и одржавање објеката за бављење спортом, школским и аматерским

Кратак опис пројекта: Изградња спортских терена у месним заједницама, Изградња спортске хале у школи у Ражњу, Изградња тениских терена у Новом Брачину

Одговорна јединица: Локална самоуправа, Школе

Извор финансирања: Буџет општине, Средства НИП-а, донације

Активност/пројекат: Санација и реконструкциј а објеката Дома здравља и сеоских амбуланти

Кратак опис пројекта: Израда пројектне документација, расписивање тендера и прикупљање понуда и приступ радовима

Одговорна јединица: Дом здравља Ражањ

Извор финансирања: Министар ства здравља, НИП, донатори, општина Ражањ

Акциони пројекти у пољопривреди

Активност/пројекат: Успостављање локалног регистра пољопривредних газдинстава, удружења и задруга

Кратак опис пројекта: Вођење локалног регистра пољопривредних регистра, софтверска подршка

Одговорна јединица: Одељење за привреду и финансије Општине Ражањ

Извор финансирања: Буџет општине, Остали извори

Активност/пројекат: Програм укрупњавања пољопривредних површина

Кратак опис пројекта: Израда програма уређења пољопривредног земљишта у државној својини, давање земљишта у закуп, закуп или замена пољопривредних парцела

Одговорна јединица: Стручна служба пољопривреде ОУ

Извор финансирања: Буџет Општине, развојни фондови

Активност/пројекат: Инвестирање од ино-партнера у заокружену производњу товних пилића укључујући и прераду отпада

Кратак опис пројекта: Израда пројекта и привлачење страних инвеститора

Одговорна јединица: Канцеларија за локални економски развој

Извор финансирања: Ино-партнери

Активност/пројекат: Подршка отварању нових хладњача, сушара за воће

Кратак опис пројекта: Финансијска и друга подршка изградњи нових капацитета за прераду и хлађење воћа, нових сушара

Одговорна јединица: Предузетниц и у области прераде воћа

Извор финансирања: Донатори, фондови за развој приватног сектора, остали извори

Активност/пројекат: Подизање нових засада воћа

Кратак опис пројекта: Набавка високородних садница, испитивање квалитета земљишта и засађивање садница

Одговорна јединица: Удружења произвођача воћа

Извор финансирања: Фондови за развој пољопривреде, прерађивач и воћа

Акциони пројекти у екологији

Активност/пројекат: Израда студије изводљивости коришћења биогаса

Кратак опис пројекта: Испитивање економске исплативости изградње постројења за производњу биогаса

Одговорна јединица: Канцеларија за ЛЕР, Одељење за изградњу, стамбено комуналне и инспекцијске послове

Извор финансирања: Донације, Фарма продукт, буџет

Активност/пројекат: Израда студије изводљивости коришћења енергије сунца и ветра

Кратак опис пројекта: Испитивање локација где је економски најисплативија експлоатација алтернативних извора енергије

Одговорна јединица: Канцеларија за ЛЕР, Одељење за изградњу, стамбено комуналне и инспекцијске послове

Извор финансирања: Донације, буџет

Активност/пројекат: Израда и доношење одговарајућих Одлука из комуналне области у складу са концептом регионалног управљања отпадом

Кратак опис пројекта: Све врсте Одлука које ће омогућити брзо и неометано укључење Општине Ражањ у концепт регионалног управљања отпадом

Одговорна јединица: Скупштина општине, ЈКП Комуналац, канцеларија за ЛЕР

Извор финансирања: Буџет

Активност/пројекат: Израда плана и програма уређења и озелењавања јавних површина (паркова и обала река) у месним заједницама

Кратак опис пројекта: Утврђивање динамике уређивања јавних површина у месним заједницама и решења пејзажне архитектуре

Одговорна јединица: Фонд, ЈКП Комуналац

Извор финансирања: Буџет, донације

Активност/пројекат: Побољшање структуре обраслих шумских површина

Кратак опис пројекта: Активности усмерене на пошумљавање проређених (приватне и државне) површина врстама дрвета са великом и квалитетном дрвном масом

Одговорна јединица: Шу, канцеларија за ЛЕР

Извор финансирања: Буџет, донације

Активност/пројекат: Пошумљавање нових површина

Кратак опис пројекта: Засађивање садница квалитетног дрвета на необраслим површинама у циљу заштите од ерозије, побољшања квалитета ваздуха и побољшања станишта дивљих биљних и животињских врста

Одговорна јединица: ШУ, основне школе, НВО

Извор финансирања: Буџет, фондације

Акциони пројекти привреде

1. Припрема планске документације за формирање индустријских зона за прехранбену индустрију и зоне за метало-прерађивачку, грађевинску и хемијску индустрију, ради привлачења инвестиција (активност подржана од владиних и локалних институција, НВО и развојних фондова, висина трошкова 25.000 €).
2. Парцелација земљишта односно лоцирање будућих инвестиција (активност подржана од локалне самоуправе, висина трошкова 25.000 €).
3. Подстицај решавању имовинско-правних односа у Општини ради бољег сагледавања и отклањања проблема имовинско-правне природе у приватизацији постојећих предузећа (активност подржана од општинске управе, висина трошкова 1.000€).
4. Инфраструктурно опремање индустријске зоне – изградња комуналне и путне инфраструктуре на подручју индустријске зоне, ради ефикаснијег прилива инвестиција (активност подржана од општине, развојних фондова и потенцијалних инвеститора, висина трошкова 50.000 €).
5. Поспешивање и отварање нових и проширење постојећих производних капацитета (производња трактора, фабрика воде, Гербер и др.) ради стварања одговарајућег амбијента за инвестиције у циљу повећања броја запослених, профитабилности предузећа и стандарда становништва (активност подржана од владиних и локалних институција, фондова и банака, висина трошкова 1.500.000 €).
6. Оснивање бизнис инкубатора у циљу развоја нових пословних подухвата и стварање већег броја успешних привредних субјеката (активност подржана од агенције за развој МСП, међународних и домаћих фондова, висина трошкова 30.000 €).
7. Оснивање зоне унапређеног пословања ради стварања атрактивнијег амбијента за привлачење инвестиција (активност подржана од владиних и локалних институција и фондова, висина трошкова 40.000 €).
8. Представљање инвестиционог потенцијала општине Ражањ на сајмовима у земљи и иностранству – промоција инвестиционог потенцијала посредством савремених софтверских решења и штампаних брошура (активност подржана од владиних и локалних институција и фондова, висина трошкова 5.000 €).
9. Израда и доношење програма развоја МСП у циљу повећања извоза, запошљавања. Инвестиција и раста БДП и БНД (активност подржана од владиних и локалних институција и фондова, висина трошкова 5.000 €).
10. Формирање јединствене базе података о привредним субјектима у општини Ражањ ради јасног прегледа привредних субјеката (активност подржана од владиних и локалних институција и фондова, висина трошкова 1.000 €).
11. Израда програма активирања постојећих индустријских капацитета (циглана, конфекција, млин, мотел, задруге) ради лакшег уласка приватног капитала и оспособљавања постојећих капацитета (активност подржана од владиних и локалних институција и фондова, висина трошкова 1.500 €).
12. Подстицај удруживању, регионалном и међународном повезивању локалне привреде у развоју кластера, франшиза и других удружења, што значи промену нивоа привредних активности (активност подржана од владиних и локалних институција и фондова, висина трошкова 4.000 €).
13. Едукације предузетника из области финансијског пословања и маркетинга ради побољшања квалитета људског ресурса као услова конкурентности локалне привреде (активност подржана од владиних и локалних институција и фондова, висина трошкова 3.000 €).
14. Јачање удружења предузетника општине Ражањ – организационо и кадровско јачање ради јачања удружене привреде и њене конкурентности (активност подржана од владиних и локалних институција, фондова и банака, висина трошкова 10.000 €).

15. Формирање Удружења привредника општине Ражањ ради усклађеног решавања економских, развојних и других проблема и боље коришћење развојних шанси (активност подржана од владиних и локалних институција, фондова и банака, висина трошкова 8.000 €).
16. Промоција инвестиционог капацитета општине Ражањ ради инвестирања, виртуалног простора, маркетинга преко лидера и лобија (активност подржана од Регионалне привредне коморе, СИЕПЕ, међународних организација, висина трошкова 1.000 €).

Акциони пројекти туризма

1. акциони план развоја транзитног туризма
2. акциони план уређења римских локалитета
3. акциони план уређења ловишта
4. акциони план унапређења сеоског туризма
5. акциони план развоја еколошког туризма

1. акциони план развоја транзитног туризма

Опште одреднице:

- израда, усвајање и примена просторних и урбанистичких планова,
- развој смештајних капацитета
- „туристичка“ едукација становништва;
- усвајање и примена законске регулативе (оснивање ТО, инспекцијске службе у свим сегментима);
- израда пројеката и програма.

Посебне одреднице:

- саставиће се тим који ће направити предлог сарадње са будућим власником хотела и ауто кампа:
 - састав тима - 1 део од чланова локалне самоуправе, 2 део неко из Министарства/ сектор за туризам;
 - циљ преговора: усвајање предлога преговарачког тима на реконструкцији и стављању у функцију ауто кампа по европским стандардима; отварање неколико мањих објеката за туристички информативни центар где ће се пружати информације о месту; сувенирница; санитарни чвор,
- организоваће се састанак са локалним предузетницима и испитати заинтересованост за улагање у изградњу мањих смештајних капацитета у граду,
- анимираће се становништво за едукативна предавања из области туризма, на којима ће се упознати са могућностима запослења и остваривања додатних прихода, као и са стандардима за туристичка места,
- формираће се тим који ће извршити проверу уложених бесповратних средстава Републике (домаћинства која су добила та средства ћеомогућити проверу улагања, стање објекат о евиденцију гостију који су користили њихове услуге- провера делатности),
- испитаће се спровођење законске регулативе и донети мере побољшања,
- саставиће се тим, на нивоу градске самоуправе који ће се ангажовати у области израде пројеката и програма (или донети одлуке кога ангажовати за овај посао).

2. Акциони план уређења римских локалитета

Опште одреднице:

- ангажовање стручњака за процену културно-историјске вредности локалитета;
- израда пројеката за обнову локалитета;
- укључивање младих кроз посебну едукацију (стварање туристичке културе и формирање водичког кадра);
- обезбеђење средстава.

Посебне одреднице:

- обавиће се састанци са стручњацима из ове области који ће донети оцену вредности постојећих ресурса, након истраживања ће се знати у које локалитете би требало улагати, која се уз минимална улагања могу експлоатисати, у туристичком смислу,
- након обављене процене, ангажоваће се тим који ће израдити пројекте за обнову, са потребним финансијским средствима (на тај начин ће се видети могућност и исплативост даљег ангажовања),
- истражиће се могућности едукације младих (овде ангажовати 1 професора локалне школе који ће радити са децом од којих се може створити тзв. едукатори едукатора, а који ће заједнички радити на формирању туристичке културе становништва),
- тим локалне самоуправе ће направити стратегију за обезбеђење средстава.

3. Акциони план уређења ловишта**Опште одреднице:**

- изградња нових и обнова старих чека;
- повећање фонда дивљачи;
- изградња малог, помоћног смештајног објекта за ловце (у даљим плановима изградња планинарских домова са смештајним јединицама и спортско-рекреативним садржајима);
- изградња панорамских осматрачница (висина зависи од ката на којима би се градиле, а омогућава перцепцију околине).

Посебне одреднице:

- изградња, обнова старих чека, као и повећање фонда дивљачи ће бити задатак локалног ловачког удружења,
- ловачко удружење ће дати предлог и преднацрт потребних средстава за изградњу монтажног објекта за смештај 5-6 ловаца, са потребном опремом, у сарадњи са локалном самоуправом ће се наћи донаторска средства,
- изградиће се панорамске осматрачнице (висину одређују чланови ловачког друштва, јер су најбоље упознати са конфигурацијом терена) од дрвене грађе, а средства се такође могу обезбедити донаторским путем (Србија шуме и сл.)

4. Акциони план унапређења сеоског туризма**Опште одреднице:**

- реконструкција путне инфраструктуре,
- реконструкција ПТТ мреже,
- едукација сеоског становништва – радионичког типа, са примерима добре праксе из других земаља/ ради боље мотивације,
- подстицајна средства/ повољни кредити за изгрању или обнову смештајних капацитета- повезати заинтересоване са републичким фондовима за развој неразвијених општина.

Посебне одреднице:

- по усвајању просторног плана, започеће реконструкција путне мреже ка туристичким тачкама:
 - локације са налазиштима предмета пре н.е.
 - остаци римског пута
 - манастир Св Роман из IX века
 - излетишта на Варници
- реконструисаће се ПТТ мрежа која ће осигурати сигурнију и бржу Интернет конекцију,
- ангажоваће се стручно лице из ресорног Министарства које ће спровести неколико радионица кроз које ће се локално сеоско становништво упознати са предностима и начинима бављења овим видом туризма,

- организација едукативног пута у неку од општина у земљи које већ имају развијен сеоски туризам.

5. Акциони план развоја еколошког туризма

Опште одреднице:

- сарадња са удружењем произвођача органске хране,
- организовање посете другом удружењу из земље које има дужу традицију и успехе у овој производњи,
- анимирање становништва кроз едукативне радионице.

Посебне одреднице:

- организоваће се састанак са локалним удружењем у циљу упознавања са предностима и потешкоћама на које произвођачи долазе;
- сачиниће се списак удружења који се баве оваквом производњом хране у Србији, затим ће се организовати факултативна посета одабраном удружењу;
- формираће се тим (од чланова локалног и неког другог удружења) који ће организовати мини предавање у циљу анимирања и информисања о могућностима производње органске хране.

5.2. Будућа расподела/алокација средстава

Изградња и развој општине је процес који траје. Програми и планови изражавају краткорочне и дугорочне циљеве у просторном смислу. Они су израз жељеног стања. Али се они мењају са условима, у зависности од реакције становништва, са појавом непредвиђених потреба, са променом алтернатива, са променом политике. Стога расподела мора да задовољи два доста очигледна критеријума: први је да потребе долазе испред свега, а други критеријум је да програм мора да буде финансијски изводљив/одржив. Наиме, нпр. за развој комуналних делатности и комуналне инфраструктуре су потребна велика улагања. Чињеница да ове инвестиције имају дуг период активирања и повраћаја уложених средстава са једне стране, као и да улагања у развој, пре свега, треба обављати на бази средстава из цена комуналних услуга, с друге стране, увек су потребна велика прединвестирања. Зато је неопходно истражити економску изводљивост/исплативост ових улагања. Један од модела на основу којих је могуће проверити исплативост ових улагања је МОДЕЛ ПРАГА РАЗВОЈА, који се јавља у два вида:

- 1) поједностављен модел минимизирања инвестиционих трошкова и много чешће као
- 2) модел инвестиционих прагова заснован на анализи трошкова и ефеката /cost/benefit/. Модел треба да се заснива на анализи разних ограничења која настају у развоју општине, као што су топографска, инвестициона, намена површина, и сл.

Визија економског развоја општине Ражањ у наредном периоду, мора да обезбеди:

- Смањење и елиминацију економског заостајања у односу на околне средине и суседне земље и прогресивно смањење заостатка за промењеним условима у Европској унији применом стандарда и правила који се у њој примењују.
- Повећану конкурентност локалне привреде као основ даљег развоја и економског раста, већу упошљеност и повећање дохотка по становнику.
- Смањење негативног утицаја привредних и ванпривредних активности на животну средину као услова дугорочне економске, привредне и друштвене стабилности.

Крајем 2005. године Европска унија је почела спровођење новог концепта – нове политике развоја индустријске производње, чији је циљ стварање боље климе за развој свих индустријских сектора, а након свестране и свеобухватне анализе која је дефинисала најважније потенцијале и проблеме сваког сектора понаособ.

Нова политика ЕУ у односу на развој индустрије, поред раније усвојених принципа којима је омогућено слободно кретање људи, роба, услуга и капитала у наредном периоду ставља највише акценат на:

- конкурентност привредне гране и производа,
- употребу обновљиве енергије и заштиту животне средине,
- заштиту права интелектуалне својине,
- ревизију законодавства у складу са најзначајнијим захтевима развоја,
- стално унапређење и раст знања и вештина свих учесника,
- активнији наступ на страним тржиштима,
- боље управљање неопходним структурним променама.

Потребно је обезбедити средње развијену привреду, базирану на интензивној индустријској производњи која усмерава, организује и сарађује са предузетницима у кооперативним ланцима високе флексибилности или самосталним малим и средњим предузећима и пољопривреди, која обезбеђује храну за локално становништво, тржне вишкове за пласман на другим тржиштима и сировине за прераду на начин и у складу са принципима потпуне здравствене и безбедносне сигурности у свим фазама производње, транспорта и чувања, чиме се обезбеђује динамика привредног раста виша од раста у окружењу.

Коришћење расположивих природних и привредних ресурса и усмеравање инвестирања, приватних предузетника, у развој производа и услуга, који су пре свега оријентисани ка потенцијалима који постоје на простору територије Ражањ, јесте приоритет у даљим привредним активностима овог простора.

Развој прерађивачких капацитета на територији општине Ражањ одвија се у два паралелна правца:

- стварање нових погона малих и средњих капацитета путем бројних предузетничких акција (углавном сопственим средствима и ређе, уз помоћ скувих кредита);
- приватизација и реструктурирање ранијих капацитета.

Један од основних предуслова успеха у свакодневном такмичењу српских општина да привуку нове, углавном стране инвеститоре је квалитетна понуда грађевинског земљишта. То подразумева постојање добро позиционираних парцела, инфраструктурно опремљених, које се могу понудити по повољним ценама.

Уочавајући привредне потребе, као и потребу планирања урбаног развоја зона посебне намене усмерених на привлачење нових инвестиција, општина Ражањ се определила за развијање постојећих и отварање нових радних зона за производне, складишне и сервисне функције. У радним зонама треба обезбедити простор за мала и средња предузећа, складишне капацитете, бизнис инкубаторе и друге садржаје.

У оквиру ових постојећих радних зона планирају се значајна проширења комплекса за смештај компатибилних функција или изградњу додатних погона који би заокружили производне просеце постојећих компанија. Сви постојећи комплекси за производњу биће задржани уз услов увођења мера заштите окружења од загађења било које врсте. Посебно треба разрадити моделе заједничког финансирања изградње комуналних објеката са власницима грађевинских парцела и потенцијалним инвеститорима.

Додатне напоре локална самоуправа чиниће да обезбеди квалитетну понуду грађевинских парцела за потенцијалне инвеститоре.

Потребно је разрадити механизме договора са садашњим власницима земљишта у радним зонама, о заједничком наступу према купцима заинтересованим за изградњу привредних објеката. Размотриће се финансијске могућности локалне самоуправе да приступи откупу земљишта у радним зонама које би се инфраструктурно опремило и по повољнијим условима понудило потенцијалним инвеститорима. Тиме ће општина Ражањ показати своју решеност да улаже у привредни развој и привлачи нове инвестиције.

5.3. Документи спровођења/имплементације

Развитак општине не зависи само од израде мањих или већих пројеката. Компоненте било ког програма ове општине сачињавају и елементи као што су: спровођење запошљавања, развој друштвених делатности (здравства, образовања), управљање локалном самоуправом, итд.

Документи спровођења се усредсређују на један посебан детаљ, односно анализирају конкретан проблем развоја, и препоручују широку скалу алтернатива које би се могле применити на постављени проблем из одређеног подручја проблема.

5.4. Организација локалне самоуправе

Локална власт треба да припреми или неке друге да у налог да припреми како стратешке тако и акционе планове и програме из домена просторног развоја, економског развоја и друштвених услуга; да припреми буџет и програме улагања; да додели пројекте на извршење другим агенцијама или да потпише уговор за његово извршење или, уколико је неопходно да сама спроведе пројекте; да надгледа програм пројеката који су у току и да их модификује уколико је потребно; да купи или прода земљу и имовину и да установи земљишну банку; да позајми новац; и да у сваком случају игра улогу развојне агенције за општину Ражањ, итд.

Важно је закључити да завршетак овог Плана представља завршетак само првог корака у планирању и процесу развоја. У неку руку план никада није завршен. Остваривање политике и пројекта/плана су у конфликту са стварношћу. Због тога су модификације неопходне. Тако ће, у већој или мањој мери, и сам економско-развојни програм морати да буде промењен. Важно је да се одржи почетни моменат текућих остваривања, и то кроз постојећу локалну власт.

IV ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ ПЛАНА

Општинска управа Ражањ ће пратити примену Просторног плана општине Ражањ и најмање сваке четврте године подносити Скупштини општине Ражањ извештај о спровођењу Просторног плана. Саставни део тог извештаја је оцена спровођења Просторног плана, с евентуалним предлогом допуне и измене плана.

На основу извештаја из претходног става, Скупштина општине Ражањ ће утврђивати потребу да се приступи допуни и измени Просторног плана.

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ РАЖАЊ

број 110-71/12-11

Ражањ, 03.05.2012. год.

Председник Скупштине општине Ражањ

V ГРАФИЧКИ ПРИКАЗИ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

- РЕФЕРАЛНЕ КАРТЕ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА – размера Р 1:50 000
 1. Реферална карта број 1 „Намена простора“
 2. Реферална карта број 2 „Мрежа насеља и инфраструктурни системи“
 3. Реферална карта број 3 „Туризам и заштита простора“
 4. Реферална карта број 4 „Карта спровођења“

- ШЕМАТСКИ ПРИКАЗИ УРЕЂЕЊА ПРОСТОРА – размера Р 1:5 000
 1. Шематски приказ уређења насеља Браљина
 2. Шематски приказ уређења насеља Брачин
 3. Шематски приказ уређења насеља Варош
 4. Шематски приказ уређења насеља Витошевац
 5. Шематски приказ уређења насеља Грабово
 6. Шематски приказ уређења насеља Липовац
 7. Шематски приказ уређења насеља Мађаре
 8. Шематски приказ уређења насеља Малетина
 9. Шематски приказ уређења насеља Прасковче –КО Манастирско
 10. Шематски приказ уређења насеља Прасковче-КО Прасковче
 11. Шематски приказ уређења насеља Пардик
 12. Шематски приказ уређења насеља Подгорац
 13. Шематски приказ уређења насеља Послон
 14. Шематски приказ уређења насеља Маћија
 15. Шематски приказ уређења насеља Претрковац
 16. Шематски приказ уређења насеља Рујиште
 17. Шематски приказ уређења насеља Скорица
 18. Шематски приказ уређења насеља Смиловац
 19. Шематски приказ уређења насеља Церово
 20. Шематски приказ уређења насеља Црни Као
 21. Шематски приказ уређења насеља Чубура
 22. Шематски приказ уређења насеља Шетка

ГРАФИЧКИ ПРИКАЗИ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

РЕФЕРАЛНЕ КАРТЕ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА – размера Р 1:50 000

1. Реферална карта број 1 „Намена простора“
2. Реферална карта број 2 „Мрежа насеља и инфраструктурни системи“
3. Реферална карта број 3 „Туризам и заштита простора“
4. Реферална карта број 4 „Карта спровођења“

ШЕМАТСКИ ПРИКАЗИ УРЕЂЕЊА ПРОСТОРА

размера Р 1:5 000